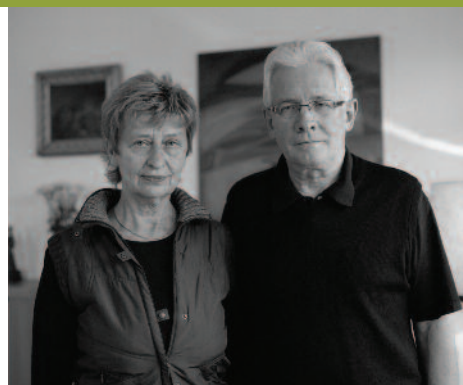
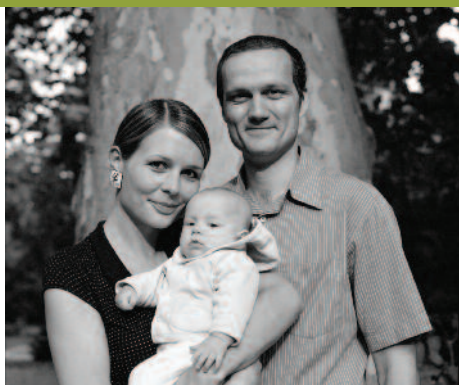

Akademické duety: o profesním a soukromém životě ve vědě

Akademické duety: o profesním a soukromém životě ve vědě

Marta Vohlídalová (ed.)

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Praha 2010

Publikace vznikla v rámci projektu Národní kontaktní centrum – ženy a věda (NKC-ŽV, www.zenyaveda.cz), financovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci programu EUPRO (OK 08007; řešitelka projektu: Mgr. Marcela Linková, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.).

NKC-ŽV je součástí Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

© Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha 2010.
ISBN 978-80-7330-180-4

Obsah

Akademické duety: o profesním a soukromém životě ve vědě	7
Marta Vohlídalová	
Kateřina Horníčková a Michal Šroněk	18
Musíme pořád připomínat okolí, že jsme dva rovnocenní partneři	
Helena a Michal Illnerovi	30
Nemáme čas, kdy bychom si řekli: „Tak, a mám prázdniny!“	
Jana a Michal Knappovi	40
Občas máme chvíle, kdy pochybujeme, zda to všechno má nějaký význam	
Zuzana a Honza Kotkovi	50
Kolegové se divili, že jsme spolu dvacet čtyři hodin denně a nelezeme si na nervy	
Zuzana Macek Jílková a Pavel Macek	64
Nechceme dítě kvůli tomu, abych mohla zůstat tři roky doma	
Ivona a Anatol Malijevských	76
Byli jsme fanatici vědy. Dělali jsme to z lásky k naší práci	
Markéta a Václav Martínkovi	88
Jedno z prvních slov naší dcery bylo „molekula“	
Dana a Petr Nachtigallovi	100
Je lepší, aby si každý z nás budoval svůj obor a svoje vlastní renomé	
Veronika a Tomáš Obšilovi	112
Když chce člověk mít rodinu a děti, nemůže trávit veškerý svůj čas v práci	
Magdalena a Václav Pačesovi	126
Byli jsme mladí a všechno jsme brali lehce	
Milena a Zbyšek Pavlíkovi	138
Vysokoškolské studium a doktorát odsunou založení rodiny tak o šest sedm let	
Eva a Zdeněk Samcovi	150
Mysleli jsme, že je to provizorium, a byla to naše nejkrásnější léta	
Beata a Adam Strachotovi	162
Děti jsou velká životní motivace. Člověk má najednou pro koho žít	
Eva a Josef Sykovi	174
Nefungujeme jako typické rodiny v naší generaci	
Aleksandra Vajd a Hynek Alt	188
Náš způsob života je flexibilní. Cestujeme, odcházíme a vracíme se zpátky	

Akademické duety: o profesním a soukromém životě ve vědě

Marta Vohlídalová

Duet je hudební skladba pro dva hlasy nebo hudební nástroje. Patnáct rozhovorů s akademickými páry, které přináší tato kniha, představuje patnáct jedinečných duetů. Duetů, v nichž se obdobně jako dva hlasy v hudební skladbě kombinují dvě životní dráhy partnerů, kteří se věnují vědě nebo učí na vysoké škole. Stejně jako se hudební skladatel snaží splétat melodie a vyladit barvy tónů tak, aby dohromady tvořily melodický celek, snaží se i oni zkombinovat své profesní a soukromé životy, aby byl výsledek harmonický. Na rozdíl od souzvuku v hudbě však harmonie dvou náročných vědeckých kariér nemá svá pevná a jasně popsána pravidla a její hledání nebývá vždy přímočaré.

Přestože v České republice zatím neexistují data mapující výskyt dvoukariérních¹ partnerství mezi vědci a vědkyněmi, lze předpokládat, že akademická partnerství nejsou v naší společnosti výjimečným jevem. Zahraniční výzkumy se shodují, že v takovém partnerství žije nemalá část vědců, vědkyň a vyučujících na vysokých školách a že tato forma partnerství je typická především pro ženy-akademičky, které často mívají za partnery právě muže-akademiky. Jedna ze současných amerických studií dvoukariérních akademických párů uvádí, že 36 % vyučujících a výzkumníků (40 % žen a 34 % mužů) na prestižních amerických vysokých školách má partnera nebo partnerku, kteří působí v akademické sféře (Schienbinger et al. 2008: 13).

Vzhledem k povaze a náročnosti vědecké práce se dvoukariérní akademická partnerství stávají polem, v němž jsou více než jinde patrné střetávající se protichůdné tlaky pracovního trhu a soukromého života. Životní příběhy akademických párů výmluvně potvrzují to, na co poukazují Ulrich Beck a Elisabeth Beck-Gernsheim (1995), když hovoří o vnitřním rozporu současných západních společností. Požadavky pracovního trhu podle nich ostře kolidují se závazky lidí v soukromé sféře – s jejich snahou budovat stabilní partnerské vztahy založené na rovnosti obou partnerů a snahou stát se rodiči. Ideálním zaměstnancem a zaměstnankyní současné doby je neomezeně mobilní a flexibilní jedinec, soutěživý a ambiciózní, který je oproštěn od veškerých závazků v soukromé sféře (tamtéž: 6). Možnosti participace mužů a žen na trhu práce však naráží na bariéry společenského systému, který implicitně předpokládá, že jeden z partnerů (většinou žena) je závislý a pečuje o domácnost a děti (tamtéž: 26). V případě dvoukariérních párů, a zejména těch akademických, pak tento rozpor dále nabývá na své palčivosti.

¹ Dvoukariérní partnerství se liší od dvoupříjmových partnerství, v nichž sice oba partneři působí v placeném zaměstnání, kariéře se však věnuje maximálně jeden z nich. U dvoukariérních partnerství se oproti tomu věnují kariéře oba partneři (Rapoport, Rapoport 1969: 3).

Akademický trh práce totiž charakteristiky pracovního trhu, o kterém hovoří Beckovi, naplňuje téměř dokonale. Odklon způsobu financování vědy a výzkumu od institucionální podpory k účelovému financování jednotlivých časově omezených grantových projektů, který je patrný v současné době, vede k výraznému omezování pracovních pozic s perspektivou zaměstnání na dobu neurčitou. Zejména pozice mladých lidí na akademickém trhu práce se tak stává značně nejistou, protože často bývají odkázáni na téměř výhradní financování z grantových prostředků. Proti nejistotě zaměstnání, kterou akademický pracovní trh nabízí, však stojí tlak na zvyšování kvalifikace, geografickou mobilitu (Červinková 2010, Stalford 2005) a produktivitu vědecké práce. Z akademického pracovního trhu se tak stává vysoce konkurenční prostředí, které přepokládá flexibilního, soutěživého a ambiciózního jedince budujícího svoji pracovní kariéru lineárně bez delších pauz a přerušení.

Dvoukariérní akademická partnerství jsou přitom nucena sladovat a zároveň rozvíjet hned dvě kariéry, které vyžadují absolutní oddanost práci, flexibilitu (časovou i prostorovou) i maximální výkonnost. Patnáct životních příběhů akademických párů, které přináší tato publikace, ukazuje, jakým způsobem tento nelehký úkol vědci a vědkyně řeší a s jakými problémy nebo naopak pozitivy se při tom setkávají. Rozhovory, které byly provedeny mezi lety 2009 a 2010, zastihují akademické páry z různých vědních oborů v rozmanitých životních etapách. Od mladých doktorandů s malými dětmi, kteří stojí na samotném začátku vědecké dráhy, přes postdoktorandy a etablované vědce a vědkyně na vrcholu svých kariér až po páry, které svou profesionální vědeckou kariéru pomalu ukončují a jejichž děti už dospěly a založily vlastní rodiny. Neobyčejně otevřeně výpovědi lidí z rozmanitého prostředí vědy a výzkumu umožňují nahlédnout z mnoha perspektiv na problematiku ustavování kariérních drah ve vědě, roli rodičovství a hledání rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem ve vědecké profesi.

Problémy akademických partnerství

Následující teoretický exkurz přináší reflexi problémů, s nimiž se akademické páry během svého života setkávají. Vedle zarámování vlastních rozhovorů, které tyto aspekty často reflektují a jejichž úryvky proto v následujícím textu používám k tomu, abych ilustrovala zjištění (povětšinou) zahraničních studií, by tak měl sloužit především pro uvedení čtenářek a čtenářů do problematiky dvoukariérních akademických partnerství.

Podle Allesandry Rusconi (2002: 2) lze problémy, s nimiž se setkávají lidé žijící v akademických partnerstvích, rozdělit do dvou základních skupin: (i) problémy spojené s geografickou mobilitou a (ii) problémy týkající se kombinace profesního a soukromého života a rodičovství. Toto rozdělení je nicméně spíše formální, protože tyto dvě skupiny se ve skutečnosti často vzájemně prolínají. Vedle dvou klíčových skupin lze však identifikovat i další problémy, s nimiž se lidé žijící v těchto partnerstvích musí vyrovnávat. Jedním z nich je (iii) nutnost čelit genderově stereotypnímu přístupu okolí, kterou zmiňovalo i několik párů v našich rozhovorech.

Geografická mobilita

Množství literatury, která se v USA od sedmdesátých let 20. století věnovala dvoukariérním akademickým párům, se týkalo problematiky migrace. Vzhledem ke způsobu života americké společnosti, pro kterou je charakteristická vysoká míra geografické mobility, je pochopitelné, že se toto téma dostalo do centra pozornosti výzkumníků a výzkumnic, ale i tvůrců politik náboru zaměstnanců v oblasti výzkumu a terciárního školství. Téma migrace je však aktuální nejen v prostředí, kde se lidé běžně stěhují za prací, ale i v našem kulturním kontextu. Absolvování zahraničních stáží se totiž stává nedílnou součástí současného akademického curricula vitae, přičemž geografická mobilita se koncentruje zejména v raných fázích vědecké kariéry ve formě postdoktorských stáží trvajících i několik let (Rusconi 2002, Stalford 2005). V některých oborech a institucích sice není zjevný tlak na jejich absolvování, bývají však často předpokladem pozdějšího kariérního růstu a například v přírodních vědách se jejich absolvování prakticky stalo povinností (Červinková 2010: 52), jak ilustruje i následující citát: *„Dneska polovina studentů, možná i víc, studuje několik semestrů v zahraničí, nebo si tam dokonce dokončují studium. A po doktorátu automaticky odjíždějí na několik let ven“* (vědec, přírodní vědy). Od současné podoby akademické mobility, která je typická zejména pro mladou generaci vědců a vědkyň, se výrazně liší zkušenost již etablovaných vědců a vědkyň, kteří svou vědeckou kariéru začínali v dobách komunismu. Možnost vyjet do zahraničí byla tehdy výjimkou. Získat stáž nebylo jednoduché, protože přístup k ní byl limitován politicky, administrativně i ekonomicky. Vyjížděli proto jen zřídka.

Akademická mobilita má své nesporné dopady na osobní i rodinné životy migrujících lidí. Vzhledem ke svému načasování po absolvování doktorského studia obvykle koliduje s obdobím, v němž lidé zakládají rodinu. Proto je tato forma migrace problematická zejména pro ženy (Stalford 2005). Pro páry, v nichž se zaměstnání nebo kariéře věnují oba partneři, navíc vyvstává problém pracovního uplatnění partnera nebo partnerky v nové destinaci – v literatuře označovaný jako „two-body problem“ (Wolf-Wendel et al. 2003).

Najít na jednom místě odpovídající pracovní pozici pro oba partnery totiž nebývá snadné, zvláště pokud jde o mladé vědce a vědkyně na začátku vědecké kariéry (Červinková 2010: 55). Pro lidi pracující ve vědě či výzkumu, zejména pak pro ty, kteří se pohybují v humanitních nebo sociálněvědních oborech (Hornig 1997: 254), to přitom platí dvojnásob. Na rozdíl od jiných profesionálů ve vysoce kvalifikovaných profesích totiž bývají velice úzce specializovaní a výzkumných nebo vysokoškolských institucí, v nichž by mohli najít uplatnění ve svém oboru, obvykle není mnoho a počet pracovních míst v nich bývá omezený (Wolf-Wendel et al. 2003: 6). Jak zmiňuje jeden přírodovědec v této publikaci: *„Je hrozně těžké dostat se na jedno místo, když hledáte pozici postdoka, aby tam ten druhý nebyl jen jako sekretářka.“*

Některé páry proto volí alternativní formu uspořádání soukromého života v podobě odděleného bydlení ve dvou různých lokacích (Rusconi 2002). *„[Moje přítelkyně] [j]ela tenkrát do Belgie se mnou, ale když nemluvíte holandsky*

nebo francouzsky, těžko se vám tam hledá zaměstnání. Nenašla tam uplatnění, proto se pak vrátila do Čech" (vědec, přírodní vědy). Přestože některým párům toto uspořádání vyhovuje, Harriet Engel Gross (1980) ukazuje, že je spojeno s řadou problémů, mezi něž patří zejména pocity osamocení a ztráty emocionální podpory ze strany partnera/ky nebo zvýšené náklady na vedení dvou domácností. Na zásadní bariéry této formy uspořádání pak narážejí zejména rodiče s malými dětmi, kteří kromě výše uvedených problémů musí řešit také otázku uspořádání péče.

Výzkumy ukazují, že možnost pracovního uplatnění partnera je u dvoukariérních (ale i dvoupříjmových) partnerství jedním z hlavních aspektů, které mají vliv na loajalitu zaměstnanců a zaměstnankyň a jejich setrvání v dané pozici nebo samotnou akceptaci pracovní nabídky ve vzdálené destinaci (Hornig 1997: 254, Burke 1988 in Wolf-Wendel et al. 2003). *„Prioritně je třeba, aby na místě, kam půjdeme, měli přístroj, na kterém pracuje manžel, což není v každém městě“* (vědkyně, přírodní vědy). Tento přístup je přitom typický zejména pro mladší generaci vědců a vědkyň. Oproti tomu lidé starší generace vědců a vědkyň, kterým se čas od času otevřela možnost vycestovat do zahraničí, těmto aspektům nepřikládali takový význam. Mnohdy neváhali a byli ochotni vycestování obětovat mnoho. Ilustruje to i výpověď vědkyně z oboru přírodních věd, která vyprávěla o situaci, kdy se kvůli stáži obou partnerů celá rodina včetně dětí na rok rozdělila: *„Byl to výjimečný rok 1968, kdy se dalo cestovat, a každý se chtěl chopit příležitosti, která se už nemusela nikdy opakovat. V dnešní době by to tak už asi nikdo neudělal.“*

Politiky na podporu migrujících partnerek a partnerů

Vzhledem k tomu, že většina lidí působících v akademickém prostředí má partnera nebo partnerku, kteří se věnují zaměstnání nebo kariéře, hovoří se v literatuře v souvislosti s akademickými páry o možnostech zaměstnávání celých párů a podpoře a pomoci ze strany univerzit při hledání pozice pro partnery či partnerky, kteří se nacházejí v pozici „vázaného stěhování“ (tj. pro ty, kteří se přestěhovali kvůli pracovní nabídce svého partnera či partnerky) (Mincer 1978). Hlavním argumentem pro zavádění takových opatření je snaha přilákat na vysoké školy a do výzkumných institucí ty nejlepší z nejlepších, tedy i ty, kteří mají závazky vůči svým partnerům a partnerkám (Ferber, Loeb 1997). Podpora dvoukariérních akademických partnerství přitom není na amerických univerzitách ojedinelá. Podle Raabe (1997: 210) nabízí některou z forem asistence při hledání zaměstnání pro partnery celých 44 % z nich. Přestože mají formy podpory, jako je společné zaměstnávání partnerských dvojic, sdílení pracovního místa mezi partnery či asistence při hledání zaměstnání své klady, zápory a mnohdy i značné limity (Schienbinger et al. 2008, McNeil, Sher 1998, Ferber, Loeb 1997, Wolf-Wendel et al. 2003), naplňují ideu politiky zaměstnanosti, která počítá s celými rodinami a bere v úvahu závazky člověka v soukromé sféře. V neposlední řadě tato opatření napomáhají také podpoře genderové rovnosti v oblasti vědy, výzkumu a vysokého školství. Jak však uvedl jeden

vědec z oblasti přírodních věd, bývají rezervovány spíše pro zavedené vědce a vědkyně. „*Ono je něco jiného, když je člověk standardní postdoc a když je zavedená vědecká osobnost a pozvou si ho tam třeba na základě jeho specializace. V tom případě se samozřejmě předpokládá, že se tam hlásí lidé, kteří už mají rodiny, a s podporou rodiny nebo možností ubytování už se tam automaticky počítá (...) Postdoc je nejlevnější kvalifikovaná pracovní síla.*“

Kdo se za kým stěhuje?

Geografická mobilita akademických párů má negativní dopady zejména na ženy a jejich profesní dráhu. Výzkumy (Loeb 1997: 295, Schienbinger et al. 2008) ukazují, že ženy se častěji než muži nacházejí v pozici „vázaného stěhování“, což ilustrují i naše rozhovory. Tím, kdo se stěhoval kvůli pracovní nabídce partnera, byly ve všech případech ženy. Výše zmiňované výzkumy dále ukazují, že ženy častěji než muži vážají přijmout nabídku, která by vyžadovala stěhování partnera (Loeb 1997: 295, Schienbinger et al. 2008). Pokud se ženy za partnerem přestěhují, často akceptují zaměstnání za méně výhodných podmínek, s nižším (případně žádným) finančním ohodnocením nebo pod svojí kvalifikací, což může, stejně jako odmítnutí zajímavé pracovní pozice, výrazně zpomalit jejich kariérní rozvoj (Hornig 1997: 258). O své neplacené stáži v instituci, kde získal pracovní místo její manžel, vyprávěla vědkyně z oblasti přírodních věd: „*Já jsem z toho tříletého pobytu v Americe strávila na stáži v laboratoři jen tři měsíce. Takže ve srovnání s ženami jsou na tom ti muži určitě lépe, mimo jiné taky proto, že nemají skluz s dětmi.*“

Rozhodnutí o tom, za čí kariérou se bude pár stěhovat, bývá často ovlivněno snahou maximalizovat (zejména finanční) užitek plynoucí ze stěhování pro rodinu jako celek (Mincer 1978), což má však své nesporné dopady zejména na profesní vývoj žen (nejen) ve vědě. V rámci akademických párů se ženy oproti svým partnerům častěji vyskytují na nižších pozicích spojených s nižšími příjmy (Heckman et al. 1977, Shienbinger et al. 2008). Důvodem této disproporce mezi muži a ženami je kromě skutečnosti, že ženy bývají mladší než jejich partneři, zejména fakt, že se jim až na pár výjimek dosud nedaří pronikat do vyšších a rozhodovacích pozic ve vědě, což jasně dokládají i statistiky (v roce 2007 tvořily ženy v ČR jen 8,8 % všech profesorů/ek a 17,1 % docentů/ek; Tenglerová 2008: 22). Při budování své kariéry musí totiž ženy překonávat řadu bariér. V našich podmínkách na nich obvykle leží „druhá směna“ v podobě péče o domácnost, linearita pracovní dráhy, která je ve vědě považována za ideál, u nich bývá přerušena mateřstvím, které navíc omezuje jejich geografickou mobilitu, tolik potřebnou pro rozvoj úspěšné kariéry ve vědě. Kromě toho musí čelit i stereotypním představám, o kterých hovořila i úspěšná vědkyně z oblasti přírodních věd: „*Ženám se nevěří, že to myslí vážně. Všichni si myslí: ‚Stejně bude mít za dva roky děti a stejně půjde pryč.‘ Když jsou mladé, nemají dostatečný kredit, aby se jim důvěřovalo, na rozdíl od mužů. (...) Vůči*

mladým mužům taková podezřivost neexistuje.“ Logika „objektivní výhodnosti“ stěhování je tak většinou logikou upřednostňující kariéru muže před kariérou ženy. Žena následuje muže, jehož kariéra je více rozvinutá, což zpomalí rozvoj její vlastní kariéry, čímž se rozdíly mezi oběma partnery ještě prohloubí. Příští rozhodování vedené logikou „výhodnosti“ pro rodinu se pak paradoxně může jevit mnohem „jednodušší“.

William a Denise Bielby však upozorňují, že důležitou roli v rozhodování, za čí prací se pár přestěhuje, hraje i genderová ideologie páru, tj. představy o roli muže a ženy v rodině a zaměstnání (Bielby, Bielby 1992). Genderová ideologie formuje perspektivu, jakou jsou hodnoceny přínosy jednotlivých partnerů v oblasti práce i soukromého života, které se odráží v tom, čí kariéře je v páru dáвана přednost. To pak zásadním způsobem ovlivňuje, jak pár zareaguje na potenciální nabídku stěhování do vzdálené destinace (Bielby, Bielby 1992: 1245). Podle studie provedené mezi vyučujícími na vysokých školách v USA relativně vysoký podíl mužů a žen žijících v akademických partnerstvích považuje kariéry obou partnerů za stejně důležité (59 % žen a 45 % mužů) (Schienbinger et al. 2008: 35). Akademická partnerství patří v tomto ohledu ve srovnání s ostatními typy partnerství akademiků (tj. partnerstvími, v nichž v oblasti výzkumu nebo vysokého školství pracuje pouze jeden z partnerů) k více rovnostářským. V rozhovorech se nicméně ukázalo, že rovnostářský pohled na kariéry a genderové role není univerzální a zaujímaly ho zejména páry, jejichž pracovní postavení bylo na stejné úrovni, jako v případě následujícího vysokoškolského pedagoga v oboru humanitních věd: *„Nechtěli jsme, aby ten druhý jel jako rodinný příslušník. Oba dva jsme chtěli mít stipendium, abychom tam mohli regulérně studovat. Podařilo se nám najít instituci, která nás oba přijala.“*

Kombinace pracovního a rodinného života

Kombinace pracovního a rodinného života představuje pro dvoukariérní partnerství velkou výzvu. Přestože mají vědci, vědkyně a vyučující na vysokých školách oproti jiným profesím obvykle výhodu (alespoň částečně) flexibilní pracovní doby, tuto flexibilitu vyvažuje množství času, který věnují práci. Řada z nich se nachází ve stavu, který Arlie Hochschild označila pojmem „time-bind“ (časově bezvýhodná situace). Hochschild tímto termínem popsala situaci, kdy se neustále zvyšuje čas, který lidé věnují práci, na úkor času, který by si přáli věnovat rodině (Hochschild 1997: 6–14). Práce se podle Hochschild stala v západní kultuře ústřední hodnotou, které se podřizuje všechno ostatní, včetně soukromého života, který je prací stále více kolonizován. Výzkumy ukazují, že rozpínání práce na úkor soukromého času, které je nedílnou součástí vědecké profese, je spojeno s vysokou mírou pocíťovaného stresu v oblastech práce i soukromého a rodinného života (Waters, Barodoel 2006), který zažívají zejména ženy (Mason, Goulden 2004, Austin, Milem 1997, Heckmann et al. 1977), ale také určité skupiny mužů. Austin a Milem (1997: 141) došli k závěru, že muži-akademici, jejichž partnerka pracuje v akademickém prostředí,

pocítují větší stres v oblasti rodinného života než ostatní muži působící v akademickém prostředí. Souvisí to zejména s tím, že dvoukariérní akademická partnerství bývají, pokud jde o rozdělení podílu na domácích pracích a péči o děti, o něco více rovnostářská než ostatní partnerské formy.

Reakcí na nekompatibilitu mezi požadavky vědecké profese a požadavky rodinného života je skutečnost, že vědkyně vykazují ve srovnání s vědci rozdílné vzorce rodinného chování. Zejména u žen na významnějších akademických pozicích existuje vyšší pravděpodobnost, že zůstanou svobodné a bezdětné, než u jejich mužských kolegů a je u nich také vyšší pravděpodobnost, že se rozvedou (Mason, Goulden 2004: 100, Stephan, Kassis 1997: 58). Pokud mají děti, odkládají rodičovství do pozdějšího věku. Tyto strategie je možné chápat jako způsob adaptace žen na pracovní prostředí, kterému dominují muži a kde vládnu „mužská“ pravidla uspořádání pracovní dráhy (Mason, Goulden 2004: 100).

Rodičovství představuje významný předěl (nejen) v životech dvoukariérních akademických partnerství a často vede k přeuspořádání pracovních životů. Autorky Penny Becker a Phyllis Moen (1999) upozorňují, že skutečnost, zda jde o dvoukariérní nebo spíše dvoupříjmové partnerství, se obvykle mění v průběhu životního cyklu a souvisí zejména s rodičovstvím a potřebou řešit napětí mezi pracovním a soukromým životem. Ve studii zaměřené na dvoupříjmová partnerství (zahrnující i dvoukariérní páry) došly k závěru, že zejména v případech rodičů malých dětí je podíl párů, které odpovídají dvoukariérnímu modelu, mizivý. Téměř všechny páry, a v nich zejména ženy, jsou totiž nuceny během života adoptovat některou z forem omezení svých závazků v pracovní sféře a na čas ustoupit ze svých kariérních ambicí (tamtéž: 999). Výsledkem je, že se v životě páru střídají období dvoukariérní s obdobími, kdy rodina funguje spíše jako dvou- či jednopříjmová. Rozhovory publikované v této knize, které umožňují nahlédnout do života akademických partnerství v různých stádiích životního cyklu, tato zjištění dobře ilustrují.

V českém prostředí souvisí tato strategie patrně s tím, že kariérově orientované ženy zde nemají vyhovující podmínky pro sladování práce s péčí o malé dítě. Nevyhovující koncepce rodičovské dovolené, nedostupnost zařízení péče o děti a zejména přístup společnosti, která péči o malé děti chápe spíše jako ženský problém než jako záležitost obou partnerů, vede k tomu, že jsou to často ženy, kdo slevují ze svých profesních ambicí. Zatímco ve vyspělých zemích západní Evropy je vyhrazení několika dnů či dokonce určité významné části rodičovské mužům běžnou záležitostí, v České republice zůstává toto téma téměř tabu. Podpora mužů v péči o děti je přitom jedním ze základních předpokladů dosažení větší rovnosti mezi muži a ženami ve sférách práce i péče (Uhde 2007).

Současná česká rodinná politika příliš nepočítá s matkami, které by se aktivně snažily kombinovat práci s péčí o malé dítě a přály by si vrátit se do práce z rodičovské dříve než za tři roky. Reforma rodičovské, která byla provedena na počátku roku 2008, sice slibovala, že ženám umožní svobodnou volbu její délky v rozmezí dvou, tří, nebo čtyř let, ukazuje se však, že možnost volby zůstala pro řadu z nich pouze hypotetickou. Důvodem je především nedostupnost (a to jak fyzická, tak finanční) nerodinné a institucionální péče o malé děti v ČR

a legislativní omezení, která se k volbě délky rodičovské vážou². Vytváření nových míst pro děti ve školkách a dalších alternativních zařízeních péče není pro současnou politickou reprezentaci prioritou. Vzhledem k aktuálnímu demografickému vývoji a rostoucí úrovni plodnosti lze přitom očekávat, že se bude problém nedostupnosti péče o děti v budoucnosti ještě zhoršovat, což může mít negativní dopady mimo jiné i na mladé vědkyně. Jak ukazují některé studie (např. Stalford 2005, O'Laughlin a Bischoff 2005), právě dostupnost péče o děti bývá vědci a vědkyněmi označována za jeden z klíčových nástrojů pro účinné sladování práce a rodičovství, jak potvrzuje i mladá vědkyně z oboru přírodních věd: *„...je skvělé, že v naší společnosti existuje možnost zůstat s dítětem dlouhodobě doma, ale přála bych si, abych měla i snadnou možnost volby, když chci dál pracovat. Myslím si, že ženám, jako jsem já, tohle prostředí moc nakloněné není. My nemůžeme ve vědě vydělat tolik, abychom si v Praze nějak vyřešili soukromé hlídání dítěte, abych mohla chodit dál do práce. To by se finančně nevyplatilo. Navíc tři roky, to je ve vědě strašlivě dlouhá doba!“*

Zkušenosti vědkyň mladší a starší generace se přitom v tomto ohledu liší. Přestože situace týkající se kvality zařízení péče o děti před rokem 1989 rozhodně nebyla ideální, byla tato péče široce dostupná, a to i pro nejmenší děti. Z rozhovorů vyplynulo, že většina vědkyň starší generace se díky možnosti využití jeslí vracela z rodičovské zpět do zaměstnání po relativně krátké době. Mateřská v délce dvou a více let byla mezi nimi spíše výjimečná. Takový „luxus“ si bohužel současné mladé rodiny vědců často nemohou finančně dovolit.

Stereotypní přístup okolí

Akademická partnerství často bývají oborově homogenní, přičemž není výjimkou, že spolu partneři přímo spolupracují. Podle již zmiňované americké studie (Schienbinger et al. 2008: 29) bylo 63 % zkoumaných akademických párů tvořeno partnery ze stejných vědních oborů. Nejvyšší homogamie se přitom ukázala u žen pracujících v přírodních vědách – 83 % z nich si našlo partnera mezi muži-přírodovědci (tamtéž: 29–30). Zjištění o oborové homogramii dvoukariérních akademických partnerství přitom není nijak překvapivé, protože nepochybně souvisí s dobrými příležitostmi seznámit se s potenciálním partnerem, které se obvykle naskytanou během vysokoškolského studia.

² Znevýhodněny jsou např. ženy s nižšími příjmy, které nemají nárok volit nejkratší dvouletou variantu, což mohou negativně pocítit zejména doktorandky, které získávají část svých příjmů ze stipendií, která se však do požadovaného finančního limitu nezapočítávají.

Zejména oborová homogamie mezi páry a jejich užší spolupráce však může představovat určité riziko. Mohou se totiž setkávat se stereotypním přístupem okolí týkajícím se rolí obou partnerů v pracovním týmu. Na tento typ problémů si stěžovalo významné množství akademických párů pracujících ve stejném oboru (Heckeman et al. 1977: 325). Ženy negativně vnímaly, že jsou považovány za „manželku pana doktora“, a okolí je tudíž nebere jako rovnocenné profesionálky. Tento problém je pak dobře patrný zejména u společných publikací či projektů, kdy kolegyně a kolegyně někdy automaticky přisuzují hlavní zodpovědnost za práci mužů. Ženy pak bývají okolím brány jako asistentky svých mužů či vědkyně nižšího řádu. Přestože by se tato studie mohla zdát na první pohled zastaralá, protože pochází ze sedmdesátých let, podobné problémy reflektovalo v současnosti i několik párů, jejichž zkušenosti zachycuje tato publikace. Vědkyně z oboru přírodních věd vyprávěla o situaci, která vyústila ve změnu jejího oboru: „...vadilo mi, jakým způsobem ke mně lidi přistupovali. Já jsem pro ně byla jenom vykonavatelka výpočtů, které v jejich očích vymyslel manžel.“ Na tento silný stereotyp upozornil v rozhovoru i vědec z oboru humanitních věd: „Automaticky se domnívají, že když je to žena, a ještě ke všemu mladší žena, tak je apriori braná v roli asistentky, která jenom vyřizuje poštu. Rozhodně si nemyslím, že by v tom byla zlá vůle nebo záměrná snaha někoho povyšovat nebo ponižovat, ale je to opravdu silný stereotyp.“

Závěrem

Ačkoliv se tento teoretický exkurz zaměřoval zejména na problémy, s nimiž se setkávají lidé žijící ve dvoukariéřních akademických partnerstvích, je třeba dodat, že tento typ partnerství má i své nesporné výhody. Jsou jimi například vzájemná podpora a motivace partnerů (Bird, Bird 1987), možnost vzájemné konzultace pracovních problémů, ale i blízkost v nejširším významu tohoto slova. Ženy vyzdvihují mimo jiné porozumění partnera pro své pracovní nasazení a přikládají mu velkou důležitost (Heckman et al. 1977: 329). Výzkum (Schienbinger et al. 2008: 135–140) také ukázal, že ženám akademičkám, které mají partnera z akademického prostředí, se po soukromé i profesní stránce vede lépe než ostatním vědkyním. Jejich výhodou je mimo jiné přístup, který jim jejich partner zprostředkovává k mužským vědeckým sítím a dalším neformálním informacím, ke kterým by se jinou cestou nedostaly. Přes všechna omezení a nevýhody, kterými jsou problémy spojené s geografickou mobilitou, vysokými nároky na kombinaci dvou náročných pracovních kariér nebo stereotypním přístupem okolí, se však samotní vědci a vědkyně v tomto partnerském uspořádání cítí spokojeně a nástrahy společného života úspěšně zvládají. Věřím, že následující rozhovory vás o tom přesvědčí.

Literatura

- Austin, H. S., J. F. Milem. 1997. „The Status of Academic Couples in the U.S. Institutions.“ Pp. 128–155 in Ferber, A., J. W. Loeb (eds.). *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Beck, U., E. Beck-Gernsheim. 1995. *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, P. E., P. Moen. 1999. „Scaling Beck: Dual-Earner Couples Work-Family Strategies.“ *Journal of Marriage and Family* 61 (4): 995–1007.
- Bielby, E. T., D. B. Bielby. 1992. „I Will follow Him: Family Ties, Gender-Role Beliefs, and Reluctance to Relocate for a Better Job.“ *The American Journal of Sociology* 97 (5): 1241–1267.
- Bird, G. W., G. Bird. 1987. „In Pursuit of Academic Careers: Observation and Reflections of a Dual-Career Couple.“ *Family Relations* 36 (1): 97–100.
- Červinková, A. 2010. „Postdokovat po světě: Genderové politiky akademické mobility.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 11 (1): 49–59.
- Ferber, A., J. W. Loeb (eds.). 1997. *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Gross, H. E. 1980. „Dual-career Couples Who Live Apart: Two Types.“ *Journal of Marriage and Family* 42 (3): 567–576.
- Heckman, N. A., R. Bryson, J. B. Bryson. 1977. „Problems of Professional Couples: A Content Analysis.“ *Journal of Marriage and Family* 39 (2): 323–330.
- Hochschild, A. R. 1997. *The Time Bind: When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: Owl Book.
- Hornig, L. S. 1997. „Academic couples: The view from the administration.“ Pp. 248–269 in Ferber, A., J. W. Loeb (eds.). *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Loeb, J. W. 1997. „Program for Academic Partners: How well can they work?.“ Pp. 270–289 in Ferber, A., J. W. Loeb (eds.). *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.
- Mason, M. A., M. Goulden. 2004. „Marriage and Baby Blues: Redefining Gender Equity in the Academy.“ *The ANNALS of the American Academy of Political Science* 596: 86–103.

McNeil, L., M. Sher. 1998. *Dual-Career Couples: Survey Results*. [online]. Dostupné na: <http://physics.wm.edu/dualcareer.html>. Staženo 1.10.2010.

Mincer, J. 1978. „Family Migration Decisions.“ *The Journal of Political Economy* 86 (5): 749–773.

O’Laughlin, E. M., L. G. Bischoff. 2005. „Balancing Parenthood and Academia: Work/Family Stress as Influenced by Gender and Tenure Status.“ *Journal of Family Issues* 26 (1): 79–106.

Raabe, P. H. 1997. „Work-Family Policies for Faculty: How ‘Career- and Family-Friendly’ is Academe?.“ Pp. 208–255 in Ferber, A., J. W. Loeb (eds.). *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.

Rapoport, R., R. N. Rapoport. 1969. „The dual Career Family: A Variant Pattern and Social Change.“ *Human Relations* 22 (1): 3–30.

Rusconi, A. 2002. *Academic dual-career couples in the U.S. Review of the North American Social Research*. Die Junge Akademie.

Schiebinger, L., A. Davies Henderson, S. K. Gilmartin. 2008. *Dual-Career Academic Couples. What Universities Need to Know*. Stanford: Stanford University.

Stalford, H. 2005. „Parenting, care and mobility in the EU. Issues facing migrant scientists.“ *Innovations* 18 (3): 361–368.

Stephan, P. E., M. M. Kassis. 1997. „The History of Women and Couples in Academe.“ Pp. 44–79 in Ferber, A., J.W. Loeb (eds.). *Academic Couples. Problems and Promises*. Urbana, Chicago: University of Illinois Press.

Tenglerová, H. 2008. *Postavení žen v české vědě a aktivita na jejich podporu. Monitorovací zpráva za rok 2008*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Uhde, Z. 2007. „Evropská versus česká koncepce péče aneb hlavou proti zdi.“ *Socioweb* 2007 (11). [online]. Dostupné na: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/146_socioweb%2011-07%20cely%204.pdf. Staženo 1.10.2010.

Waters, M. A., E. A. Barodoel. 2006. „Work-family policies in the context of higher education: Useful or Symbolic?“ *Asia Pacific Journal of Human Resources* 44 (1): 67–82.

Wolf-Wendel, L., S. B. Twombly, S. Rice. 2003. *The Two-body problem*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Kateřina Horníčková a Michal Šroněk

PhDr. Kateřina Horníčková, Ph.D.

Narodila se v roce 1973. V roce 2000 ukončila magisterské studium dějin umění a klasické archeologie na Univerzitě Karlově v Praze. V rámci magisterského studia pobývala v letech 1997–1998 na Středoevropské univerzitě v Budapešti, kde získala titul MA. Na této univerzitě pak pokračovala i ve svém doktorském studiu, které úspěšně dokončila v roce 2009. V letech 2000–2001 absolvovala stáž na univerzitě v Oxfordu. V letech 2005–2009 pracovala ve funkci ředitelky (později vedoucí) oddělení kultury a jako dramaturgyně kulturní činnosti na Správě Pražského hradu. Dlouhodobě spolupracuje s Nadací Forum 2000. V současné době působí jako výzkumná pracovnice na mezinárodním projektu Cultures of Knowledge, který zpracovává Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., v rámci spolupráce s Oxfordskou univerzitou v Oxfordu. Dále spolupracuje s Centrem medievistických studií při Filosofickém ústavu AV ČR, v. v. i., a je výkonnou tajemnicí mezinárodní organizace CARMEN (Co-operative for the Advancement of Research through a Medieval European Network). Jako dramaturgyně se svým pracovním týmem připravila a realizovala desítky výstav pro Pražský hrad, mezi nimi např. výstavy Karel IV., císař z Boží milosti; Biedermeier: Umění a kultura v českých zemích 1814–1848; Tři sochařky: Janoušková, Kmentová, Szapocznikow; Skupina Máj 57; Jan Jiří Heinsch – malíř barokní zbožnosti; Cesta života: Rabbi Low (1525–1609), a připravila program realizovaný v roce 2010. Autorsky zpracovala výstavy Život na dvoře Karla IV. a Umění české reformace (1380–1620) a prohlídkovou trasu Starým královským palácem na Pražském hradě. Kateřina Horníčková je autorkou nebo spoluautorkou řady odborných publikací a přednáší na Komenského univerzitě v Bratislavě.

PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Narodil se v roce 1952 v Praze. V roce 1976 absolvoval magisterské studium dějin umění a estetiky. Svou kariérní dráhu začínal v roce 1976 v Okresním vlastivědném muzeu v Ústí nad Labem jako správce uměleckých sbírek a vedoucí historického oddělení, kde působil do roku 1983. Poté přešel do Ústavu dějin umění tehdejší ČSAV, kde působí dodnes. Michal Šroněk je držitelem stipendia Dr. Alfreda Badera pro výzkum barokního umění (Itálie, Rakousko) a za svou práci obdržel několik ocenění (např. Cenu Akademie věd za výstavu a katalog Rudolf II. a Praha a Ceny za nejkrásnější knihy roku udělované Památkem národního písemnictví). Během svého profesního života absolvoval několik stáží na Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) v německém Lipsku. Michal Šroněk se jako kurátor podílel na několika úspěšných výstavách (např. Rudolf II. a Praha nebo Umění české reformace (1380–1620), na níž spolupracoval se svojí životní partnerkou Kateřinou Horníčkovou). Je autorem řady odborných publikací, např. *Dějiny českého výtvarného umění*, a přednáší také na Masarykově univerzitě v Brně a na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. V současnosti připravuje svoji habilitační práci.

Kateřina a Michal spolu vychovávají malého syna.

Musíme pořád připomínat okolí, že jsme dva rovnocenní partneři

O práci

NKC – ŽV: Na začátek bych vás poprosila, jestli byste mohli představit svůj obor a pracovní pozici.

Kateřina: Já jsem vystudovala dějiny umění, klasickou archeologii a středověká studia v Praze a také v cizině. Nějakou dobu jsem pracovala v oboru na své disertaci, pak jsem se ale přesunula mimo vědu. Věnovala jsem se managementu kultury a vytváření dramaturgie kultury pro Správu Pražského hradu. Vedle toho jsem se ve svém volném čase věnovala také odborné činnosti, pokud mi to ovšem moje práce dovolovala. Když jsem odešla ze Správy Pražského hradu, byla jsem přijata na Filosofický ústav Akademie věd na pozici postdoktorandky v rámci projektu, který zaštiťuje Oxfordská univerzita a financuje ho Mellonova nadace. Jedním ze zahraničních partnerů tohoto projektu ve střední Evropě je i Filosofický ústav Akademie věd. Projekt se zabývá intelektuální komunikací 17. století a my konkrétně zpracováváme korespondenci Jana Amose Komenského jako součást intelektuální změny doby 17. století, kdy vznikala věda.

NKC – ŽV: Zmiňovala jste, že jste pracovala v managementu kultury. Co přesně obnáší tato práce?

Kateřina: Pracovala jsem na pozici ředitelky odboru kultury Správy Pražského hradu, a moje práce měla tím pádem dvě části. Na jedné straně šlo o vytváření kompletní dramaturgie, jak výstavní, tak i hudební, na kterou jsem tam samozřejmě měla i lidi. Druhá část méj práce byla organizace a vedení oddělení tak, aby bylo schopno ten program nejen vytvořit na papíře, ale taky realizovat.

NKC – ŽV: Proč jste odešla z této pozice? Bylo to určitě dost prestižní místo...

Kateřina: Hehehe. (směje se) To je složitá situace. V podstatě jsem byla propuštěna, nebo tedy moje činnost byla po čtyřech a půl letech ukončena z důvodů neudaných. V podstatě to souviselo se změnou politické situace na Pražském hradě. Po druhé prezidentské volbě se moje pozice stala extrémně citlivou. Ne z hlediska politiky jako takové nebo politického přesvědčení, ale z hlediska vnitřní politiky instituce. A já jsem prostě nebyla v oblíbě, protože jsem byla příliš nezávislá. Moje pozice byla postupně oslabovaná a v té konečné fázi už jsem nebyla schopná prosadit věci, které jsem tam chtěla dělat, protože vedení Hradu na to mělo jiný názor a snažilo se mi vnutit ten jejich. Uvědomovali jsme si, že tím končí období nezávislého vytváření kultury na Hradě.

NKC – ŽV: Jak jste se od této profese dostala až na svou současnou pozici? Podle toho, co jste mi řekla, se mi zdá, že to, co děláte teď, je tak trochu mimo vaši specializaci...

Kateřina: To máte pravdu. Jelikož situace na Pražském hradě už nějakou dobu krystalizovala, věděla jsem, že

budu muset odejít. Po jiných možnostech jsem se začala dívat už na začátku roku 2009. Měla jsem jich tehdy několik a jedna z nich byla i pozice na projektu Cultures of Knowledge. Na konkurz jsem šla už v dubnu, i když výpověď jsem dostala až k 1. červenci. Poté, co mi skončila pracovní smlouva na Pražském hradě, jsem hned nastoupila do Filosofického ústavu.

NKC – ŽV: Na čem konkrétně v rámci výzkumného projektu na FÚ AV ČR pracujete?

Kateřina: Disertaci jsem dělala na pozdní středověk 15.–16. století. Projekt se týká 17. století, takže to k tomu má celkem blízko. V rámci našeho projektu zpracovávám a kontroluji databázi Komenského korespondence. Tato databáze byla zkompletována už v devadesátých letech, ale byla samozřejmě v češtině. Dneska je potřeba ji nejen přeložit, ale i přizpůsobit projektu tak, aby byla použitelná pro potřeby Oxfordské univerzity. Ve výsledku se potom stane součástí obrovské databáze korespondence mezi intelektuály sedmnáctého století, z nichž většina pochází z Velké Británie. Tato databáze bude zpřístupněna přes web pro jakéhokoliv uživatele, včetně naskenovaných originálů.

NKC – ŽV: Pane doktore, můžete i vy představit svoji pracovní pozici a obor?

Michal: Já jsem studoval dějiny umění a estetiku v Praze na Filozofické fakultě a pak jsem byl několik let zaměstnaný v okresním muzeu v Ústí nad Labem jako historik umění. Odtud se mi podařilo dostat se do Akademie věd, kde jsem dosud.

NKC – ŽV: Jakou tematikou se konkrétně zabýváte?

Michal: Zabývám se starším uměním, řekněme mezi renesancí a barokem. Dřív jsem se zabýval hlavně barokním malířstvím, teď se věnuji hlavně období 16. případně 15. století a můj zájem je trochu širší, spíše historický. Před několika lety jsem začal učit dějiny umění nejprve v Brně a poté i na Ústavu dějin umění Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Takže mám dvě zaměstnání – jedno vědecké a druhé pedagogické, což je docela zajímavá kombinace.

NKC – ŽV: Co se vám líbí na této kombinaci?

Michal: Věda je samozřejmě zajímavá tím, že zejména v současném prostředí mi dává velmi široký prostor pro vlastní nápady a volbu vlastního tématu. Já mám mimořádné štěstí, že v posledních letech si svoje hlavní pracovní téma vymyslím sám. Na Akademii to má však ale také nevýhodu, že to je uzavřené prostředí. Takže kombinace s učením je potom velice inspirující. Byť učím začínající studenty bakalářského studia a jsou to v podstatě základy, neustále jsem konfrontován s potřebou seřadit si základní věci a představit je tak, aby byly srozumitelné. Zpětná vazba od studentů je v podstatě okamžitá a člověk si snadno ověří, jestli to, co jim říká, má nějakou odezvu, nebo jestli to vede do slepé uličky. V akademickém prostředí, kterým mám na mysli Akademii věd, takhle bezprostřední zpětné vazby nejsou.

NKC – ŽV: Na jaká témata se zaměřují vaše granty?

Michal: Jeden můj grant vyústil v publikování mojí kandidátské práce o Janu Jiřím Heinschovi a současně i v uspořádání výstavy tohoto umělce. Pak jsem měl grant o mobiliáři Katedrály svatého Víta, který vyústil v edici staršího rukopisu. Nedávno jsme s kolegyní Bartlovou měli velký grant o médiích, která se používala pro šíření informací ve středověku, který vyústil v konferenci a publikaci. V současné době řeším grant, který je zaměřen na zodpovězení otázky, jakým způsobem se používala výtvarná média, konkrétně náboženské obrazy, v polemice mezi katolíky a nekatolíky zhruba od poloviny 16. století do Bílé hory. Obraz byl tehdy jedním z důležitých nástrojů mezikonfesionální polemiky, která se tehdy odehrávala a nakonec vyústila v porážku nekatolíků a nástup katolické reformace po roce 1620.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Zmiňoval jste tu určité aspekty své práce, které vás baví. Našel byste také něco, co vám vadí?

Michal: Určitě ano. Na jednu stranu má člověk svobodu a volnost ve volbě tématu, na druhou stranu má ale občas tendenci upadat do každodenní rutiny, opakování a všednosti.

NKC – ŽV: Co máte na mysli tou rutinou? Sama se ve vědeckém prostředí pohybují a zdá se mi, že je všechno možné, jen ne rutinní.

Michal: Samozřejmě. Když člověk něco vymyslí, nemá to s rutinou téměř nic společného. Vedle toho ale člověk musí dělat i věci méně tvořivé, jako je každý rok tvorba Ústavní ročenky, kterou mám na starost, a další formální věci, bez kterých se instituce neobejde.

NKC – ŽV: Paní doktorko, co vám se nejvíc líbí na vaší práci, co vás nejvíc baví?

Kateřina: Pro mě je velmi příjemná změna už to, že můžu dělat výzkum a jsem za to placená. Ta práce hledací či objevitelská mě vyloženě baví. Postupem času mě začalo více zajímat i přímo to téma. Písemná kultura mi sice není tak blízká jako třeba ta vizuální, ale i v této oblasti si člověk najde zajímavé problémy. Taky mě těší, že to má nějaký praktický dopad. A v souvislosti s mou předchozí činností se mi také velmi zamlouvá to prostředí, kde se člověk setkává s chytrými lidmi na každém kroku.

NKC – ŽV: A je něco, co vám na vaší práci vadí?

Kateřina: Myslím, že velký problém jsou peníze. Ve srovnání s Pražským hradem jsem šla s platem hodně dolů, až mě to samotnou překvapilo. Člověk z venku si totiž neumí představit, jak málo peněz v té Akademii je. To je z mého hlediska asi tak to nejdůležitější.

Michal: Já bych se v tomhle přidal ke Kateřině. Na jednu stranu je Akademie příjemné a tvůrčí prostředí, ale finanční otázka je docela zásadní problém. My sice nehladovíme a máme relativně všechno, na co si vzpomeneme, ale když to vezmu z hlediska příjmů, tak se nám z našich platů nedaří vytvářet žádné finanční rezervy. Co vyděláme, to v podstatě utratíme.

O úspěchu

NKC – ŽV: Kdybyste se měli zamyslet nad svojí prací, jaké věci byste zdůraznili jako své největší úspěchy? Je něco, na co jste pyšní a z čeho máte opravdu radost?

Michal: Čeho si člověk nejvíc cení? Tak asi toho, co zůstane. Co se podařilo napsat, opublikovat a občas se to i cituje. Nedávno jsem si všiml, že se citují moje věci, u kterých bych nečekal, že se budou tolik citovat. A naopak věci, o kterých jsem si myslel, že jsou podstatnější, jsou citovány méně.

NKC – ŽV: Zmiňoval jste mimo jiné i výstavu Rudolf II. a Praha, na které jste se podílel. To je přeci taky velký úspěch, nebo vy to tak nevidíte?

Michal: Tak samozřejmě je příjemné, když se něco takového podaří udělat. Dneska ale už vím, že každá výstava s sebou nese velmi konfliktní situace, a čím je výstava větší, tím více přináší různých tahanic a dohadování a hádání se, což je nepříjemné. Teď zrovna nám běží výstava na Pražském hradě, která se jmenuje Umění české reformace. Tu jsme dělali s Kateřinou jako spoluautoři. Je moc příjemné zaznamenávat kladné ohlasy. Na druhou stranu víme, že jsme se téměř do krve pohádali s produkční kvůli věcem, které teď zpětně považujeme za malichernosti. Příprava výstavy je velká organizační zátěž, je do toho namočeno spousta lidí a člověk si ne s každým vždy sedne a ne všechno vyjde vždycky podle jeho představ.

NKC – ŽV: Na co vy jste nejvíc pyšná, co vám udělalo největší radost?

Kateřina: Na prvním místě bych asi jmenovala výstavu Umění české reformace, co jsme teď udělali. Ač jsem předtím udělala desítky výstav, jakožto šéfka odboru, který to měl v popisu práce, tohle byla jedna z mých prvních, na které jsem se podílela autorsky. Z hlediska mého odborného růstu to byl největší zážitek.

NKC – ŽV: Vy tohle všechno děláte ve svém volném čase, jak jsem pochopila...

Kateřina: Já to dělám ve svém volném čase, jsem na to paradoxně zvyklá. Na Hradě to taky bylo tak, že ta práce byla především manažersko-administrativní a částečně i dramaturgická, takže jsem si mohla na chvíli sednout a něco vymýšlet. Ale v podstatě cokoliv jsem dělala odborného, cokoliv jsem v té době publikovala, bylo vždycky mimo moji pracovní dobu. Já si toho opravdu umím vážit, že mi za to někdo teď platí.

Michal: Já jsem na té výstavě o reformaci dělal v rámci svého úvazku. To je velký rozdíl.

Kateřina: Ještě přemýšlím, co bych vyzdvihla... Jeden velký a povedený projekt, co jsem dělala na Pražském hradě, byla výstava Karel IV., císař z Boží milosti, kterou realizovalo moje oddělení. Předtím jsem pracovala pro Forum 2000 Václava Havla. Spolupracovala jsem na několika konferencích, několik let po sobě na konferenci Forum 2000 a na Mezináboženských dialogích, které jsem tak trochu i pomáhala obsahově vytvářet. I když to není kunsthistorie ani historie, dopad těchto akcí byl veliký. Myslím, že jsem taky měla veliké štěstí, že jsem získala stipendium na Oxfordské univerzitě, což mě silně ovlivnilo. Byl to pro mě úspěch dostat se tam a podílet se na jejich projektech.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Jak se vám spolupracuje? Už jste naznačili, že vaše spolupráce je docela harmonická...

Michal: Já myslím, že ano.

Kateřina: My podobně myslíme. Že bychom někdy měli nějaké zásadní rozepře, si nepamatuju.

Michal: Myslím, že to opravdu bezvadně sedí.

Kateřina: Dokážeme se doplnit. Michal umí něco a vyzná se v oblastech, ve kterých třeba nejsem tak silná. Já zas umím něco jiného nebo mám na některé věci jiný pohled, který pro něj může být zajímavý.

Michal: Kateřina má za sebou zkušenosti jak z Oxfordu, tak ze Středoevropské univerzity v Budapešti, což jsou prostředí, která člověku dávají jiné myšlenkové stereotypy a jiné pohledy na věc. Já mám třeba větší představu o základní bibliografii, kdežto Kateřina má větší schopnost se na věc podívat jinak, nově.

NKC – ŽV: Jakým způsobem na vás jako na partnery v profesní a soukromé sféře nahlíží vaše okolí a kolegové? V rozhovorech se setkávám s tím, že si ženy stěžují, že jsou kolegy považovány za pouhé vykonavatelky nápadů svých mužů.

Kateřina: S tímto přístupem jsme se taky setkali. Nevím, jestli je to tím, že Michal je muž a je starší než já, ale ta hlavní váha naší práce je jakoby automaticky přisuzována jemu. Například teď Michal kvůli operaci zad úplně vypadl z přípravy naší společné výstavy a konference a všechny věci kolem toho s Ústavem dějin umění vyřizuju já. Pro ně je to asi těžké pochopit, že Michal najednou nemůže a tu práci za něj dělám já.

Michal: Já mám tendenci pořád připomínat okolí, že jsme dva rovnocenní partneři. Vnímám to, že lidi jsou v tomto ohledu stále stereotypní. Automaticky se domnívají, že když je to žena, a ještě ke všemu mladší žena, tak je apriori bráná v roli asistentky, která jenom vyřizuje poštu. Rozhodně si nemyslím, že by v tom byla zlá vůle nebo záměrná snaha někoho povyšovat nebo ponižovat, ale je to opravdu silný stereotyp.

Kateřina: To je pravda. Taky mám pocit, že ten stereotyp stále funguje.

Michal: Ale je tak strašně nápadný! Já jsem byl minulý týden v Ústavu a jedna kolegyně se mě ptala, jak to bude s tou konferencí. A já jsem říkal, že tam nemůžu, protože bych to ze zdravotních důvodů ještě nezvládl, a že to na sebe naštěstí vzala Kateřina. Ona říkala: „No to máš teda velkou výhodu.“ Ale že by řekla: „Ona je natolik schopná a kvalifikovaná, že to zvládne,“ to se nestalo.

O kombinaci pracovního života a rodičovství

NKC – ŽV: Jak dlouho jste byla na mateřské?

Kateřina: Já jsem byla na mateřské, která trvala pouze do sedmi měsíců věku syna. Pak jsem nastoupila do práce na plný úvazek.

NKC – ŽV: Co vás motivovalo k tomu, že jste se na české poměry tak rychle vrátila do práce?

Kateřina: Já jsem se nad tím zamýšlela, když jsem byla těhotná. Byla jsem tehdy na Pražském hradě a práce mě velmi bavila. Postupně jsem se dostala mezi řekněme pět nejlepších kulturních manažerů u nás a tu práci jsem si chtěla udržet. To byla moje prvotní motivace. Věděla jsem, že při takové pozici a s takovým pracovním nasazením nepřicházelo v úvahu na tři roky odejít. Takže jsem si prostě řekla, že se vrátím. To prý ženy v managementu údajně dělají. Já jsem měla tu výhodu, že moje maminka se nabídla, že Jeronýma bude hlídat. Musím říct, že to bylo hodně náročné. Jednak samozřejmě psychicky, protože to dítě v sedmi měsících nechápe, proč máma ráno odchází a vrací se večer. A tahle pozice k tomu navíc ještě vyžadovala veliké pracovní nasazení. Jestliže jsem předtím, než jsem otěhotněla, trávila v práci deset hodin denně, tak teď to bylo třeba devět a půl. (směje se)

Michal: Bez rodičů by nešlo vrátit se do práce takhle brzo.

NKC – ŽV: Vaše maminka k vám tedy jezdila?

Kateřina: Ano. Ona k nám dojížděla na celý pracovní týden.

NKC – ŽV: Mělo narození synka nějaký vliv také na vaši pracovní kariéru, pane doktore?

Michal: Tak samozřejmě, dítě je časově náročné. Člověk si nemůže dělat, co chce, ale mně to vyhovuje. Já už mám dvě dospělé děti (31 a 29 let), a když si vybavuji jejich dětství, mám pocit, že tady s tím třetím dítětem si rodičovství užívám mnohem více. Nikdy mi nepřišlo líto nebo zatěžko čas směřovat jinam než k práci. Já jsem ostatně vždycky chtěl mít v dospělosti ještě jedno dítě a jsem tomu rád, že ho máme.

NKC – ŽV: Vy jste k tomu chtěla něco dodat?

Kateřina: Chtěla jsem ještě říct, že aby toho nebylo málo, v té době jsem ještě dělala disertaci na Středoevropské univerzitě v Budapešti, takže jsem tam musela dojíždět. Vybavuji si ty scény, kdy jsem třeba potřebovala sedět a psát (vedle toho jsem samozřejmě chodila do práce). Michal se proto nabídl a vyjel s Jeronýmem pryč. Poprvé takhle cestovali, když mu byl rok.

Michal: My jsme spolu byli několikrát třeba sami dva na horách.

Kateřina: To mi umožnilo, že jsem mohla pracovat doma na tom, co jsem potřebovala dokončit.

NKC – ŽV: Nemáte tedy pocit, že by to všechno leželo na vás?

Kateřina: Myslím, že ne, že to máme dobře rozdělené. Jsou momenty, kdy je matka prostě matka. Zvlášť když je to miminko hodně malé, ale to se dá zvládnout během mateřské. Tu rodičovskou jsme měli hodně dělenou. Dokonce jsme uvažovali, že bychom si ji rozdělili, protože i moje maminka už z toho všeho byla taková unavená. Bylo to hodně náročné pro všechny. Rozhodně ale nemám pocit, že by to všechno leželo na mně. Byly i oblasti, kde byl Michal vůdčí silou. On třeba velmi dobře vaří, takže si to užívám.

Michal: Dobře vařím a líp zametám.

NKC – ŽV: Jak dlouho hlídala vaše maminka Jeronýma?

Kateřina: Jeroným šel do školky ve dvou a půl letech, naštěstí nám ho vzali. Do té doby ho hlídala maminka. Přes léto, kdy jsme dělali na výstavě a byla to opravdu náročná doba, si ho vzala s sebou na Moravu. Pro ni to tak bylo lepší a nám to umožnilo v momentě, kdy se finišovalo s výstavou, zabrat naplno.

NKC – ŽV: Kdybychom tedy měli shrnout, co vám oběma nejvíc pomohlo v době, kdy synek vyžadoval intenzivní péči – můžeme říct, že to byla vaše maminka?

Kateřina: Tak to určitě. A taky její muž, Jeronýmův dědeček, který ho teď přijíždí hlídat, když je potřeba. Moji rodiče, i když jsou tedy vyššího věku, byli hodně klíčoví v tom, že jsme tuhle fázi vůbec zvládli.

O pracovním vytížení

NKC – ŽV: Předpokládám, že vzhledem ke svým aktivitám jste dost časově zaneprázdnění. Dovedli byste kvantifikovat, kolik času strávíte průměrně týdně v práci?

Kateřina: Do toho léta, když jsem byla ještě na Hradě, byl pracovní týden opravdu hodně náročný. Byly doby, kdy jsem měla pocit, že nemám vůbec žádné volno. Byly víkendy, kdy jsme seděli v našem bytě a střídali jsme se v tom, kdo psal a kdo se věnoval Jeronýmovi. Michal s ním šel třeba ven, abych mohla chvíli psát, nebo jsem ho někam vzala já, aby mohl pracovat Michal. To byl takový ten klasický akademický život, co tak kolem sebe slýchávám od kamarádů, kdy člověk ráno vstane a v podstatě končí někdy ve dvanáct večer. Já do toho ještě překládám, abych měla ještě další příjem. Takže když se to k tomu všemu přidalo, tak to bylo nějakých 18 hodin práce denně. Ke konci jsem měla pocit, že se to už nedá zvládnout. Dalo by se říct, že změna práce pro mě přišla ve správný moment, kdy už jsme opravdu nemohli. Došla jsem k názoru, že takhle se to dělat nedá, že oba takhle vytížení být nemůžeme.

Velkou výhodou mojí současné práce je flexibilita. Moje práce v Akademii je mnohem benevolentnější, co se pracovních hodin týče. Můžete přijít dřív, odejít dřív nebo naopak. Po tom, co přijdu z práce, ještě obvykle něco odborného dělám. Nemusí to nutně souviset s projektem, ale může se to týkat třeba výstavy, knihy nebo nějakého článku. Velmi mi vyhovuje, že Akademie mi poskytuje možnost jít třeba pro Jeronýma do školky, když potřebuju.

NKC – ŽV: Jak vypadá váš pracovní den, pane doktore?

Michal: Já mám bohužel pocit, že nestíhám. Zejména ten loňský rok jsem se permanentně cítil štvancem, zejména taky kvůli učení. Učím týdně šest vyučovacích přednášek plus čtyři hodiny semináře, takže celkem deset hodin. Týdně proto jezdím na dva dny do Českých Budějovic, protože se ta výuka nedá stihnout během jednoho dne. To je samozřejmě náročné pro Kateřinu, protože tady je jeden večer s Jeronýmem sama.

Když jsem začínal učit, měl jsem představu, že si během prázdnin udělám celou přípravu na dva kurzy. Samozřejmě jsem to neudělal, protože jsem se k tomu nedostal. Dělal jsem to pak celý první ročník z týdne na týden a to je strašné. Sice jsem si na začátku říkal, že učím věci, které jsou základní, známé a člověk by je měl umět. Příprava přednášky je ale strašně časově náročná, protože si musím udělat nějaké teze a na všechno prezentaci, protože dějiny umění se bez obrázků prostě nedají učit. Naštěstí dneska jsou dostupné internetové zdroje a člověk téměř všechno najde, i když to třeba chvíli trvá. Dneska už mám tu výhodu, že ty kurzy učím druhým rokem a už mám samozřejmě něco hotového a můžu se k tomu vrátit, i když se snažím, aby to nebylo pořád stejné.

NKC – ŽV: A zbývá vám čas na nějaké společné koníčky?

Michal: Loni jsme třeba neměli vůbec žádnou společnou dovolenou. Prostě jsme to nestihli. Ale jinak máme podobné zájmy. Kromě těch pracovních se snažíme jezdit do přírody, do lesa, na hory, na lyže, když je tedy čas...

O společných začátcích

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili a jak je to dlouho?

Michal: Já nevím.

Kateřina: Já to taky nevím! (směje se)

Michal: Teď se ty údaje budou různit.

Kateřina: Ony se asi nebudou různit. Co to bylo za rok, 2004?

Michal: 2004, v lednu, v Lipsku.

Kateřina: Vidíte! Ani se to moc neliší. Seznámili jsme se v Lipsku, v době, kdy tam byl Michal na studijním pracovním pobytu na Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas. Já jsem na tuto instituci jela na krátkodobou stáž, takže jsme se paradoxně seznámili v Německu. A pak, když jsi tam už skončil a já už jsem byla zpátky v Praze, jsme se tu scházeli. Ale poznali jsme se v Německu, v knihovně.

NKC – ŽV: Čím vás Michal zaujal?

Michal: Mám odejít?

Kateřina: (směje se) Klidně zůstaň.

NKC – ŽV: Seznámení v knihovně? Už si představuju ty romantické pohledy přes knihy, přes celou tu liduprázdnou knihovnu...

Kateřina: (směje se) Ta knihovna byla pěkně nabitá, co si pamatuju! Bylo těžké najít místo k sezení.

Michal: Ale ty romantické pohledy tam byly. Kateřinu přivedl jeden kolega z Institutu. Zavedl ji do knihovny a tam jsme se seznámili.

Kateřina: Představil mi Michala a zjistili jsme, že mluvíme stejnou řečí. Já jsem tam měla relativně málo času, takže jsem i poměrně dost studovala. V daný moment se moje romantické pohledy omezovaly skutečně pouze jen na ty knihy. (směje se)

Michal: Největší romantika byla, když jsem tě pozval na oběd.

Kateřina: To si taky pamatuju... A čím mě zaujal? Já ani nevím. Šli jsme pak ještě párkrát na sklenku vína a tak. Hodně důležité bylo asi taky to, že máme společné téma hovorů. Vždycky nás zajímalo, co si ten druhý myslí, ať už o věcech z oblasti historie nebo dějin umění nebo čehokoliv jiného.

NKC – ŽV: Pane doktore, chcete k tomu ještě něco dodat?

Michal: Ne, je to dost podobný příběh. Já jsem v tom seznamování byl aktivnější. Já jsem o to stál dřív, aby to nebylo jenom přátelské setkávání...

Helena a Michal Illnerovi

Prof. RNDr. Helena Illnerová, DrSc.

Narodila se v roce 1937. Absolvovala Přírodovědeckou fakultu UK, obor chemie, specializace biochemie. Celý život pracuje ve Fyziologickém ústavu Akademie věd, kde v současné době působí jako emeritní vědecká pracovnice. Přednášela na Přírodovědecké fakultě a na lékařských fakultách UK. V letech 1993–2001 byla místopředsedkyní a v letech 2001–2005 předsedkyní Akademie věd ČR. Helena Illnerová je a v minulosti byla členkou řady komisí a vědeckých společností: v letech 2008–2010 byla předsedkyní Učené společnosti ČR, v současnosti je předsedkyní České komise pro UNESCO a Komise pro etiku vědecké práce v AV ČR. Je autorkou či spoluautorkou více než sto dvaceti článků v zahraničních impaktovaných časopisech a dalších publikacích. Za svou práci dostala četná vyznamenání, např. Státní vyznamenání II. stupně za zásluhy, medaili De Scientia et Humanitate Optime Meritis AV ČR či Zlatou medaili UK. Je spoluzakladatelkou oboru chronobiologie v Česku, přičemž tzv. česká škola chronobiologie si ve světě vydobyla velký ohlas.

JUDr. Michal Illner

Narodil se v roce 1934. Absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze v oboru správního práva a sociologické vzdělání získal na ČSAV. V letech 1969–1970 absolvoval stáž na Kolumbijské univerzitě v USA, kde zároveň vyučoval. V letech 1993–2001 byl ředitelem Sociologického ústavu Akademie věd, kde v současné době působí jako vědecký pracovník. Vedle toho přednáší na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Je autorem, spoluautorem či editorem více než dvou desítek odborných knižních publikací, z nichž většina vyšla v zahraničí, a také řady odborných statí. Je členem českých a mezinárodních vědeckých společností, redakčních rad vědeckých časopisů a vědeckých rad různých institucí.

Helena a Michal mají dvě dospělé děti, syna a dceru.

Nemáme čas, kdy bychom si řekli: „Tak a mám prázdniny!“

O práci

NKC – ŽV: Poprosila bych vás, abyste každý představil svůj obor a pozici, kterou zastáváte.

Helena: Já pracuji ve Fyziologickém ústavu, ale v této chvíli jsem tam jako „emeritní profesor“. Mám tam už jenom malý úvazek. Pomáhám kolegům psát publikace a jsem v zásadě takový konzultant. Jinak jsem už v důchodu. Na můj vkus mám těch funkcí ale ještě příliš mnoho: dělám předsedkyní České komise pro UNESCO, jsem předsedkyní Komise pro etiku vědecké práce v Akademii věd a členkou mnoha vědeckých rad a etických panelů. Jak stárnu, lidé si mě spojují s etikou. Myslím si, že je to taková čestná funkce pro starší dámy.

Michal: Ještě jsi zapomněla, že jsi předsedkyní Učené společnosti České republiky.

Helena: No to je pravda. Ony všechny tyhle čestné funkce vypadají, že to nic není, ale není to pravda.

NKC – ŽV: Můžu se ještě vrátit k vašemu profesnímu zaměření? Čím konkrétně se zabýváte?

Helena: Já jsem celý život pracovala ve Fyziologickém ústavu Akademie věd a spolu se svými spolupracovníky jsem tu zavedla vědní obor, který se nazývá chronobiologie. Je to nauka o čase v živých organismech, o jejich denním programu a například také o tom, jak je tento program synchronizován s vnějším dvacetičtyřhodinovým dnem. Myslím, že je to naprosto fantastický obor. Nejlepší na něm je, že zahrnuje veškeré obory biologie od molekulového základu a jedné buňky až po chování celého organismu. Samozřejmě, že to zasahuje také do věd humanitních a společenských, protože to souvisí s psychologii, ale také s psychiatrií a s různými druhy medicíny. Já jsem v tomto smyslu měla štěstí, že jsem narazila na něco, co se ukázalo být tak zajímavé a progresivní.

NKC – ŽV: A vy, pane doktore?

Michal: Já jsem původně vystudoval práva a k sociologii jsem se dostal, až když to bylo možné, tj. v roce 1965, na začátku Pražského jara. Tenkrát vznikl Sociologický ústav Akademie věd a já jsem se tam přes konkurz dostal na aspiranturu. Do roku 1970 jsem byl ve skupině, která se zabývala metodologií sociologických bádání. Byla to oblast, která byla docela věcná. Nebylo v ní moc politiky ani ideologie. V roce 1970, kdy jsme se vrátili z roční stáže ve Spojených státech, jsem zjistil, že Sociologický ústav byl zrušen a že na jeho místě vzniknul Ústav pro filosofii a sociologii. Nastoupil jsem do skupiny, která se zabývala sociální statistikou. V roce 1990 vzniknul náš současný Sociologický ústav a já jsem se stal nejdříve zástupcem ředitele a poté jeho ředitelem. Bylo to poměrně obtížné období, protože Sociologický ústav hledal svoji formu. Postupně se zbavoval nánosů minulosti, včetně té personální, což nebyla příjemná záležitost.

Dařilo se mi ale dělat i svou vlastní odbornou práci. Založil jsem v ústavu skupinu, která existuje doteď a zabývá se lokální a regionální problematikou v sociologii. Po skončení funkce ředitele jsem zůstal v oddělení jako řadový vědecký pracovník. Vedle toho také učím a k mojí „seniorské“ roli patří i členství v nejrůznějších komisích a radách.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Tak to je skutečně široký záběr. Kdybyste se měli zamyslet nad tím, co vás na vaší práci nejvíce baví, co by to bylo? Když třeba zavzpomínáte na dobu, kdy jste ještě pracovala jako vědecká pracovnice...

Helena: Mě vždycky strašně zajímalo zjistit, co se v organismu děje. Hrozně ráda jsem dostávala výsledky experimentů, zamýšlela se nad nimi a hledala otázky, které z těch výsledků vyplynuly. Věda mi vždycky připadala jako taková detektivní historie. Asi nejšťastnější jsem byla v době, kdy jsem dělala výzkum sama vlastníma rukama – kdy jsem si pokusy plánovala, těšila jsem se a byla jsem zvědavá, jaký bude výsledek, že jsem třeba ani nemohla dospát. To bylo asi nejkrásnější. Po roce 1990 jsem se začala postupně posouvat do administrativních funkcí, ale laboratoře jsem se držela zuby nehty. V okamžiku, kdy jsem se stala předsedkyní Akademie věd, se to tak ale dělat nedalo. To byl takový záběr! Musela jsem být vždy připravená dělat to, co potřebovala Akademie, a ne to, co zrovna potřebovala laboratoř nebo moje pokusy. Být vědcem, to znamená pracovat ne na sto procent, ale na sto padesát procent, ne-li dvě stě procent. Člověk nemůže soutěžit na vědeckém poli v okamžiku, kdy je zaměstnán administrativními funkcemi.

NKC – ŽV: A vy, pane doktore, co vás nejvíce baví na vaší práci?

Michal: Mě to především baví, což je důležité. Kromě toho si cením i skutečnosti, že ve vědeckém světě má člověk poměrně velkou volnost a pracuje na něčem, pod čím je podepsaný. I když se ta práce často dělá v nějakém kolektivu, přece jen je to individuální výkon a já vím, že tohle jsem vymyslel, na tohle jsem přišel, tohle jsem napsal a můžu si za tím stát. To je pro mě významné. Já jsem byl totiž před rokem 1965 v různých úřednických nebo dokumentaristických funkcích a vždycky jsem dělal něco, kde se moje identita ztrácela. Dalším pozitivem je také lidské prostředí. Mám možnost debatovat se zajímavými lidmi, být s nimi v kontaktu. Je to určitá intelektuální aristokracie, ve které se člověk může pohybovat. Samozřejmě, že ne všichni kolegové vždycky byli aristokrati, ale přeci jen je to svým způsobem prostředí na úrovni.

NKC – ŽV: A našla by se i nějaká negativa?

Michal: Negativa mohou spočívat například v tom, že nemám žádnou limitovanou pracovní dobu „od-do“. Protože odborná činnost splyvá s celkovým časem a vlastně se do něj neustále vnucuje. Pak chybí chvíle, které by měl člověk jenom sám pro sebe.

NKC – ŽV: A vy, paní profesorko, našla byste nějaká negativa své práce?

Helena: Souhlasím s tím, co říkal Michal, že člověk nemá v zásadě pořádně čas, kdy by si řekl: „Tak, a mám prázdniny!“ Máte totiž pocit, že musíte neustále odborně růst a že si musíte přechíst to a ono, ale současně si uvědomujete, že vám něco neustále uniká. Myslím ale, že to podstatné jsem v životě stihla i s tou vědou. Za negativum, se kterým jsem se strašně dlouho vypořádávala, pokládám, že nevidíte okamžité výsledky své práce. Můžete jít dobrým směrem, ale můžete jít taky třeba špatným směrem, a to třeba půl roku, rok, než to zjistíte. A potom se dostavuje určitá frustrace. Já si myslím, že kdokoliv, kdo dělá vědeckou práci, musí být velice silný, aby si toto dokázal odfiltrovat. Já mám v tomto smyslu takový ženský pohled. Myslím, že ženy skutečně potřebují vidět přímý dopad své činnosti.

Neustále jsem se vyrovnávala s tím, zda to, co dělám, je dostatečně důležité, a zda já sama jsem užitečná. Ten pojem „užitečnost“ může vypadat legračně, ale pro mě byl vždycky klíčový. Říkala jsem si: „Jsem důležitá v rodině jako matka, ale ještě nějak jinak musím být důležitá.“ Postupně jsem pochopila, že věda má svůj význam, ale musela jsem se s tím dlouho a dlouho srovnávat.

Ale pokud bych se měla vrátit k tomu, jaká pozitiva život vědce přináší, sice si netroufám říct, zda to tak bude i nadále, ale život vědce dával určitou svobodu. Člověk se mohl vydat určitým směrem, a pokud to přinášelo výsledky, tak tím směrem šel a nebyl ničím tlačěn. Já si tím teď už nejsem tak úplně jistá. Do každé oblasti samozřejmě vstupuje více a více finančních prostředků a je čím dál větší tlak společnosti na okamžitou užitečnost výsledků. Ten výsledek může být užitečný třeba za rok, může být užitečný třeba za pět let, ale může být také užitečný třeba až za dvacet let. Ti, co pořád tlačí jenom na aplikovaný výzkum a okamžité výsledky, jsou neskutečně krátkozrací.

Michal: Dneska je strašný vzrůst soutěže a konkurence ve vědě, s čímž je často spojené uzavírání institucí do sebe a určitý boj o peníze, publicitu a témata. To je něco, co se za poslední léta výrazně zostřuje. Ty různé systémy hodnocení, které se teď vnucují, to dál jen posilují a dochází až k patologickým situacím. Ta soutěž je samozřejmě nezbytná, ale její formy a intenzita jsou někdy až nepříjemné. Možná mi to vadí víc vzhledem k tomu, že už jsem starý pán. Na druhou stranu ale díky tomu můžu mít trochu odstup. Zatímco moji mladí kolegové, kterým je třicet pětadvacet let, neustále počítají, kolik bodů mohou dostat za který typ publikace, a snaží se maximalizovat bodový výtěžek, mně to už může být ukradené, o to se už nemusím starat.

Helena: Tenhle systém je speciálně v humanitních a sociálních oborech nesmyslný. V přírodovědných oborech se to dá snáze použít, ale nesmí se to samozřejmě nikdy redukovat na pouhé sčítání bodů. Jako velké negativum ale vidím, že se ta soutěž přenáší i na mladé lidi, a to docela nepříjemným způsobem. Vím třeba o vynikající americké laboratoři, která dala jedno téma dvěma mladým postdokům s tím, že kdo se s tím rychleji popere, zůstává a ten druhý musí odejít. Místo, aby se budovala spolupráce, která je ve vědě absolutně nezbytná, preferuje se jen a jen soutěž. Myslím, že věda by měla být víc o spolupráci než o soutěži.

O společném životě partnerském i pracovním

NKC – ŽV: Oba dva se pohybujete ve vědecké profesi. Dovedli byste říct, jaká vám to přineslo pozitivita nebo negativa? Přestože pracujete každý v jiném oboru, potkávají se vaše obory nějakým způsobem?

Michal: Máte pravdu, že naše obory se setkávají poměrně obtížně. My si povídáme o zaměstnání nebo o odborných věcech, se kterými se setkáváme. Pro mě je ale daleko obtížnější proniknout do toho, co dělá Helena, než pro Helenu pochopit, na čem pracuju já. Na rozdíl od biologie je sociologie měkký obor a je blízký běžnému životu. Takže já můžu doma snáze vyprávět o tom, co dělám, a Helena může méně snadno vyprávět o tom, co dělá ona. Já jsem se za ta léta naučil nějaké základní věci z Helenina oboru a s jistou mírou nepřesnosti a povrchnosti jsem schopný kamarádům reprodukovat, co dělá. Do hloubky ale samozřejmě jít nemůžu. To, co vidím, je její nasazení, které je obrovské a bylo obrovské i v dobách, kdy jsme měli malé děti. To její pracovní nasazení bylo znásobené tím, že prováděla noční pokusy, které byly nutné kvůli manipulaci s osvětlením. Probíhalo to tak, že doma vykonala domácí povinnosti, udělala večeři, dohlédla na děti a pak odjela do ústavu, kde trávila noc, a vracela se zase až druhý den odpoledne. To byla samozřejmě obrovská zátěž, kterou jsem já sám v takové míře nikdy nezažil.

Helena: On to nemusí být vždycky jenom hovor o oboru, který člověk dělá. Já si myslím, že sdílené prožitky, hovory o společnosti a o tom, co by bylo správné a co ne, jsou pro oba dva partnery velmi důležité. Myslím si, že u obou dvou partnerů je vždycky důležité, aby měli určitou míru kritiky, aby k tomu druhému jenom nevzhlíželi, ale aby mu nastavovali zrcadlo.

NKC – ŽV: Jak jste se vlastně seznámili? Jestli to tedy není tajné...

Michal: Tajné to rozhodně není. Seznámili jsme se v turistickém oddíle. Bylo to prostředí výletů, společného lyžování, ježdění na vodu nebo pěší turistiky. To je celkem příznivé prostředí pro to, aby se lidi poznali, ocenili a blíže se seznámili.

NKC – ŽV: A jak je to dlouho, co jste se poznali?

Michal: Vzali jsme se v roce 1963 a předtím jsme se znali už mnoho let.

Helena: Myslím, že dost let. Já jsem poprvé s oddílem jela, když jsem maturovala. To jsme tehdy jeli do Polska. Bylo to úžasné, protože tehdy se nemohlo jezdit nikam za hranice. Tam jsem Míšu poznala trochu lépe. Je pravdou, že tehdy chodil s někým jiným, jak už to tak bývá. Za tu dobu, co jsem byla na vysoké škole, jsme se ale poznali blíže a pochopili jsme, že máme stejné zájmy, že k sobě máme úctu a že by to mohlo být prima.

Michal: Ano, já to podepisuju!

O rodině

NKC – ŽV: Vy jste zmiňoval tu dobu, kdy jste měli malé děti. Chtěla bych se zeptat, kolik máte dětí a kolik jim je let?

Helena: Děti máme dvě. Synovi je 43 a dceři teď bude 42 let. Já bych bývala docela ráda měla ještě další dítě, ale Míša si myslel, že ty dvě děti už stačí. Musím říct, že jsme s dětmi měli štěstí. Nebyly nějak zvlášť nemocné, dobře se učily, byly fajn.

Michal: Jsou na nás hodné. (směje se)

NKC – ŽV: V jakých oborech působíte? Šly ve vašich šlépějích?

Michal: No to zrovna moc ne. Syn vystudoval matematické inženýrství na Fakultě technické a jaderné fyziky ČVUT. Specializoval se na problematiku softwaru a počítačových aplikací a v tom oboru i pracuje. Dcera vystudovala medicínu a specializuje se na endokrinologii. Zabývá se hlavně chorobami štítné žlázy a teď se trochu snaží expandovat i do diabetologie a do metabolismu.

NKC – ŽV: Jakým způsobem jste to zvládali? Vy jste tady už naznačoval, že to nebylo úplně jednoduché...

Michal: Já si skoro myslím, že otázka nezní „zvládali“, ale „zvládala“...

Helena: (směje se) Já si myslím, že jsme to řešili klasicky. Když říkám klasicky, tak myslím, že když se narodí děti, zodpovědnost za péči leží především na ženě. Byla jsem s dětmi doma, jak jen to tehdy bylo možné. Protože bychom to bývali z jednoho platu neutáhli, vrátila jsem se do práce vždycky, když byl dětem rok. Když se nám narodily děti, tak jsem měla před obhajobou kandidátské práce a Míša byl v aspirantuře. Bydleli jsme tehdy ve společném bytě ještě s Michalovým bratrem, jeho ženou a jejich dvěma dětmi a s Míšovými rodiči.

NKC – ŽV: Jak velký byl ten byt?

Helena: Jedna kuchyň, jedna koupelna, ne moc velký. Bydleli jsme tam tři rodiny. Do toho se nám narodily během dvou let celkem čtyři děti. Oběma mladým párům se každého půl roku narodilo jedno dítě, takže to bylo velice obtížné. Měli jsme tehdy jen malé finance. Vzpomínám si, že jsme si dokonce hlídali, když jsme rozkrojili citrón, jestli v té spíží zůstane. Nebo jsme chodili stát frontu do řeznictví, když se třeba prodával nějaký mozeček nebo žlázy nebo něco, co bylo skutečně velmi levné. Když dneska někdo říká, že si děti ještě nemůže dovolit, tak žasnu! My jsme si pořídili děti v okamžiku, kdy jsme neměli vysoké platy a neměli jsme ani vlastní byt. Ale když je člověk mladý, tak si myslí, že zvládne všechno.

NKC – ŽV: Debatovali jste spolu někdy o tom, kdo ponese péči o děti na svých bedrech, nebo jste to brali jako hotovou věc?

Michal: Takové věci, myslím, přichází víceméně spontánně. Já za sebe musím říct, že ta výrazně větší váha povinností byla na Heleně. Když se na to dívám zpětně, tak si říkám, že jsem myslel poměrně dost na sebe. Možná víc, než by se bylo slušelo.

Helena: Já myslím, že to nebylo tak zlé. Myslím, že Míša byl vždycky absolutně tolerantní k tomu, že pracuju, že mě ta práce baví a že si to třeba nosím domů na sobotu a na neděli. Míša obstarával rána, aby byly děti vypravené do školy, a já jsem obstarávala děti odpoledne, vyzvedávala je ze školky a dělala to, co bylo zapotřebí.

Michal: Dělala jsi večere a pak jsi odcházela do ústavu.

Helena: V půl čtvrté, ve čtyři jsem měla v práci padla, ale já jsem se tam na devátou nebo půl desátou zase vracela. To bylo, myslím, hrdinství. Ty stovky a stovky nočních hodin, které jsem odpracovala, bych už nechtěla opakovat.

NKC – ŽV: Jak jste to zvládala? To muselo být neuvěřitelně náročné!

Helena: Byly to pokusy, které jsem musela dělat třeba každých dvacet minut. Měla jsem spacák a dva budíky u hlavy. Jak jsem měla deset dvacet minut, nebo třeba i půl hodiny volna, tak jsem zalezla do spacáku a snažila se usnout. Pak zase zazvonil budík, tak zase šup ze spacáku a tak dále. Druhý den poté jsem zůstala v práci a zpracovávala pokusy, co jsem dělala v noci. Pak jsem odjela domů, vyzvedla jsem děti nebo zkontrolovala úkoly, udělala večeri, dala je spát a zase jsem odjela do práce.

NKC – ŽV: Jak často jste měla tenhle rytmus?

Helena: Minimálně jednou týdně, někdy i dvakrát, ale byly doby, že to bylo třeba i třikrát týdně. Bez dobré fyzické kondice by to ale nešlo.

NKC – ŽV: Já bych se ale ještě vrátila do doby, kdy jste měli malé děti. Co vám nejvíce pomohlo to všechno zvládnout?

Helena: Míša tady říkal, že jsem to byla hlavně já, kdo se staral o děti. Asi jsem to opravdu byla víc já, ale samozřejmě, že jsme se dělili. To dělení, to není jen rozdělení konkrétních prací. To hlavní je společná starost, společná zodpovědnost. Že máte s kým se podělit o to, že dítě je nemocné, že váš partner má tu samou starost jako vy, že se navzájem podržíte. Myslím, že my dva jsme si navzájem maximálně pomohli.

NKC – ŽV: A co třeba váš zaměstnavatel? Jak vám vycházel vstříc, když jste měla malé děti?

Helena: Já si myslím, že tehdy to bylo docela jedno. Já jsem samozřejmě zůstávala s dětmi doma, když byly nemocné, a myslím, že to nikoho moc nezajímalo. Stejně jako tehdy nikoho moc nezajímaly výsledky. Ona nebyla

konkurence. A to, že člověk pracoval hodně a snažil se pracovat dobře, byla spíš vnitřní záležitost toho kterého jedince. Takže já myslím, že zaměstnavatel byl tehdy tolerantní. Tehdy neexistovalo, že by se zaměstnavatel díval na to, zda přijímá muže nebo ženu, protože neřešil, jestli ta žena bude doma s dětmi nebo jestli má nějakou babičku na hlídání. Lidé se mě vždycky ptají, jestli mě v práci nelimitovalo, že jsem žena. Já jsem vždycky říkala, že jediné, co mě limitovalo do roku 89, bylo, že jsem nebyla členkou strany a že jsem nemohla nikam pořádně jezdit ani zastávat vedoucí pozice.

NKC – ŽV: Když v tomto kontextu srovnáte situaci mladších kolegů nebo studentů se svou situací, myslíte si, že je v tom nějaký rozdíl?

Michal: Mám kolegy, kteří jsou samozřejmě o mnoho desítek let mladší než já, a vidím, že u nich je směřování k manželství nebo rodičovství posunuté o řadu let. Když se na tu situaci okolo sebe dívám prizmatem naší zkušenosti, tak jsem za ně nervózní, aby to ještě stihli, protože biologické hodiny se nedají ošidit. Nevím, jestli je to dané jen pracovní zátěží. Mám pocit, že nejenom tím. Možná je to snahou přijít si na všechny radosti života, které se nabízí a kterých se nabízí mnohem víc, než se nabízelo nám. Možná, že pak ani nezbývá síla, čas a ochota, nebo není rodina tak silná hodnota. Ale to je možná takový trochu staromileký pohled na věc.

NKC – ŽV: A když to tak celkově zhodnotíte, myslíte si, že vaše zkušenost s rodičovstvím nějakým způsobem ovlivnila vaše kariérní plány nebo profesní aspirace?

Helena: Moje tedy ne. Já myslím, že o aspiracích nebo o plánech se nedá dost dobře mluvit, protože člověk chtěl dělat dobře vědu a těšilo ho to. Já myslím, že rodičovství člověka obohatí vždycky. Obohatí ho to v tom smyslu, že nemyslí jenom na sebe. Myslím, že skutečnost, že se člověk musí o někoho starat, obecně pozitivně formuje člověka i v jeho postojích ke všem ostatním.

Michal: Naše plány se pravděpodobně trochu proměnily, protože člověk nezbytně musí ustupovat od některých svých zájmů a musí věnovat svůj čas dětem a rodině. Časem si na to ale navykne a považuje to za něco, co vlastně sám chce.

O úspěchu

NKC – ŽV: Co považujete za svoje největší pracovní úspěchy? Na co jste skutečně pyšní?

Helena: Já si myslím, že jsem spolu se spolupracovnicí udělala mnoho skutečně originálních objevů v chronobiologii. Ačkoliv jsem o té problematice zpočátku vůbec nic nevěděla a ve škole jsme se o tom samozřejmě neučili, přinesli jsme s kolegy několik základních poznatků, které byly přijaty světovou komunitou, a dokonce se v souvislosti s našimi objevy mluvilo svého času o „české škole“.

NKC – ŽV: A co vy, pane doktore?

Michal: Já nepracuji „v systému objevů“, takže je tato otázka pro mě trochu obtížnější. Ale kdybych na ni chtěl odpovědět, tak bych za výraznější úspěch považoval, že jsem založil a rozběhnul obor lokální a regionální sociologie v Sociologickém ústavu a že se mi podařilo založit skupinu lidí, kteří se tímto tématem trvale zabývají. Ta pracovní skupina dobře funguje a myslím, že je úspěšná. A jsem i docela pyšný na to, že jsem už za ta léta vyškolicil a v oboru sociologie města vzdělal okolo dvou set studentů. Jsou to lidé, se kterými se setkávám, kteří třeba už dělají doktoráty, a já jim je konzultuji a radím jim. Na konci komunistického období se nám s kolegy podařilo vydat knížku zabývající se problematikou sociální statistiky, která se vymykala takovým těm ideologickým spisům. Ta kniha byla podle mě dobrá a tenkrát do sociologického prostředí přinesla hodně informací ze zahraničí, které tady nebyly k dispozici, a jednu dobu dost posloužila.

NKC – ŽV: Řekl byste o sobě, že jste úspěšný?

Michal: To je nutné vždycky posuzovat ve srovnání s něčím. Ve srovnání s mými ambicemi je to tak na dvojku. Řada lidí byla úspěšnějších než já, nicméně subjektivní pocit není úplně špatný.

NKC – ŽV: Paní profesorko, je to sice asi trochu scestné ptát se i vás, ale tu otázku bych vám taky ráda položila.

Helena: Jak říkal Míša, je to subjektivní pocit, který není špatný. Myslím, že se podařilo udělat nějaké slušné objevy ve vědě, že se to podařilo postrčit trochu dál, že se mi podařilo předat tu problematiku do dobrých rukou a že jsem také vychovala nějaké studenty. Jako náš společný úspěch vidím to, že jsme dobře vychovali naše děti. Také mě těší, že jsme se nekompromitovali za komunistů.

Michal: Cením si toho, že jsem svedl nezadat si s komunismem a nepodlehnout svodům, které by se jistě tenkrát nabízeły, jako třeba vstoupit ze zjištěných důvodů do strany nebo dělat kariéru, za kterou bych se musel stydět. Oba jsme tohle dokázali. Řada kolegů, se kterými jsem se stýkal, nakonec takto neobstála. Oni se většinou dostali do potíží po roce 1969, tím se samozřejmě trochu subjektivně vyvinili z toho, co dělali předtím. My jsme ale měli čistý štít i z doby před tím.

Jana a Michal Knappovi

Ing. Jana Knappová

Narodila se v roce 1983 v Praze. Inženýrská studia aplikované ekologie absolvovala stejně jako její manžel na Fakultě lesnické a environmentální České zemědělské univerzity v Praze v roce 2007. Od roku 2007 studuje v doktorském studijním programu na katedře ekologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V roce 2009 začala pracovat jako výzkumnice na katedře botaniky PřF UK, od roku 2010 působí také v Botanickém ústavu Akademie věd ČR. V současné době se podílí na řešení několika grantových projektů.

Ing. Michal Knapp

Narodil se v roce 1982 v Praze. V roce 2007 absolvoval Inženýrské studium aplikované ekologie na Fakultě lesnické a environmentální České zemědělské univerzity v Praze. Od roku 2007 studuje v doktorském studijním programu na Fakultě životního prostředí téže vysoké školy. Je řešitelem několika menších grantových projektů a podílí se i na pedagogické činnosti fakulty.

Jana a Michal společně vychovávají malou dceru.

Občas máme chvíle, kdy pochybujeme, zda to všechno má nějaký význam

O práci

NKC – ŽV: Nejprve bych vás požádala, jestli byste mi mohli představit obor, kterým se zabýváte, a pracovní pozici, kterou momentálně zastáváte.

Jana: Mým studijním oborem je ekologie rostlin a botanika. Momentálně jsem ve třetím ročníku doktorského studia na katedře ekologie Přírodovědecké fakulty UK. Zároveň jsem zaměstnaná v rámci dvou grantů mé školitelky, a to v Botanickém ústavu Akademie věd a na katedře botaniky Přírodovědecké fakulty UK.

NKC – ŽV: Mohla byste pro laika blíže představit svůj obor?

Jana: To je vždycky nejtěžší. Studuji rostlinná společenstva na opuštěných polích a zajímá mě, jaké faktory výskyt jednotlivých druhů ovlivňují, včetně například historie krajiny. Navazujícím tématem je pak přímo utváření rostlinných společenstev. Mojí hlavní otázkou je, do jaké míry je podoba společenstev předurčena například podmínkami prostředí a do jaké míry vzniká náhodně. To je už hodně teoretická ekologie.

NKC – ŽV: A vy, Michale?

Michal: Já jsem také doktorand ve třetím ročníku na Fakultě životního prostředí České zemědělské univerzity v Praze. Zabývám se ekologií, entomologií a průnikem těchto oborů. Konkrétně se specializuji na střevlíkovité brouky a jejich výskyt v intenzivně využívané zemědělské krajině. Vedle toho mě zajímají i metodologické problémy, třeba jak správně sbírat data o přítomnosti a četnosti brouků.

NKC – ŽV: Takže přímo chodíte v terénu a sbíráte brouky?

Michal: K tomu se většinou používají pasti, ale vlastně ano.

Jana: Ve volném čase chodíme s deštníkem a sklepáváme do něj brouky ze stromů. (směje se)

NKC – ŽV: Nemůžu se vás nezeptat, jestli vás manžel „sbalil“ na sbírku brouků nebo motýlů?

Jana: Ne, já myslím, že ne. (směje se)

Michal: Já jsem sbalil motýly a brouky později než manželku. (směje se)

Jana: My jsme spolu od osmnácti let a naše odborné zájmy se vyprofilovaly až později.

NKC – ŽV: Jak jste se ke svým oborům dostali?

Jana: Já mám pocit, že kytky mě bavily odmalička, už když jsme třeba s mámou něco kopaly na zahrádce. Na základní škole jsem pak dělala biologickou olympiádu a měla jsem také období, kdy jsem chtěla být zahradní architektkou. K oboru, co dělám teď, jsem se dostala tak trochu shodou náhod. Moje současná školitelka měla přednášku na naší fakultě. Michal mě tehdy popostrčil, ať se jí jdu zeptat, jestli by mi nechtěla vést disertaci, a ona řekla: „Jasně!“. A dál už to šlo samospádem.

Michal: Já jsem se ke svému oboru dostal také náhodou. Původně jsem uvažoval o sociální geografii. Také jsem se tam přihlásil a udělal přijímačky. Paralelně s tím jsem si dal ještě přihlášku na stejnou školu jako Jana, kam jsme se oba dostali. Museli jsme se rozhodnout, kam půjdeme. Nakonec jsme si řekli, že zkusíme studovat oba stejnou školu. Mě příroda vždy zajímala, ale ještě jsem nebyl tak vyhraněný. K broukům jsem se dostal až na vysoké škole.

Jana: ...a hlavně taky systémem „vybírej diplomku podle školitele“.

Michal: Samozřejmě. Myslím, že důležitý způsob, jak se dostat k zajímavým tématům, je přes lidi, kteří na nich pracují. Velkou výhodou přírodovědeckých škol je, že se během studia jezdí na různé exkurze a do terénu. Máte tak možnost získat k pedagogům důvěrnější vztah.

NKC – ŽV: Co nebo kdo vás nejvíce motivoval?

Jana: Já bych řekla, že hlavně Michal byl pro mě velká motivace. Když jsme na školu nastupovali, moje přírodovědné vzdělání bylo výrazně lepší než jeho. Na gymnáziu jsem se biologii už dost věnovala, zatímco Michal začínal úplně od začátku. Řekla bych, že během prvních tří let se dostal minimálně na stejnou úroveň jako já, ne-li na lepší. To pro mě byla velká motivace.

Michal: Ona si vymýšlí. (směje se) Možná, že mám větší zaujetí pro vědu než Jana. Ale rozhodně si nemyslím, že bych měl nějaký zásadní podíl na jejím úspěchu. Tedy kromě toho, že jsem ji donutil, aby šla na doktorát na Přírodovědeckou fakultu.

NKC – ŽV: Vy jste nechtěla jít na doktorské studium?

Jana: Já jsem hodně váhala. Měla jsem období, kdy jsem si říkala, že bych šla dělat doktorát do zahraničí. Samozřejmě jsem ale propásla všechny termíny. A pak to bylo všechno hrozně rychlé. Během čtrnácti dní jsem musela sepsat anotaci a nějak se dostat do tématu a připravit se na přijímačky na PřF UK.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví, co na ní máte nejradši?

Jana: Mně vyhovuje, jak je různorodá. Dělají se pokusy v experimentální zahradě, jezdí se do terénu, píší se grantové žádosti a pořád se to mění. Pořád přicházejí menší či větší výzvy. Není to žádný stereotyp. A líbí se mi i to, že spoustu věcí děláme venku a nesedíme pořád jenom u počítače.

Michal: Pobyt venku v terénu je určitě příjemná záležitost. Vedle toho mě moc baví i práce se studenty. Už třetím rokem vedu jedno cvičení a občas mám i nějakou přednášku. Člověk má sice někdy pocit, že by potřeboval ještě získat nějaké zkušenosti, ale myslím si, že se mi celkem daří lidi zaujmout.

NKC – ŽV: Co vás na práci se studenty baví nejvíc?

Michal: Baví mě, když studenti reagují a vznikne třeba i nějaká legrace. To pak člověk vidí, že to nedělá zbytečně, že to má nějaký smysl. To se nedá říct o řadě jiných činností spojených s vědeckou prací. Když zedník postaví zeď, vidí za sebou kus práce. Když vědec na něčem pracuje několik let a pořád nemá finální výsledky, jeho vztah k tomu trochu ochladne. Člověk nemá zpětnou vazbu, neví, jestli celé to snažení nebylo zbytečné.

NKC – ŽV: Našli byste i nějaká negativa své práce?

Jana: Nejsem nadšená z toho sezení u počítače. A stejně jako Michal mám občas chvíle, kdy pochybuji, zda to všechno má nějaký význam, jestli to neděláme jen sobě pro radost.

Michal: No já vidím jako dost ambivalentní věc i tu naši absolutní časovou flexibilitu, kterou máme. Má to samozřejmě pozitiva, ale na druhou stranu jsme pak nuceni občas pracovat v noci nebo o víkendech.

NKC – ŽV: Co se vám v práci dosud nejvíc povedlo, z čeho máte největší radost?

Jana: Já mám asi největší radost z toho, že jsme teď dostali dva granty od Grantové agentury ČR, přičemž na jednom z nich jsem hodně pracovala a pomáhala ho připravovat. Taky mě potěšila přednáška ze statistiky, kterou jsme měli s Michalem pro studenty. Měla jsem z ní dobrý pocit.

Michal: Já nevím. Já mám celkově radost z práce. Mám radost z toho, že dělám to, co mě baví, nemusím se do ničeho nutit a přitom nás to zatím docela pohodlně užívá.

NKC – ŽV: Spolupracujete?

Jana: My si spíš navzájem pomáháme, než že bychom měli nějaké společné projekty. Michal mi pomáhá s manuální prací a také rýpavými otázkami, kdy zpochybňuje a zkoumá různá moje rozhodnutí. Já mu zase pomáhám s jazykovými věcmi, když se něco píše, ať už česky nebo anglicky.

NKC – ŽV: Dovedli byste říct, jaké výhody vám přináší, že jste oba dva ve vědecké profesi a v oborech, které spolu souvisí?

Michal: Jako hlavní výhodu vidím, že máme oba flexibilní zaměstnání. A další výhodou je samozřejmě i to, že spolu můžeme konzultovat. Na druhou stranu si myslím, že to má i nevýhody. Jana by si třeba občas ráda od práce odpočala a pak se na mě ošklivě tváří, když s ní začnu řešit něco pracovního...

Jana: ...zvlášť po ránu. (směje se)

NKC – ŽV: A jak to vidíte vy, Jano?

Jana: Dost podobně. Já bych řekla, že výhody jsou zřejmé v tom, že si nemusíme nic vysvětlovat. A to je právě jeden z důvodů, který mě odrazuje od toho, abych šla dělat něco úplně jiného. Už bychom si třeba tolik nerozuměli, nechápali bychom navzájem svoje světy.

Michal: Já bych se toho případného nepřekrývání světů zas tak nebál. Myslím si, že když se překrývaly tolik let před vědou, tak by se překrývaly dál, a v jiných oblastech možná ještě víc.

NKC – ŽV: Už jste tu naznačila, že občas uvažujete o tom, že byste odešla z vědy. Co vás k tomu vede?

Jana: Jak už jsem řekla. Občas mám pocit, že je to spíš taková práce pro radost nebo pro vědu samotnou, ale nemá to už žádný další význam pro lidstvo, když to řeknu hodně nadneseně. Jsou povolání nebo činnosti, u kterých je jasné, k čemu jsou dobré. Já třeba vysévám stovky semínek na nějaká opuštěná pole a těžko někomu vysvětluji proč. Zvlášť od té doby, co máme Kláru, mi některé věci připadají opravdu trochu samoúčelné. Na druhou stranu si jsem vědoma, že bych asi těžko mohla dělat nějakou manuální činnost nebo řemeslo. Nic neumím a pro vysokoškoláky v podstatě přichází v úvahu jen nějaká práce v kanceláři nebo něco podobného, kde ta smysluplnost taky není úplně zřejmá...

O rodičovství

NKC – ŽV: Nedávno se vám narodila dcerka. Jak to všechno zvládáte? Oba dva pracujete a studujete, což musí být asi docela náročné.

Michal: Zrovna naše práce se s rodičovstvím dobře slučuje. Když se jede někam ven, je tam Klára nejspokojenější a nejvíc spí. Po večerech se dá také pracovat, pokud spí. Teď už dorostla do věku, kdy můžou babičky nebo kamarádky půlden hlídat. Mám dojem, že to není velký problém.

Jana: Já si nedovedu představit, že by to šlo přizpůsobit lépe. Myslím, že jsem vlastně nemusela vypadnout ze svého běžného života, jak se to děje, když jde žena na klasickou mateřskou. Mohla jsem si hodně práce dělat doma, když bylo potřeba, teď naopak беру Kláru často s sebou do práce, takže je mezi lidmi. Díky tomu je společenská a já neupadám do stereotypu jako maminky, které mají jen to dítě, a všechno se točí jen kolem něj. Kromě toho si nedovedu představit, že bych na to byla sama. Že by na pět dní v týdnu odjel muž ráno do práce a vrátil se až večer. Ani naše finanční situace není tím dítětem nijak narušená, protože normálně pracuju. Myslím, že to v tomhle směru máme úplně ideální.

NKC – ŽV: Kdo vám pomáhá s hlídáním?

Jana: Máme babičku – moji mámu.

Michal: Je teď čerstvě v důchodu. Ale jinak se musíme prostřídat.

NKC – ŽV: Jakým způsobem se u vás v práci přistupuje k rodičům s malými dětmi?

Jana: Moje školitelka má o rok staršího syna, než je Klára, takže to chápe. Pokud dítě nedělá moc velký rámus nebo nevyrušuje, můžu ho vzít na semináře i přednášky. Není to problém. Já to tak mám naopak ráda. Mám pocit, že by se dítě mělo účastnit aktivního života matky. Je to pro něj určitě lepší, protože může spoustu věcí vstřebávat a není samo středem pozornosti.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jak v souvislosti se svými vlastními zkušenostmi hodnotíte současnou situaci v ČR z hlediska podmínek rodičovství a sociální politiky.

Jana: Nemám velký přehled, ale zdá se mi, že už se objevují tendence, aby se postavení žen s dětmi zlepšovalo. Pořád tu jsou ale rezervy v tom, aby matky mohly zůstat aktivní a nemusely se z nich stát jen ženy v domácnosti, které nemají jinou volbu. Myslím, že by bylo dobré, kdyby existovaly třeba podnikové školky nebo jesle, které by mohly fungovat ve výzkumných ústavech.

O zahraničních stážích

NKC – ŽV: Máte zkušenosti s nějakými delšími zahraničními stážemi?

Jana: Já jsem byla ještě v rámci magisterského studia na jeden semestr v Helsinkách.

Michal: Já jsem o nějaké stáži taky uvažoval, ale je to trochu problém. Kvůli experimentům a práci v terénu tu potřebuju být od jara do podzimu a s tím se nějaké stáže těžko slučují. Navíc mám pocit, že nejsem zas tak odvážný, abych jel někam na dlouho pryč.

Jana: A teď, co máme Kláru, to úplně nejde.

Michal: Mám pocit, a to je možná specifikum našich oborů, že i v Čechách se člověk může setkat se špičkovými odborníky a vědci, kteří publikují v nejprestižnějších časopisech. Samozřejmě je dobré mít kontakty v zahraničí, ale myslím, že na nich nejsme existenčně závislí.

NKC – ŽV: Jak jste nesli Janinu stáž, když byla na semestr pryč?

Jana: To byla zkouška ohněm. Já jsem vnímala docela jako problém, že se nám oddělila naše společná realita. Najednou mi přišlo, že jsme každý dělali úplně něco jiného.

Michal: Já jsem to nevnímal jako nějaký velký problém. Do velké míry jsem se věnoval věcem jako předtím. Navíc jsem ale měl čas na kamarády a na fotbal, takže to bylo nakonec docela fajn. (směje se)

O společném životě

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jakým způsobem se dělíte o domácí práce a péči o Kláru?

Jana: Muž vytáhne vysavač, nahází mi věci na hromadu, vysaje byt a za měsíc říká: „Pořád je tady ještě ta hromada věcí, už by sis to měla uklidit. Naházím ti na to další hromadu.“ (směje se)

Michal: Je to tak. (směje se)

NKC – ŽV: Takže Michal vás honí, abyste si uklidila?

Jana: Občas něco uvaří na tři dny dopředu, abych měla co jíst. (směje se) Michal si přinesl z domova mnohem větší smysl pro pořádek než já.

Michal: Je pravda, že já jsem ten, kdo říká, že je potřeba udělat to a to. Ale dělíme se o domácí práce.

Jana: Já peru a žehlím.

Michal: To je pravda, to já nedělám. Ale taky zas tak moc nežehlíme. (směje se)

NKC – ŽV: A pokud jde čistě o péči o Kláru, předpokládám, že to je asi momentálně hodně na vás, Jano?

Jana: Ano. To je asi normální. Ale snažíme se střídat, když to jde.

Michal: Já spíš funguju jako ten, kdo je schopný dítě zabavit, když Jana potřebuje pracovat. Vezmu Kláru třeba někam ven nebo se jí věnuju doma.

NKC – ŽV: Zbude vám ještě nějaký volný čas na koníčky?

Michal: Máme spousty koníčků, které teď ale moc neděláme. (směje se)

Jana: Hrajeme společně volejbal a já chodím zpívat do sboru, tam si nosím Kláru s sebou.

Michal: Já mám docela velký koníček – výtvarné umění, focení a malování. Teď, co se narodila Klára, jsem toho ale moc neudělal. Není na to klid ani čas. Jednou týdně hraju s kamarády fotbal, hanspaulskou ligu. Jana se tak jednou dvakrát za sezónu přijde podívat na zápas.

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili?

Michal: Byli jsme spolužáci na osmiletém gymnáziu.

Jana: Myslím, že poprvé jsme se viděli asi na přijímačkách. Dalším výrazným bodem byla chřipková epidemie, kdy zavřeli školu asi na tři týdny a Michalova maminka si k nám domů přijela pro sešity, aby si je mohl Michal opsat.

Michal: To už jsi tehdy u nás doma měla pověst vzorné studentky. Teprve později se ukázalo, že to není tak úplně pravda. (směje se)

Jana: Ukázalo se, jaký jsem bordelář, ale už bylo pozdě. (směje se)

NKC – ŽV: Čím vás Michal okouznil?

Jana: Měl stejně dlouhé vlasy jako já. (směje se)

Michal: Já jsem tě ukecal.

Jana: Asi na básničky. Tvářil ses, že máš něžnou duši.

Michal: To už je hrozně dávno.

Jana: Vypadalo to, že se o mě budeš hezky starat.

NKC – ŽV: A naplnil Michal tohle očekávání?

Jana: Myslím, že ho naplňuje čím dál víc.

NKC – ŽV: Michale, čím vás okouzila Jana?

Michal: Já už to asi neumím takhle říct.

Jana: Ono nebylo moc na výběr, vid' (směje se) Chodili jsme do matematické třídy, holek nás bylo jen šest.

Michal: Mně na tom spíš přišlo zajímavé, že těch šest let jsi mě vůbec nezajímala. Přišlo to z ničeho nic. A ještě jsme na to, že bychom se o Janu měli zajímat, přišli s jedním spolužákem najednou. Byl to můj dobrý kamarád a pořád jsme dobří kamarádi. Jsem docela hrdý, že to tak zůstalo.

NKC – ŽV: Kdy jste se vzali?

Jana: V lednu 2009.

Michal: Svatbu jsme měli v aule našeho gymnázia. Tedy tam, kde jsme se seznámili.

Zuzana a Honza Kotkovi

RNDr. Zuzana Kotková

Narodila se v roce 1982 v Praze. V roce 2006 dokončila magisterské studium na Přírodovědecké fakultě UK, obor anorganická chemie. Za diplomovou práci obdržela cenu Spektroskopické společnosti J. M. Marci. V témže roce nastoupila na postgraduální studium na Přírodovědecké fakultě. Ve své práci se zabývá tematikou vývoje kontrastních látek pro magnetickou tomografii vhodných ke značení buněk. Na PFF UK je zaměstnána od roku 2006, v letech 2007–2008 pracovala také v Mikrobiologickém ústavu AV ČR. V současné době je na mateřské dovolené, při které pracuje na poloviční úvazek jako tajemnice Chemické olympiády.

doc. RNDr. Jan Kotek, Ph.D.

Narodil se v roce 1976 v Litoměřicích. V roce 1999 absolvoval magisterské studium na Přírodovědecké fakultě UK, obor anorganická chemie, kde v roce 2004 obhájil disertační práci. V letech 2001–2002 strávil rok jako výzkumník na Technické univerzitě v Delftu (Holandsko), v letech 2004–2005 pobýval na postdoktorské stáži na Katolické univerzitě v Leuvenu (Belgie). Od roku 2000 působí na Katedře anorganické chemie PFF UK, kde se kromě výuky vědecky zabývá vývojem kontrastních látek pro magnetickou tomografii a také studiem látek využitelných v radiomedicině. V roce 2004 obsadil druhé místo v soutěži francouzského velvyslanectví „Cena za chemii“, v roce 2009 získal Cenu Alfreda Badera za bioanorganickou a bioorganickou chemii. Je autorem a spoluautorem více než čtyřiceti prací v zahraničních impaktovaných časopisech. V prosinci 2009 úspěšně obhájil habilitační práci.

Zuzana a Honza společně vychovávají malou dceru.

Kolegové se divili, že jsme spolu dvacet čtyři hodin denně a nelezeme si na nervy

O práci

NKC – ŽV: Já bych začala tím, jestli byste mi mohli představit svou současnou pracovní pozici a obor, kterým se zabýváte.

Honza: Máš přednost...

Zuzana: Já jsem teď na mateřské. Ale děláme, nebo tedy dělali jsme oba ve stejné skupině. Honza teď dělá asistenta na Katedře anorganické chemie. Já jsem tam měla poloviční úvazek a zároveň jsem tam byla na postgraduálním studiu. To si tedy ještě během mateřské dodělávám, nebo aspoň snažím si dodělat. Uvidíme, jak to půjde. Co bude po mateřské, nemůžu říct.

NKC – ŽV: Kolik vám ještě zbývá práce na vašem doktorátu?

Zuzana: Je to už v docela pokročilém stadiu. Myslím si, že by byla škoda toho teď nechat. Teď jsem skončila třeták a na půl roku mám přerušeno kvůli mateřské. Malý doktorát už mám hotový, takže už jde jen o to sepsat publikace.

NKC – ŽV: To znamená publikace do zahraničních impaktovaných časopisů?

Zuzana: Ano. Všichni publikují v zahraničních impaktovaných časopisech. Málokdy se článek posílá jinam.

NKC – ŽV: Jakou pozici zastáváte vy, Honzo?

Honza: Jak už řekla Zuzka, působím na fakultě jako odborný asistent. Dostal jsem tam poloviční úvazek, když jsem nastoupil na postgraduál v roce 2000. Když jsem pak v roce 2004 obhájil Ph.D., úvazek se mi navýšil na plný.

NKC – ŽV: Uměli byste laikovi vysvětlit, jakým tématem se zabýváte?

Zuzana: Kontrastní látky pro magnetickou rezonanci.

Honza: Nejenom to. Záleží samozřejmě, na co máme granty. Většinou jde ale o nějaké medicínské využití. Vedle kontrastních látek pro magnetické tunely se věnujeme také komplexům radionuklidů pro radiomedicínské aplikace. Já dělám na obou tématech, Zuzka pak v rámci své disertace pracuje na magnetických látkách.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jak jste se ke svému oboru dostali. Byl třeba někdo, kdo vás ovlivnil?

Honza: Já jsem původem z Litvínova. Největší zaměstnavatel v regionu byla Cheza ČSSP (Chemické závody československo-sovětského přátelství), kde dělali oba rodiče a postupně i oba moji starší bratři. Kromě toho náš strýček je vystudovaný chemik a teta je učitelkou chemie, nyní tedy v penzi. Takže jsem měl k chemii docela vztah. Když jsem jezdil na prázdniny k babičce, na půdě jsem našel jeden ročník časopisu Junáci vpřed, nebo jak se to jmenovalo, kde byl seriál chemických pokusů, a mě to tehdy docela chytlo. Tetička, která bydlela nedaleko babičky, mi k tomu něco vysvětlila a ukázala novinky, na co chytá žáčky na základce. A pak jsem začal dělat chemickou olympiádu.

NKC – ŽV: To bylo na střední, nebo ještě na základce?

Honza: To bylo ještě během základky, nebo spíš přelom mezi základkou a střední. Tou dobou jsem se hodně zajímal o mineralogii a s kamarádem jsme často jezdili po lokalitách a kopali jsme krumpáčem a bušili kladivkem, jak to tak děti dělají. Pak přišel velký a asi hlavní zlom, když jsem se během prváku účastnil chemické olympiády a díky tomu jsem se dostal na výběrové soustředění pro úspěšné řešitele na Běstvinu. Ta parta lidí, co tam byla, mě chytla. Od té doby jsem chemii začal dělat trochu pečlivěji, abych se i příští rok dostal na ten tábor. Chemická olympiáda mi ukázala i ostatní krásy chemie, ne jen tu anorganiku, kterou jsem do té doby potřeboval kvůli mineralogii. Na gymnáziu jsem se rozhodl, že budu chemik. Tou dobou frčela biochemie.

NKC – ŽV: Biochemie?

Honza: Když jsme se sešli v prváku na vysoké škole v prvním semináři, jeden z učitelů se nás ptal, čemu bychom se chtěli věnovat. Polovina, možná dvě třetiny lidí říkaly, že chtějí dělat biochemii. Všichni byli nadšení, že budou dělat nová léčiva, vyřeší nemoci. Zbytek chtěl dělat analytickou chemii. Nakonec šla ale na tu biochemii jen asi polovina nebo třetina z těch, co se na ni původně chtěli hlásit. Jak se lidi rozkoukali po fakultě, zjistili, že nejen biochemie, ale i ostatní chemie dokážou být zajímavé a přínosné pro lidstvo. Když se řekne anorganika, lidi si představí, že to je na chemii ta největší nuda. Záleží ale na tom, jak se to dělá. Například všechno to, na co získáváme granty, je spojené s medicínou.

NKC – ŽV: Zuzko, jak vy jste se dostala ke svému oboru?

Zuzana: Já jsem během studia na gymnáziu nebyla nijak vyhraněná. Neměla jsem představu, co bych mohla dělat nebo který předmět by byl můj oblíbený. Spíš jsem byla na sport. Jeden rok gymnázia jsem ale strávila ve Slaném. Tam jsme měli hodně ostrou učitelku chemie. Když jsem se pak vrátila na původní gymnázium, v chemii jsem vynikala. Rok na té jiné škole mě posunul výrazně dopředu, dál, než byli moji spolužáci. To mě motivovalo a taky trochu nakoplo, že jsem se rozhodla, že půjdu tímto směrem.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví?

Zuzana: Mně se docela líbilo, že u naší práce byla možná aplikace v praxi. Pracovali jsme s doktory, kteří byli schopni naše látky použít, zkusit je na myškách a třeba nám i říct, že je to opravdu pěkné a mohlo by se to používat na další vyšetření. To bylo zajímavé a bavilo mě to. I když šance, že se látka dostane do praxe, je docela malá. Naše látka je třeba o dost lepší než ty, co se právě používají, ale peníze, které by firmy musely vynaložit na zavedení do praxe, jsou tak velké, že by se jim to prostě nevyplatilo. Ale vypadá to pěkně v CV, když si tam napíšete, že jste pracovala na něčem, co se dá aplikovat v praxi. Myslím, že dost lidí z naší skupiny vyhrává všechny možné ceny právě proto, že to prostě dobře vypadá. Vedle toho jsou ale samozřejmě dobří.

Honza: Je to pak takový ucelený příběh. Od návrhu až po možné zavedení do praxe.

NKC – ŽV: Jak často se vám daří dotáhnout projekt do takového zdárného konce, že je možné jeho výsledky reálně aplikovat?

Honza: Zavést do praxe ve smyslu, aby se to komercializovalo, principiálně nejde, protože ty látky jsou natolik speciální, že by se jejich masová výroba neuživila. Na úrovni výzkumu na zvířecích modelech, kde nejsou potřeba všechny ty atesty, mohou naše látky sloužit třeba ke sledování účinku nějakého chemického terapeutika. Pokud jde o použití na lidech, občas se stává, že u nějakých problematických a obtížně léčitelných chorob se v nemocnicích uchylují i k látkám, které nejsou standardně schválené. Použití na lidech je tedy celkem reálné.

NKC – ŽV: Našli byste vedle pozitivních stránek vaší práce i nějaká negativa?

Zuzana: Vadí mi, že ve vědě je to hodně zaměřené na publikace, hlavně tedy na Akademii. Lidi se pak nesnaží své výzkumy dotáhnout do konce. Je tam riziko, že z daného výzkumu třeba nebude pozitivní výsledek a potom to tedy nebude publikovatelné a oni za to nebudou mít ty body. Na Akademii se sestavují různé tabulky, kdo má kolik publikací, a ty body se sčítají a podle toho potom vyhazují nebo hrozí, že vyhodí. Taky mi vadí, jak je to všechno vlastně závislé na grantech. V případě, že nevyjdou, má člověk místo dost ohrožené. Myslím, že bude úplně stačit, když v téhle sféře bude jen jeden z nás.

Honza: Já jsem na škole a pořád mám peníze za učení. Nejsem tedy vázaný jen na granty. Nevím, jestli jsi zmínila, že jsi měla poloviční úvazek na Akademii. Aby to nevypadalo, že pomlouváme konkurenční pracoviště...

Zuzana: Byla jsem na doktorském studiu na PřF UK a měla jsem tam i poloviční úvazek. Mimo to jsem měla poloviční úvazek i na Akademii, ale na úplně jiné téma.

NKC – ŽV: Takže jste měla dohromady celý úvazek?

Zuzana: Ne, k tomu nikdy nedošlo. V momentě, kdy šéf katedry zjistil, že mám ještě poloviční úvazek na Akademii, mi úvazek na univerzitě zkrátal z polovičního na čtvrtinový.

NKC – ŽV: Proč?

Zuzana: Protože nebyly peníze a domníval se, že když mám poloviční úvazek na Akademii, nebudu moct sto procent času věnovat výzkumu na univerzitě. Na Akademii jsem byla ale jen necelé dva roky. Když jsem odešla, na univerzitě se mi úvazek zase navýšil na poloviční.

NKC – ŽV: Jak jste na to reagovala?

Zuzana: No tak člověk na to asi nemůže nic říct.

NKC – ŽV: Jak jsem pochopila, tak se vám na Akademii příliš nelíbilo.

Zuzana: Moc ne. Bylo to hodně kompetitivní prostředí. Nikdo se nekoukal na to, že jsem byla teprve ve druháku a měla jsem tam jen poloviční úvazek. Vlastně jsem začínala s novým tématem, které jsem si teprve osahávala. A stejně mi po roce vyhrožovali: „Nemáš žádnou publikaci, půjdeš pryč!“

NKC – ŽV: To je tvrdá zkušenost.

Zuzana: Byla to dobrá zkušenost. Jsem ráda, že jsem ji udělala v době, kdy jsem na té práci nebyla existenčně závislá.

NKC – ŽV: A co vadí na vaší práci vám, Honzo?

Honza: Problém vidím v tom, že nemáme tolik peněz, abychom mohli dělat, co bychom chtěli. A když to srovnám s některými úspěšnými ústavu Akademie, což je třeba bezpochyby Ústav organické chemie a biochemie, který je asi nejbohatším ústavem Akademie, platové podmínky pro studenty u nás nejsou nic moc. Myslím, že si doktorandi zaslouží lepší ohodnocení, než jsme schopni jim nabídnout. Nejhorší je podle mě právě obecný nedostatek peněz pro mladé lidi ve vědě.

O zahraniční stáži

NKC – ŽV: Jaké máte zkušenosti se studijními pobyty v zahraničí?

Honza: Byl jsem na rok v Belgii, v Leuvenu, na postdoktorské stáži. Můj šéf byl osloven z belgické strany, aby podal bilaterální grant. Ten grant vyšel. Vzhledem k tomu, že tam byla naplánována výměna a já jsem byl jediný,

kdo přicházel v úvahu, dostal jsem to tehdy tak trochu rozkazem: „Někdo tam musí jet a nikdo jiný tady není. Pojedeš ty!“ Chemie, kterou jsem tam dělal, byla trošku příbuzná tomu, co děláme tady, i když byla trochu víc teoretická. Myslím, že se ta stáž vydařila.

NKC – ŽV: Myslíte, že vás to nějak posunulo?

Honza: Z hlediska našeho manželství mě to posunulo velmi. Během toho roku jsme se rozešli s mou bývalou přítelkyní, se kterou jsem byl devět let. Jela tenkrát do Belgie se mnou, ale když nemluvíte holandsky nebo francouzsky, těžko se vám tam hledá zaměstnání. Nenašla tam uplatnění, proto se pak vrátila do Čech. I když jsme se snažili navštěvovat se, procházel náš vztah krizí.

NKC – ŽV: Bylo to kvůli vzdálenosti?

Honza: Nebylo to jen tou vzdáleností. Těch konfliktů tam bylo víc.

NKC – ŽV: Kdybyste teď dostal nabídku jet pracovat na nějaké špičkové pracoviště třeba na rok, přijal byste to?

Honza: Kdybychom tam mohli být celá rodina, tak ano. Už bych nikam nejel sám, jako tenkrát. Vidím, že to byla chyba.

NKC – ŽV: A kdybyste neměli miminko?

Honza: Samotnému by se mi nikam nechtělo. Já vím, že když se nabízí taková místa, nabízí se to většinou i pro celou rodinu.

NKC – ŽV: Myslíte, že je určitý trend v tom, že se více myslí na to, aby tam mohla přijet celá rodina?

Honza: Ono je něco jiného, když je člověk standardní postdoc, a když je zavedená vědecká osobnost a pozvou si ho tam třeba na základě jeho specializace. V tom případě se samozřejmě předpokládá, že se tam hlásí lidé, kteří už mají rodiny, a s podporou rodiny nebo možností ubytování už se tam automaticky počítá.

NKC – ŽV: U těch postdoktorských stáží to tak není?

Honza: Není. Postdoc je nejlevnější kvalifikovaná pracovní síla a spíš záleží na tom, jak si vyjedná podmínky předtím, než vyjede. Musí se to řešit s dostatečným předstihem. Když jeden z mých mladších kolegů na základě mojí zkušenosti viděl, jak to může dopadnout, zahájil jednání, aby s ním mohla jet jeho přítelkyně, v současné době tedy už manželka. Našli jí další místo.

NKC – ŽV: Myslíte, že obecně jsou pro postdoky takové možnosti dostupné?

Honza: Ten partner si může sehnat práci ještě tady z Prahy. To je ale v případě, že nepracuje ve stejném oboru jako ten, co odjíždí, asi dost těžké. Kolega dostal stáž na dva roky a bral si tam s sebou manželku. Ona je doktorka medicíny a v USA nemůže dělat, protože nemá jejich atestace. Ale je to přeci jenom něco jiného, protože jede do

anglicky mluvící země. Ale další kolega jede do Francie a tam si ten pracovní trh hlídají ještě víc. Problém je v tom, že jsou to většinou páry vysokoškolsky vzdělaných lidí. Ta žena si svoje pracovní zařazení představuje trochu jinde a nemůže kývnout na každou nabídku práce.

NKC – ŽV: Jak byste srovnal možnosti výzkumu v Belgii s možnostmi výzkumu u nás? Je v tom nějaký rozdíl?

Honza: Rozdíl to byl. Zatímco u nás se podává grant hlavně na to, aby měl člověk na chemikálie a na provoz, v Belgii se podávají granty na to, aby zaplatili člověka, který bude dělat tu práci. Když si někdo vymyslí, že potřebuje vybavit laboratoř, protože potřebuje nějaké speciální sklo, dostane na to peníze od univerzity a nutno říct, že prakticky bez mrknutí oka. Když už má člověk peníze, aby zaměstnal pracovníka, univerzita se postará, aby mu vybavili pracoviště a on tam mohl dělat tu fundovanou práci. Když projekt skončí, jsou schopni třeba i velmi drahý spektrometr zabalit do skříně a nechat ho ladem. S tím, jak z univerzity odejde postdoc, který pracoval na určitém projektu, odejde i určité know-how. Přístroje pak leží ve skříní tak dlouho, až se zapomene, že tam jsou. Přišlo mi to zbytečně rozmařilé. U nás, když už máme dostupnou nějakou metodu, přemýšlíme, k čemu všemu bychom ji ještě mohli využít.

O úspěchu

NKC – ŽV: Co považujete za svůj největší dosavadní úspěch, na co jste skutečně pyšní?

Zuzana: Mám radost z výsledku své doktorské práce a z experimentů, které jsem k tomu dělala. Jsem ráda, že to dopadlo velice dobře, výsledky jsou pěkné a i doktoři se tváří, že je to dobré a někam to povede. Ale je těžké být kvůli tomu na sebe nějak pyšná, protože to téma mi určil někdo jiný a já jsem ho akorát zpracovala.

Honza: Já si tedy myslím, že jsi v tom měla invenci, že to není úplně tak, že by ti to někdo celé zadal.

Zuzana: Občas člověka něco napadne, ale jsou to spíš takové méně důležité věci. Třeba si pár experimentů navrhne sám nebo ho napadne, že by se něco dalo udělat jinak.

NKC – ŽV: Honzo, co vám se nejvíc povedlo?

Honza: To je těžké říct. Téma, na kterém pracovala Zuzka, se mi taky velmi líbilo. Myslím, že to bylo asi to nejlepší, co jsme po chemické stránce v současné době dokázali vyprodukovat. Zuzčina práce je opravdu nejdotaženější do konce, i do těch aplikací. Já bych ale řekl, že se mi líbí vždycky spousta dílčích úspěchů. Jinak ale třeba každý projekt, který skončí potvrzením našeho původního předpokladu, je pro mě taková malá radost.

O pracovním nasazení a rodičovství

NKC – ŽV: Vy tedy děláte výzkum a zároveň učíte?

Zuzana: U nás to funguje tak, že většina postgraduálních studentů povinně vede nějaká základní praktika nebo případně nějaký seminář pro jiné obory.

NKC – ŽV: Jak máte rozdělený čas na vědeckou práci a učení?

Honza: Učení a příprava mi zabere kolem dvanácti patnácti hodin týdně. Takže, když počítám, že pracovní týden má čtyřicet hodin, je to zhruba necelá třetina celkového času. Věnuju se také dozorování bakalářských a diplomových prací, což samozřejmě také stojí nějaký čas.

NKC – ŽV: Když už jsme u toho času, kolik hodin týdně zhruba odpracujete?

Honza: Teď se samozřejmě snažím být víc doma. V charakteru naší práce je spousta úředničiny a sepisování, které můžu dělat i z domova. Ale řekl bych, že i tak to je víc než standardní pracovní úvazek.

NKC – ŽV: Jak se to změnilo po narození Jitky?

Honza: Já myslím, že jsem doma víc, než jsem býval. Do poslední chvíle před porodem jsme se Zuzkou trávili veškerý čas. Seděli jsme spolu ve stejné místnosti v práci a díky tomu jsme tam také bývali mnohem déle, než je předepsaná pracovní doba. Byl jsem zvyklý, že můžu být dlouho v práci, protože Zuzka seděla vedle a taky na něčem pracovala. Teď jsem to musel samozřejmě omezit, abych byl víc doma.

Zuzana: Já si myslím, že chodíš stejně, jako jsme chodili spolu...

Honza: Já si myslím, že teď utíkám domů dřív. Ale těžko říct, jak moc se můžu zapojit do domácnosti. I když jsem doma, často musím ještě něco dodělat.

Zuzana: Zase chodíš ráno dřív.

Honza: To je pravda. Protože dřív vstávám. (směje se)

NKC – ŽV: Asi ne úplně dobrovolně...

Honza: Úplně ne, ale už jsem si zvykl a dokážu to ráno i zaspát. Říká se, že ženské ucho je na některé frekvence křiku miminek citlivější. Já už to dokážu ignorovat. Už to není tak strašný, jako když jsem se probudil v pět ráno a už jsem nezabral.

NKC – ŽV: A jak vaše rodičovství berou vaši kolegové? Říkal jste, že z práce domů častěji odcházíte dříve ...

Honza: Já si myslím, že i když odejdu dřív, pořád jsem tam déle než někteří mí kolegové. Takže z tohoto hlediska mi nikdo nemůže nic vyčítat. Navíc, spousta věcí se dá objektivně zhodnotit, jestli je člověk udělal nebo neudělal, a nemusíte kvůli tomu sedět v práci.

NKC – ŽV: Zuzano, jak vy plánujete spojit rodičovství se svým pracovním životem?

Zuzana: Já nevím, záleží, kde budu pracovat. Ve vědě je to většinou takové volnější. Pokud člověk dělá nějakou práci doma a má za sebou výsledky, tak ani nemusí být přesně osm a půl hodiny denně v práci. Pro mě by ale možná byla lepší taková ta klasická práce, kam přijdu, budu tam osm a půl hodiny a půjdu domů. Člověk má pak určitou jistotu, že už po něm nikdo nebude nic chtít, a když přijde domů, bude mít čas na domácnost a rodinu. Myslím, že to bude klidnější, než pořád myslet na to, že jsem ještě něco neudělala, že mi ještě hoří tamhleten termín a tohle musím dopsat a támhleto bych měla udělat. To pro mě není moc příjemné. Takže pro mě by asi bylo nejlepší najít si nějakou klasickou práci, kam člověk přijde, odpracuje si tu dobu a bude mít pokoj. S tím, že se tam bude dělat naplno, aby byly vidět nějaké výsledky. Potom bych asi ani nevyžadovala, aby mi v práci vyšli nějak vstříc. Budeme tady mít moji mamku, která bude ochotná nám malou hlídat. Zaskočit může i moje babička, která je ještě docela v kondici. Jitka je první člen nové generace, takže jsou z ní všichni v rodině nadšeni a ochotni kdykoliv pohlídat, kdyby bylo potřeba.

NKC – ŽV: Přemýšlela jste třeba už o tom, kdy byste se chtěla vrátit do práce? Jak dlouho byste chtěla být doma?

Zuzana: Záleží na tom, jestli budeme v takové kondici, že bychom navázali třeba hned dalším dítětem...

NKC – ŽV: Chtěli byste další dítě?

Honza: Jedináčka nechceme.

Zuzana: Jedináčka ne.

Honza: Záleží ale, kdy toho druhého caparta.

Zuzana: Uvidíme, jak na tom budeme psychicky. Jestli si třeba budu chtít dát aspoň rok nebo dva pauzu.

NKC – ŽV: Takže se nehoníte rychle zpátky do práce?

Zuzana: Ne, zatím ne. Myslím, že budu doma tak dva roky. Maximálně bych mohla chodit do práce na jeden dva dny v týdnu, kdybychom se domluvili, že by si Honza bral práci aspoň na jeden den v týdnu domů. Asi bych i časem nějakou práci na jeden dva dny v týdnu brala, protože si člověk trochu odpočine a přijde na jiné myšlenky. (směje se)

NKC – ŽV: Myslíte si, že je česká společnost a její sociální systém nápomocný vůči matkám, že podporuje, aby se člověk mohl stát rodičem?

Zuzana: Já jsem odcházela na mateřskou s tím, že jsem se neměla špatně. Měla jsem relativně vysoké doktorské stipendium, k tomu poloviční úvazek na fakultě a další peníze z odměn z grantů. Když jsem ale odešla na mateřskou, spočítali mi ji jen ze základního platu, co jsem měla na univerzitě. Tím jsem spadla na úplné minimum, asi tak na čtvrtinu toho, co jsem měla předtím. Kdybych byla sama a musela se starat sama o sebe, vůbec bych neměla šanci s tím vyjít.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Jak se vám spolupracuje? Zmiňovali jste, že děláte na podobných tématech, na podobných projektech.

Honza: Nehádáme se.

Zuzana: Nehádáme se. Já myslím, že ani jeden z nás není konfliktní typ, že bychom se třeba dokázali pohádat až do krve kvůli maličkostem. Maličkosti neřešíme.

Honza: No, jednou jsem na tebe křičel. Myslím, že jsem použil slovo „prase“. (směje se)

Zuzana: (směje se)

Honza: Bylo to v souvislosti s tím, kdy Zuzka do nějakého svého preparátu, nějakého bílého prášku, šťouchala holým prstíkem.

Zuzana: Ty si to pamatuješ až doted? To je tak rok a půl stará historka!

Honza: To je jediná hádka, co jsme spolu kdy měli.

NKC – ŽV: A co jste mu na to řekla? Na to toho asi nešlo moc říct...

Zuzana: Nešlo.

Honza: Skončilo to tím, že na mě chvíli nemluvila. Tvářila se nafoukle. Já jsem se samozřejmě pak omluvil, protože jsem to „prase“ řekl možná příliš zvýšeným hlasem, možná byl ten tón příliš agresivní. Ale když jsem ji viděl, jak se v tom rejpe, tak jsem si nemohl pomoci. (oba se smějí)

Zuzana: Ale jinak si myslím, že se nám spolupracuje docela dobře. Bylo příjemné, že jsme se o našich pracovních problémech bavili i doma. Řešili jsme to u večere a ráno, prostě pořád. Takhle krátkou dobu, co jsme spolu zatím pracovali, to bylo docela příjemné. Kdybychom spolupracovali déle, možná by to člověku už začalo vadit, ale takhle to bylo fajn.

NKC – ŽV: Má to i nějaká negativa, že oba pracujete ve vědecké profesi, ve stejném oboru a dokonce i na podobném tématu?

Honza: Napadají tě nějaká?

Zuzana: Ne, nevím. Kolegové se docela divili, že jsme spolu dvacet čtyři hodin denně, že už si musíme strašně lézt na nervy, ale mně to nepřišlo. Spíš mi to vyhovovalo a trochu jsem se děsila toho, co přijde, až už spolu nebudeme chodit na oběd a do práce. Mám teď ale takovou náplň přes den...

Honza: Že si ani nestihněš stýskat? (oba se smějí)

O začátku společného života

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili?

(oba se smějí)

Honza: Zuzka mi byla přidělena, když byla ve třetím ročníku, jako školiteli její magisterské práce. Předtím jsem byl dlouhou dobu zadáný. Když jsme se během mé postdoktorandské stáže rozešli s mojí bývalou přítelkyní, dali jsme se se Zuzkou dohromady. To už jsme se pár let znali.

Zuzana: Začali jsme spolu chodit na konci čtvrtáku. Znali jsme se dva roky. Potom jsme se snažili Honzovo školitelství přehodit na někoho jiného.

Honza: Aby to nevypadalo divně. Když jsme předávali školitelství jednomu staršímu kolegovi, ještě se to o nás veřejně nevědělo a jeho to vlastně ani nezajímalo.

NKC – ŽV: On se nepídil po důvodech?

Zuzana: Právě že ne. To nás docela překvapilo.

Honza: Já si myslím, že mu to bylo jasné. Ale vzal to asi tak, že to nechceme řešit na veřejnosti, tak se v tom nevtal.

NKC – ŽV: Vy jste váš vztah nějak tajili?

Honza: Ano, alespoň ze začátku.

Zuzana: Chvilí ano. Chvilí to bylo docela dobrý.

Honza: Takový zábavný.

(oba se smějí)

NKC – ŽV: Trochu stres, ne?

Honza: Ne, my jsme z toho měli legraci. Nám by to zas tak moc nevadilo, kdyby se to provalilo.

Zuzana: Já myslím, že jsme si to docela užívali, že to byla docela legrace. Přišlo nám to zábavné, že kolegové, kteří s námi dennodenně chodí na oběd, o ničem neví.

Honza: Přišlo mi zábavné, když se mi kolega svěřoval, že vypadáš velmi sexy a že by tě někam pozval. To jsem teda nevěděl, co mu na to říct.

Zuzana: Měl jsi mu říct: „Hele, nedělej to! Ona je hrozný prase, do všeho, co vidí, hned sahá.“ (oba se smějí)

NKC – ŽV: Myslíte, že by to bylo z vaší strany neetické, kdybyste pokračoval jako Zuzčin školitel?

Zuzana: Asi ano. Asi by mi to nebylo úplně příjemné. Takhle to bylo lepší. Ono je to vlastně jedno, kdo je tam napsaný jako školitel, protože ta práce ve skupině je propojená. Někdo poradí s tímhle, někdo s něčím jiným. Školitel se tam ve finále jenom formálně podepíše.

Honza: Zuzce jsem dál pomáhal. Ale nechtěl jsem být formálně školitel. Přišlo by to do řečí nebo bůhví, jak by se na to nezasvěcení lidé dívali. Asi by to pro některé z nich vypadalo dost podivně.

Zuzana Macek Jílková a Pavel Macek

Mgr. Zuzana Macek Jílková, Ph.D.

Narodila se v roce 1981 v Hradci Králové. V roce 2005 absolvovala magisterské studium biochemie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Titul Ph.D. obhájila v roce 2010 v oboru biochemie a patobiochemie na 1. lékařské fakultě UK v Praze. Od roku 2005 působí ve Fyziologickém ústavu Akademie věd ČR. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných publikací, konferenčních příspěvků a spolupracuje na řešení mnoha výzkumných projektů. V rámci doktorských stáží absolvovala několik krátkodobých vědeckých pobytů. Podílela se na založení a vedení občanského sdružení Fórum Věda žije!, jehož posláním je podporovat komunikaci mezi vědeckou obcí a veřejností a podněcovat diskusi o vědní politice a výzkumu v ČR.

Mgr. Pavel Macek, Ph.D.

Narodil se v roce 1977 v Krnově. V roce 2001 absolvoval magisterské studium farmacie na Farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Titul Ph.D. obhájil v roce 2009 na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity v Brně v oboru biomolekulární chemie. Od roku 2008 působí na Mikrobiologickém ústavu Akademie věd ČR. Je autorem a spoluautorem řady odborných publikací a konferenčních příspěvků. Spolupracuje na řešení několika výzkumných projektů.

V době rozhovoru očekávali Zuzana s Pavlem narození dcery.

Nechceme dítě kvůli tomu, abych mohla zůstat tři roky doma

O práci

NKC – ŽV: Na úvod bych vás ráda požádala, jestli byste mohli představit svůj obor a pozici, kterou zastáváte.

Zuzana: Já pracuji ve Fyziologickém ústavu v oddělení biologie tukové tkáně pod vedením pana doktora Kopeckého. Zabýváme se metabolismem, jeho poruchami a s tím spojenými nemocemi, jako je obezita nebo diabetes. Hledáme nové formy léčby. Zabýváme se také problematikou perinatálního programmingu, tedy tím, jak může matka během těhotenství ovlivňovat vývoj plodu a do určité míry naprogramovat jeho metabolismus. Je to věda s klinickým přesahem.

NKC – ŽV: A jak může matka ovlivnit metabolismus plodu?

Zuzana: Poměrně zásadně například tím, jak se stravuje během období těhotenství a kojení. Tím, jestli přijímá ve stravě nadměrně tuky nebo třeba spíš sacharidy ovlivňuje nastavení metabolismu dítěte. Extrémy jako obezita či naopak podvýživa matky zásadně determinují potomky. Je to vlastně jeden ze způsobů, jak se dá obezita „dědit“.

NKC – ŽV: A co se týče vaší pracovní pozice?

Zuzana: Nedávno jsem dokončila doktorát a teď jsem zaměstnána jako vědecká pracovnice s tím, že nastupuji během několika týdnů na mateřskou dovolenou.

Pavel: Já pracuji na Mikrobiologickém ústavu v Laboratoři molekulární biologie bakteriálních patogenů pod vedením doktora Šeba a dělám strukturní biologii pomocí nukleární magnetické rezonance. Pracuji jako vědecký pracovník, doktorát jsem dokončil minulý rok.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svému oboru?

Zuzana: Mě vždycky bavily logické předměty, takže jsem preferovala chemii, fyziku nebo matematiku, a proto jsem šla studovat na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity do Brna. Rozhodla jsem se tehdy pro chemii. Fascinovalo mě, že člověku stačí pochopit princip, a pokud ho pochopí, už se v podstatě nemusí nic učit. Postupem času jsem chtěla dělat něco, co má trochu přesah do klinické praxe, takže můj obor mi zcela vyhovuje.

Pavel: Já jsem vystudoval Farmaceutickou fakultu Univerzity Karlovy v Hradci Králové a v rámci stáže ve Španělsku jsem se dostal k tématu struktury proteinů. Tehdy jsem si říkal, že bych se tomu rád věnoval i v budoucnosti,

protože mě to v tu chvíli fascinovalo. Když jsem se vrátil, hledal jsem, kde se toto téma dělá, a jedním z těchto míst je také laboratoř profesora Sklenáře v Brně. Tam jsem podal žádost a byl jsem přijat na doktorské studium. Od té doby dělám tento obor.

O kladech a záporech vědecké práce

NKC – ŽV: Kdybyste se měli zamyslet, co vás na vaší práci nejvíc baví, co na ní máte nejradši?

Zuzana: Mě ta práce baví jako taková. Bádání samotné je hrozně zajímavé, protože člověk vlastně pořád přemýšlí. Neustále se něco nového učí, pořád se posouvá za hranice toho, co zná, a každý den se něco nového dovídá. Navíc mě baví i práce ve vědecké komunitě, protože mě fascinují lidé, kteří jsou inteligentní a zajímavě uvažují nad různými tématy. Týmová práce s lidmi z nejrůznějších oborů, kteří k danému problému přistupují každý po svém, je také úžasná.

Pavel: Rozhodně souhlasím s tím, že ten přísun nových informací je v této práci naprosto primární. Je to asi ta největší motivace.

Zuzana: Když člověk každý den odhaluje nějaké mechanismy, jak věci fungují, sice to může být někdy frustrující, protože na to nemá žádnou mapu a neexistuje ani žádná předem daná cesta, ale právě to je na tom to zajímavé.

NKC – ŽV: Je něco, co vám na vaší práci naopak vadí?

Zuzana: Když se vezme ten poměr času, který člověk stráví prací, a kolik energie tomu věnuje, a dá to do souvislosti s tím, jaký za to dostává plat, nevychází z toho mladí vědci nejlépe. Člověk často pracuje deset hodin denně, šest dnů v týdnu, a přitom si nemůže dovolit ani z části to, co jiný vysokoškolák pracující v Praze.

NKC – ŽV: Jaké jsou vaše největší dosavadní úspěchy? Co se vám povedlo, z čeho máte radost?

Pavel: Mně a mým kolegům se podařilo vyřešit strukturu kapsidového proteinu z Mason-Pfizerova opičího viru a z toho mám radost. Jinak mám také radost, že jsem se v poslední době naučil práci v laboratoři jako například klonování, exprese nebo purifikace proteinu.

Zuzana: Já bych asi ještě o žádných takových úspěších nemluvila, protože si myslím, že jsem ještě úplně na začátku cesty. Teď jsem dodělala doktorát, spoustu věcí jsem se naučila, ale, jak Pavel často říká, to nejlepší nás teprve čeká. A já si myslím, že to tak je i v té vědě. Jsme teď teprve na začátku a úspěchy teprve přijdou.

NKC – ŽV: Nemusíš to nazývat úspěchy. Řekni, z čeho jsi měla radost, co se ti povedlo.

Zuzana: Mám radost z toho, že se čím dál lépe orientuji ve svém oboru, což není vůbec jednoduché, a podle mě to trvá několik let.

O působení ve Fóru Věda žije!

NKC – ŽV: Zuzko, aktivně se angažuješ v občanském sdružení Věda žije!, jehož posláním je mimo jiné také podněcovat diskusi o vědní politice a reformě vědy a výzkumu v ČR. Byla jsi dokonce členkou předsednictva. Jakým způsobem ses k této práci dostala a co tě k tomu motivovalo?

Zuzana: Hlavní hybnou silou byly určitě katastrofické scénáře financování vědy a výzkumu, které se objevily na jaře roku 2009, a evidentní snaha průmyslové lobby „vytunelovat“ veřejné peníze na vědu. Čím více jsem se o situaci zajímala, tím více mi bylo jasné, že musíme něco udělat. Že vědecká obec přece nemůže jen pasivně přihlížet a čekat, jak to všechno dopadne. Podobně to viděla i řada dalších lidí, a tak jsme založili Fórum Věda žije!

NKC – ŽV: Proč myslíš, že je taková práce důležitá?

Zuzana: Nikdy jsem nepochybovala o tom, že věda, stejně jako kultura a vzdělanost, patří mezi hlavní pilíře společnosti, které je nutné chránit. Navíc žijeme v demokratické společnosti a máme možnosti a právo se bránit a aktivně upozorňovat na problémy.

NKC – ŽV: Co považuješ za největší úspěchy občanského sdružení Věda žije!?

Zuzana: Osobně si nejvíce vážím navázání dialogu s politiky, kteří se vědní problematikou mají zabývat. Podařilo se nám narušit jejich velmi častou, avšak stereotypní představu vědce jako takového „vážného starého pána, který mluví nesrozumitelně“. Chodili jsme za nimi a vysvětlovali jsme jim, že jsme mladí lidé, kteří mají rádi svou práci a potřebují pro ni určité stabilní podmínky. Vysvětlovali jsme jim, že můžeme odejít do zahraničí a dělat vědu někde jinde, ale že česká společnost si zaslouží kvalitní vědecké prostředí, že věda do vyspělé společnosti patří atd. Ono to zní triviálně, ale bylo nutné, aby to zaznělo. Pak jsme mohli navázat diskusi o konkrétních problémech financování nebo hodnocení vědy. Já osobně nemám ráda konflikty a snažím se dohodnout, proto mi některé protestní aktivity našeho Fóra Věda žije! úplně neseděly, ale pravda je, že to byla nutnost. Setkali jsme se pak s řadou politiků a mnozí nám za zavřenými dveřmi řekli, že kdybychom neuspořádali těch pár mediálně zajímavých akcí, tak by Akademie věd byla v relativní tichosti zrušena a peníze na veřejný výzkum by putovaly do průmyslu. Nevím, zda by to tak skutečně dopadlo, ale pravdou zůstává, že jsme velmi brzo pochopili, že diskuse je jedna věc a mediální tlak je věc druhá, bohužel mnohem efektivnější a mocnější.

NKC – ŽV: Jak hodnotíš svoje působení ve Fóru Věda žije!? Co ti dalo a co ti to naopak vzalo?

Zuzana: Vidím to jako pozitivní zkušenost, měla jsem možnost nahlédnout do naprosto odlišného světa politické reprezentace, což bylo někdy až děsivě skličující, jindy naopak inspirující. Hlavně jsem ale poznala řadu výjimečných lidí z ostatních vědních oblastí, a především pak lidi z Fóra Věda žije!, kterých si moc vážím za jejich obětavost a nasazení. Celá ta zkušenost mi navíc umožňuje tak trochu věřit, že i když máme v úmyslu žít teď několik let v zahraničí, tak jsem se alespoň pokusila udělat něco pro to, abychom se měli jednou kam vrátit.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Oba pracujete ve vědecké profesi. Dovedli byste říci, jaké vám to přináší výhody nebo nevýhody?

Pavel: Myslím si, že obrovská výhoda je to, že si spolu můžeme bez problémů povídat.

Zuzana: Třeba o práci.

Pavel: O zajímavých věcech.

NKC – ŽV: Jakých třeba?

Pavel: Já nevím, třeba proč je myš obézni? A proč ji někdo udělal obézni? A jak ji udělal obézni? To jsou všechno zajímavé věci. (směje se)

NKC – ŽV: To je pravda, že s někým jiným než se Zuzkou by sis o tom asi nepopovídal...

Zuzana: My spolu hodně často řešíme pracovní věci. Velkou výhodou pro mě je, že Pavel má pro mou práci pochopení. Když řeknu, že následující dva dny toho budu mít strašně moc nebo přijdu domů pozdě, protože nám nejde nějaká metoda nebo musím dělat noční odběry, má pro to Pavel velké pochopení a vůbec mu to nepřijde divné. Kolegové, kteří mají partnerky a partnery mimo obor, se z jejich strany často setkávají s nepochopením.

NKC – ŽV: Spolupracujete třeba při řešení grantů nebo při psaní článků?

Zuzana: My máme zatím hodně odlišná témata, takže momentálně takto přímo nespolečně pracujeme. Často spolu ale o věcech hovoříme. Pavel má schopnost se třeba častokrát vyjadřovat k věcem, které mu nejsou úplně známé. Tím, že se k tomu ale vyjádří a má na věc úplně nový a ničím nezatížený pohled, může být jeho názor mnohdy velmi zajímavý. Možnost bavit se o zajímavých věcech a konzultovat svoji práci je rozhodně naše velká výhoda.

Pavel: Oceňuju, že si Zuzka může přecíst to, co napíšu, a dát mi k tomu zpětnou vazbu. To je jednoznačný přínos.

NKC – ŽV: Je Zuzana ostrá kritička?

Pavel: To nemůžu posoudit, vždy její kritiku ocením. Beru to jako určitý způsob zlepšování výsledného produktu.

Zuzana: Jsem asi hodně kritická. To by ti ani k ničemu nebylo, kdybych ti řekla jenom: „Je to pěkné. Hezky jsi to udělal, hezky jsi to naměřil!“ (směje se)

O kombinaci práce a rodičovství

NKC – ŽV: Zmínili jste, že očekáváte narození potomka. Přemýšleli jste už o tom, jakým způsobem budete kombinovat náročnou práci s péčí o dítě?

Zuzana: Určitě to nebude úplně snadné, ale vždycky si říkám, že když člověk něco opravdu chce, tak hledá způsoby, jak to udělat, aby to šlo. A když něco nechce, tak hledá naopak důvody, proč to nedělat. Já se spíš snažím najít způsoby, jak to všechno zvládnout co nejlépe. My jsme rozhodnutí odejít na postdoc do zahraničí, přičemž vybíráme zemi, která bude „family friendly“, kde bych měla možnost pracovat alespoň na částečný úvazek, až bude dítěti třeba jeden rok. Představa, že bych zůstala doma po dobu tří let, je pro mě vzhledem k tomu, jak mám svou práci ráda, složitá. Když vím, jak má svou práci rád Pavel, stejně tak si nedokážu představit, že by on odešel na tři roky z práce. Pokusíme se to maximálně skloubit, ale jako jediné řešení vidím odejít do zahraničí, kde budeme moct oba dva alespoň částečně pracovat. Navíc zahraniční zkušenost je v našich oborech téměř nutností a odchod na stáž jsme vždy plánovali.

NKC – ŽV: Najít postdoktorskou stáž pro vás oba najednou může být problém. Přemýšleli jste už o tom, mapovali jste si už, jaké máte možnosti?

Zuzana: Je to trochu problém. Prioritně je třeba, aby na místě, kam půjdeme, měli přístroj, na kterém pracuje Pavel, což není v každém městě. Výzkum obezity a diabetu je ale naštěstí velmi rozšířený a probíhá jak na univerzitách, tak ve výzkumných ústavech nebo třeba v nemocnicích. Takže já se nebojím. Myslím, že by bylo i řešením jet teď třeba někam, kde si místo vybere primárně Pavel, a potom bychom mohli jet zase třeba někam, kde bych si stáž vybrala prioritně já.

NKC – ŽV: A pokud jde o to období před odjezdem na vaši plánovanou stáž?

Zuzana: Já můžu řadu věcí dělat z domova a ve chvíli, kdy jsem kolegům v laboratoři oznámila, že čekáme rodinu, jsme se na tom domluvili. Jsem totiž zapojená do mnoha projektů, na kterých pracujeme, a bude se navíc

sepisovat řada publikací z projektů, na nichž jsem se podílela. Je tedy určitě potřeba, abych zůstala co nejvíc v kontaktu. Doufám, že to vůbec nebude problém.

NKC – ŽV: Jakým způsobem se na vašich pracovištích hledí na rodiče s malými dětmi?

Pavel: Já cítím vstřícný přístup mého vedoucího k ženám s malými dětmi. U nás pracuje spousta žen na částečný úvazek.

NKC – ŽV: Teď jsme tady mluvili spíš o Zuzaně, ale zajímalo by mě, jestli jsi přemýšlel o tom, jaké může mít rodičovství dopady na tvoji práci, na tvůj pracovní život?

Pavel: Beru to tak, že život je otázka priorit, což znamená, že pokud bude potřeba, abych věnoval více času rodině, není to problém. Pokud bude potřeba vydělávat více peněz, tak se budu snažit vydělávat více peněz. V úplně nejhorším případě začnu pracovat v jiném zaměstnání než ve vědě. Dokážu si život představit i jinak než jako vědec, abych pravdu řekl.

NKC – ŽV: Jak hodnotíte situaci v ČR z hlediska rodinné politiky? Myslíte si, že Česká republika je přátelská k tomu, aby lidi měli děti?

Zuzana: Já osobně cítím, že mně takový ten typický proud, který tady představuje tři roky na mateřské, nevyhovuje, a nemyslím si, že tahle koncepce je úplně správná. Ale je to jen můj úhel pohledu a nemusí s tím každý souhlasit. Mě se třeba lidi ptali, proč chceme dítě, když nechci zůstat na rodičovské?! Ale my nechceme dítě kvůli tomu, abych mohla zůstat tři roky doma! Já si to ani nedokážu dost dobře představit, protože tu svoji práci mám tak strašně ráda, že by mi to hrozně chybělo. Chci říct, že je skvělé, že v naší společnosti existuje možnost zůstat s dítětem dlouhodobě doma, ale přála bych si, abych měla i snadnou možnost volby, když chci dál pracovat. Myslím si, že ženám, jako jsem já, tohle prostředí moc nakloněné není. My nemůžeme ve vědě vydělat tolik, abychom si v Praze nějak vyřešili soukromé hlídání dítěte, abych mohla chodit dál do práce. To by se finančně nevyplatilo. Navíc tři roky, to je ve vědě strašlivě dlouhá doba! Já mám pocit, že tady se věci mění každý měsíc, každý týden, každý den přichází nové zásadní informace, které nějakým způsobem posouvají náš obor někam dál. Znáám vědkyně, které se vrátily do práce až po mnoha letech rodičovské, protože nebyla šance vrátit se dřív, a myslím si, že to je obrovská ztráta energie a lidského potenciálu, a není to podle mě nejlepší ani pro samotné děti. Mně se třeba líbí skandinávský přístup s názorem, že dítě, které je starší než jeden a půl roku, potřebuje sociální kontakt a další děti kolem sebe.

NKC – ŽV: To možná i mladší než jeden a půl roku...

Zuzana: Přesně tak. Já jsem třeba strašně ráda, že žijeme v zemi, kde můžu šest měsíců kojit a není s tím žádný problém, protože moc dobře vím, jak je to pro metabolismus dítěte důležité. Například v Americe, kde jsem chvíli pracovala, ženy často odcházely na mateřskou v den porodu a během několika týdnů byly zpátky s tím, že dítě se automaticky dalo na umělou výživu, protože si matka nemohla finančně dovolit, aby zůstala déle doma. To je zase druhý extrém. Asi bych razila nějakou zlatou střední cestu.

NKC – ŽV: Nesetkala ses ve svém oboru s určitým tlakem, že ve vědě je potřeba, aby se matka vrátila co nejrychleji do práce?

Zuzana: Já jsem spíš zažívala opačný tlak, a to hlavně od kolegyň, které se pro rodinu a děti obětovaly. Slýchám, že abych byla dobrá matka, měla bych to udělat taky tak a být tři roky doma. Já si ale myslím, že když člověk zůstane takhle dlouho doma, v řadě věcí mu prostě ujede vlak a pak se ty ženy, aspoň jak si toho všímám, zařazují spíš do nižších pracovních pozic. Jen velmi těžko se posouvají někam dál.

Pavel: Podle toho, jak slýchám, o čem mezi sebou v našem oddělení diskutují ženy s malými dětmi, si myslím, že to mají extrémně těžké. Pokud chtějí dát dítě až do školky, znamená to zůstat nuceně tři roky doma. Snažit se jít po kratší době do práce je tady poměrně velký problém. Ale zároveň si taky myslím, že špičkový vědec nezůstane tři roky doma na mateřské, protože jinak není špičkový vědec. Nemá, jak se říká, „drive“. Kdyby ho měl, nezůstal by tři roky doma. Musí se snažit nějak obejít handicap našeho systému, který je ale bohužel kladený na ženy. Systém je založený tak, že žena se tady stará o malé děti a muž vydělává. Myslím si, že najít „family friendly“ zemi je nejlepší řešení, které můžeme v tuto chvíli udělat. Zůstat tady by nám přineslo zbytečně moc komplikací. Ani tak to nebude jednoduché, ale volíme cestu menšího odporu, cestu menších komplikací.

Zuzana: Já bych se do Čech ráda vrátila, až budou děti chodit do školy.

Pavel: Záleží ale, jaká tady bude situace. Může se třeba stát něco extrémně nepředvídatelného a nemusíme vůbec odjet.

Zuzana: Jak se říká: „Bůh se směje, když lidi plánují.“ (směje se)

NKC – ŽV: Ale vezměte si pár, v němž třeba nejsou oba dva vědci. Každý se nemůže sbalit a odejít.

Pavel: V tu chvíli většinou dochází k adaptaci, že muž vydělává peníze jinde než ve vědě a žena, pokud je vědkyně, tak odchází na tři roky na mateřskou dovolenou.

Zuzana: Ale mně by to bylo hrozně líto, kdybys musel dělat něco, co tě nebaví. Mám radost, když vidím, jak jsi šťastný, když se vrátíš z práce, jak tě to baví. Samozřejmě jsou dny, kdy je Pavel špatný z toho, že mu třeba něco nevychází, ale je vidět, že tou prací žije. Když se ale člověk vrací z práce, kterou nemá rád a nebaví ho, přenáší se mu to i do života. Je to velký dar, když se člověk živí tím, co ho baví.

NKC – ŽV: Máte k dispozici nějakou pomoc z rodiny?

Zuzana: Nemáme. Naši rodiče žijí daleko a stále pracují, takže nějaké hlídání nepřipadá v úvahu. Ale dokážu si představit pomocnou síť ve formě přátel v podobné situaci. (směje se) Mám několik známých, které se střídají v hlídání. Jedna je třeba doma v úterý a ve středu, jiná hlídá ve čtvrtek.

O pracovním nasazení a společném životě

NKC – ŽV: Kolik hodin týdně trávíte v průměru prací?

Zuzana: Já bych to odhadla tak na deset hodin denně.

Pavel: Šest dní v týdnu.

Zuzana: Někdy je to méně.

NKC – ŽV: Vy pracujete i v sobotu?

Zuzana: Chodíme sem velmi často v sobotu.

Pavel: Nebo i v neděli. (směje se) To záleží na situaci.

Zuzana: Ale je to taky o tom, že to člověka prostě baví. Já kolikrát nemůžu ani dospat, jak ty experimenty vyjdou a co nám to zase ukáže nového. Pro mě je práce velké hobby, neberu to jako nějakou oběť. Večer pak člověk přijde domů a sedne si k notebooku a dohledává články, na které třeba přes den neměl čas.

NKC – ŽV: To si po deseti hodinách strávených v práci ještě doma sednete k počítači a pracujete?

Pavel: Nenazval bych to prací. Prostě otevřu internet a dívám se, co se stalo nového.

Zuzana: V oblasti proteinů. (směje se)

Pavel: Mnohdy skončím stejně u těch článků.

Zuzana: Já si myslím, že vedeme i jinak hodně hektický život. Než jsem byla těhotná, jezdili jsme pravidelně lézt na skály, takže jsme měli alespoň nepracovní víkendy. Až bude hezké počasí, budeme zase jezdit na víkendy někam do přírody. Ale chvílemi je to skutečně hodně hektické.

NKC – ŽV: Máte nějakým způsobem rozdělené povinnosti v domácnosti?

Pavel: Chtěl jsem říct, že ležím na posteli a koukám se, jak to Zuzce hezky jde. Ale samozřejmě to tak není. (směje se) Vše záleží na domluvě.

Zuzana: My jsme se museli domluvit, protože když jsme spolu začali žít, měla jsem takový pocit, že by se to všechno nějak automaticky přeneslo na mě. Máme stejné pracovní vytížení, stejné pracovní postavení, stejné

vzdělání a myslím si, že i tu práci v domácnosti bychom měli mít nějak rovnoměrně rozdělenou. Takže jsme si rozdělili věci, které se dělají v domácnosti, a střídáme se. Docela to funguje.

NKC – ŽV: Takže to je tak padesát na padesát?

Pavel: To si nemyslím.

Zuzana: Já si myslím, že mně se stává častěji, že přijdu domů a vidím, že je něco v té domácnosti potřeba udělat, a jdu to udělat. Pavel přijde a některé věci prostě nevidí. (směje se)

Pavel: Ženy mají obecně nižší práh pocitu nepořádku než muži.

Zuzana: Myslíš? Já bych řekla, že to je individuální.

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili a jak je to dlouho?

Zuzana: Seznámili jsme se na vysoké škole v Brně. Byla jsem v pátém ročníku a Pavel tam tenkrát dělal doktorát. Měli jsme společné přátele a chodili jsme společně na oběd. Pavel mě hrozně bavil svým nadšením pro práci. Mezi těmi ostatními lidmi, kteří z toho všeho byli otrávení, byl Pavel vždycky tím, koho to bavilo a těšilo.

NKC – ŽV: Kdy jste se vzali?

Pavel: 31. ledna.

Zuzana: Vloni.

Ivona a Anatol Malijevských

Ing. Ivona Malijevská, CSc.

Narodila se roku 1944 v Praze. V roce 1961 nastoupila na místo laborantky v Tesle Holešovice. Po dvou letech začala studovat na Fakultě anorganické chemie Vysoké školy chemicko-technologické. Studium se specializací fyzikální chemie dokončila v roce 1968. Od roku 1971 pracovala na Katedře fyzikální chemie VŠCHT, kde v roce 1977 obhájila svou kandidátskou disertační práci. Na VŠCHT působila až do svého odchodu do penze v roce 2008. Během působení na VŠCHT vedla odborné semináře a laboratoře pro studenty magisterského studia a řadu diplomových a disertačních prací. Je autorkou 29 publikací v odborných časopisech a spoluautorkou 3 knih v oboru fyzikální chemie. Je také hlavní autorkou knihy *Záhady, klíče, zajímavosti z fyzikální chemie*, která se stala Knihou roku 2004.

Prof. Ing. Anatol Malijevský, CSc.

Narodil se roku 1943 v Brně. V roce 1965 úspěšně dokončil vysokoškolské studium se specializací fyzikální chemie na Fakultě anorganické technologie Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Od roku 1969 působil na Katedře fyzikální chemie jako odborný asistent. V roce 1973 obhájil na VŠCHT kandidátskou disertační práci. V roce 1991 byl jmenován docentem a v roce 1996 profesorem fyzikální chemie. Na Ústavu (dříve Katedře) fyzikální chemie dodnes přednáší magisterské a doktorské kurzy a vede diplomové a disertační práce. Je autorem více než sta publikací v impaktovaných mezinárodních časopisech, řady skript, učebních textů a českých a zahraničních monografií.

Ivona a Anatol mají dva dospělé syny.

Byli jsme fanatici vědy. Dělali jsme to z lásky k naší práci

O práci

NKC – ŽV: Na začátek bych vás poprosila, abyste představili pracovní pozici, kterou zastáváte.

Anatol: Dáma má přednost.

Ivona: Já jsem už dva roky v penzi. Vystudovala jsem Vysokou školu chemicko-technologickou. Původně jsem nastoupila do laboratoře v Tesle Holešovice. Tam mi nabídli, že mi dá továrna stipendium, abych mohla studovat. Začala jsem tedy studovat. Nejprve dálkově, potom jsem přešla na denní studium. Když jsem ho dokončila, musela jsem nastoupit do Tesly Holešovice, kde se mi ale vůbec nelíbilo. Takže jsem se vyplatila, abych mohla odejít. V té době jsem totiž dostala nabídku na Vysoké škole chemicko-technologické, o kterou jsem moc stála.

NKC – ŽV: Co to znamená, že jste se vyplatila?

Ivona: Z Tesly mě nechtěli pustit. Měla jsem závazek, že tam budu pět let pracovat, a oni mi to dokonce samovolně, aniž jsem o tom věděla, prodloužili na deset let! První rok se mi tam líbilo, to tam byla mladá parta. Pracovala jsem ve výzkumu, dělalo se tam tehdy na zajímavých nových věcech. V šedesátém osmém roce se ale všichni rozprchlí a nastoupil tam neschopný vedoucí. Byla jsem tam tehdy hrozně nešťastná.

NKC – ŽV: Jak jste tedy potom pokračovala?

Ivona: Pak jsem nastoupila na VŠCHT na katedru fyzikální chemie, kde jsem zůstala až do penze; a na katedře pracoval i můj manžel. Zatímco manžel je teoretik, já jsem byla experimentátor.

NKC – ŽV: Jakou pozici jste tam zastávala?

Ivona: Byla jsem odborný asistent. Učila jsem, měla jsem laboratoře a vedla jsem i pár studentů, jedna studentka pod mým vedením dokonce dokončila doktorát. Hlavně jsem se ale věnovala vědecké práci.

NKC – ŽV: A vy, pane profesore?

Anatol: U mě je to jednodušší než u manželky. Absolvoval jsem Vysokou školu chemicko-technologickou, po vojně jsem tam nastoupil jako aspirant, teď se tomu říká doktorand, a od té doby jsem tam zaměstnán. Protože je mi už víc než šedesát pět let, nemůžu být zaměstnán na plný úvazek. Pracuji tedy na poloviční. Na moji kariéru měl vliv rok 1968. Poté, co všichni aspiranti z naší laboratoře utekli do zahraničí, jsem tam zbyl sám. Udělali ze mě odborného asistenta a moje hlavní kariéra pokračovala až po roce 89. Krátce po roce 90 jsem se habilitoval a o pár let později jsem byl jmenován profesorem.

NKC – ŽV: Mohl byste říct, aby to pochopil i úplný laik, čím se zabýváte a jak se výsledky vaší práce dají aplikovat v praxi?

Anatol: Můj obor se v praxi využít nedá, protože je to čistý základní výzkum. Abych to ale přiblížil laikovi: celý svět kolem nás – my, vzduch, židle – je tvořený molekulami. Ty molekuly se přitahují. Kdyby se nepřitahovaly, tak nebudou věci držet pohromadě. Zároveň se ale odpuzují. Kdyby se neodpuzovaly, tak by se pod námi teď probořila podlaha a spadli bychom dolů. Já studuju síly mezi molekulami a jejich vliv na takzvané termodynamické chování systému. Pokud jde o využití našich poznatků v praxi, to je otázka budoucnosti. A budoucnosti ne dvou nebo tří let, ale spíš deseti, dvaceti let. Souvisí to s vývojem výpočetní techniky.

NKC – ŽV: Paní inženýrko, jakým oborem jste se zabývala vy?

Ivona: Měřila jsem fázové rovnováhy kapalina–pára a kapalina–pevná fáze ve směsích. Tato data jsou nezbytná například při získávání čistých látek ze směsí. Zatímco já jsem pracovala s konkrétními látkami, mému manželovi by v principu stačilo vědět, jak ty molekuly vypadají a jaké mezi nimi působí síly, a uměl by to všechno hned spočítat. Kdyby ovšem už byla teorie natolik zpracovaná a počítače natolik dobré, že by to uměly.

O koníčcích

NKC – ŽV: Paní inženýrko, vy už jste na plný úvazek v důchodu, anebo ještě ve vědě nějak působíte?

Ivona: Ne, vůbec ne. Jsem sice v kontaktu se svými bývalými studenty, ale jinak nepracuji.

NKC – ŽV: Jaká to pro vás byla změna, přestat najednou pracovat?

Ivona: Na to se mě ptá každý. (směje se) Práce mě vždycky moc bavila a vždycky jsem jí věnovala maximum; navíc jsem sedm let přesluhovala. Ale zvládnout dobře vědeckou práci a rodinu, to znamená vzdát se všeho ostatního. Teď můžu konečně dělat všechno, co jsem zatím nestihla. Mám plno aktivit a moc mě baví.

Anatol: Já bych jenom dodal, že jsem zjistil, že žena má stále míň a míň času, protože má spoustu různých aktivit, a zdá se mi, že je na tom hůř, než když chodila do práce.

NKC – ŽV: A pane profesore, jak vy jste se vyrovnal s tím, že se vám snížil pracovní úvazek?

Anatol: Považuju těch padesát procent za přiměřený úvazek svým silám. Nejsem si jistý, jestli bych už nebyl příliš utahaný, kdybych měl dělat na plný úvazek. Jediný problém je vlastně finanční. Jak se říká o těch, co pracují na poloviční úvazek – dělají tutéž práci, ale za polovinu peněz.

NKC – ŽV: Zmiňovala jste tu, že máte spoustu různých aktivit. Zajímalo by mě, čemu konkrétně se věnujete...

Ivona: Žena, když chce zůstat pracovat ve vědě, to má těžké. Když začínáte, potřebujete toho hrozně moc nastudovat, spoustu věcí ještě nevíte, všichni ti zkušenější, starší toho vědí víc. Neustále tedy něco doháníte a do toho se vám rodí děti a máte pořád pocit, že něco nestíháte. Já mám bohužel takovou povahu, že bych byla ráda, aby všechno bylo perfektní. Takže mám vlastně celý život pocit, že něco nestíhám. A tohle už skončilo a já se cítím báječně, protože si určuju, co budu dělat, a dělám věci, které se mi zrovna chtějí dělat, což jsem skoro nikdy nemohla. Jsem třeba nevzdělaná v muzice, nemám ani dobrý hudební sluch, ale začala jsem hrát na flétnu a strašně mě to baví, poněvadž je to něco, co jsem nikdy nedělala a myslela jsem, že to nikdy nedokážu. Protože máme část rodiny v Holandsku, začala jsem se učit holandsky. Začala jsem chodit na univerzitu třetího věku – na mineralogii, mykologii, ekologii vody a vodního prostředí a na historii, protože mě vždycky bavilo studovat. Taky se chystám malovat, to jsem taky nikdy neuměla ani nezkoušela, ale hodlám to zkusit. Takže já mám ještě pořád co dohánět.

NKC – ŽV: To zní úžasně!

Ivona: Na svých seminářích jsem dělala jednoduché pokusy k lepšímu pochopení vyučované látky. Před odchodem do penze jsem zažádala o grant na natočení těchto pokusů – chtěla jsem je zanechat jako vyučovací pomůcku na Ústavu. Grant jsem nedostala, tak jsme se studenty sami natočili a nafotili, co se dalo. Od té doby mě to fotografování drží. Fotografuji v přírodě, zajímám se o ptáky, poslouchám je, a už jich také spoustu rozeznám po hlase.

NKC – ŽV: Pane profesore, čemu se věnujete ve svém volném čase vy?

Anatol: Manželka mě nalákala na univerzitu třetího věku, protože mám málo titulů. (směje se) Jinak ale, jak o tom přemýšlím, jsem celkově zvolnil tempo. V žádném případě ale nemám pocit, že bych neměl co dělat. Já jsem měl vždycky řadu aktivit, i když jsem pracoval na plný úvazek. Hraji třeba závodně šachy a hodně jsem se věnoval turistice.

O chemických začátcích

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svému oboru? Je třeba někdo, kdo vás ve vašem směřování ovlivnil?

Ivona: Ano, mě ovlivnil pan profesor Hála, výborný přednášející a skvělý člověk.

NKC – ŽV: A co vás přivedlo k chemii jako takové?

Ivona: Částečně jsem byla ovlivněna svými rodiči, ale také dobou. Tehdy byla chemie v rozkvětu, byla potřeba všude. Věřilo se, že zachrání svět.

Anatol: U mě to bylo úplně jinak. Já jsem byl fanatický chemik tak od věku devíti let. Měl jsem svoji laboratoř, dělal jsem si tam pokusy, četl jsem si. Chemie mě prostě bavila.

O kladech a záporech vědecké a pedagogické profese

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví nebo bavilo?

Ivona: Pracovala jsem hodně sama. Ze začátku, když jsem byla mladá holka, to bylo složité. Jak totiž přijde mladá žena do kolektivu starších zkušenějších mužů, tak akorát vaří kafe. Toho jsem se snažila vyvarovat, poněvadž jsem chtěla dělat opravdu vědeckou práci, a ne poklonkovat starším pánům. Když po mně chtěli šéfové, abych jim uvařila kafe, tak poněvadž jsem to nemohla otevřeně odmítnout, říkala jsem jim: „Ale já nevařím dobré kafe, já to neumím, já kafe nepiju.“ Člověk v takovém prostředí ani nemůže čekat, že se k němu budou chovat galantně. Snažila jsem se tam dost „feminizovat“ a vydobyla jsem si tam svoje postavení, kdy jsem hodně pracovala sama a sama jsem si taky určovala svoji práci.

Anatol: Já to řeknu trošku jinak. Učení tvoří řekněme třicet procent našich aktivit, dalších třicet procent je administrativa a tu největší část tvoří věda. Začnu tou pedagogikou: byl jsem plaché dítě a představa, že se postavím před lidi a začnu jim něco povídat, mě spíš děsila. Samozřejmě jsem si byl vědom toho, že nevím všechno, a bál jsem se, co budu dělat, když se mě studenti zeptají na něco, co nebudu vědět. Ale tohle nestraší jenom mě, ale úplně každého, kdo učí. Časem jsem se praxí vypracoval na zdatného řečníka. Nedělá mi potíže mluvit před zaplněnou posluchárnou v cizině v angličtině. A obavy, že nebudu znát odpověď, jsem hodil za hlavu. Mladším kolegům říkám, že nikdo neví všechno. Tím, že přiznám, že nejsem žádný děd Vševěd, se pak naopak studentům přiblížím.

NKC – ŽV: Co se vám nejvíc líbí právě na té pedagogické práci?

Anatol: Mě vysloveně baví, když toho ale není moc.

Ivona: U nás je výjimečné a fantastické to, že tam přicházejí lidi, které to zajímá.

Anatol: V každém člověku je také určitá dávka exhibicionismu. To je jeden aspekt. A pak je druhý aspekt, že člověk uvažuje, jak nejlépe předá to, co ví, což vůbec není lehké. Je to svým způsobem tvůrčí činnost.

Ivona: Ještě bych k tomu možná dodala, že spojení učení s vědou je zejména pro mladé asistenty velice dobré, poněvadž člověk si myslí, že toho hodně umí, ale teprve, když to má předat, zjistí, že zná spoustu věcí jen povrchně. Tím, že to má předávat dál, si to musí v hlavě sám srovnat.

Anatol: Vzpomněl jsem si ještě na jeden aspekt pedagogiky. Na to, co bych nazval individuální výukou. Když máte své doktorandy, je to to nejlepší, co může být. Na rozdíl od manželky jsem vytvářel kolektivy, malé, ale velmi dobré. Co jsem svoje žáky, později kolegy, naučil, to se mi vracelo, když jsem se pak učil i já od nich.

NKC – ŽV: Mluvili jsme teď hlavně o pozitivě. Našli byste i nějaká ta negativa své práce?

Ivona: To výkaznictví.

Anatol: Ano. Administrativa. Je pochopitelné, že do určité míry to musí být, ale domnívali jsme se, že s rozvojem výpočetní techniky se to usnadní. Právý opak je ale pravdou a to mě nebaví. Nikdy jsem proto třeba neměl ambice být děkanem a podobným funkcím jsem se vždycky vyhýbal.

NKC – ŽV: V pedagogické praxi jste působili dlouhou dobu. Pozorovali jste nějaké změny v přístupu studentů?

Ivona: Samozřejmě ano. Když jsme přicházeli na školu my, byla tam soutěživost, byli tam ti nejlepší. Dnes nejsou matematika a technické obory u studentů příliš v oblibě a populární jsou spíše humanitní oblasti. Podle toho to pak také vypadá. Stále tam jsou ale studenti, kteří jsou špičkoví a které to baví.

Anatol: Je ale pravda, že starší lidé mají tendenci vzpomínat na dřívější doby jen v tom nejlepším: počasí bylo lepší, studenti byli lepší, jídlo bylo lepší, ženský byly hezčí... Ale je pravda, že vždycky se najdou nějaký vynikající studenti a já jsem na ně měl štěstí.

NKC – ŽV: Mluvili jsme o vašich začátcích. Zajímalo by mě, jestli byste mohli srovnat podmínky, jaké jste měli vy na začátku své kariéry, s podmínkami, které mají teď současní mladí lidé, kteří vstupují do vědecké profese – vaši doktorandi a mladí kolegové a kolegyně.

Anatol: Podle mě to teď mají o několik řádů lepší. Třeba já jsem měl školitele, který vědu nikdy nedělal. Byl jsem samouk. Neměl jsem nikoho, koho bych se mohl zeptat. Dostal jsem k nastudování tři tlusté knihy v angličtině. Angličtinu jsem ale tehdy zvládal velmi chatrně. Ničemu jsem nerozuměl a měl jsem obavy, že mě ten můj školitel z toho pak bude zkoušet. Nic takového ale naštěstí nenastalo. Neměli jsme možnost až na pár výjimek cestovat do zahraničí a stýkat se s kolegy. Teď může každý student vyjet na Erasmus, bude-li chtít. Já jsem se poprvé dostal do ciziny až v roce 90. To mi bylo 47 let! Předtím jsem byl jen na jedné zahraniční konferenci v NDR na žádost organizátorů.

NKC – ŽV: Mají to současní studenti naopak v něčem těžší?

Ivona: Ta svoboda člověka vždycky zároveň i svým způsobem zatěžuje. My jsme měli všechno nalajnované a nemuseli jsme o ničem moc přemýšlet. Máme dva syny, snažila jsem se je vždycky hodně demokraticky vychovávat. Ten starší mi jednou řekl: „Mami, ty ses mě pořád ptala, jestli chci to, nebo to, a pro mě to bylo tak strašně namáhavý, pořád se rozhodovat. Kdybys řekla ‚Jdeme tam a hotovo‘, tak jsem s tebou šel. Ale ty jsi mi

vždycky dala na vybranou a já jsem si pokaždý říkal, jestli jsem si vybral dobře.“ Přesně to myslím tím, když říkám, že ta svoboda je zatěžující. Co je ale pořád stejné, že pánové-vědci umírají na svých pracovištích. Takže mladý člověk, když je právě v největším rozvoji sil, se do vědy dostává hrozně těžko. Ta místa prostě nejsou.

NKC – ŽV: Co vám to přineslo pozitivního, že oba dva pracujete ve vědecké profesi?

Anatol: Že si líp rozumíme, třeba v postoji k životu. Já to ale nemůžu otestovat, protože jsem měl jen jednu manželku, zatím... (směje se)

O rodině

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, kolik máte dětí a v jaké fázi vašeho pracovního života se narodily.

Ivona: Máme dva syny. S manželem jsme se brali v roce 1968. První syn se nám narodil v roce 70, druhý v roce 77. Skončila jsem studium v roce 1968. V roce 70, kdy se narodil náš první syn, jsem pracovala v Tesle Holešovice. Mateřskou jsem pak ukončila o chvíli dříve, abych mohla nastoupit na VŠCHT. Když se narodil druhý syn, už jsem byla na škole a obhajovala jsem doktorskou práci. Musím upozornit, že zejména pro vědecky pracující ženu je narození dítěte šok. Dítě, když se narodí, ze začátku spotřebuje veškerý váš čas. Začala jsem se plašit, že už to jinak nebude, že se to neuklidní. Ze začátku je to pro ženu opravdu šok, zejména pokud si buduje postavení v práci, kterou má ráda. Najednou se jí úplně změní život. Mně to trvalo sedm let, než jsem se z toho vzpamatovala a uvědomila jsem si, že mít děti je ohromná věc, a chtěla jsem ještě jedno.

NKC – ŽV: Jak to změnilo život vám, pane profesore?

Anatol: Samozřejmě to omezí i toho muže, ale když děti povyrostou, tak je to naopak fajn. Tak z devadesátí procent to ale všechno leželo na manželce. Já jsem se tomu rozhodně nevyhýbal. Nakoupil jsem nebo uvařil. To pro mě nikdy nebyl problém. Ale asi bych se dnes podílel víc. Tenkrát jsem byl mladší a nějak mi to nedocházelo.

Ivona: Můj manžel byl vždycky velice pozorný. Pomáhal mi ve chvílích, kdy se mi zdálo, že už se z těch dětí zblázním. A taky když byla nějaká katastrofa, tak to byl vždycky manžel, kdo to zachraňoval. Třeba když se nám syn opařil.

NKC – ŽV: Jak dlouho jste byla doma s dětmi?

Ivona: S každým asi rok a půl. Pak jsem je dala do jeslí. Ale stejně to bylo náročné. V jeslích i ve školce jsme byli pořád na černé listině a vždycky nás kárali: „Berete si svoje děti domů jako poslední!“ Kromě toho taky bývají děti ze začátku hodně nemocné, což je samozřejmě problém.

O kombinaci pracovního života a rodičovství

NKC – ŽV: Dařilo se vám během mateřské taky trochu pracovat a udržovat si kontakty s pracovištěm?

Ivona: Snažila jsem se, ale šlo to ztuhla. Když dítě spalo a zrovna jsem nebyla úplně ubitá a nespala jsem s ním, což bylo nečastější, snažila jsem se něco studovat nebo dělat. Jak jsem už řekla, byl to pro mě velký šok. Zejména poprvé. Podruhé to už šlo. To už jsem věděla, do čeho jdu.

NKC – ŽV: Jak jste to všechno zvládali a co vám nejvíc pomohlo právě v těch raných fázích vašeho rodičovství?

Ivona: Nejvíc mi pomohl manžel. Ale důležitá byla i volnost, co jsem měla na škole. Důvěřovali mi. A ta důvěra vás dost zavazuje. Nikdo se nepohoršoval, když jsem zůstala se synem doma, když jsem potřebovala a stihla jsem si udělat svoje věci. Nikdo mi neházel klacky pod nohy. Oni věděli, že se snažím, jak mohu. Pamatuju si třeba, že jsem přišla na osmou hodinu ráno do jeslí a tam mi řekli, že mi syna nevezmou, protože má rýmu a nakazil by ostatní děti. Musela jsem ale od devíti učit. Syn miloval lentilky, tak jsem koupila lentilky a nasypala je v učebně na plínku vedle něho. Já jsem učila a synek spokojeně baštil lentilky.

NKC – ŽV: Pomáhaly vám taky babičky?

Ivona: Ne, moje maminka zemřela, když mi bylo sedmnáct, a manželova maminka žila v Mariánských Lázních. V době, kdy byl náš starší syn malinký, jsme na to byli sami. Dokonce jsme si jeden čas najali paní na hlídání, nebyli jsme s ní ale moc spokojeni.

NKC – ŽV: Myslíte, že se nějakým způsobem změnily podmínky pro rodičovství u dnešních mladých lidí pracujících ve vědě v porovnání s podmínkami, které jste měli vy?

Anatol: Ani jeden nejsme příznivci reálného socialismu. Přesto si myslím, že v určitých aspektech to bylo výhodnější než teď. Například dostatek jeslí a školek byl určitě pozitivní, a to pro oba rodiče. Myslím, že teď je to do velké míry otázka peněz. Když mají rodiče dostatek peněz a mohou si platit soukromé hlídání, dá se to zvládnout. Pokud ale peníze nemají, může to být velký problém.

Ivona: My jsme byli opravdu fanatici vědy. Dělalí jsme to z lásky k naší práci, protože tehdy se na tom nedalo vydělat. Dnes vědou řada lidí dovede vydělat hodně peněz, což ale může být paradoxně problém, pokud to třeba chtějí přerušit a založit rodinu. Bojí se, že tu kontinuitu naruší a už se nebudou moci vrátit zpět.

O uklízení a vaření

NKC – ŽV: Jak máte mezi sebou v současné době rozdělenou péči o domácnost?

Anatol: Já myslím, že jsme nikdy neměli takové to rozdělení ve smyslu: ty děláš to a já zase to. Spíš to tak přirozeně vyplyne. Ale radši nechám mluvit manželku, aby to bylo objektivnější.

Ivona: Začnu u svojí maminky. Moje maminka byla hrozně čistotná. Několikrát ročně dělala veliký úklid. Musela všechno zkontrolovat, nic nezůstalo na svém místě, všechno se umylo, očistilo. Bylo to hrozné. To jsem nenáviděla a nikdy jsem to nedělala. Až můj muž občas z legrace říká: „Přijde návštěva, prima, bude u nás čisto.“ (směje se)

Anatol: Ale ne, já nejsem na čistotu a pořádek. Já jsem spíš bordelář a nepořádek mi vůbec nevadí.

Ivona: Zrealizovala jsem takový chod domácnosti, že rychle odstraním to, co je křiklavé a skutečně hrozné. Co nekřičí, nechávám být. Krátce po tom, co jsme se vzali, jsem si řekla: „Proč pořád luxuju a můj muž nikdy nevyluxuje? A proč bych mu to měla říkat?“ Mám ráda, když lidi přijdou sami na to, že by měli přiložit ruku k dílu. A tak jsem si říkala: „Nebudu luxovat, jestli mu to dojde!“ A ono mu to skutečně došlo! Asi tak po třech měsících, kdy to tam bylo už přišerný, jsem přišla domů a manžel luxoval. Tak jsem usoudila, že máme tu mez nepořádku každý jinde. Ale manžel třeba rád a výborně vaří. Dokonce někdy vaříme s chutí oba a pak potřebujeme někoho, aby to snědl. (směje se)

O společných začátcích

NKC – ŽV: Jak a kdy jste se seznámili?

Anatol: Na škole. Já jsem byl aspirant. Manželku jsem poznal, když byla ve čtvrtém ročníku. Něco měřila v místnosti, kde jsem pracoval. Zalíbila se mi.

NKC – ŽV: Čím vás zaujala?

Anatol: Byla krásná. Mužský jsou alespoň na začátku spíš na ten vnější dojem. Teprve později u nich přichází na řadu to duševno. A já jsem měl kliku.

Ivona: Já si myslím, že u ženy je to právě trochu jinak. Můj muž měl velkou výhodu, že jsem ho znala jako osobnost. Věděla jsem, že je skutečně dobrý. Ženě nestačí jenom ten zevnějšek.

NKC – ŽV: Kdy jste se seznámili?

Anatol: Brali jsme se v roce 68, seznámili jsme se asi o rok dříve.

NKC – ŽV: A vaši synové? Věnují se taky vědě?

Ivona: Oba vystudovali matematicko-fyzikální fakultu, ale ten starší nezůstal v oboru.

Anatol: On si říká spisovatel, básník, fotograf.

Ivona: Ale mladší syn dělá úspěšně vědu.

Markéta a Václav Martínkovi

RNDr. Markéta Martínková, Ph.D.

Narodila se v roce 1976 v Opavě. V roce 1999 absolvovala magisterské studium biochemie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kde v roce 2001 získala titul RNDr. a o dva roky později obhájila disertační práci. Od roku 1999 působí na PřF UK, kam nastoupila nejprve jako vědecká pracovníce a v současné době zde pracuje jako odborná asistentka. V rámci postdoktorské stáže absolvovala vědecký pobyt v Japonsku na univerzitě v Tohoku, IMRAM v Sendai. Markéta Martínková je držitelkou ceny „Prix de chimie“, kterou uděluje Francouzská ambasáda ve spolupráci s firmou Rhodia. Během svého působení byla spoluřešitelkou mnoha výzkumných grantů, je také autorkou a spoluautorkou řady vědeckých publikací. V rámci své pedagogické činnosti vedla několik bakalářských a diplomových prací. V současné době je na rodičovské dovolené.

RNDr. Václav Martínek, Ph.D.

Narodil se v roce 1976 ve Strakonicih. Stejně jako jeho žena absolvoval v roce 1999 magisterské studium biochemie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kde v roce 2001 obhájil titul RNDr. a o dva roky později disertační práci. Od roku 1999 pracuje na PřF UK, kde působil nejprve jako vědecký pracovník a od roku 2005 jako odborný asistent. V rámci postdoktorské stáže absolvoval několik vědeckých pobytů na Loyola University v USA. Je autorem řady odborných publikací a řešitelem nebo spoluřešitelem několika grantových projektů. Vedle vědecké práce se věnuje pedagogické činnosti – učí na PřF UK a vede řadu diplomových a magisterských prací včetně jedné práce disertační.

Markéta a Václav společně vychovávají dvě malé děti, dceru a syna.

Jedno z prvních slov naší dcery bylo „molekula“

O práci

NKC – ŽV: Začali bychom tím, jestli byste mohli představit obor, kterým se zabýváte, a pracovní pozici, kterou momentálně zastáváte.

Václav: Já to asi nechám na tobě.

Markéta: To zvládneš!

Václav: My jsme oba biochemici. Konkrétně se zabýváme převážně xenobiochemií, což je biochemie cizorodých látek. Studujeme, jaké důsledky má pro organismus vystavení některým cizorodým látkám. V důsledku toho totiž může dojít ke vzniku rakoviny nebo jiného nežádoucího efektu.

Markéta: Zajímají nás věci, které mají význam pro studium vzniku rakoviny, například různé regulační mechanismy nebo enzymové systémy.

Václav: Jinak jsme interní členové katedry biochemie.

Markéta: Já jsem teď na mateřské dovolené, ale mám dvacetiprocentní úvazek. Už se snažím trochu se vracet a zase mluvit normální řečí, ne jenom žvatlat s dětmi. (směje se)

Václav: Já mám ještě padesátiprocentní úvazek na katedře didaktiky chemie, která připravuje budoucí učitele chemie především pro střední školy a gymnázia.

NKC – ŽV: Jakým způsobem jste se dostal od biochemie k didaktice?

Markéta: Katedra didaktiky má zájem také o odborníky z jiných kateder.

Václav: Cílem je, aby tam odborné předměty učili lidi, kteří jsou v té dané specializaci aktivní, což je rozdíl například od jiných pedagogických kateder, kde všechno učí pouze specialisti-pedagogové. Mají tam jednoho biochemika, jednoho fyzikálního chemika, na anorganickou chemii tam mají přímo profesora.

NKC – ŽV: Kromě výuky pracujete i na výzkumu?

Václav: Já bych si přál, kdybych mohl dělat výzkum padesát procent svého času, ale je to podstatně míň, protože ty pedagogické záležitosti, školení a další věci s tím spojené zabírají více času. Dostáváme se ale k vědecké práci a publikujeme.

NKC – ŽV: Markéta, jak vy jste se dostala ke své pozici na fakultě?

Markéta: Když jsme na fakultě dokončili Ph.D., s manželem jsme oba vyjeli do světa, každý na opačnou stranu zeměkoule. Náš vztah to nicméně upevnilo. Poté, co jsem absolvovala dva roky v Japonsku a manžel rok a půl v Americe, jsme se sem vrátili a vzali jsme se. Já jsem se vrátila na katedru, získala jsem pracovní místo na plný úvazek a pak to šlo ráz na ráz – jedno dítě, druhé dítě. Já jsem se tady po té praxi v zahraničí vlastně ani nerozkoukala a hned jsem byla na mateřské. Teď mám dvacetiprocentní úvazek. Zrovna odchází do důchodu kolega a bylo mi nabídnuto přednášet po něm klinickou biochemii. Je to poměrně velká přednáška, tak jsem byla ráda, byť jsou děti ještě malé. Snažím se ten úvazek využít na přípravu téhle přednášky. Je pravda, že s takhle malými dětmi si ještě moc netroufám dělat vědu, takže spíš s manželem teoreticky diskutujeme nad různými problémy. Ale až půjdou děti do školky, bude na to samozřejmě více času a přála bych si, aby věda tvořila aspoň padesát procent mého pracovního času.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali k chemii? Motivoval vás někdo, byl pro vás někdo vzorem?

Václav: To se nedá říct, alespoň v mém případě. Na základní škole jsem měl koníčka, mineralogii, kterou jsem objevil skrze jednu knihu. Pak jsme měli mineralogii ve škole a mě začalo zajímat chemické složení minerálů – proč se liší tvarem a jaké mají vlastnosti. Tím jsem se dostal k chemii, která pak vlastně vítězila. Od chemie to nebylo daleko k biochemii, pro kterou jsem se rozhodl až během studia na univerzitě.

Markéta: Moje rozhodnutí věnovat se chemii ovlivnily chemické olympiády. Bylo s tím spojené výborné soustředění v Běstvině, kam jsme si mimochodem nedávno udělali s manželem výlet a zavzpomínali si nostalgicky na naše teenagerská léta. Byla tam úžasná atmosféra nadšených lidí. To mě tedy určitě velmi ovlivnilo. A pak to byla asi taky naivní představa, že vyléčím svět a objevím léky na všechny nemoci a vyléčím všechny trpící lidi. Později jsem zjistila, že nic není tak jednoduché a tahle má utopická idea nebude asi naplněna. Ale stále věřím, že naše výsledky třeba někoho inspirují k nějakému významnému objevu. Pokud jde o volbu specializace, hodně nás ovlivnila osobnost profesorky Stiborové, která byla naší školitelkou. Upoutala nás tenkrát během studia její výborná přednáška o mechanismu karcinogeneze a o xenobiochemii.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Vy jste spolupracovali od velice brzkých počátků své vědecké dráhy?

Markéta: Ano. Jsme ze stejné laboratoře, absolvovali jsme stejné přednášky, stejná cvičení. Když jsme si měli vybrat kolegu pro nějaká praktika, byli jsme spolu ve dvojici.

NKC – ŽV: Spolupracujete i teď při řešení společných projektů?

Václav: Máme společné granty.

Markéta: Tím, že jsem na mateřské, leží ředitelství grantů na manželovi a já se starám o děti. Rozhodně bychom spolu ale do budoucna rádi spolupracovali.

Václav: Nosíme si samozřejmě práci domů, což asi dělají všichni vědci. Já myslím, že se to jinak nedá. Věda je práce, která se buď dělá s plným nasazením, nebo to nemá smysl.

Markéta: Myslím, že jedno z prvních slov naší dcery byla molekula. Všichni známi si představují, jak to každý večer do dětí hustíme. (směje se)

Václav: Na druhou stranu, když člověk otevře na počítači nějaký program, ve kterém má molekulu, vypadá to hezky a zaujme to i člověka, který vůbec neví, o co jde.

NKC – ŽV: Když už jste u té spolupráce, jaká pozitiva vám přináší, že oba pracujete ve vědecké oblasti, a dokonce na podobném tématu?

Václav: Hlavní je, že o tom spolu můžeme mluvit, že se můžeme poradit, protože ve vědě dneska nikdo nepracuje sám, je to týmová práce. A když má člověk někoho, koho zná, ví přesně, s čím se na něj může obrátit, je to velká výhoda.

Markéta: Výhodu toho, že jsme oba vědci, jsem si uvědomovala hlavně v momentě, kdy jsem byla na mateřské. Skrze Vaška jsem mohla být v kontaktu s tím, co se na katedře děje. Už jen to, že jsem s ním mohla diskutovat nějaký pracovní problém, mi stačilo, abych získala pocit, že ještě nejsem úplně odepsaná, že ještě nejsem úplně mimo.

Václav: Ještě mě ale napadá jedna výhoda, kterou to má. Tím, že je Markéta ve stejné pozici a ví, kolik času ta práce zabere, nemusím jí nic vysvětlovat a omlouvat se, že přijdu domů později.

NKC – ŽV: Má to třeba i nějaká negativa?

Václav: Negativa to má různá, ale nemám kontrolní život, abych to mohl porovnávat. Je to časově náročná práce a my jsme byli zvyklí, když jsme ještě neměli děti, věnovat se práci dlouho do večera, chodit z laboratoře v osm hodin večer a někdy i později, třeba i poslední tramvají v noci. To teď není možné. Ale to nesouvisí s tím, že jsme oba vědci, ale s tím, že máme rodinu. I kdybych byl s někým, kdo není vědec, tak bych pravděpodobně už taky nemohl žít tímhle způsobem.

NKC – ŽV: Oba se zabýváte podobnou problematikou a pracovali jste na podobných projektech. Jakým způsobem na vás vaši kolegové nahlíželi?

Markéta: Když jsme začínali dělat diplomku na podobné téma, bralo se to tak, že Vašek měl pověst výborného studenta a já jsem byla ta, co ho klofla. Brzo jsme ale lidi kolem přesvědčili, že to tak není. U nás v Evropě je ale v podstatě jedno, jestli jste žena nebo muž, předsudky tohoto rázu v podstatě nevnímám. Ale je pravda, že v Japonsku to mají ženy daleko složitější, protože tam nemají úplně rovnocenné postavení. Musejí vyvinout daleko více úsilí než japonští mužští kolegové, aby byly alespoň trochu respektované. Můj šéf, profesor Shimizu, měl v laboratoři hodně žen, což nebylo na Japonsko úplně typické. Japonské ženy jsou ve vědě úspěšné, ale v momentě, kdy se vdají, s kariérou končí. Je tam mnoho mladých ambiciózních a talentovaných vědkyň, které jsou smířené s tím, že jakmile budou mít děti, končí s prací.

Václav: Tam přetrvává model, že žena je doma s dětmi a muž pracuje.

Markéta: Cítila jsem tam, že musím podávat možná dvojnásobný výkon než muži, abych třeba přesvědčila nějakého diskutéra na své prezentaci, že mám pravdu. Ale já mám tyhle výzvy ráda. Měla jsem radost, že jsem si po těch dvou letech vydobyla respekt i u jiných profesorů z dalších laboratoří.

O kladech a záporech vědecké práce

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví?

Markéta: To, že je pokaždé jiná. Není to stereotyp a to je asi hlavní.

Václav: Baví mě zkoumat otázky, na které člověk nezná odpověď.

Markéta: Je to koníček a člověk je za to ještě placený.

Václav: Na výuce mě baví, když jsou studenti zvědaví, když je to téma baví, poslouchají a ptají se. Jen by bylo fajn, kdyby takových bylo víc.

NKC – ŽV: Jste sice oba mladí, ale pozorujete, že by se během vaší pedagogické dráhy studenti nějak měnili?

Markéta: Člověk srovnává, co musel tehdy umět a co umí třeba současní studenti. Ale nejsme objektivní, pro nás to byl koníček, kterým jsme žili. Tihle studenti to mají asi jinak – mají i jinou ekonomickou situaci, když musí při škole chodit na brigády. Nemají to jednoduché.

Václav: Nemyslím si, že by dnešní studenti byli třeba méně inteligentní, nicméně jejich motivace je ovlivněna tím, že je dnes více jiných činností, kterým by se rádi věnovali. Nevěnují studiu tolik času, kolik by to vyžadovalo, a poslední dobou výrazně narůstá procento těch, kteří při škole pracují. Mám pocit, že je to znát. Nestíhají ročník, obvykle rozkládají o půl roku nebo i o celý rok. Volí si rozvrh podle toho, jak mají čas v práci. Nezáleží jim na tom, jestli je přednáška zajímavá nebo ne, ale aby se jim nekryla s prací.

Markéta: Za nás bylo něco takového vzácné. Já si neumím představit, že bych se měla věnovat škole a zároveň pracovat. Jsme moc vděční našim rodičům, že nám poskytli tohle pohodlí, že jsme se o finance nemuseli starat.

Václav: Myslím, že finance jsou asi hlavní důvod, proč to studenti takhle dělají. Pochybuji totiž, že by je ta, často nekvalifikovaná, práce tolik naplňovala. Situace se mění. Není pro ně důležité, jestli člověk něco umí, ale kolik vydělává.

NKC – ŽV: Vrátila bych se ke svojí původní otázce. Mluvili jsme o tom, co vás na vaší práci baví. Zajímalo by mě také, co vám naopak vadí.

Václav: Že den nemá víc hodin. (směje se) Jinak jsem ve své práci hodně spokojený. Možná bych uvítal, kdyby bylo míň úřadování a papírování. Mám pocit, že ta byrokracie neustále narůstá.

NKC – ŽV: A kromě byrokracie vám vadí třeba ještě něco jiného?

Markéta: Že je věda krutá ke svým milencům! To je citát ze Saturnina. Vždycky nám to říkala paní profesorka Stiborová, když jsme za ní přišli se slzou v oku s tím, že se nějaký experiment nepodařil. Uklidňovala nás, že to je normální, že cesty vědou jsou holt lemovány neúspěchy. Na to jsme si za ta léta už zvykli.

O zahraničních stážích a životě v Japonsku

NKC – ŽV: Máte zkušenosti s nějakými dlouhodobějšími zahraničními stážemi?

Markéta: Já jsem byla na postdoku v Japonsku a manžel v USA. Nedostali jsme se bohužel na jedno místo.

Václav: To je hrozně těžké dostat se na jedno místo, když hledáte pozici postdoka, aby tam ten druhý nebyl jen jako sekretářka.

Markéta: Já jsem se ke stáži v Japonsku dostala po tom, co jsem dodělala Ph.D. Věděla jsem, že bych ráda získala nějakou zkušenost v zahraničí. Pan profesor Hudeček mi tehdy zprostředkoval místo v laboratoři profesora Shimizu v japonském Sendai. Japonci tam chtěli explicitně ženu, jak jsem se pak dověděla. Měli tam nějaké problémy s tím, že muži, co tam přijeli ze zahraničí, se neuměli sžít s tak odlišnou kulturou. I když se v laboratoři podle našich měřítek chovali galantně, Japonky se cítily nepříjemně a stěžovaly si. Já si svůj dvouletý japonský pobyt nemůžu vynachválit. Pan profesor Shimizu byl moc příjemný a snažil se většinu nedorozumění pramenících z odlišnosti kultur předcházet.

Václav: Já jsem spíš takový domácí typ, takže se mi tehdy do zahraničí moc nechtělo déle než na čtrnáct dní. Ale partnerka (tehdy jsem spolu chodili) mi odletěla do Japonska a já jsem si říkal, proč taky někam nevyrazit? A jak to tak chodí, většinou vám přijde nějaká nabídka. Jednou tu byl na návštěvě profesor Florian z Loyola University v Chicagu a sháněl studenta pro postdoktorskou stáž. Měli jsme spolu krátký rozhovor a on mi nabídl, jestli bych tam nechtěl na rok a pár měsíců odletět. Pak jsem se tam ještě vrátil na tři měsíce, to už byla Markéta těhotná.

Markéta: Já jsem byla v Japonsku dva a půl roku a manžel byl čtrnáct měsíců v USA. Manžel se vrátil do Čech chvíli přede mnou. Začali jsme si hledat bydlení a v listopadu jsme měli svatbu. Třetí den po svatbě jsme zjistili, že čekáme miminko. Byl to takový krásný svatební dar pro nás oba.

NKC – ŽV: Jak jste to řešili, když jste dostala nabídku odjet na tak dlouhou dobu tak daleko? Co vám Václav řekl?

Václav: Pamatuješ si to ještě?

Markéta: Moc ne. Já jsem původně nevěděla, že tam budu tak dlouho. Je pravda, že to byl trochu kulturní šok, ale i třeba jídelní šok, protože člověk vůbec nevěděl, co tam má jíst, nebo jazykový šok. Anglicky jsem se domluvila s panem profesorem, ale s normálními lidmi na ulici ne, takže jsem byla nucena se trochu učit japonštinu. Pak mě ta kultura ale uchvátila. Pan profesor mi vycházel vstříc. Vašek to tehdy asi vnímal jinak, když na mě čekal v Čechách, ale pro mě to byla nová kultura, zajímavá práce, noví lidé a vědecké kontakty. Bylo to těžké, ale zase mě to obohatilo a máme na co vzpomínat.

Václav: Myslím, že mě mrzelo, že nebudeme spolu, ale viděl jsem to Markétino nadšení, že jsem jí v tom nemohl bránit. Ale vidali jsme se i přes tu dálku. Koupil jsem dvě webkamery a denně jsme si volali přes Skype.

Markéta: Teď už bych nechtěla vztah na dálku. Začali jsme si ale být vzácní. Člověk to mohl přehodnotit a zjistit, že o toho druhého opravdu stojí. Asi bych to doporučila všem, zjistit si, jestli jim ten člověk opravdu stojí za to, než se vezmou.

NKC – ŽV: Mohla byste nějakým způsobem porovnat, jak se dělá věda v Japonsku a jak se dělá u nás?

Markéta: To je nesrovnatelné. Člověk se tam mohl soustředit jenom na práci. Říká se sice, že tam lidé pracují dvacet čtyři hodin denně sedm dní v týdnu, ale je pravda, že nepracují až tak intenzivně. Japonci strašně milují schůzování. Každou sobotu jsme od osmi ráno měli takzvaný research report, kde se probíralo, jaké se člověku povedly výsledky. Těch schůzí bylo strašně moc a většina v japonštině, kde jsem stejně musela sedět, abych netrhala partu. Na druhou stranu tam byly téměř neomezené možnosti cestovat na všechny možné konference i možnosti perfektní spolupráce s jinými pracovišti. Člověk potřeboval něco změřit, tak se někam zatelefonovalo a za týden jsem měla na stole rezervaci hotelu, letenky a stačilo jen připravit vzorek. Prostě všechno klapalo a v podstatě jsem se nemusela o nic starat.

Václav: Protože tam ti úředníci pracují pro vědce. U nás je tomu někdy bohužel naopak.

V Americe je to přeci jenom trochu podobnější Evropě. Rozdíl je ale hlavně v těch finančních prostředcích. Když nastoupí nový zaměstnanec na katedru, dostane prostředky k tomu, aby si rozjel svůj vlastní výzkum, zařídil laboratoř a prostředky na studenty. U nás člověk nedostane nic a musí začít s tím, co má, a potom žádat o granty.

O rodině a kombinaci pracovního a rodinného života

NKC – ŽV: Máte dvě děti. V jaké fázi vaší pracovní dráhy se narodily?

Markéta: Už když jsem se vracela ze zahraničí, věděla jsem, že tu mám místo na plný pracovní úvazek. Když jsme zjistili, že čekáme Magdalenu, nastoupila jsem na klasickou mateřskou dovolenou. Po půl roce po Magdalence jsem znovu otěhotněla, tentokrát s Kájou. Vzali jsme to opravdu rychle. Byli jsme ale rádi, protože jsem věděla, že se budu moct rychle vrátit do práce. Teď je to opravdu náročné, protože Magdalence jsou dva a půl a Kájovi je rok a čtvrt. Asi bychom potřebovali více babiček. (směje se)

Václav: Oba pocházíme odjinud. Já jsem ze Strakonic, manželka je z Opavy, takže babičky nám zůstaly relativně daleko. Ale dojíždějí k nám.

Markéta: Je fakt, že teď si uvědomujeme, jak by nám pomohlo, kdyby třeba univerzita měla nějaké školky pro zaměstnance. Já jsem moc ráda za ten malý úvazek, co teď na univerzitě mám, že se aspoň dostanu mezi lidi. Vaškova maminka k nám jezdí hlídat na dva dny v týdnu. Jsem ráda, že je to babička a ne nějaká cizí paní na hlídání. Tak daleko, že bychom si najali paní na hlídání, jsme se ještě nedostali.

Václav: Zatím to relativně zvládáme.

Markéta: Manžel mi moc pomáhá, dělá maximum. Omezuje své aktivity, moc se snaží a myslím, že se hodně přizpůsobil.

NKC – ŽV: Čím vám nejvíc pomáhá?

Markéta: Asi psychickou podporou! Jako přítel na telefonu. Jak tomu říká tvůj spolupracovník? Stíhačka volá. (směje se) Víím, že mu můžu kdykoli zavolat, protože ty dvě děti v tak malém věku jsou pro mě psychicky náročné. Vašek mi moc pomáhá už jenom tím, že se snaží chodit co nejdříve domů, pohrát si s těmi dětmi a o víkendu nás třeba vezme na výlet.

NKC – ŽV: Václave, jak vám to změnilo život, když se narodily děti?

Václav: Co se týče koníčků a práce, musel jsem je omezit. Ale jinak jsem moc spokojený. Děti mi dělají radost.

NKC – ŽV: Jak se na vás díval váš zaměstnavatel, když jste otěhotněla krátce po tom, co jste tady dostala úvazek?

Markéta: To byl ten nejmenší problém. Podle mě je výhodou univerzitního prostředí, že to není nějaký přísný zaměstnavatel. Naše vedoucí katedry, paní profesorka Stiborová, která je teď sama babičkou, nás vždycky nabádala, ať tu vědu tak nebaštíme, že je sice důležitá, ale že vlastní děti a rodina jsou v tom životě také důležité. Říkala nám, že když to budeme moc dlouho odkládat, můžeme o tuhle možnost přijít.

NKC – ŽV: Kdy jste odcházela na mateřskou?

Markéta: Na začátku těhotenství jsem nastoupila na nemocenskou s rizikovým těhotenstvím. Do práce jsem v podstatě přestala chodit ze dne na den.

Václav: Pamatuji si, že jsi byla čerstvě zpátky a ještě jsi ani nebyla plně začleněná do té vědecké komunity a hned jsi zase z toho koloběhu vypadla.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jak jste situaci, kdy jste ze dne na den přestala pracovat, nesla?

Markéta: Já jsem se hrozně těšila na miminko. To pro mě mělo jasnou prioritu. Vůbec jsem to nebrala tak, že by mě to nějak omezovalo. Hodně psychicky náročné pro mě bylo období po porodu.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, co si jako matka s čerstvými zkušenostmi myslíte o nastavení systému rodinné politiky v České republice. Je podle vás nápomocná tomu, aby mladí lidé zakládali rodiny a měli děti?

Markéta: Já s tím mám dobré zkušenosti. Když k tomu mému příspěvku máme ještě manželův plat, nemůžeme si stěžovat, že bychom museli zvažovat každou korunu. Ale spíš postrádám víc možností, jak děti vzít někam s sebou. S tím kočárkem je totiž velice těžké pohybovat se po Praze, i když se to postupně zlepšuje. Víím, že třeba na úřadě pro Prahu 1 mají dětský koutek, a když jde člověk něco vyřizovat, může tam nechat dítě pohlídat profesionálními chůvami. To je třeba dobrý nápad.

NKC – ŽV: Ovlivnilo nějak rodičovství vaše profesní aspirace a pracovní plány?

Václav: Určitě nás to trochu zpomalilo.

Markéta: Nebýt dětí, člověk by navázal více kontaktů a mohl by přijmout řadu pozvání do zahraničí, což se s malými dětmi nedá. Ale to patří k životu.

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili?

Václav: Bylo to na škole.

Markéta: Seznámili jsme se už dřív, když jsme byli na soustředění pro řešitele chemické olympiády v Běstvině. Vašek o mně tehdy asi nevěděl, ale já jsem věděla, že nějaký Vašek Martínek, vítěz chemické olympiády, existuje. Pak jsme oba nastoupili na PřF UK. Zůstávali jsme často přes víkend na kolejích. Chodili jsme sem tam na výlety, do kina a zjistili jsme, že jsme si víc a víc sympatičili. Pak jsme oba navštěvovali přednášku o xenobiochemii. Po letech jsme zjistili, že jsme tam tenkrát chodili nejen proto, že nás ta přednáška zajímala, ale taky proto, že jsme věděli, že se tam potkáme.

Dana a Petr Nachtigallovi

RNDr. Dana Nachtigallová, Ph.D.

Narodila se v roce 1964 v Praze a v roce 1987 absolvovala magisterské studium chemie ve specializaci fyzikální chemie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Po návratu z mateřské dovolené v roce 1991 začala studovat v doktorském studiu na University of Pittsburgh ve skupině prof. Jordana, které v roce 1995 úspěšně zakončila obhajobou disertační práce v oboru teoretická chemie. V letech 1995–2004 pracovala na Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR a od roku 2004 pracuje v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR. V posledních letech se zabývá především teoretickým popisem systémů v elektronicky excitovaných stavech, popisem elektronového přenosu a přenosu excitační energie. Od roku 2008 přednáší na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Je autorkou padesáti publikací v zahraničních impaktovaných časopisech.

doc. RNDr. Petr Nachtigall, Ph.D.

Narodil se v roce 1963 v Praze. V roce 1987 absolvoval magisterské studium chemie, specializace fyzikální chemie, na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. V letech 1990–1995 působil na University of Pittsburgh ve skupině prof. Jordana, kde v roce 1995 obhájil disertační práci v oboru teoretická chemie. Od roku 1995 pracoval v AV ČR, nejprve v Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského a od roku 2004 v Ústavu organické chemie a biochemie. Od roku 1998 přednášel na Univerzitě v Pardubicích, kde se v roce 2000 habilitoval v oboru fyzikální chemie. Od letošního roku zastává Petr Nachtigall pozici docenta na Katedře fyzikální a makromolekulární chemie Přírodovědecké fakulty UK. Petr Nachtigall se zabývá teoretickým popisem fyzikálních a chemických vlastností absorbentů a katalyzátorů. Je autorem více než osmdesáti publikací v zahraničních impaktovaných časopisech.

Dana a Petr mají dva syny.

Je lepší, aby si každý z nás budoval svůj obor a svoje vlastní renomé

O práci

NKC – ŽV: Začala bych tím, jestli byste mohli představit svůj obor a pracovní pozici, kterou momentálně zastáváte.

Petr: My pracujeme oba v oboru výpočetní chemie. Už na vysoké škole, od samého začátku, jsem dělal tenhle obor. V současné době zastávám pozici samostatného vědeckého pracovníka na Ústavu organické chemie a biochemie v týmu molekulového modelování profesora Hobzy. Teď mám taky zároveň i poloviční úvazek na Univerzitě Karlově na katedře fyzikální chemie Přírodovědecké fakulty a vlastně jsem v procesu přechodu na univerzitu. Od příštího roku už tam mám hlavní pracovní poměr na plný úvazek a tady končím.

NKC – ŽV: A můžu se zeptat, co vás vedlo k rozhodnutí, že přejdete na univerzitu?

Petr: Já jsem vždycky dával přednost univerzitě před Akademií. Ale získat místo na univerzitě je problematické. Těch míst není tolik.

NKC – ŽV: To ale není ani na Akademii věd.

Petr: To máte pravdu. Na Akademii dneska už také ne. Ale když jsme se vraceli zpátky do Čech v roce 1995, bylo v Akademii pro lidi ve věku třicet až třicet pět let míst dostatek. Aspoň tedy v chemii.

NKC – ŽV: A vy, paní doktorko?

Dana: Já jsem na tom v podstatě stejně. Taky pracuju ve stejném oboru a jsem samostatný vědecký pracovník. Máme stejné pracovní zařazení.

NKC – ŽV: A váš obor? Pracujete na stejném tématu?

Dana: Oba pracujeme v oboru teoretické chemie.

Petr: Téma ale neděláme stejné. Zabýváme se jinými věcmi.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svým oborům?

Dana: Já jsem měla zájem o chemii už na gymnáziu.

Petr: Já jsem dělal teoretickou chemii od školy, ale když jsem v roce 1990 odjel do Ameriky a viděl jsem tam ten obrovský rozdíl v možnostech a vybavení, tak jsem měl pocit, že v Čechách nebude ještě dlouho možné dělat experimentální chemii. Myslím, že tohle byla motivace i pro Danu.

Dana: Já jsem původně pracovala s biologickým materiálem na nukleových kyselinách. Ale spojit tuhle práci s tím, že chcete mít rodinu, chcete mít děti a chcete taky s tím dítětem něco prožít, šlo dost těžko. Tomu enzymu nemůžete říct: „Ve čtyři končím a jdu vyzvednout dítě.“ Takže to je možná taky důvod, proč dělám výpočetní chemii. A dalším důvodem je, že mě to téma bavilo už na vysoké škole. Ale spíš jsem se o něj nijak nepokoušela, protože tehdy jsme spolu už chodili a mně bylo blbý, abychom oba dělali to samé. (směje se)

Petr: Skutečně? To jsem ani nevěděl. Jak jste se ptala, proč dělám chemii, tak já jsem si po střední škole vybíral mezi tím, co bylo k dispozici. Šel jsem na vysokou v roce 82. Přece jsem nemohl jít studovat právo, když tady žádná nebylo! Nebo ekonomii! Jakou taky!? Plánovaného hospodářství? Sociologické obory? Přírodní vědy byly v té době asi nejméně politicky angažované a zároveň byly dostatečně zajímavé.

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci baví, co na ní máte nejradši?

Petr: Je zajímavé zabývat se řešením problémů, které nejsou vyřešené, a snažit se jim porozumět. Moc pěkná je na vědecké práci taky spolupráce s jinými lidmi. Bavíte se s lidmi, kteří mají podobný nebo zase naopak docela rozdílný background a pohled na věc a tyhle vzájemné diskuse jsou nesmírně zajímavé. A určitě je fajn pracovat se studenty, protože to člověka určitým způsobem obohacuje.

Dana: Na tom někdy vidíte, jak vám pohled jiného člověka úplně rozšíří obzory.

NKC – ŽV: Je něco, co vás na vaší práci štve, co vám vadí?

Petr: Toho je samozřejmě plno. Jsou to hlavně věci, které souvisejí s organizací práce, strukturou rozhodování a financováním. Do toho se totiž často montují lidé, kterým ani tak nejde o vědu samotnou, ale spíš o samotné rozhodování.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Pracujete spolu v týmu dohromady?

Dana: To jsme zkusili. (směje se) Po té, co jsme se vrátili po Ph.D. z USA, jsme pracovali jeden čas spolu. Asi tak

rok po našem návratu jsme s německou stranou dostali společný grant. Ta spolupráce skončila mým návratem z mateřské dovolené.

NKC – ŽV: A proč spolu už nespolupracujete?

Dana: Já ani nevím. Myslím, že to nedělá dobrotu.

Petr: Těch důvodů je asi víc. Já si ale myslím, že je lepší, aby si každý z nás budoval svůj obor a svoje vlastní renomé. V době, kdy jsme dělali společné téma a přijeli jsme na nějakou konferenci, lidi se bavili se mnou víc než s Danou. V podstatě mě brali jako člověka zodpovědného za to téma. Náš vztah byl přitom naprosto partnerský a rovnocenný. Dělali jsme každý něco jiného a spolupracovali jsme spolu.

Dana: Myslím, že se to pak ještě vyhrtilo, když jsem odešla na mateřskou. I když se totiž člověk snaží udržet v práci určitou kontinuitu, tak to prostě nějak nejde, když jste s dětmi doma. Když jsem se vrátila do práce po mateřské, ve způsobu, jakým mě přijímalo okolí, už byl takový rozdíl, že jsem si řekla, že takhle to už nechci.

NKC – ŽV: A to jste pociťovala tady, nebo i v zahraničí?

Dana: Tady i v zahraničí. Petr byl v té době samozřejmě dál, protože měl na práci víc času a věnoval se tomu mnohem víc, takže se určitě v té problematice i lépe orientoval. Ale vadilo mi, jakým způsobem ke mně lidi přistupovali. Já jsem pro ně byla jenom vykonavatelka výpočtů, které v jejich očích vymyslel Petr.

Petr: Za ty dva roky, co byla Dana doma, jsem většinu našich společných věcí prezentoval já, ale na těch publikacích byla vždycky obě jména. Když byla Dana na mateřské, tak jsme spolu ještě něco dodělávali. Dana vlastně pořád publikovala, ale nejezdila na konference a nechodila do práce.

Dana: Chodila jsem do práce, ale málo.

Petr: Jednou týdně. Takže pro ty lidi jsem to pak byl já, kdo dělal to téma, a Dana pro ně byla jen nějaký člověk z týmu. To se ale nedá změnit. To je pak opravdu asi nejrozumnější začít se věnovat jinému tématu.

NKC – ŽV: A máte pocit, že se to změnilo k lepšímu, když jste se každý dal svojí vlastní cestou, nebo to přetrvává pořád?

Dana: Ten okruh lidí je jiný a už si nás nikdo nespojuje jako manžele. Takže se to už neděje.

Petr: Já nejsem spoluautorem článků, které dnes dělá Dana, takže ta situace už nemůže nastat.

NKC – ŽV: A jak se vám spolupracovalo, když jste pracovali spolu na stejném tématu?

Dana: No tak občas práskaly dveře... (směje se)

NKC – ŽV: Itálie?

Dana: No, někdy jo... (směje se) Někdy mě Petr vytočil. Ale myslím, že ta naše spolupráce byla plodná a články, které z toho vzešly, jsou hezké.

Petr: Ono to mělo určité výhody, když jsme dělali na společných věcech. Potom jsme se ale spolu až příliš bavili o odborných záležitostech.

Dana: A děti si už stěžovaly.

Petr: Kdežto dneska se o tom sice taky bavíme, ale už zdaleka ne tolik, protože každý děláme úplně jiné věci. Ale výhodou tehdy bylo, že nám to šlo docela rychle. Se studentem nikdy nemáte tak úzký kontakt a nepředáváte si informace tak rychle jako s vaším partnerem.

NKC – ŽV: Dovedli byste říct, co vám to přineslo, že oba pracujete ve stejném oboru?

Dana: Já myslím, že to jsou jen samé výhody.

Petr: Tak možná je výhodou, že manželka má porozumění pro to, že někdy, tedy spíš často, mám dost práce a přijdu domů pozdě nebo večer doma ještě něco dodělávám. Protože člověk tomu věnuje víc času než je běžné u normální práce. A má to i svoje nevýhody, že občas máme pocit, že se práci věnujeme moc a že nemáme dost času sami pro sebe.

O zahraniční stáži a životě v USA

NKC – ŽV: Zmiňovali jste, že jste byli v zahraničí. Můžete říct, kde jste byli?

Dana: Byli jsme v Pittsburghu. Od roku 90 do roku 95. Petr tam byl původně pozvaný na roční studijní pobyt, který si potom prodloužil. A já tím, že jsem v té době byla doma na mateřské, jsem za ním mohla odjet. Tam jsme se rozhodli, že tu přerušíme aspiranturu a uděláme si Ph.D. v USA.

NKC – ŽV: Jak jste se k té stáži dostal?

Petr: Já jsem začal v říjnu 89 aspiranturu a pak přišel listopad. Tak jsem s tím skončil a řekl jsem si, že pojedou do světa hledat si nějaké místo. Já už jsem skončil školu dřív, ale třikrát jsem se musel hlásit na aspiranturu. Vždycky jsem vyhrál konkurz nebo se umístil dobře. Potom to ale museli schvalovat tehdejší funkcionáři, kteří se rozhodli, že jsou perspektivnější kádry, kterým je potřeba dát přednost. Až na potřeť jsem mohl začít studovat a to už byl

říjen 89. Měl jsem k tomu vztah, že o to vlastně vůbec nestojím, když je to takhle politicky motivované. Jakmile jsem mohl, odjel jsem do Ameriky. A jako naprosto neznalý věcí jsem se tam přihlásil rovnou jako postdok. Takže jsem nejdřív dělal rok postdoka a pak jsem si to prodloužil a udělali jsme si tam s Danou Ph.D.

NKC – ŽV: Vy jste zmínila, že jste v té době už měli dítě. Jak jste to řešili? To muselo být docela náročné.

Dana: Původní představa byla, že Petr odjede na rok, s tím, že jakmile vydělá na letenky, přijedeme za ním.

NKC – ŽV: Takže vy jste měl takový úkol, vydělat na letenky?

Petr: Vy si to asi už nepamatujete, ale v roce 89 většina lidí neměla vůbec nic. Já jsem si půjčil na jednu letenku a dvě stě dolarů k tomu. Pak mi trvalo pět měsíců, než jsem Daně mohl poslat peníze na letenky.

NKC – ŽV: Jak jste nesli rozdělení rodiny?

Dana: To bylo opravdu jen na krátkou dobu, ani ne na půl roku. Pro nás to navíc tehdy znamenalo vylepšení naší finanční situace.

Petr: Já myslím, že kdybychom neodjeli do Ameriky, tak bychom ve vědě nezůstali. Většina našich kolegů nezůstala. Protože s malým dítětem a manželkou doma se to v podstatě nedalo finančně utáhnout. A přece nebudu ve věku dvaceti sedmi let chtít nějakou podporu od rodičů?!

NKC – ŽV: A jaké to bylo vrátit se zpátky?

Dana: My jsme se domů docela těšili. Se studiem jsme pospíchali, protože jsme se chtěli vrátit domů kvůli rodinám. Všichni nám sice říkali, že to pro nás bude hrozný šok, ale myslím, že návrat byl docela příjemný. Bylo to mimo jiné také tím, že jsme tu měli pracovní místa.

NKC – ŽV: Dala by se nějak porovnat situace doktorandů ve Spojených státech s českou realitou? To je asi úplně něco jiného, ne?

Dana: Já si nemyslím, že je to jiné. Řekla bych, že teď je to velmi podobné. My jsme byli trošku v netypické situaci, protože jsme měli dítě. A s tím se tam moc nepočítalo. Na nás se koukali trochu skrz prsty. V socialistickém Československu jsem byla považována za starou matku, ve Státech jsme byli najednou hrozně mladí.

Petr: To by možná byla věc, kterou bychom změnili. To první dítě bychom měli asi o něco později. Kdyby tu ten režim nebyl a měli bychom možnost někam odjet, myslím, že bychom nejdřív někam jeli a teprve pak měli dítě.

Dana: Asi ano, to je pravda. Já jsem otěhotněla v roce 1988, kdy jsme skončili školu. A co taky tady, že? Abychom někam vyjeli, znamenalo být v KSČ a to jsem nechtěla. Tak jsme si prostě řekli, že tomu necháme volný průběh. Ale jinak, co se týče podmínek, myslím si, že to je velmi podobné. Ale život je tam jednodušší.

NKC – ŽV: A v čem to bylo jednodušší?

Dana: Takový ten praktický život tam je jednodušší.

Petr: Člověk nemusí vůbec nic, kromě práce. Všechno funguje, jak má. Potřebujete akorát jednou týdně vzít auto a zajet naplnit lednici. Všechny věci fungují. Zvednete telefon, zavoláte, vyřídíte to přes internet. Tady už je to dneska taky docela běžné, ale tehdy to tak nebylo.

Dana: Největší rozdíl byl v tom, co s dítětem. Když jsem tenkrát ve Státech sháněla něco, kam by mohl chodit starší syn, když mu byl rok, byla nabídka školek mnohem větší, než je teď u nás. Když šel do školky mladší syn, byl to problém, protože se školky hodně rušily kvůli poklesu počtu dětí. Rozdíl je i v tom, že tady musíte vyzvednout dítě do nějaké doby, a když ho nevyzvednete, koukají se na vás skrz prsty. Takže já bych řekla, že ty služby tam jsou nastavené tak, že se opravdu nemusíte o nic starat.

O rodině

NKC – ŽV: Kolik máte dětí a jak jsou staré?

Dana: Máme dva syny. Jednomu bude teď dvacet – to strašně letí – a druhému bude devět.

NKC – ŽV: A v jaké fázi vaší kariéry se narodili?

Dana: Ten první se narodil rok po škole, to jsem byla na aspirantuře. Druhý se narodil, když už jsem byla samostatná vědecká pracovnice.

NKC – ŽV: A jakým způsobem se dají zvládnout dohromady dvě náročné pracovní kariéry s péčí o malé dítě?

Dana: To je otázka asi na mě, že? (směje se)

NKC – ŽV: To je na oba.

Dana: Musím říct, že doktorské studium v USA bylo docela náročné. Dvouleté dítě vyžaduje určitou pozornost, kterou mu sami chcete věnovat. Navíc jsme studovali v cizím jazyce. První rok byl docela náročný. Museli jsme sami chodit na kurzy a museli jsme taky učit, takže to bylo časově hodně náročné. Problém byl, když byl syn nemocný. Nemáte tam totiž dědečky ani babičky a všechno si musíte zařídit sama. A k tomu navíc nemáte moc peněz. Ale zvládli jsme to. Když je ale člověku pětadvacet šestadvacet, tak toho zvládne hodně. (směje se)

Petr: My jsme měli stipendium. V Americe je to tak, že když studujete doktorát v nějakém oboru typu chemie, tak je naprosto běžné, že k tomu dostanete nějaký úvazek a plat, ze kterého se dá žít. Tehdy to bylo nějakých osm set devět set dolarů za měsíc. My jsme zhruba těch osm set dolarů zaplatili za hlídání...

Dana: A taky za pojištění. Takže mně vlastně z mojí výplaty nezbylo skoro nic.

NKC – ŽV: Jak dlouho jste byla s dětmi doma?

Dana: S oběma dětmi jsem byla doma dva roky. S tím starším jsem byla doma dva roky a začala jsem studovat. S tím druhým jsem od jeho prvního roku pracovala na malý úvazek. Naplno jsem šla do práce ale až v jeho třech letech, kdy šel do školky.

NKC – ŽV: Kdybyste měli srovnat podmínky, které jste měli, pokud jde o kombinaci práce a rodiny, vy, a podmínky, co mají teď vaši mladší kolegové, studenti, doktorandi, dalo by se to nějakým způsobem srovnat? Změnilo se něco?

Dana: Já myslím, že je to hodně individuální a záleží to na rodinném zázemí, jestli máte někoho, kdo vám pohlídá děti. Já si nemyslím, že se to nějak výrazně změnilo. Ve společnosti je to prostě nastavené tak, že většinou zůstává doma matka, a když jsou ochotní prarodiče, tak hlídají prarodiče.

O životě soukromém i pracovním

NKC – ŽV: Kolik času týdně věnujete práci?

Dana: My máme tu výhodu, že můžeme pracovat z domova, takže nemusíme chodit ani zas tak pozdě domů z práce. K večeru se věnujeme dětem, a když jde ten mladší spát, tak velmi často pokračujeme v práci.

Petr: Jsou situace, kdy pracujeme i v sobotu nebo v neděli a po večerech, a pak jsou dny, kdy je to volnější. Někdy je to třeba i deset až čtrnáct hodin denně sedm dní v týdnu.

NKC – ŽV: A jak s takovou pracovní zátěží zvládáte péči o domácnost? Máte třeba mezi sebou nějak rozdělené úkoly?

Dana: Máme. Já dělám všechno! (směje se)

Petr: Já ale občas vařím.

Dana: Pravda je, že Petr i starší syn občas vaří. Ale samozřejmě je to hlavně na mně.

Petr: Jednou za týden přijde paní na úklid a vždycky tam má dost práce.

Dana: Ono to ale není jenom jednou za týden, kdy je potřeba něco uklidit. Ale řekla bych, že je to časově i psychicky náročné neustále myslet na to, co s dítětem, kdo ho vyzvedne a podobně. To vymyslím já a pak už jenom dávám ten příkaz. Já to ale musím všechno vymyslet a obvolat.

Petr: My to máme zařízené tak, že mladší syn má všechny aktivity tady okolo. Tady chodí na pětiboj, támhle na modelářský kroužek, támhle na angličtinu.

Dana: Ale to jsem vymyslela já! Jsem geniální! (směje se)

Petr: Takže já mám instrukce, že ho mám ve tři hodiny vyzvednout, odvést ho na Julisku a za dvacet minut jsem zase zpátky v práci. A potom ho tam třeba v šest hodin vyzvedne manželka.

Dana: Ale někdo to musí hlídat, jestli tam v ty tři hodiny Petr jde, protože někdy za ním jdu za pět minut tři a ptám se ho, jestli náhodou nezapomněl vyzvednout dítě. To se taky stává. (směje se)

Petr: No, někdy jo.

Dana: A jednou týdně mám slečnu, která ho vyzvedává. A samozřejmě s ní musím všechno vyřídit já. A když je nemocný, tak o tom už ani nemluví. Nebývám s ním doma jenom já, snažím se taky jít do práce a samozřejmě můžu taky pracovat z domova, i když to není tak efektivní. Zase jsem to ale já, kdo musí sehnat někoho, kdo by nám ho pohlídal, zajít s ním k doktorovi a tak.

NKC – ŽV: A když jste tak poměrně dost pracovně vytížení, najdete si čas na nějaké společné koníčky?

Petr: Tančíme. (směje se)

Dana: Prosím tě! (směje se)

Petr: Jednou za deset let.

Dana: Společné koníčky moc nemáme.

Petr: Ale třeba čteme podobné knížky.

Dana: Občas spolu jdeme do divadla, ale není to moc často. Není to ani tak kvůli pracovní vytíženosti, ale je náročné pořád někoho shánět na hlídání.

Petr: A lyžujeme spolu, dvakrát do roka.

NKC – ŽV: Jak jste se vlastně seznámili?

Dana: Na škole. Chodili jsme spolu do kruhu, ale začali jsme spolu chodit v podstatě až na konci školy.

NKC – ŽV: Takže jak už jste spolu dlouho?

Dana: To snad radši ani nebudu počítat...

Petr: Dvacet jedna let jsme manželé.

Dana: Ale známe se od osmnácti, celkem už dvacet sedm let!

Veronika a Tomáš Obšilovi

RNDr. Veronika Obšilová, Ph.D.

Narodila se v roce 1972 v Praze, kde v roce 1995 absolvovala magisterské studium fyzikální chemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Mezi lety 2002–2005 vystudovala obor lékařská biofyzika ve společném doktorském programu 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Fyziologického ústavu AV ČR a v roce 2005 získala titul RNDr. na Matematicko-fyzikální fakultě UK. Svou pracovní dráhu započala v roce 1995 ve Výzkumném ústavu farmacie a biochemie, kde působila jako výzkumná pracovnice. Od roku 2002 pracuje ve Fyziologickém ústavu AV ČR, kde působí dodnes. Veronika Obšilová absolvovala stáž v prestižním výzkumném centru The National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases, National Institutes of Health (Bethesda, USA). Je řešitelkou a spoluřešitelkou několika úspěšných výzkumných projektů a autorkou řady publikací v impaktovaných časopisech.

doc. RNDr. Tomáš Obšil, Ph.D.

Narodil se v roce 1972 v Teplicích. V roce 1995 absolvoval magisterské studium fyzikální chemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde o tři roky později úspěšně obhájil disertační práci v témže oboru. Svou vědeckou pracovní kariéru zahájil na The National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases, National Institutes of Health (Bethesda, USA), kde působil jako výzkumník v letech 1999–2002. Po svém návratu do ČR začal pracovat ve Fyziologickém ústavu AV ČR a na katedře fyzikální a makromolekulární chemie Přírodovědecké fakulty UK a v obou těchto institucích působí dodnes. Na PřF UK získal v roce 2007 docenturu a v současné době zde zastává funkci proděkana pro chemickou sekci. Tomáš Obšil je držitelem ceny Učené společnosti České republiky pro mladé vědecké pracovníky pro rok 2006 a v roce 1996 mu byla udělena Cena za chemii prof. J. M. Lehna (držitele Nobelovy ceny za chemii) udělovaná firmou Rhône-Poulenc Co. (nyní Rhodia). Tomáš Obšil je řešitelem a spoluřešitelem řady úspěšných výzkumných projektů a úspěšně také publikuje v impaktovaných časopisech.

Veronika a Tomáš společně vychovávají tři syny.

Když chce člověk mít rodinu a děti, nemůže trávit veškerý svůj čas v práci

O práci

NKC – ŽV: Na začátek bych vás poprosila, jestli byste mohli představit svůj obor a pracovní pozici?

Tomáš: My se oba dva zabýváme strukturní biologii, což je takový hraniční obor na pomezí molekulární biologie, biochemie a biofyziky. Studujeme vztahy mezi strukturou a funkcí určitých skupin bílkovin s použitím metod molekulární biologie, biochemie a biofyziky. Já jsem vystudoval fyzikální chemii na Přírodovědecké fakultě, kde jsem absolvoval v roce 1995. V roce 1998 jsem dokončil doktorské studium, přičemž v té době jsem už pracoval ve Fyziologickém ústavu AV ČR u doktora Evžena Amlera. V roce 1999 jsme odjeli na tři roky do Ameriky. V říjnu 2002 jsme se vrátili a od té doby působím na Přírodovědecké fakultě UK, na katedře fyzikální a makromolekulární chemie. V roce 2007 jsem se habilitoval.

Veronika: Já pracuji ve stejném oboru jako Tomáš, akorát že působím na Akademii věd jako samostatný vědecký pracovník. Já jsem ale primárně vědu dělat nechtěla. Hned po škole jsem šla pracovat do Výzkumného ústavu farmacie a biochemie. Během Tomášova postgraduálu jsme měli první dvě děti a až po té jsem si dodělávala doktorát.

NKC – ŽV: A jak jste se ke svému oboru dostali?

Veronika: Já jsem chtěla jít na biochemii, ale u přijímacího pohovoru mě přemluvili, že ta biofyzikální chemie je lepší, takže jsem nakonec skončila na fyzikální chemii. (směje se) Je asi jedno, jaký obor člověk vystuduje, protože v průběhu studia si můžete volit různé přednášky.

Tomáš: Já jsem sice vždycky chtěl studovat fyzikální chemii a také jsem se na ni hlásil, ale zároveň jsem inklinoval k biologii. Proto jsem se už během své diplomové práce přihlásil k profesoru Pavlíčkovi, který byl odborníkem na biofyzikální chemii. Témata diplomové práce, disertační práce i výzkumu, na kterém jsem pracoval v Americe, byla všechna na pomezí biochemie a fyzikální chemie.

NKC – ŽV: To jste věděli už na střední škole, že se chcete věnovat chemii?

Veronika: Mně se chemie líbila už v sedmé třídě na základní škole. Účastnila jsem se tenkrát všech možných olympiád.

Tomáš: Já jsem to měl podobné. Už na základní škole jsem jezdil na různé olympiády a měl jsem taky štěstí na dva dobré učitele, kteří mě motivovali. Chemie mi připadala mnohem zajímavější než třeba fyzika nebo matematika. Obecně jsem vždycky spíš preferoval přírodní vědy před humanitními a taky mi šly mnohem lépe.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Co Vás na vaší práci nejvíc baví?

Veronika: Asi ta různorodost, že si člověk může vybrat, na čem bude pracovat. My teď zkoumáme jistou skupinu proteinů a hledáme různé interakční vazebné partnery. Můžeme si sami hledat v literatuře, co by nás zajímalo zkoumat. Potom je také zajímavá práce se studenty. Mám teď nově jednu doktorandku, což má výhodu i v tom, že když třeba potřebuju odejít pro děti do školky, může pokračovat v mojí práci. Se studenty je to moc hezká práce.

NKC – ŽV: Vy učíte?

Veronika: Já neučím. Teď poprvé vedu jednu doktorandku.

NKC – ŽV: A co vás nejvíc baví na vaší práci, pane docente?

Tomáš: Je to taková ta tvůrčí svoboda. Když si člověk sežene finance, je to jen a jen na něm, co si zvolí jako předmět svého studia. Jak už říkala Verunka, různorodost práce je taky velká výhoda. My třeba několik týdnů děláme molekulární biologii, pak se přehoupneme do proteinové biochemie, pak se přesuneme do biofyziky nebo děláme teoretické studie. Když se nám podaří experiment nebo něco opublikovat a pak vidíme, že to lidi citují, máme z toho samozřejmě radost. Navíc máme teď na škole hodně studentů, diplomantů a bakalářů, teď mám také dva doktorandy. Ta neustálá interakce s mladšími lidmi je také docela zajímavá.

Veronika: To učení tě asi baví, ne?

Tomáš: Baví mě to!

Veronika: Vždyť on se na to těšil! (směje se)

O úspěchu

NKC – ŽV: Co považujete za svoje největší dosavadní pracovní úspěchy, na co jste pyšní nebo z čeho máte největší radost?

Tomáš: Pokud jde o pracovní úspěchy, máme pár publikací, kterých si všimli lidi v našem oboru a které jsou citované. A pak máme tři děti, což je teda velký úspěch, na kterém pořád ještě pracujeme, protože to je nikdy nekončící proces. (směje se)

NKC – ŽV: Ještě plánujete další děti?

Veronika: Ne, my jsme vždycky chtěli tři děti a máme tři kluky.

Tomáš: S těmi třemi dětmi jsme na pokraji našich časových i logistických možností. Víc už bychom nezvládli.

NKC – ŽV: Co považujete za svůj největší úspěch vy, paní doktorko?

Veronika: Já mám docela radost, že jsem se rozhodla, že se budu věnovat vědě a že si dodělám doktorát, protože mě to moc baví. Když jsem pracovala v Ústavu farmacie a biochemie, byla to přece jenom taková jednotvárná činnost. Zatímco tady se člověk může řídit sám, má k sobě navíc lidi, kteří mají pro práci stejný entusiasmus. Články, co máme, jsou citované, z čehož mám taky radost. Když se pak setkáme na konferenci s někým, kdo nás tam hledá u posteru a ani neví, jak vypadáme, je to milé.

NKC – ŽV: V čem byla vaše práce ve výzkumném ústavu jednotvárnější?

Veronika: Dělali jsme pro farmaceutické firmy porovnávací testy srovnávající nové léky s těmi, co jsou už zavedené. Byla to vlastně především statistika.

NKC – ŽV: Řekli byste o sobě, že jste úspěšní?

Veronika: Já asi ne. (směje se)

Tomáš: My jsme nad tím nepřemýšleli. Samozřejmě, že v České republice je spousta vědců, kteří jsou lepší než my. Takže v tomhle směru jsme se nesnažili nikdy porovnávat. Já bych řekl, že kdybychom se porovnali třeba s našimi spolužáky, kteří zůstali ve vědě, tak jsme na tom tak přibližně vyrovnaně, nejsme o moc horší než oni.

NKC – ŽV: Vy jste říkala, že si myslíte, že nejste úspěšná. Proč si to myslíte?

Veronika: (směje se) Máme pár spolužáků, co jsou asi docela úspěšní. Ať už na škole nebo na ÚOCHB AV ČR vedou nějaké výzkumné skupiny. Jsou to tedy samí kluci. Ti mají přece jenom lepší možnosti, absolvovali třeba pobyt v zahraničí a podobně. Já jsem z toho tříletého pobytu v Americe strávila na stáži v laboratoři jen tři měsíce. Takže ve srovnání s ženami jsou na tom ti muži určitě lépe, mimo jiné taky proto, že nemají skluz s dětmi.

O stáži v USA, životě v Americe a návratu do ČR

NKC – ŽV: Když jste byl na stáži v USA, měli jste už děti?

Tomáš: Ano, nám se Lukášek narodil v roce 1997, Tomášek v roce 1998 a já jsem až v roce 1998 obhájil Ph.D. Takže ti první dva kluci se nám narodili, když jsem byl aspirantem tady v Praze. Do USA jsem odjížděl až v roce 1999. Byl to klasický tříletý postdoktorský pobyt.

NKC – ŽV: Na jaké univerzitě jste byl?

Tomáš: Byl jsem na National Institutes of Health. To je federální organizace financovaná federální vládou. Je to obrovské výzkumné centrum, sdružení několika výzkumných ústavů. Hlavní kampus byl v Bethesdě nedaleko Washingtonu D.C. Odjel jsem tam v říjnu 1999 a v prosinci, těsně před Vánoci přijela Verunka s dětmi. Byli jsme tam až do září 2002.

NKC – ŽV: Jaké to bylo, když jste tam byli sami s dětmi, jak jste to zvládali?

Tomáš: Bylo to naprosto úžasné. Manželka může vyprávět. Já myslím, že to tam s těmi dětmi bylo lepší a jednodušší než tady.

Veronika: Přesně tak, bylo to úžasné. Měli jsme tam školu, kde pomáhali i rodiče, takže tam odpadlo to, co jsme teď zažívali celé září – ten brek, když dáváte dítě do školky.

NKC – ŽV: V čem to tam s těmi dětmi bylo jednodušší?

Veronika: Celkové využití s dětmi bylo daleko lepší než v Čechách. Bylo tam například hodně aktivit pro předškolní děti a měli jsme tam také hodně známých, se kterými jsme si navzájem pomáhali. Ocenila jsme to, protože Tomáš byl hodně pracovně vytížený a chodil domů třeba až v osm večer.

Tomáš: My jsme bydleli v Rockville v Marylandu, kde jsou vysoké lokální daně a díky tomu je tam velice dobrá občanská vybavenost. Takže tam byly třeba na každém rohu krásné parky, kde byly prolézačky, v místních knihovnách byly různé kulturní programy, kam Verunka jezdila s dětmi.

Veronika: Muzea tam byla zadarmo.

Tomáš: Bylo to tam bezva. Taky nám rodiče do ničeho nemohli mluvit a my jsme byli vlastně poprvé odkázáni sami na sebe. Dokázali jsme si, že dokážeme žít naprosto nezávisle a bez pomoci rodičů. Oni pak za námi jenom jezdili na návštěvy.

NKC – ŽV: Nebyl to trochu šok, když jste se potom vraceli zpátky? Tři roky jsou přece jenom dlouhá doba.

Tomáš: Šok to byl veliký!

Veronika: Je to dlouhá doba. Největší šok to byl ale pro děti. Když jsme se vraceli do paneláku, tomu mladšímu byly čtyři roky. Jak jsme byli zvyklí chodit k lidem na návštěvy, třeba si sedl před panelákem a zouval si boty, jakože jde domů. Nebo na záchodě nevěděl, jak má splachovat. Prostě všechno bylo úplně obráceně. Tam se i zamykalo obráceně! Ten starší měl pak z české školky úplný šok. Bylo mu pět a půl roku a v USA už chodil do školy. Tady se vrátili do školky, kam se děti odevzdají a kde můžou si dělat, co chtějí. Protože na to nebyl zvyklý, pořád seděl u stolečku a čekal, že mu zadají nějakou práci. Dlouho se s tím vyrovnával!

NKC – ŽV: To byl nešťastný, že nemá dostatek činnosti?

Veronika: Určitě ano.

NKC – ŽV: A pokud byste měl srovnat podmínky pro svou práci v USA, kde jste působil, a u nás?

Tomáš: National Institutes of Health (NIH) jsou financované federální vládou, takže tam nejsou granty a peníze vědci dostávají přímo. Je tam obrovské množství peněz. V podstatě tam neexistovalo nic, co by si člověk nemohl koupit. Vzala jste si katalog a mohla si koupit, co jste chtěla, a nemusela jste nad tím ani moc přemýšlet, což samozřejmě někdy svádělo až k plýtvání. Když jsem se vrátil sem, budova chemických kateder Přírodovědecké fakulty byla tenkrát ještě před rekonstrukcí. Trvalo nám tak čtyři pět let, než jsme naši laboratoř vybudovali a než jsme získali všechno vybavení, abychom mohli svou práci dělat bez větších překážek. Ze začátku, když jsme měli omezené vybavení, jsme museli dělat kus experimentu tady, pak jsme museli jet do nějaké společné laboratoře a tam udělat druhý kus experimentu a pak jet zase někam jinam. Bylo to velice komplikované a časově náročné.

Veronika: Na Akademii věd jsme dříve neměli ani laborantku, takže jsme si všechno připravovali sami. Udělali jsme si třeba deset litrů nějakého média, pak jsme šli o dvě patra níž do jiného ústavu to nechat vysterylizovat, pak to zase bylo potřeba přenést do jiného ústavu přes celý areál. Teď už to máme všechno pohodlně na jednom patře, což je velký pokrok.

Tomáš: V porovnání s tím NIH to byl opravdu obrovský rozdíl, ale zvládli jsme to.

NKC – ŽV: A vraceli jste se rádi zpátky do Čech?

Tomáš: Já si myslím, že Verunka se moc ráda nevracela.

Veronika: Nevracela. My jsme tam měli opravdu hodně známých. Tam je to takové bezprostřední. Tady jsou lidi přece jenom obezřetnější. Ale Tomáš se určitě vracel rád. Těšil se, že po panu profesorovi Pavlíčkovi převezme

laboratoř a bude konečně sám svým pánem. To pro něj bylo hodně důležité, protože tam by to byla dlouhá cesta, než by se na obdobný post dostal. To bychom si asi ani to třetí dítě už nemohli dovolit.

NKC – ŽV: Proč byste si ho nemohli dovolit?

Veronika: Ne z finančních důvodů, ale třeba ani jeden z Tomášových šéfů neměl děti a byli v té práci pořád. Měli samozřejmě nějaké své koníčky na odreagování, ale děti vůbec nechtěli, protože jim připadaly na překážku.

Tomáš: V celé budově, kde jsem pracoval, neměl nikdo z vedoucích výzkumných skupin děti a většina z nich nebyla ani vdaná nebo ženatá. Partnery sice měli, ale veškerý svůj čas trávili v práci. Já jsem častokrát odcházel dřív než oni, protože jsem měl děti, a v sobotu nebo v neděli jsem tam chodil jenom, když jsem potřeboval nutně něco dodělat. Oni tam ale byli každou sobotu a neděli. O Vánocích si vzali jenom pár dní volno, v létě týden dovolené a to bylo všechno.

Veronika: Ten první rok jsi měl snad jenom tři dny. A pak měl hrozný problém, když mu jeden den bylo fakt špatně. On se ale cítil hrozně, že tam musí zavolat a říct, že nepřijde.

Tomáš: Já jsem ani oficiálně žádnou dovolenou ve smlouvě na NIH neměl. V podstatě to záviselo na tom, co mi umožní šéf. Já jsem to měl dobré, protože doktor Dyda, u kterého jsem pracoval, je Maďar, který vystudoval v Evropě a potom odjel do Ameriky. Byl to rozumný člověk, a kdybych volno potřeboval, tak by mi ho určitě dal. Spíš jsem si ho ale nechtěl brát, protože když je člověk první rok v cizině, tak se snaží ukázat v co nejlepším světle. Ten první rok jsem opravdu žádnou dovolenou neměl.

Veronika: A ten druhý a třetí rok jsme měli přesně týden dovolené.

Tomáš: Oni všichni ti lidé byli samozřejmě velice úspěšní, publikovali v nejlepších žurnálech – v *Nature*, v *Science*, v *Cell*. Byla to opravdu vynikající laboratoř. Já jsem ale velice dobře viděl, jakou to nese daň. Viděl jsem, že když člověk chce mít rodinu, ženu a děti, nemůže trávit veškerý svůj čas v práci. Samozřejmě jsou i tací, kteří jsou takhle úspěšní a mají i rodinu. Ale to, co jsem viděl ve svém bezprostředním okolí, byla naprostá oddanost vědě. Je to prostě něco za něco. Třeba mojí kolegyni jsem viděl pomalu častěji než vlastní manželku. Sdílel jsem s ní osm až deset hodin denně laboratoř, pak jsem přišel večer domů, hodinu dvě jsme si s Verunkou povídali a pak se šlo spát. A druhý den ráno zase do práce. Té mojí kolegyni se blížila čtyřicítka a byla svobodná a bezdětná. Občas bilancovala, že se jí blíží hranice, kdy ještě naposledy může mít děti, a rozhodla se tehdy, že je mít nebude, že se bude věnovat jenom vědě. Ale vím, že to pro ni bylo dost důležité téma. Pořád přemýšlela, jestli si ty děti má pořídit, nebo ne.

Veronika: Ona tedy měla k dětem dost negativní postoj. (směje se) Ještě s dalším kolegou za námi pak byli v Čechách. Hrozně Tomáše přemlouvali, aby ve Státech zůstal, moc ho tam chtěli. Byli z toho tenkrát úplně

rozčarování, když Tomáš oznámil, že tam nezůstane a vrátí se do Čech. Když přijeli, pozvali jsme je do našeho bytu v paneláku na večeři. Ta jeho kolegyně tenkrát vůbec nemohla pochopit, proč jsme se sem vraceli. Ptala se, jestli se nám to tak líbí, jestli jsme takhle spokojeni. (směje se)

Tomáš: Oni samozřejmě věděli, jaké jsou tady platy začínajících vědeckých pracovníků, a bylo to pro ně těžko pochopitelné, proč jsem se rozhodl vrátit. Jenomže já jsem toho už po těch třech letech měl docela dost. Dělal jsem deset hodin denně v laboratoři, navíc čistě experimentální vědu, což znamená, že ty pokusy častokrát nevyjdou. Pak se musí opakovat a je to velice pracné. Člověk to musí mít opravdu velice rád. A když se to dělá s takovou intenzitou a navíc pod stresem, je to vysilující. Člověk by si na to ale asi zvykl. Tím hlavním motivem, proč jsem se vrátil, bylo ovšem setkání s profesorkou Illnerovou, která mě potkala na jedné konferenci a přemluvila mě, abych se vrátil zpátky. Tím mě nalomila. Potom jsem se dozvěděl, že pan profesor Pavlíček půjde do důchodu a že by vedení katedry souhlasilo s tím, abych po něm převzal jeho skupinu biofyzikální chemie. Není jednoduché sehnat místo na univerzitě a ještě k tomu získat i vlastní laboratoř. Byl to tedy druhý motiv, který mě přesvědčil k návratu.

NKC – ŽV: Byly mezi vašimi kolegy na pozicích vedoucích výzkumných skupin na NIH také nějaké ženy?

Tomáš: Byly tam i ženy. Bylo tam pět krystalografických skupin, z toho tři šéfové byli muži a dvě byly ženy. Obě dvě ženy byly, myslím, vdané nebo měly přitele, ale neměly děti. Ta jedna byla velice úspěšná a známá krystalografka. Vdávala se v době, kdy jsem se vracel do Čech. Brala si kolegu biochemika.

NKC – ŽV: Vy jste zmiňovala, že jste byla také na NIH na stáži. Jak jste se k tomu dostala? To bylo přes manžela?

Veronika: Ano, to bylo u Tomáše v laboratoři. Vlastně jsem byla přímo u něj, ale mohla jsem tam být jenom tři měsíce.

NKC – ŽV: A to byla placená stáž?

Veronika: Ne, to nebyla placená stáž, to jsem tam jenom mohla chodit, protože tam jsou na všechno přísná bezpečnostní pravidla. Kdyby to nebylo formálně ošetřené, nemohla bych tam na nic sáhnout.

NKC – ŽV: Dá se říct, že vás k tomu pozdějšímu doktorskému studiu motivovala i tato vaše stáž?

Veronika: Určitě ano. Mě zajímala celá ta problematika, na které tam Tomáš pracoval. Zároveň mi připadalo nepředstavitelné, že bych měla pracovat třeba někde u firmy a rozvážet nějaké výrobky. Prostě jsem chtěla pracovat v laboratoři, proto jsem musela začít dělat postgraduál.

O dětech

NKC – ŽV: Máte tři děti. To musí být určitě náročné. Vychází vám v tomto směru vstříc váš zaměstnavatel?

Veronika: To určitě ano. My jsme měli domluvené třeba teď v září, když jsem nevěděla, jak bude Kubík reagovat na školku, že budu chodit do práce dřív. My bydlíme kousek od Akademie, jenom přes pole, takže můžu přijít třeba i v sobotu nebo v neděli. Je to docela flexibilní.

NKC – ŽV: A jak jste to měla s prací, když se narodily děti? To jste byla ještě ve Výzkumném ústavu farmacie?

Veronika: Já jsem tam pracovala rok a pak se narodily děti a jeli jsme do Ameriky. Když jsme se vrátili, nastoupila jsem na aspiranturu na Akademii věd. S dětmi to bylo náročnější, spíše až když jsme se vrátili. Dělal jsem aspiranturu a obě dvě děti jsem měla ve školce.

Tomáš: V té době se rekonstruovala budova chemických kateder Přírodovědecké fakulty, takže jsem hodně času trávil na Akademii věd, kam jsem se dočasně přestěhoval. Na školu jsem jezdil pouze učit a veškeré experimenty jsem dělal na Akademii, kde jsem měl takový azyl. Když šla třeba Verunka ve tři vyzvednout děti, tak jsem plynule pokračoval a to, co potřebovala, jsem jí dodělal. Takže v tom to bylo dobré. To už teď třeba nejde. Teď, když potřebuje v půl čtvrté odejít, musí vše naplánovat tak, aby to stihla.

Veronika: Já to stihnu, protože si to prostě naplánuju a udělám to všechno rychle. Kolikrát si ale za celý den nestihnu ani sednout. Máme laborantku, která má taky rodinu a taky dělá několik věcí najednou a všechno to stihne. Nejpomalejší je práce s Tomášovými diplomanty, kteří se všeho bojí. (směje se) To, co já udělám za dvě hodiny, s ním dělám osm hodin. Ale zase je to zajímavé.

NKC – ŽV: Co znamenalo narození dětí pro vaši kariéru, pro vaši práci?

Tomáš: Já vám můžu upřímně říct, že ta rodina a těžiště těch starostí leží na manželce. Já jsem tím zas tak omezený nebyl. Když se narodil Lukášek, právě jsem se učil na doktorskou zkoušku. Byl jsem tehdy čtrnáct dní doma, učil jsem se a pomáhal jsem Verunce. Dál samozřejmě pomáhám, nakupuju a podobně.

NKC – ŽV: Co vám tehdy nejvíc pomohlo? Máte třeba prarodiče nebo někoho jiného, kdo vám pomáhá?

Veronika: Máme moje rodiče, kteří si kluky minimálně jednou týdně můžou vzít k sobě. Ten nejmladší to považuje za velké dobrodružství, že jede s babičkou autobusem a že u nich přespí. Jeden den v týdnu máme tedy volný sami pro sebe.

NKC – ŽV: Vy už jste naznačil, že péče o domácnost leží především na Veronice. Máte přesto nějak rozdělené domácí povinnosti?

Tomáš: Aby mohla Verunka brzy odejít z práce, odchází z domova už v sedm hodin a já vedu Kubíka do školky. Já ho tam vodím taky kvůli tomu, že se mnou miň brečel a dělal menší scény.

NKC – ŽV: Čím to je?

Tomáš: Od maminky se asi odtrhává hůř, protože to citové pouto je silnější.

NKC – ŽV: Myslím, že leckterý muž by na vašem místě řekl, že to s dětmi prostě lépe umí a snáz je přemluví.

Tomáš: To není žádné velké přemlouvání. Člověk ho převlékne, zavře ho tam a jde. Žádné přemlouvání nesmíte dělat. Já ho tam odvedu na půl osmou, potom pokračuju na fakultu a vracím se domů až tak v šest, v půl sedmé. Mezitím ho může Verunka ve tři, v půl čtvrté vyzvednout. Na nákup chodí ten, kdo má zrovna auto, takže se střídáme. Doma samozřejmě s nějakými domácími pracemi pomáhám, ale většinu dělá Verunka.

Veronika: Pro mě je nejtěžší všechno stihnout tak, abych mohla odejít včas do školky, a náročný je i permanentní dohled nad těmi staršími kluky, když potřebují třeba něco vysvětlit z matiky.

Tomáš: Tak to ale občas dělám taky!

Veronika: Samozřejmě. Tomáš mu pomáhá. Ale když přijde domů hladový, tak v normální pracovní dny už je všechno hotové a on už si může sednout a odpočívat.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Když oba dva pracujete v podobném oboru, spolupracujete? Máte nějaké společné projekty?

Tomáš: My spolupracujeme velice úzce. Když třeba podávám grant a vím, že část experimentů se bude dělat na Akademii věd, kde jsem zároveň zaměstnaný na částečný úvazek, snažím se, aby byla Verunka spolunavrhovatelka. Když bude o grant žádat ona, tak doufám, že mi nabídne to samé. (směje se) Jsme jeden tým.

Já navíc využívám i toho, že můžu k Verunce na Akademii posílat svoje diplomanty a nemusím tam s nimi fyzicky jet. Poprosím Verunku, aby na ně dohlížela nebo jim pomohla. Samozřejmě, že ze začátku, když toho studenti ještě moc neumí, potřebují v podstatě permanentní dohled.

Spolupracujeme vlastně už od doby, kdy jsme se vrátili z USA. Když jsme se vrátili, potřeboval jsem rozjet nějaký výzkumný program. Podařilo se mi získat granty, ale neměl jsem žádné studenty. Proto jsem intenzivně přemlouval Verunku, aby se přihlásila do doktorského studia. Začali jsme pak spolupracovat, z čehož vznikla řada našich publikací. Já jsem si potom samozřejmě sehnal velice kvalitní a chytré studenty, ale pro ten začátek byla Verunka velice důležitá. Mohl jsem se na ni stoprocentně spolehnout, že jsou ty experimenty všechny realizované pečlivě a precizně.

NKC – ŽV: Jak se vám spolupracuje?

Veronika: Je to docela fajn.

Tomáš: Je legrační, že jak se Verunka vrátila po mateřské, práce ji strašně baví. Je docela běžné, že ještě v jedenáct hodin večer chce řešit něco vyloženě pracovního. Já si ale myslím, že je to velká výhoda, protože já jí velice důvěřuju, což znamená, že naše spolupráce je bezproblémová.

NKC – ŽV: Myslíte, že skutečnost, že se oba pohybujete ve vědě, a dokonce ve stejném oboru, vás nějakým způsobem obohatila?

Tomáš: Jedno pozitivum to má – to, že každý z nás rozumí velice dobře profesi toho druhého. Verunka vystudovala tu samou školu jako já a ví, kde pracuju. Když jí vyprávím o nějakých problémech v práci, přesně ví, o čem mluvím a co ta profese obnáší. Když se třeba něco protáhne, není na mě naštvaná, protože ví, že já s tím prostě nic nenadělám.

Veronika: Mě to určitě taky obohatilo. Protože díky Tomášovi jsem se mimo jiné dostala k té práci se studenty, která je moc hezká.

O pracovním vytížení, volném čase a koníčcích

NKC – ŽV: Kdybyste měli odhadnout, kolik hodin týdně věnujete práci?

Tomáš: Já většinou dorážím do práce kolem půl deváté a domů chodím většinou až po šesté hodině. Záleží, jestli pak jdu ještě na Akademii. To pak chodím ještě později. A potom občas pracuju doma. Ale doma už to teď moc nejde, protože kluci dělají hrozný rámus. Kdybychom chtěli psát publikaci nebo něco, k čemu člověk potřebuje klid, tak to můžeme dělat jedině, když jsou u babičky nebo pozdě večer, kdy už všichni usnou. Spíš se ale snažím všechno dělat v práci nebo si беру domů třeba vyřizování nějakých úředních e-mailů a podobně.

Veronika: Já trávím v práci taky asi těch osm hodin denně. Ten jeden den, kdy si babička vezme Kubíka, tam můžu být podstatně déle. Doma moc nepracuju, tedy jenom až těsně před spaním si můžu číst nějakou molekulární biologii nebo něco takového. Jinak ne. (směje se)

NKC – ŽV: Zbude vám po práci a domácích povinnostech ještě čas na nějaké koníčky? Máte nějaké společné zájmy?

Tomáš: My jsme chodili asi tři sezony tancovat. Verunka mě přemluvila.

Veronika: Do tanečních pro dospělé.

Tomáš: Pak jsem měl zlomenou nohu, tak jsme to museli přerušit. Bylo to pěkné. Ať člověk chtěl nebo nechtěl, minimálně jednou týdně k nám přijeli rodiče pohlídat děti a my jsme vyrazili. Před tím jsme měli permanentku do Národního divadla. Teď momentálně nic nemáme. Chodíme občas do kina, ale asi začneme zase znovu tancovat.

Veronika: Taky jezdíme hodně na kole, to můžeme všichni, celá rodina, i ten malý už jezdí. Nebo lyžujeme.

O společném životě a plánech do budoucna

NKC – ŽV: Kde jste se seznámili a jak dlouho se znáte?

Tomáš: My jsme se seznámili už ve druhém ročníku, kdy jsme spolu ve dvojici dělali pokusy na praktikách z analytické chemie.

NKC – ŽV: A kdy jste se vzali?

Tomáš: Hned po škole, v roce 95. Bylo to po státnicích. Takže teď jsme měli čtrnácté výročí svatby.

NKC – ŽV: A je něco zajímavého, co plánujete ve svém pracovním i nepracovním životě?

Tomáš: Upřímně, s těmi dětmi moc daleko neplánujeme. Pokud jde o pracovní život, snažíme se žádat o granty, jak to jde. Rozjíždíme teď také nové studie, vytipovali jsme si nové proteiny, které bychom rádi prozkoumali, takže na tom teď Verunka intenzivně pracuje. Uvidíme, jestli se to povede nebo ne. Ale nějaké dalekosáhlé plány nemáme.

Magdalena a Václav Pačesovi

Mgr. Magdalena Pačesová, MSc.

Narodila se v roce 1941 v Kolině. V letech 1964–1968 studovala geologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze a mezi lety 1968–1973 absolvovala studium na McMaster University v kanadském Hamiltonu. Od roku 1959 působí na Přírodovědecké fakultě UK v Praze, kde po absolutoriu na Vyšší průmyslové škole chemické pracovala nejprve jako laborantka a později jako vědecká pracovníce. Ve své práci se zaměřuje na analýzu magmatických a sedimentárních hornin a přírodních skel. Na PřF UK se podílela na řešení řady výzkumných projektů. Od roku 2009 je v penzi, v současné době se však dále podílí na vědecké činnosti fakulty. Je spoluautorkou řady odborných i populárněvědeckých publikací a spolupracovala také na přípravě *Velké všeobecné encyklopedie* nakladatelství Diderot, kam s Vladimírem Bouškou zpracovala hesla týkající se geochemie.

prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc.

Narodil se v roce 1942 v Praze. V roce 1965 absolvoval magisterské studium biochemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. O tři roky později obhájil disertační práci na Ústavu organické chemie a biochemie tehdejší Československé Akademie věd. Svou vědeckou kariéru započal v roce 1968 jako výzkumný pracovník téhož ústavu. Od roku 1977 pracuje v Ústavu molekulární genetiky, kde působil nejprve jako vedoucí oddělení Genomiky a bioinformatiky a v letech 1999–2005 jako ředitel ústavu. V letech 1993–1997 byl místopředsedou a mezi lety 2005–2009 předsedou Akademie věd. Absolvoval řadu stáží a vědeckých pobytů na předních světových univerzitách. Působil na Yaleově univerzitě, na univerzitách v Chicagu, Seville a v Bristolu, pracoval v Ústavu aplikované biochemie v Japonsku a přednášel na mnoha dalších zahraničních institucích. Václav Pačes je členem řady mezinárodních i domácích organizací. Od roku 1990 byl opakovaně zvolen předsedou České společnosti pro biochemii a molekulární biologii a je zakládajícím členem Učené společnosti ČR. Byl zvolen do Evropské akademie věd a umění a je členem prestižní Evropské molekulární biologické organizace (EMBO). Václav Pačes je držitelem řady významných ocenění. V roce 1989 získal Státní cenu za vědu, v roce 2007 státní Medaili Za zásluhy v oblasti vědy, Cenu ČSAV za popularizaci vědy a nejvyšší vyznamenání Akademie věd, medaili De Scientia et humanitate optime meritis. Je autorem více než sta původních prací a je spoluautorem, editorem a překladatelem pěti knih. Jeho práce byly citovány více než tisíckrát. Kromě vědecké práce se věnuje i práci pedagogické – vedl řadu doktorandů a dodnes přednáší na VŠCHT v Praze. Jeho skupina byla jednou z prvních, která v roce 1986 dokončila genomový projekt (tj. přečtení úplné dědičné informace bakteriálního viru). Je objevitelem specifického enzymu zapojeného do katabolismu rostlinného hormonu cytokininu. Je spoluautorem prvního českého syntetického genu.

Magdalena a Václav mají dva dospělé syny.

Byli jsme mladí a všechno jsme brali lehce

O práci

NKC – ŽV: Na začátek bych vás poprosila, abyste představili obor, kterým se zabýváte, a pozici, kterou zastáváte.

Václav: Já jsem vědecký pracovník Ústavu molekulární genetiky AV ČR, kde jsem členem výzkumné skupiny, která má zajímavé složení. Jejím vedoucím je můj bývalý laborant, který dálkově vystudoval. Dělal u mě diplomovou i kandidátskou práci a působil v mé skupině, než jsem byl v roce 1993 zvolen místopředsedou Akademie věd. Postupně se stal vedoucím této skupiny a jeho zástupcem je můj syn. Takže momentálně jsem podřízen svému bývalému studentovi a synovi.

NKC – ŽV: Mohl byste představit svůj obor?

Václav: Mým oborem je genomika a bioinformatika. To je obor, který se osamostatnil z molekulární genetiky a zabývá se čtením a interpretací dědičné informace celých organismů včetně organismu lidského. Zahrnuje to zpracování velkého množství informací, k čemuž jsou potřeba speciálně vyvinuté programy – odtud i název oboru „bioinformatika“.

Magdalena: Já jsem geolog, geochemik. Teď už jsem v penzi a na Přírodovědeckou fakultu už docházím jenom na grant ke svému mladšímu kolegovi. Na katedře jsem zaměstnaná už padesát jedna let. Nejdříve se jmenovala katedra mineralogie a geochemie, teď je to Ústav geochemie, mineralogie a nerostných zdrojů.

NKC – ŽV: Učila jste taky?

Magdalena: Jezdila jsem jen se studenty na geochemické kurzy do terénu. Byla jsem vědecký pracovník, ne pedagog.

Václav: Magda jezdila se studenty vždycky třeba na čtrnáct dní do terénu. Učili se tam základní metody, jako třeba rýžování zlata, ale i další metody geochemického výzkumu v terénu. Občas jsem za nimi jezdil a moc se mi to líbilo.

NKC – ŽV: Kdybyste to měla laikovi vysvětlit, k čemu se výsledky vaší práce dají využít v praxi?

Magdalena: Sbíráme horniny, které potom analyzujeme v chemických laboratořích pro zjištění geneze hornin. To se využívá při vyhledávání ložisek nerostných surovin nebo při studiu znečištění životního prostředí. K tomu účelu odebíráme třeba i vzorky vod a bahna a hledáme původce znečištění.

NKC – ŽV: A našla jste někdy zlato?

Magdalena: Když víte kde, najde ho každý student! Když jsme v nějaké zlatonosné oblasti, třeba na Otavě, tak tam snadno vyrýžujete zlatinky, které jsou krásné, lesklé, ale nic neváží. Na snubní prstýnek by to nebylo, ale každému se to moc líbí, když najde svůj první úlovek.

NKC – ŽV: To věřím!

Magdalena: Ještě jednu zajímavou věc jsem dělala. Pracovala jsem na vltavínech. Jsou to krásně olivově zelená skulptovaná skla a používají se hlavně ve šperkařství. Zajímavá je jejich geneze. Dlouho se nevědělo, jestli jsou mimozemského původu, nebo ze Země. A my jsme se tímto problémem také zabývali.

NKC – ŽV: A odkud tedy pochází?

Magdalena: Materiál je ze Země. Vltavíny vznikly roztavením hornin v důsledku dopadu meteoritu v Německu. Hmota se rozzhavlila a vystříkla až k nám a tady ji rozplavila Vltava. Proto se jim také říká vltavíny nebo moldavity. Už Neruda o nich psal v malostranských povídkách.

Václav: Těchto takzvaných meteoritických skel je víc, ale jen vltavíny mají tu krásnou zelenou barvu.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svým oborům?

Václav: Abych řekl pravdu, byla to náhoda. Studoval jsem na PřF UK na Katedře biochemie, a když jsem skončil, chtěl jsem tam zůstat jako asistent. Protože ale můj otec nebyl dobře zapsán u tehdejšího režimu, nemohl jsem. On byl lékař a v roce 1948 vystoupil proti akčním výborům Národní fronty působícím v době kolem komunistického puče. Měl jsem nastoupit v Podolí do Ústavu pro péči o matku a dítě jako biochemik. Zároveň byl ale vypsán konkurz na pozici aspiranta v Ústavu organické chemie a biochemie ČSAV, kam jsem se přihlásil, a byl jsem přijat do skupiny Zory Šormové, manželky tehdejšího předsedy Akademie věd. Ona byla v tu dobu už těžce nemocná a chodila do ústavu poměrně málo. Umístili mě tedy, nejprve dočasně, k doktorovi Jiřímu Doskočilovi. Když zjistil, že můj otec je urolog, řekl mi: „Heleďte se, já vám dám termosku, a ať nám u vašeho otce dají do suchého ledu tkáň, které řežou pánům při operaci prostaty.“ Existuje totiž enzym zvaný prostatická fosfatáza. Ten se používal při analýze DNA. Já jsem kousky prostatické tkáně tenkrát skutečně přinesl a enzym jsem z ní izoloval. Podařilo se mi připravit velmi aktivní preparát, který jsme pak ještě dlouho používali. Poté, co jsem zvládnul tenhle úkol, se mě Jiří Doskočil ujal a vypracoval jsem pod jeho vedením svou kandidátskou disertaci. Až po několika letech jsem si uvědomil, jak svými pokusy předběhl dobu o nějakých dvacet let.

NKC – ŽV: Paní doktorko, jak vy jste se dostala ke svému oboru?

Magdalena: Vystudovala jsem chemickou průmyslovku a na PřF UK jsem dostala umístěnku jako laborantka.

Václav: Tenkrát jste nemohla jít pracovat, kam jste chtěla. Zejména lékařům určovali, kam musí nastoupit. To byla jiná doba...

Magdalena: Po pěti letech jsem začala dálkově studovat. Bylo to trochu složité. Když jsem byla ve třetím ročníku, to už jsme měli roční dítě, přišel 68. rok a já jsem získala stipendium v Kanadě. Odjela jsem a studovala jsem tam dva roky.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví?

Magdalena: Mně se moc líbí, že je moje práce spojená s přírodou a s pobytem venku. Nejdřív jedete ven, seberete tam kameny a minerály, pak je rozdrtíte a analyzujete. Baví mě také geologické konference, kde jsou vždycky nějaké zajímavé exkurze v terénu. Geologické kongresy jsou ve srovnání s jinými takové pestrobarevné.

Václav: Já jsem měl odmalicka rád chemii. Pamatuju si na jeden dárek, který jsem dostal jako malý kluk. Jmenovalo se to „Pokusárna“ a byly v tom zkumavky, základní chemikálie a návody na jednoduché experimenty. Hrozně mě to bavilo. Původně jsem měl jít studovat medicínu, jak jsem k tomu byl předurčen z rodiny, ale to se nepodařilo. Teprve po mnoha letech jsem se dověděl, proč mě tenkrát nepřijali ke studiu. Děkan lékařské fakulty byl skalní straník, který mého otce nenáviděl ještě z doby jeho vystoupení proti Akčnímu výboru v roce 1948. Jak jsem se později dozvěděl, přijímací zkoušky jsem tehdy složil, dokonce jako jeden z nejlepších, ale děkan mě škrtnul ze seznamu přijatých a řekl: „Ten tady studovat nebude!“ Tak jsem šel na rok pracovat do Vagonky Tatra Smíchov, kde jsem dostal doporučení na Přírodovědeckou fakultu. A jsem tomu nakonec rád.

NKC – ŽV: Kdybych se vrátila ke své otázce, našli byste i nějaká negativa své práce, něco, co vám vadí?

Václav: Každá vědecká práce má jedno velké negativum. Pokud jde o experimentální práci, skoro častěji vám experimenty nevyjdou, než vyjdou, což je občas velmi frustrující. Existují i lidé, kteří na základě toho, že se jim experimenty dlouhodobě nevedly, opustili vědu. Proto jsem taky později, když jsem vedl tým lidí, vždycky dbal na to, aby se v laboratoři pracovalo aspoň na dvou projektech najednou. Aby když jeden projekt dlouhodobě nejde, byl ještě jiný, který má třeba nějaké dílčí výsledky. Je důležité, aby se v týmu udržovala dobrá nálada.

NKC – ŽV: A jaká negativa vidíte vy, paní doktorko?

Magdalena: Já na geologii nevidím žádná negativa. Jenom mě mrzí, jaké je teď její postavení ve světě a hlavně v Čechách. U nás se zavírají ložiska a suroviny už nejsou tolik potřeba, jako dřív. Takže je na ní alokováno málo peněz, hlásí se málo studentů, přičemž pedagogové jsou z velké části placeni právě podle počtu studentů. Posledních třicet let je to boj o peníze. Myslím si ale, že suroviny zase budou potřeba a že zase nastane rozvoj geologie.

NKC – ŽV: Kdybyste se měli zamyslet nad tím, jaké jsou podle vás vaše dosavadní největší pracovní úspěchy – co se vám podle vás skutečně povedlo, na co jste pyšní?

Václav: Já si cením dvou svých výsledků, ale jsou to takové nenápadné věci. V mé kandidátské práci se mi podařilo oddělit u bakterií různé fáze syntézy bílkovin. Podařilo se mi ukázat, jak určitá látka, která je dnes užívaným kancerostatikem, zasahuje a přes jakou molekulu se to přesně děje. Druhým úspěchem bylo, že jsem objevil první enzym metabolismu jednoho rostlinného hormonu, tzv. cytokininoxidázu. Na univerzitě v Olomouci se dokonce utvořila celá výzkumná skupina věnující se tomuto enzymu. Kromě toho jsme jako druhá laboratoř na světě dokončili přečtení celé dědičné informace jednoho viru, ale toho si zdaleka tolik necením. Aplikovali jsme totiž pouze metody, které vyvinul Frederick Sanger, který za to dostal dokonce Nobelovu cenu.

Magdalena: Já jsem pracovala vždycky v týmu, takže to nejsou moje vlastní úspěchy. Jsem ale spoluautorkou několika knížek, udělali jsme také film o vltavínech. Když to tak vidím, byl to zřejmě ten „úspěch“.

NKC – ŽV: Oba dva se pohybujete ve vědecké profesi, dovedli byste říct, jaké výhody nebo nevýhody vám to přináší?

Václav: Myslím, že žádné.

Magdalena: Já si myslím, že nemáš pravdu. Často jsme si o práci povídali doma u večeře a byly u toho i naše děti, které to se zájmem poslouchaly. Oba naši synové se taky dali na chemii, což mě těší. Taky si z nás ale dělají legraci. Máme jednu snachu, které se, když se provdala za našeho mladšího syna, ptali, jak se jí žije v takové vědecké rodině. A ona odpověděla: „Úplně normálně, ale připadá mi divný, že když třídí odpadky, rozdělují je na organiku a anorganiku,“ a prý tím své přátele moc pobavila. (směje se)

Václav: Organika jde na kompost a anorganika se pak třídí na plast, papír, sklo a podobně. (směje se)

O dětech, životě v zahraničí a podmínkách vědecké práce za komunismu

NKC – ŽV: Už jste zmiňovala, že máte děti. Zajímalo by mě, kolik jim je let a v jaké fázi vašeho profesního života se narodily.

Magdalena: Máme dva syny. Ten mladší se narodil rok po svatbě, když jsem ještě dálkově studovala a Vašek byl aspirantem.

Václav: V roce 1967.

Magdalena: Byli jsme mladí. Všechno jsme brali lehce, přestože to bylo trochu finančně náročné. Můj muž měl jenom malé stipendium a mateřská také nebyla moc vysoká. Tou dobou jsme bydleli u rodičů, a proto jsme to relativně zvládali. Druhého syna jsme pak měli až za osm a půl roku.

NKC – ŽV: To pro vás muselo být určitě hodně náročné. Co vám v tu dobu nejvíce pomohlo?

Magdalena: Babička. Pomáhala nám zvlášt s tím prvním, když jsem odjížděla do Kanady a synovi byl tenkrát rok. Kdybych neměla maminku, která sice pracovala, ale dostala z práce volno, aby mohla o syna pečovat, nemohla bych do Kanady odjet. Po roce, když byly synovi dva roky, s ním moje maminka přijela za mnou do Kanady. Tehdy přijel i Vašek, který tenkrát pobýval v USA. Rok jsme tam pak společně žili. Byl to výjimečný rok 1968, kdy se dalo cestovat, a každý se chtěl chopit příležitosti, která se už nemusela nikdy opakovat. V dnešní době by to tak už asi nikdo neudělal.

Václav: Situace je dnes jiná. Pro vědeckou práci, tedy aspoň v mém oboru, je volná výměna myšlenek, názorů, kontakt se světem a s kolegy ze zahraničí skoro důležitější než peníze a vybavení. Takovou možnost jsme neměli. Dokonce se i konfiskovaly časopisy. Když byl v *Nature* nebo *Science* nějaký článek, který se cenzorům nezdál, tak jsme ten časopis nedostali do knihovny. A do ciziny jsme vůbec nemohli jezdit, byli jsme v absolutní izolaci. A dneska? Dneska polovina studentů, možná i víc, studuje několik semestrů v zahraničí nebo si tam dokonce dokončují studium. A po doktorátu automaticky odjíždějí na několik let ven.

NKC – ŽV: Jak jste to nesli? To muselo být určitě velice náročné, nechat tady tak malé dítě a zároveň odjet každý úplně jinam.

Václav: Náročné to skutečně bylo.

Magdalena: Hrozně těžce se odjíždělo, ale protože byla moje maminka ještě poměrně mladá, věděla jsem, že kluk zůstává v dobrých rukou. A pak, v té Kanadě to byl takový záprah s angličtinou a se studiem, že jsem na žádné velké smutnění neměla čas. Já jsem kolikrát vůbec nemohla večer usnout, jak se mi honila hlavou ta angličtina – třeba jak jsem to a to měla říct jinak, jestli budu rozumět na semináři a podobně. A kromě toho jsem také měla naději, že za mnou přijedou.

NKC – ŽV: Měla jste v Kanadě nějaký jazykový kurz, nebo jste byla odkázána sama na sebe?

Magdalena: Musela jsem se spolehnout sama na sebe. Ale protože bylo v ročníku asi šest cizinců, tak nám přednášeli pomalu a nové termíny vždycky psali na tabuli. Takže to nakonec takový problém při studiu nebyl. Někdo z nás třeba uměl lépe anglicky, tak nám například opravoval seminární práce a vzájemně jsme si pomáhali. Takže jsem se tu angličtinu vlastně naučila bez učení. Některé geologické termíny jsem se naučila jenom anglicky a pak se mi kolegové na katedře smáli, že je ani v češtině neznám.

NKC – ŽV: A jak jste to odloučení prožíval vy, pane profesore?

Václav: Já jsem byl v Chicagu a odjel jsem tam za tři měsíce po Magdě. Musím říct, že se mi tam stýskalo. Takže druhý rok jsme si to zařídili tak, abychom mohli být spolu, a potom to byl už normální život. Rok poté jsme se vrátili. Až teprve později jsme si uvědomili, jak bychom to bývali měli snadné, kdybychom tam chtěli zůstat. V době, kdy tam lidi emigrovali, neuměli často anglicky a neměli práci. To všechno jsme my měli. Oba jsme uměli anglicky, měli jsme práci i babičku, která se nám starala o dítě. Taky jsme si tam našli hodně přátel, protože v té době tam byla velká česká emigrace.

NKC – ŽV: Jak reagovali vaši rodiče, když jste jim řekli, že chcete odjet na relativně dlouhou dobu do zahraničí?

Václav: To byla úplně jiná doba. V roce 1968 přišlo velké uvolnění. Do té doby jsme nikde „na Západě“ nebyli. Já jsem zrovna obhájil disertaci a Jiří Doskočil, můj školitel, mi dohodl postdoktorandský pobyt na univerzitě v Chicagu.

Magdalena: Moji rodiče mě moc podporovali. Říkali mi, že určitě musím jet. Kanada nám přinesla taky jednu zajímavost. Když tu syn zůstal s mojí maminkou, se kterou žil taky můj bratr, který jí říkal „mami“, Honza to odkoukal a taky jí začal říkat „mami“. Když přijeli za mnou do Kanady a říkali mu, že já jsem jeho maminka, byl z toho zmatený. A proto mi začal říkat Magdo. Mojí mamince pak začal říkat babička, ale já už jsem pro něj Magda zůstala a říká mi tak dodnes. Ten mladší syn to od něj odkoukal, takže mi oba dva dodnes říkají křestním jménem.

NKC – ŽV: A váš druhý syn? V jaké fázi vašeho pracovního života se narodil?

Magdalena: To už jsme měli oba stabilní zaměstnání. Zase mi hodně pomáhala maminka. Tenkrát jsem se do práce vrátila po dvou letech z mateřské dovolené. Do školky ho kvůli věku ještě nechtěli vzít, ale maminka už byla v penzi, tak ho rok hlídala a další roky ho pak vyzvedávala po obědě ze školky.

O kombinaci pracovního života a rodičovství

NKC – ŽV: Udržovala jste nějakým způsobem kontakt se svou prací, když jste byla na mateřské?

Magdalena: Ano, snažila jsem se. Měli jsme rozepsanou knížku, tak jsem občas chodila na porady. Nebo mě třeba potřeboval šéf, tak jsem přijela s kočárem a syna mi pohlídala paní v knihovně. Když jsme vedli kurzy v terénu pro studenty, brala jsem toho mladšího s sebou. To se líbilo jemu i studentům. Vždycky se tam něco naučil a moji kolegové byli vždycky kamarádští. Celý život mi v práci velmi vycházeli vstříc.

NKC – ŽV: Kdybyste srovnali podmínky, jaké mají dnes doktorandi nebo vaši mladí kolegové pro kombinaci práce a rodiny, a podmínky, jaké jste měli vy, myslíte, že se to nějak změnilo?

Magdalena: Řekla bych, že teď je situace horší v tom, že je velký tlak na publikace. Když někdo bude mít rodinu a bude se starat o děti a nebude mít dostatečný počet publikací, dalším konkurzem neprojde a musí odejít. Taký si myslím, že se těžko žádá o granty, když mladé matky odejdou na mateřskou dovolenou a vypadnou na nějakou dobu z toho kolotoče.

Václav: Dneska, když nemáte výsledky, musíte z vědy ven. Teda aspoň u nás na Ústavu molekulární genetiky Akademie věd to tak je.

NKC – ŽV: Myslíte, že rodičovství může být ve vědě vnímáno jako určitý handicap?

Magdalena: Myslím, že ano. Když vidím, jak se pořád jenom vyplňují dotazníky, co kdo napsal, a píší se ty žádosti o granty, zdá se mi, že to zabere příliš času. Dřív existoval takzvaný státní úkol a všichni na něm pracovali. Nebyli jsme nuceni získávat peníze jinde.

Václav: Podívejte se na ženy jako Helena Illnerová nebo Eva Syková. Obě vychovaly děti a přitom jsou velice úspěšné. Podle mě se to v zásadě dá stihnout, když taky trochu pomůže manžel. Já jsem se o to vždycky snažil. Samozřejmě je tady pořád nezastupitelná role babiček. Bez těch se to dá těžko zvládat. Já jsem třeba prosazoval, aby se v krčském areálu Akademie věd postavila mateřská školka, aby se mohly ženy vrátit po mateřské dříve do práce a měly kam dát děti. Samozřejmě, že těch ženských kariér ve vědě je pořád podstatně méně než těch mužských a je to škoda pro celou společnost. Padesát procent naší populace jsou ženy a je evidentní, že tyto lidské zdroje nejsou patřičně využívány. Ono to nikdy nebude úplně padesát na padesát, protože tam vždycky bude ten element mateřství a starosti o děti. Na druhou stranu, pokud jde o postavení žen a jejich možnost se prosadit, je vidět velký posun k lepšímu. Za mých rodičů se ani nepředpokládalo, že by ženy vůbec dělaly kariéru, a za prarodičů ženy dokonce ani nebyly zaměstnány!

Magdalena: Ale mateřství mělo negativní vliv na kariéru už dříve. Po několika letech se lidé obvykle posunovali do vyšší platové kategorie, ale kdo byl na mateřské, ty roky ztratil. Vždycky jsem byla platově za svými mužskými kolegy, vrstevníky.

NKC – ŽV: Když jste měli malé děti, pomáhal vám manžel? Nebo máte pocit, že ta zodpovědnost ležela spíše na vás?

Magdalena: Leželo to hodně na mně. Ale protože jsem si to tak udělala, ne že by mě k tomu někdo nutil. Z nás dvou je ten „pravý“ vědec můj muž. Já jsem spíš odborná pracovnice, a proto jsem si ten čas vždycky mohla nějak udělat.

O pracovním nasazení

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, kolik času v průměru strávíte prací?

Magdalena: Když jsem ještě pracovala na plný úvazek, trávila jsem prací asi o něco víc, než je plný úvazek. Ale ne o moc, protože já jsem se musela věnovat rodině. Teď máme čtyři vnoučata, takže moje pracovní nasazení je teď možná ještě větší. (směje se)

Václav: U mě to bylo vždycky nárazové. Zejména po roce 1990, kdy jsem vstoupil do různých funkcí, to byl poměrně velký záprah. V současné době pracuji na projektu „BIOCEV“, což je velký projekt financovaný z evropských fondů. Je to výstavba biotechnologického a biomedicínského centra ve Vestci u Prahy a já mám na starost vědecký program. A samozřejmě chci dodělat spoustu věcí, které jsem zanedbával v době, kdy jsem byl předsedou a předtím místopředsedou Akademie věd a také ředitelem Ústavu molekulární genetiky AV ČR. Rád bych se zase dostal k psaní a chtěl bych se více podílet na práci své skupiny.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jak vypadal váš pracovní den, když jste dělal předsedu Akademie věd. Zbýval vám ještě čas na vědu?

Václav: To byl právě problém. Já jsem se vždycky snažil věnovat vědě čas, i přes všechny své funkce, a nikdy jsem ji úplně neopustil. Když jsem byl předsedou Akademie věd, každý týden jsem jezdil do laboratoře a také jsem přednášel na VŠCHT. Ale bylo to náročné. Funkce předsedy Akademie věd byla totiž spojena taky s velkým psychickým a nervovým vypětím. Hodně jsem pracoval a kromě toho jsme skoro každý den měli nějakou společenskou akci. Zvali mě velvyslanci, chodil jsem na koncerty, zahajoval různé akce a žvanil k různým příležitostem. Funkce předsedy Akademie je do jisté míry politicko-společenská. Člověk musí reprezentovat Akademii jako instituci.

Magdalena: Pamatuju si, jak jsi kolikrát ani v noci nemohl spát. Často jsi pracoval dlouho do noci a myslím, že kromě jednoho dne o víkendu ti to zabralo všechnen čas.

NKC – ŽV: Vy jste ty večerní reprezentační akce absolvovala s manželem?

Magdalena: Často ano.

Václav: Ono se to tak slušelo, i když se jí moc nechtělo, hlavně ke konci. Téměř každý večer někam chodit, třeba na koncerty...

Magdalena: A pořád tam vídat ty samé lidi...

Václav: Taky jsme oba přibrali, jak jsme se pořád někde cpali na recepcích nebo večerích. Jsem rád, že už to skončilo, abych řekl pravdu.

O společném životě

NKC – ŽV: Máte teď vedle práce čas i na nějaké koníčky?

Magdalena: Jezdíme na kole.

Václav: Trochu jezdíme na kole, Magda má ráda zahradu, jezdíme na chatu. Je to u vody a máme tam loď, tak občas jezdíme na lodi nebo se koupeme.

Magdalena: Ty jsi hrál golf.

Václav: Hrával jsem golf, teď už ho nehraju. Jinak píšu i popularizační články, překládám...

Magdalena: A hodně se věnujeme vnoučatům. Je mezi nimi velký věkový rozdíl. Nejstaršímu je šestnáct a nejmladší je rok. Obden chodím hlídat ty nejmenší a k tomu ještě občas ty starší někde vyzvednu a někam je převezu, takže mám opravdu fofr. Ale baví mě to, takže si nestěžuji.

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili, jak jste se poznali?

Magdalena: Starší bratr manžela studoval na Přírodovědecké fakultě geologii, když jsem sem nastoupila. Hrávali jsme spolu loutkové divadlo pro děti zaměstnanců, například při mikulášské besídce. Jednou jeho bratr nemohl přijít na nacvičování divadla a místo něho přišel Vašek. A tak jsme se seznámili.

NKC – ŽV: Jak dlouho jste manželé?

Magdalena: Od roku 66.

Václav: Čtyřicet čtyři let.

Milena a Zbyšek Pavlíkovi

Ing. Milena Pavlíková, Ph.D.

Narodila se v roce 1975. V roce 1999 absolvovala inženýrské studium na VŠCHT v Praze, kde v témže roce zahájila i doktorské studium. V roce 2000 přešla na Katedru stavební mechaniky Fakulty stavební ČVUT v Praze, kde o tři roky později obhájila disertační práci. Od roku 2000 se aktivně podílí na výuce na katedře, a to nejprve jako doktorandka a od roku 2003 jako odborná asistentka. V roce 2007 přestoupila na Katedru materiálového inženýrství a chemie Fakulty stavební ČVUT v Praze, kde dosud působí ve funkci odborné asistentky. Vede řadu bakalářských, magisterských i disertačních prací. Je autorkou a spoluautorkou množství publikací a spolupracuje na řešení mnoha výzkumných projektů, ať už z oblasti základního výzkumu nebo spolupráce s komerčním sektorem. V roce 2010 podala žádost o habilitaci.

doc. Zbyšek Pavlík, Ph.D.

Narodil se v roce 1976. V roce 2000 absolvoval Fakultu stavební ČVUT v Praze v oboru pozemní stavby a konstrukce a nastoupil na doktorské studium na Katedře stavební mechaniky téže fakulty. Disertační práci obhájil v roce 2003. Od roku 2000 učí na stavební fakultě, od roku 2003 je odborným asistentem a v současné době je v habilitačním řízení. Je řešitelem nebo spoluřešitelem řady výzkumných projektů, velice úspěšně také publikuje doma i v zahraničí. Věnuje se také vedení studentských prací – bakalářských, magisterských i disertačních.

Milena a Zbyšek v době rozhovoru očekávali narození dcery.

Vysokoškolské studium a doktorát odsunou založení rodiny tak o šest sedm let

O práci

NKC – ŽV: Na začátek bych vás poprosila, jestli byste mohli představit svůj obor a pracovní pozici.

Milena: My máme oba dva stejnou pozici. Tak to řekni, ty to máš nacvičené! (směje se)

Zbyšek: My jsme ve škole od roku 1999, kdy jsme si začali dělat doktorát. Já jsem přišel ze stavební fakulty ČVUT, manželka z VŠCHT. Zabýváme se návrhem nových typů materiálů pro stavebnictví a také metodikou měření materiálů. Když jsme začínali, nebylo tady skoro nic, všechno teprve začínalo. Všechny ty laboratoře, co tady teď jsou, byly jen prázdné místnosti. Měli jsme dva evropské projekty a od toho se to vlastně všechno rozvinulo, včetně doktorandů, kteří se postupně nabalovali na naši laboratoř.

NKC – ŽV: Působíte tady jako výzkumní pracovníci, nebo také učíte?

Zbyšek: My jsme odborní asistenti, takže máme výuku, přednášíme i cvičíme a k tomu děláme výzkum, který je tak trochu navíc.

NKC – ŽV: Mohli byste procentuálně vyjádřit, kolik pracovní doby vám zabere práce se studenty a kolik výzkum?

Zbyšek: Já to vždycky rozděluju na zkouškové období a semestr. V semestru mám čtyři různé přednášky, které si samozřejmě připravuju. Takže mi na výzkum zbývá tak pár hodin v týdnu plus pátek. A pak to musím honit o víkendech, abych něco udělal, protože výzkumné projekty jedou celý rok. A když je zkouškové období, mám konečně čas něco dělat. Prostě se to musí nějak skloubit.

Milena: O prázdninách je to nejlepší, protože se udělá nejvíc práce. To tady nikdo není.

Zbyšek: Škola funguje samozřejmě hlavně pro studenty, proto je zřízená, a z toho člověk musí vycházet. Podle toho by taky přednášky měly vypadat. Výzkum by neměl jít na úkor toho, že by studenti nedostali kvalitní výuku.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali k tematice výzkumu materiálů? Lákalo vás to třeba už na střední škole?

Zbyšek: Na střední škole jsem ještě vůbec nevěděl, co budu chtít jednou dělat. Původně jsem podal přihlášku na Matematicko-fyzikální fakultu UK, na VŠE a na Fakultu stavební ČVUT. Když jsem byl na fakultě, okruh možností

se trochu zúžil. Pak jsem si podal přihlášku na doktorské studium a díky nabídce evropských projektů se najednou ukázala reálná možnost pracovat na zajímavém a v praxi uplatnitelném výzkumu. Proto jsem tady nakonec zůstal. Už když jsem byl na stavební fakultě, chtěl jsem se zabývat rekonstrukcemi budov. Přemýšlel jsem o starších objektech, protože nové budovy mi nic moc neříkají. Nemám k tomu žádný vztah. A protože jsem si říkal, že potřebuju získat nějakou praxi, udělal jsem konkurz do jednoho ateliéru. Pomáhal jsem řešit, co si architekti myslí, že se dá postavit. Ono je to s nimi občas složité. Musí taky pochopit, že něco se udělat nedá nebo, když se to udělá, nebude to fungovat.

Tuhle jsme jeli autem kolem Tančícího domu a koukali jsme, jak tam mají nedořešené detaily. Nevešel se jim tam třeba nikde okap, asi že by to nebylo pěkné. Tak udělali jenom otvor, kterým voda vytéká a stéká jim na nosnou konstrukci sloupů. Celé to koroduje.

NKC – ŽV: To mě v životě nenapadlo, dívat se na Tančící dům z této perspektivy!

Milena: My jsme na to zatížení. (směje se)

NKC – ŽV: Jak jste se ke svému oboru dostala vy, paní doktorko?

Milena: Já jsem vždycky měla ráda přírodní vědy. Říkali mi ale, ať nechodím na techniku, že nejsem technický typ...

NKC – ŽV: Kdo vám to říkal?

Milena: Já jsem si nechala udělat psychologický posudek, protože jsem nevěděla, na jaký obor se mám po střední škole přihlásit. Zvažovala jsem ještě medicínu, ale nakonec jsem se rozhodla pro VŠCHT, kde mě vzali bez přijímacích. Bylo to cestou nejmenšího odporu. Tam jsem začala dělat na silikátech.

NKC – ŽV: To je docela rozdíl, dělat na silikátech, nebo studovat medicínu...

Milena: Je to fyzika, nebo biologie, pořád vlastně to samé.

NKC – ŽV: Měli jste třeba nějaký vzor, někoho, podle koho jste se orientovali?

Milena: Asi to byl náš pan profesor Černý, se kterým spolupracujeme od začátku.

Zbyšek: V rámci doktorského studia bylo důležité, že jsme měli možnost jezdit na konference do zahraničí. Poprvé jsme si uvědomili, že lidé, kteří píší články, jsou reální a můžeme se s nimi potkávat. Pochopili jsme, že věda je celý živý proces.

O zahraničních stážích

NKC – ŽV: Absolvovali jste nějaké dlouhodobé stáže v zahraničí?

Milena: Ne. My jsme k tomu ani neměli příležitost.

Zbyšek: Já mám za sebou asi deset desetidenních stáží po Evropě. Protože pracuji na projektech, nemůžu si dovolit někam odjet na delší dobu. Teď je to tak, že kdyby člověk odjel, za půl roku už ho možná nikdo nezaměstná. Na druhou stranu studenti doktorského studia teď mají dokonce povinnost studovat na zahraniční univerzitě a ty nabídky jsou pro ně i finančně zajímavé.

Milena: Za nás by tu neměl kdo pracovat, kdybychom odjeli na delší dobu pryč. A neměl by kdo učit. Mně by se ale ani nechtělo. (směje se) Mě baví jezdit na konference, seznamovat se s lidmi, ale nemohla bych tam zůstat. Já jsem takový domácí tvor. Mám ráda náš dům, naši zahradu.

Zbyšek: Nabídky jsou takové, že když třeba píšete habilitaci, zaplatí vám dva měsíce na zvolené zahraniční univerzitě, kde máte čas habilitaci napsat. Problémem ovšem zůstává nutnost výuky a práce na grantových projektech, kterou za vás nikdo jiný neudělá. Takže v současné době je sice poměrně jednoduché zahraniční stáž získat, ale reálně na ní nemáte čas. Například loni jsme navštívili Tsinghua University v Beijingu, máme s nimi společný projekt, a oni měli zájem, abychom tam přednášeli.

Milena: Že bychom tam mohli jet oba na půl roku.

Zbyšek: Když jsme ale zhodnotili finanční nabídku a přínos pro naši kariéru, bylo by to neúnosné. Z toho bychom tady nemohli zaplatit ani provoz našeho domu, i když tam by se nám žilo asi relativně dobře. Nabídky nám chodí pořád – na univerzity v Dánsku, Edinburghu, ze Skotska – píšou pořád, ale nevím... Člověk by tam musel začít zase od nuly. Zase by si musel vybudovat to, co si tady za těch osm let vyzískal.

Milena: Zatím nás žádná nabídka nezlákala.

Zbyšek: Už to není jako v devadesátých letech, kdy lidi hromadně utíkali a pak se zase hromadně vraceli. Myslím, že úroveň českého vysokého školství a výzkumu realizovaného na vysokých školách, jako je například ČVUT, je srovnatelná se západními univerzitami.

Milena: Měli jsme tady takové pracovní nabídky a projekty, že bychom ani neměli důvod odejít do ciziny.

Zbyšek: My jsme ta devadesátá léta hlavně minuli. Když byla sametová revoluce, byl jsem v osmé třídě. Takže uteklo deset let a my jsme teprve začínali přemýšlet co se životem. A v roce 2000 už byla situace zcela odlišná.

O postavení mladých lidí a doktorandů

NKC – ŽV: Jaké je postavení mladých lidí, doktorandů ve vašem oboru, na vaší škole?

Zbyšek: Já myslím, že to je stejné asi jako všude. Tady je vidět, že je potřeba generační obměna. Už se to trochu mění, protože vedení školy pochopilo, že je nutné s tím něco dělat. Průměrný věk profesora nebo docenta na ČVUT byl před pěti lety velmi vysoký. Kolem šedesáti, či dokonce sedmdesáti let. A pak byli odborní asistenti, kterým bylo kolem třiceti, pětatřiceti. Takže tam vlastně jedna generace chybí, ale teď je trend tu střední generaci docentů a profesorů nějak doplnit mladými lidmi.

Milena: Dneska mají studenti obrovské výhody, protože už tím, že dostaneme projekt, jim můžeme dávat více peněz. Doktorandi, co pracují u nás v laboratoři, jsou za to placení. Nemusí chodit na brigády a můžou se zcela věnovat své práci. A pokud jsou opravdu dobří, tak se snažíme jim potom, co obhájí titul Ph.D., najít místo asistenta. Takže spousta našich studentů tady zůstává a jsou teď našimi kolegy. Také studenti bakalářských či magisterských programů získávají možnost podílet se na výzkumu a řešit tak své bakalářské či diplomové práce.

NKC – ŽV: A kdybyste to měli srovnat s podmínkami, které jste měli vy, když jste ještě studovali?

(oba se smějí)

Zbyšek: Když jsme studovali v magisterském studiu, takové podmínky nebyly. To všechno teprve začínalo. Když jsme začínali studovat doktorské studium, neměli jsme ani reálnou představu, co se od nás očekává. Takže první čtvrtrok to bylo takové podivné. Pak jsme ale získali dva evropské projekty, které neměl nikdo na celém ČVUT, a řešili jsme je ve velmi úzkém kolektivu.

NKC – ŽV: A ten projekt tenkrát získal pan profesor Černý?

Milena: Ano. Protože studoval v Americe, tou dobou měl už kontakty. Hodně nás motivoval a zajistil projekty a samozřejmě i peníze. Tak je to víceméně do dneška.

Zbyšek: Pokud jde ale o grantové soutěže, je to běh na dlouhou trať. Vždycky, když bylo nějaké nové téma a byli jsme u jeho začátku, granty jsme dostávali. Jakmile se to téma začalo etablovat, začalo být získávání grantů mnohem těžší. Najednou zjistíte, že máte zavřené dveře tam, kde to před rokem fungovalo.

O kladech a záporech vědecké práce

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví?

Zbyšek: Je to hlavně ta volnost. Člověk sice musí řešit grantové projekty, protože finanční situace ve školství není ani zdaleka optimální, ale v rámci grantových projektů si částečně může zvolit své priority a cíl výzkumu. Není to práce, kam člověk přijde, osm hodin někde sedí a má to všechno předem dané.

Milena: Mně se líbí, že můžu dělat v laboratoři a zároveň učit, protože učení mě vždycky bavilo. A asi je to taky ta rozmanitost práce nebo možnost dál studovat, učit se jazyky, vzdělávat se. Člověk se stále vzdělává a pracuje na sobě.

NKC – ŽV: A našli byste i nějaká negativa?

Milena: Málo času.

NKC – ŽV: Málo času?

Milena: V našem okolí působíme jako exoti.

Zbyšek: Vedeme dost netypický způsob života.

Milena: Spousta mých vrstevnic se věnuje rodině nebo mají třeba už dvě tři děti a nedokážou pochopit, že s nimi nepůjdou na kafe, protože budu raději něco psát. To řešíme každý týden.

NKC – ŽV: A vy máte děti?

Milena: No, teď čekáme. Dřív na to nebyl čas. (směje se)

NKC – ŽV: Tak to gratuluji!

Zbyšek: To je přesně ten časový posun. Naši vrstevníci mají děti tak šestileté a my do toho půjdeme vlastně až teď. Vysokoškolské studium a případný doktorát vám založení rodiny odsune tak o šest sedm let.

NKC – ŽV: Naráželi jste na to, že kvůli práci nemáte moc času. Dovedli byste odhadnout, kolik času týdně strávíte průměrně v práci?

Zbyšek: Já vždycky říkám, že udělám nejvíc práce doma. Protože tady, když musím komunikovat se studenty, neudělám v podstatě nic. To se dá dělat jenom, jak tomu říkám, manuální práce na počítači.

Milena: Běžně tady těch osm hodin denně určitě jsme.

Zbyšek: Plus minimálně dvě tři hodiny pracujeme ještě doma.

Milena: A taky o víkendu. A když je něco akutního, není problém pracovat dvanáct hodin denně. Když jsme loni psali skripta, museli jsme si vzít dovolenou. Vzala jsem si tři týdny, abych mohla ta skripta dodělat.

Zbyšek: K tomu máme tak dva měsíce služebních cest v zahraničí.

O úspěchu

NKC – ŽV: Jaké jsou vaše největší dosavadní úspěchy, na co jste pyšní, co se vám v práci nejvíc povedlo?

Zbyšek: Jsou to třeba naše projekty – mám jich teď už devět vlastních, což někdy nemají kolegové za třicet let práce ve škole. Nebo naše publikace. My už máme každý skoro dvě stě publikací.

NKC – ŽV: Dvě stě publikací?

Zbyšek: Neznám to číslo přesně. Celkové číslo je o něco vyšší. Každý máme asi patnáct nejlepších článků v impaktovaných zahraničních časopisech. Přitom na fakultě je řada lidí, kteří mají jeden nebo dva, případně žádný. Jasně, že dřív to tak nešlo. Lidé si odučili a tím to pro ně končilo. Ani neměli jiné možnosti. Dneska jsou ty možnosti nesrovnatelné.

NKC – ŽV: Co vám k tomu podle vás pomohlo?

Milena: My máme štěstí, že pan profesor Černý je dobrý manažer. On ty grantové projekty rozjel, takže teď už se to na sebe nabaluje. Jakmile získáte kontakty, lidi se vám ozývají, že by s vámi chtěli spolupracovat. Řešení grantových projektů vám dává nejen téma pro publikování a výzkum, ale přináší také finance pro pořízení kvalitního laboratorního vybavení, bez kterého se v současném materiálovém výzkumu prostě neobejdete. Díky řešení grantových projektů jsme si mohli dovolit pořídit vybavení, z něhož je část v ČR zcela ojedinělá.

Zbyšek: Takových laboratoří, jako máme my, je asi pět na světě. A všechno je to vytvořené od nuly, je to devět let práce.

Milena: Takže tím pádem máme i spoustu studentů, diplomantů i projektů.

Zbyšek: Z toho jsou také ta čísla publikací.

Milena: Taky máme radost, že jsme se spolupodíleli na zavedení nového oboru a podařilo se mi rozjet výuku chemie, která na fakultě v podstatě nefungovala. Prosadila jsem, že spoustu chemických předmětů učíme už prváky, což tady nebývalo.

NKC – ŽV: Řekli byste o sobě, že jste úspěšní?

Milena: Já myslím, že ano.

Zbyšek: Skromně. (směje se)

Milena: Já myslím, že kdybychom nebyli, tak bychom to asi ani nedělali. Já bych se nesmířila s prací, která by mě nebavila a kde bych nebyla úspěšná. Taková práce nemá smysl.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Co vám přináší, že oba pracujete ve vědecké profesi? Má to pro vás nějaká pozitiva?

Milena: Strašně nám to vyhovuje. Radíme se mezi sebou, vlastně pořád pracujeme.

NKC – ŽV: A má to třeba i nějaká negativa?

Zbyšek: Já myslím, že ne. Mně to přijde úplně optimální.

NKC – ŽV: A jak se vám spolupracuje?

Milena: Já něco naměřím, on ví, že jsem mu to naměřila dobře, já mu to předám včas, tak jak on chce...

Zbyšek: Samozřejmě, když ty výsledky nejsou takové, jaké chci, tak se pohádáme. (směje se)

Milena: My jsme ale tým. Spolupracujeme rádi.

Zbyšek: Když se podíváte na ty publikace, tak zjistíte, že je máme většinou spolu.

O rodině

NKC – ŽV: Říkala jste, že čekáte miminko. Přemýšleli jste už o tom, jak to budete zvládat a jaké dopady bude mít rodičovství na vaši práci?

Milena: Moji rodiče jsou v důchodu, tak přislíbili, že pomůžou. A jsem dohodnutá, že první půlrok zůstanu doma úplně. Budu ale muset pracovat, protože řídím ještě granty z finančního hlediska; stejně jako psát články, to se dá naštěstí dělat i z domova. Vedu také tři doktorandy, kterým nemůžu říct, že končím, že si mají hledat někoho jiného. Po půl roce plánuji, že začnu přednášet. Doufám, že dítě bude hodné a že to budeme všechno zvládat.

NKC – ŽV: A vy jste v souvislosti s narozením miminka přemýšlel, že budete muset třeba ubrat v práci?

Zbyšek: Asi budu muset méně cestovat. Jinak se v té práci ubrat nedá. Můžu si vzít víc práce domů, to určitě. Ale nevypadá to dobře, když k tomu není důvod. Ale když je důvod, tak to šéfovi nevadí, pokud je práce hotová v termínu. To je výhoda vysoké školy. Člověk odpřednáší, má konzultační hodiny, a kdy si tu další práci udělá, je na něm.

NKC – ŽV: A co se týče vašeho zaměstnavatele, vychází vám v tomto ohledu vstříc?

Milena: Šéf je nadšený, že si zakládáme rodinu. Strašně nám to přeje. Na tom, že se chci brzy vrátit, jsme se dohodli spolu. Není možné přerušit práci a říct, že tady čtyři roky nebudu. To prostě nejde. A ani bych to tak nechtěla. Přišla bych o kontakty a zahodila bych tak spoustu let práce. Když člověk zůstane doma, tak ho nic nenutí na sobě pracovat. Doufám, že to nějak půjde skloubit. Uvidíme.

NKC – ŽV: A jaké máte plány do budoucna, kolik byste chtěli mít dětí?

Zbyšek: Ještě jedno.

Milena: Ještě aspoň jedno. Slíbili nám tu mateřskou školku, tak doufejme, že bude brzy hotová. (směje se)

Zbyšek: Říkají, že by měla být hotová během dvou let.

Milena: Což by nám strašně pomohlo.

NKC – ŽV: Myslíte si, že rodičovství změní pohled na vaši práci?

Milena: Stoprocentně.

Zbyšek: Určitě. Člověk změní priority.

Milena: Proto jsme spěchali na ty habilitace, abychom to měli hotové, protože to zabere strašného času. A teď budu vědět, že tady udělám jen to nejdůležitější a ty ostatní věci buď někomu předám, nebo holt počkají.

O společném životě a koníčcích

NKC – ŽV: Mluvili jsme o vašem pracovním vytížení. Vedle toho je samozřejmě potřeba zabezpečit také péči o domácnost. Máte v tomto směru nějak rozdělené činnosti?

Zbyšek: Děláme všechno napůl a funguje to.

Milena: Ano. Úklid jednou týdně musí stačit a funguje u nás dělba práce. (směje se)

NKC – ŽV: A tato dělba práce u vás vyplynula samovolně?

Milena: Ano. Manžel je vycepaný od maminky.

Zbyšek: Já jsem zvyklý z domova, takže mně to přijde normální.

NKC – ŽV: Zůstane vám vedle času, který strávíte v práci, také čas na nějaké koníčky?

Zbyšek: Já aktivně sportuju, téměř každý den. Hraju stolní tenis, tenis a nohejbal.

Milena: Já dělám už osm let orientální tance, i jako lektorka. A pak se doma starám o zahradu.

NKC – ŽV: A máte nějaké společné koníčky?

Milena: Cyklistiku a lyžování. Co máme ještě...? Televizi... (směje se)

Zbyšek: To je takový, že se pustí a ty u toho usneš už v devět. (směje se)

Eva a Zdeněk Samcovi

prof. Eva Samcová, CSc.

Narodila se v roce 1947 v Praze. V roce 1970 absolvovala magisterské studium chemie, specializace analytická chemie, na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Poté nastoupila nejdříve jako odborná pracovnice a později jako asistentka na Lékařskou fakultu hygienickou UK (nyní 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze). V roce 1985 obhájila disertační práci v oboru chemie a toxikologie na Ústavu lékařské chemie a biochemie 3. LF UK. V roce 1995 se stala docentkou a v roce 2009 profesorkou lékařské chemie a biochemie na Univerzitě Karlově v Praze. V roce 1999 převzala vedení Ústavu lékařské chemie a toxikologie a od roku 2005 vede Ústav biochemie, buněčné a molekulární biologie 3. lékařské fakulty UK v Praze. Přednáší biochemii, je členkou mnoha odborných komisí a společností. Je autorkou a spoluautorkou více než padesáti vědeckých článků v renomovaných časopisech. Od roku 1997 dosud je studijní prodělkankou 3. lékařské fakulty pro anglické curriculum.

prof. RNDr. Zdeněk Samec, DrSc.

Narodil se v roce 1947 ve Frenštátě pod Radhoštěm. V roce 1970 absolvoval magisterské studium chemie, specializace analytická chemie, na Přírodovědecké fakultě UK v Praze a o tři roky později obhájil disertační práci v oboru fyzikální chemie na Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR. V roce 1991 se stal docentem a v roce 2002 profesorem fyzikální chemie na Univerzitě Karlově v Praze. Ve své profesi začínal v roce 1974 jako odborný pracovník na Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR, kde se později stal vědeckým pracovníkem, vedoucím oddělení elektrochemie a v roce 2007 ředitelem ústavu. Zdeněk Samec vyučuje na Přírodovědecké fakultě UK a je členem mnoha odborných komisí a společností (např. České chemické společnosti, International Society of Electroscopy nebo American Chemical Society). Je autorem a spoluautorem více než sto třiceti impaktovaných publikací.

Eva a Zdeněk mají dvě dospělé děti, dceru a syna.

Mysleli jsme, že je to provizorium, a byla to naše nejkrásnější léta

O práci

NKC – ŽV: Mohli byste na začátek představit svůj obor, čím se zabýváte, a zároveň i svou pracovní pozici?

Eva: Já jsem přednostkou Ústavu biochemie, buněčné a molekulární biologie na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V našem oddělení se zabýváme především analytickými metodami při stanovení látek v biologickém materiálu, které mají význam pro medicínu. Velkou část naší pracovní doby tvoří výuka biochemie v prvním a druhém ročníku studia na naší fakultě. Samozřejmě máme i výzkumné projekty a podílíme se na výzkumném záměru fakulty.

Zdeněk: Můj obor je fyzikální chemie, specializace elektrochemie. Jsem ředitelem Ústavu fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR a zároveň vedoucím Oddělení elektrokatalýzy v tomto ústavu. Ve specializaci elektrochemie se zabývám procesy přenosu náboje přes různá rozhraní elektricky vodivých fází, zejména přes rozhraní dvou kapalin. Věnuji se jak teorii těchto procesů, tak i experimentálnímu výzkumu a částečně i aplikacím.

NKC – ŽV: Jak jste se ke svým oborům dostali? Měli jste někoho, kdo vás ovlivnil, motivoval, kdo byl vaším vzorem?

Zdeněk: Už na základní škole jsem měl rád přírodní vědy – biologii, chemii, dokonce i deskriptivní geometrii. A moji rodiče mi říkali, že chemie má budoucnost, zvláště polymery. (směje se) Já pocházím z Ostravska, kde má chemický průmysl tradici, tak jsem si říkal: „Chemie, to bude ono.“ Pak mě na chvíli lákala sociologie, ale na střední škole mě uchvátila chemie. Objevil jsem knihu Úvod do fyzikální chemie autorů Brdičky, Kalouska a Schütze. A i když z dnešního hlediska možná není tak dobrá, tenkrát jsem se díky ní rozhodl, že půjdu studovat chemii.

NKC – ŽV: A čím byli vaši rodiče, když vám tvrdili, že budoucnost je v polymerech?

Zdeněk: Tatínek mě učil základy chemie. Vystudoval střední stavební školu v Brně, takže měl k praxi hodně blízko. A tak to asi nějak odhadl, že polymery mají budoucnost.

Eva: Moje cesta k chemii byla úplná náhoda. Já jsem vždycky chtěla studovat medicínu a v posledním roce na gymnáziu mě strýc začal přemlouvat, ať jdu studovat chemii. Já jsem tedy šla, ale k medicíně jsem se nakonec dostala oklikou.

Zdeněk: Já jsem si vzpomněl, proč jsem skončil na analytické chemii. Když jsem začínal studovat chemii na Přírodovědecké fakultě, inklinoval jsem k biochemii. Tam ale nebylo místo a já jsem nastoupil na radiochemii. Tenkrát jsem začal chodit se svojí drahou ženou a ona byla přijata na katedru analytické chemie. Tak jsem tam musel být taky! (směje se)

NKC – ŽV: A ten váš strýc, kterého jste zmiňovala, měl něco společného s chemií?

Eva: On byl profesorem chemie. Okolo něj byla vždycky spousta studentů, kteří s ním jezdili i na dovolenou, a já jsem tam jezdila taky. Bylo tam moc veselo. Takže to bylo spíš to prostředí, které mě tenkrát zlávalo.

Zdeněk: Prostředí je důležitý činitel.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Dá se říct, že se vaše obory prolínají, že pracujete na podobných problémech?

Zdeněk: Do jisté míry ano. Máme také společné projekty i vědecké publikace. Koneckonců jsme také vyšli ze stejné katedry analytické chemie.

NKC – ŽV: A jak se vám společně pracuje? Jak vypadá taková spolupráce?

Zdeněk: Každý máme k dispozici jiné metody, takže se spíš doplňujeme.

NKC – ŽV: A jak to vypadá, když připravujete společnou publikaci? To musí být docela náročné. Řešíte tyto záležitosti i doma?

Zdeněk: No jéje! (směje se) Vědecký pracovník nemá omezenou pracovní dobu, takže v rámci možností se dělají věci doma, o víkendech, na dovolené a tak dál.

Eva: Protože jsme oba dva na dost exponovaných místech, stává se, že v průběhu dne nemáme v práci klid, takže velmi často pracujeme doma.

Zdeněk: Pokud jde o spolupráci na publikaci, tak záleží, kde spočívá její váha. Každá publikace má hlavního autora, který ji dává dohromady. Když publikace zahrnuje například stanovení biologicky významných látek, tak je to pracoviště mé ženy. Když je to více orientováno na teorii nebo návrh elektrochemické metodiky, tak jsme to my. Příprava publikace pak probíhá tak, že na jednom pracovišti vznikne první draft, který se předá na druhé pracoviště. Takhle se to posílá z pracoviště na pracoviště, dokud se to nedostane do formy, v níž se to dá předložit časopisu.

NKC – ŽV: A míváte v pracovních záležitostech nějaké neshody? Že vám třeba manžel z článku vyhodí něco, na čem vy trváte, nebo naopak.

Eva: Já myslím, že ne. Neshody nevznikají.

Zdeněk: No, že se neshodneme v některých věcech, se stává. Ale že bychom se kvůli tomu celkově neshodli, to ne.

NKC – ŽV: A kolik těch společných publikací už za sebou máte?

Zdeněk: Dvacet?

Eva: Já nevím. Patnáct?

Zdeněk: Tak, řekněme, patnáct dvacet.

NKC – ŽV: A kdybyste měli nějakým způsobem shrnout, co vám to přináší, že oba pracujete v podobném oboru? Ať už pozitivně, nebo negativně.

Eva: Já si myslím, že je to velká výhoda, protože my hodně podobně myslíme, a to se promítá samozřejmě i do naší práce a výzkumu.

Zdeněk: Já tohle nedovedu posoudit, protože vlastně ani nemám zkušenost, že bych žil s někým jiným, kdo by dělal třeba v oblasti psychologie nebo sociologie. Takže nevím, jaká výhoda by z toho případně mohla plynout. Když jsou ty obory moc odlišné, tak se pak partneři můžou střetávat nad nějakým problémem o úroveň výš – například ve filosofii.

NKC – ŽV: A nějaká negativa byste našli?

Eva: Někdy se samozřejmě dohadujeme o tom, jestli se má hodně pracovat doma, nebo jestli se má někde jet, třeba na kole. To já spíš občas tlačím na to, abychom někde jeli, a můj muž se tomu občas trochu brání.

NKC – ŽV: Kolik času věnujete podle vašich odhadů práci? Řekněme, jak vypadá třeba váš průměrný pracovní týden?

Zdeněk: Ono je to těžké odhadnout. Když se řeší nějaký vědecký problém, tak se tomu člověk věnuje na přeskáčku. Třeba ráno doma, ale pak začnu myslet na něco jiného, co musím udělat nebo zařídit. Když člověk dělá ředitele, tak toho času na vědeckou práci moc není. Ale kdybych měl odhadnout, kolik času jsem věnoval vědecké práci, když jsem ještě nebyl ředitelem ústavu, tak bych řekl, že to bylo takových dvanáct patnáct hodin denně.

Eva: Já to vůbec nedokážu odhadnout, protože já přijdu na fakultu a pořád mám nějakou činnost. Vadí mi, že začnu na něčem pracovat a okamžitě do toho skočí něco, co se musí okamžitě vyřešit. Takže na vědeckou práci

mám tak maximálně dvě hodiny denně. Já jsem na tom o trochu hůř než můj muž. My máme hodně výuky, takže se na ni musíme připravovat a taky zkoušet, a zkoušíme hodně. Takže na práci, o které teď mluvíme, mám dvě hodiny denně a pak večery a víkendy.

NKC – ŽV: A když k tomu započítáte i svou práci ve škole?

Eva: No tak potom bych musela říct dvanáct hodin denně! Než se do té vědecké práce dostanete a než přepnete mozek, trvá to tak deset patnáct minut. A v tu chvíli vám sem někdo přijde s tím, co je nezbytné zařídit právě teď. Ráda bych na vědeckou práci měla víc času, ale bohužel plně soustředěně se tomu můžu věnovat tak ty dvě hodiny denně. A těch deset až dvanáct hodin denně, to je práce pro fakultu. Musím se připravovat na přednášky a tak podobně.

NKC – ŽV: Zmiňovala jste určitá negativa, co vám vadí na vaší práci. Vzpomněla byste si ještě na nějaké další aspekty?

Eva: Já musím říct, že mně nevádí nic. Já mám tu práci strašně ráda a jsem tady moc spokojená, například i s tím kolektivem. Mám tady převážně mladé lidi do pětatřiceti let.

NKC – ŽV: A co vás naopak na vaší práci nejvíc baví?

Eva: Možná, že je to ta pestrost toho, co dělám.

NKC – ŽV: A co vás, pane profesore, na vaší práci nejvíc baví a co vás nejvíc štve?

Zdeněk: Asi bych mohl říct, že na mojí práci mě nejvíc baví, že se mi daří. Protože člověk to dělá taky proto, aby se dostal někam dopředu, aby na něco přišel, aby to mohl prezentovat a obhajovat na vědeckém fóru. Ten úspěch z bádání je droga. A co mě nebaví? Já jsem svou kvalifikační vědecký pracovník a vždycky jsem se zabýval vědou. Oblast řízení organizace je jiný druh činnosti. Pokud té organizační činnosti není moc, je to v pořádku. Ale jakmile to přerůstá přes hlavu a jde to na úkor...

Eva: Té drogy...

Zdeněk: ...té drogy, tak to potom kazí chuť. Sice ne tu k životu, ale člověk ztrácí motivaci. Takže jde o to najít rovnováhu mezi obojím, což je těžké. Stane se, že mě to některé dny baví míň než jiné, ale pořád se dá dělat dost pěkných věcí. Například takových, kdy člověk narazí na problém a podaří se mu ho alespoň částečně vyřešit.

NKC – ŽV: A kolik procent vašeho pracovního času vám zabere manažerská práce a kolik času vám zbývá na vědu?

Zdeněk: Já to odhaduju tak sedmdesát procent manažerské práce a třicet procent vědecké práce. A posunuje se to spíše k vyššímu podílu ve prospěch manažerské práce.

O úspěchu

NKC – ŽV: Zmiňoval jste pracovní úspěchy, které pro vás představují jistou motivaci pro další práci. Zajímalo by mě, co považujete za svoje největší pracovní úspěchy, na co jste pyšní?

Zdeněk: My jsme tak zhruba v polovině sedmdesátých let založili obor, nebo spíš část oboru elektrochemie, a to elektrochemii přenosu náboje přes rozhraní dvou nemísitelných kapalin. Byli jsme u toho, kdy všechno, na co se sáhlo, bylo nové. A taky se to rychle publikovalo, takže takových šest až osm publikací ročně v zahraničních časopisech bylo normální. To trvalo asi patnáct dvacet let. Teď už ten obor přešel do stadia, kdy se hledají nové cesty a aplikace. Ale tehdy to bylo pole neorané. Nás bylo asi deset nadšených lidí, kteří se zabývali podobnou problematikou, a vše se rozvíjelo velice rychle.

Eva: Já považuju za úspěch, že navzdory tomu, že jsem byla tak plně pracovní vyčizená, se mi podařilo vychovat dvě dobré děti. Že se mi v těch prvních letech jejich života, kdy to bylo nejnáročnější, podařilo neztratit kontakt s oborem a v pozdějším věku se mi podařilo vybudovat tenhle ústav. My jsme byli v jiném ústavu a dělali jsme trochu jiný obor – toxikologii. Byla nutnost vybudovat na fakultě nový ústav biochemie a mně se to, myslím, podařilo. Taky jsem pracovala na vědeckých projektech a vlastně pořád pracuji a stále mě to baví. A to je pro mě možná ten největší úspěch.

NKC – ŽV: Já bych se teď vrátila k vaší rodině a dětem. V jakém stadiu vaší kariéry se děti narodily?

Eva: Máme dvě děti. Dceři je třicet šest let a synovi bude letos třicet. Dcera se narodila v roce 1973, v době, kdy můj muž dodělával postgraduální studium. Já jsem nastoupila do práce už v roce 1970, bylo to tedy tři roky po začátku mé kariéry. Bohužel mě trošku mrzí, že kvůli tomu, že jsem měla zaměstnání, kde jsem musela být přítomna, jsem dala dceru v deseti měsících do jeslí, což mi samozřejmě dodneška vyčítá a já si to vyčítám taky. Tenkrát byla ale úplně jiná doba. Pak se narodil Martin. S ním už jsem byla doma dva roky. To byla velmi krásná doba a potom to čím dál víc směřovalo k takovému tomu „normálnímu životu“, kdy už děti nepotřebují základní péči a dá se s nimi jednat jako s rozumnými lidmi.

NKC – ŽV: A jakým způsobem jste to zvládali? To muselo být skutečně náročné.

Eva: Já myslím, že těžko, ale můj muž si na to možná ani nepamatuje a myslí si, že to nebylo tak těžké. Ale pro mě bylo nejvíc stresující to, že jsem v noci sledovala děti, jestli náhodou nedostanou rýmu nebo kašel nebo jestli nepřichází něco, kvůli čemu bychom s nimi museli zůstat doma. Protože to by byl problém. Kdo by je hlídal, když já musím učit? A tenkrát jsme učili skutečně hodně.

NKC – ŽV: To už jste učila na lékařské fakultě?

Eva: Já jsem tady v podstatě od roku 1970, takže už tady příští rok budu čtyřicet let! Od prvního dne nástupu

jsem učila dvacet pět hodin týdně, což bylo teda příšerné a teď už to tak samozřejmě není. Tenkrát to bylo komplikované, protože mě neměl kdo zastoupit ve výuce. To by se musela ta výuka zrušit, takže jsme vždycky přemýšleli, kdo by nám mohl hlídat. Jenomže maminka byla zaměstnaná.

NKC – ŽV: A jak vy, pane profesore, vzpomínáte na dobu, když jste měli malé děti?

Zdeněk: Já nevím. Možná, že se mýlím, ale z mého pohledu to bylo šťastné období života. Bylo toho hodně – děti, plno starostí. Možná tu větší část povinností nesla na sobě moje žena, ale nemůžu říct, že bych se vznášel v oblacích a s ničím jí nepomohl.

Eva: To určitě ne. To by vůbec nešlo, kdyby mi můj muž nepomáhal.

Zdeněk: Řekl bych, že to bylo šťastné období. Nevzpomínám si, že bych si říkal, že tohle už nechci znovu zažít.

NKC – ŽV: Zmínil jste, že většinu péče o děti měla na starosti vaše žena. Dohadovali jste se nějakým způsobem o tomto rozdělení, nebo jste to brali jako samozřejmost?

Eva: Já myslím, že jsme se o tom vůbec nedohadovali.

Zdeněk: Já myslím, že to moje žena vzala na sebe prostě nějak přirozeně a pomáhala nám i rodina, hlavně můj táta.

Eva: Měli jsme komplikace se synem, který byl alergik. Manželův otec ho vždycky bral na tři neděle do Frenštátu. O rodinu jsem se mohla opřít. Samozřejmě ale, že to hlavní bylo na mně. A taky se to jistě odrazilo i na mém profesním vývoji v té době. Zatímco můj muž už hodně publikoval, já jsem stála.

NKC – ŽV: A jakým způsobem vám vycházeli vstříc ve vašem zaměstnání? Dá se mluvit o nějaké podpoře ze strany vašich vedoucích nebo kolegů?

Eva: Tak bych to určitě neřekla. Já jsem neměla to štěstí, že by na pracovišti byl někdo, kdo by měl podobné problémy jako já. Můj šéf děti neměl a ostatní také ne, takže podpora tam moc nebyla. Ale zase jsme spolu dobře vycházeli. Cítila jsem nicméně, že musím pracovat aspoň na devadesát pět procent, aby to prostředí pro mě bylo příjemné.

NKC – ŽV: A kdybyste měli nějakým způsobem porovnat možnosti kombinovat práci a rodinu, které jste měli vy, se situací vašich mladších kolegů? Byli jste na tom lépe, nebo hůře?

Eva: Já si nemyslím, že bychom na tom byli lépe nebo hůře, ale ta doba byla trochu jiná. Ono v těch sedmdesátých letech tlak společnosti na výkon přeci jenom nebyl takový jako dnes, tedy aspoň jsem to tak necítila. My jsme tu práci dělali dobrovolně a s láskou, nebyl na nás vyvíjen žádný tlak.

Zdeněk: Já s tím souhlasím. Taky na pracovištích už není taková legrace, jako bývala.

Eva: Ano, to je pravda. Na pracovišti bývalo veseleji, protože se to prostě tak nebralo. V mnoha věcech těm mladým nezávidím. Ale nehodnotila bych to, všechno má své.

NKC – ŽV: Zmiňovali jste, že jste oba velice pracovně vytížení. Jakým způsobem zvládáte péči o domácnost?

Eva: Můj muž je naprosto skvělý. My pracujeme oba dva stejně v práci i doma. U nás každý dělá to, co je zrovna potřeba. Když je potřeba dát prádlo do pračky, tak to udělá zrovna ten, který třeba nevaří oběd.

Zdeněk: Tedy já vařím, jenom když musím, když jsem třeba na zahraniční stáži.

Eva: Já jsem měla takovou myšlenku, že by k nám chodila jednou za čtrnáct dní paní na úklid. Můj muž s tím nesouhlasil. Já se toho ale úplně nevzdávám.

Zdeněk: Co bych pak ale dělal?! (směje se)

NKC – ŽV: Předpokládám, že asi často jezdíte na nějaké dlouhodobější pobyty do zahraničí.

Zdeněk: To bývalo. Teď už jsou to většinou krátkodobé konference. To už si ani nemůžeme dovolit, abychom někde pobyli déle než deset dní.

Eva: Pracovně to nejde, abychom odjeli někam na dva tři měsíce, když jsme tady oba v takovém postavení. Ale můj muž jezdil často na delší stipendijní pobyty. To byl taky někdy problém, protože on vždycky odjel, když byly nějaké trable v rodině. To byl takový zákon schválnosti. Teď jezdíme často, ovšem na krátkou dobu.

NKC – ŽV: A když se vrátíte k těm vašim dlouhodobějším pobytům, jak jste to zvládali, když jste měli malé děti? Jezdili jste třeba spolu?

Eva: Ne, to tenkrát nebylo možné. Můj muž byl poprvé ve Spojených státech na půl roku a to jsem s ním samozřejmě nesměla jet. To jsme čekali Martina a Tereza už byla na světě.

Zdeněk: Asi to nebylo moc veselé.

Eva: To tedy nebylo.

NKC – ŽV: A stýskalo se vám?

Eva: No mně se stýskalo samozřejmě hodně a můj muž přijel strašně hubený. (směje se)

Zdeněk: Dříve, v těch sedmdesátých letech, byly metody spojení velmi komplikované. Když jsem přiletěl do Spojených států, tak jsem vyhledal telegrafní společnost a poslal jsem domů telegram.

Eva: Já myslím, že to období prvního výjezdu, kdy jsem čekala Martina, měla jsem Terezu a chodila jsem do práce, bylo hodně složité. Nebylo žádné spojení. Muž mi psal akorát tak jednou za týden dopisy.

Zdeněk: Ty dopisy máme ještě schované.

Eva: Jsou to krásné dopisy.

NKC – ŽV: A co vám psal?

Eva: No, takové to, co se píše.

Zdeněk: Co vařím, o lásce a tak dál. (směje se)

Eva: On psal strašně krásné dopisy!

O životě a plánech do budoucna

NKC – ŽV: Jak jste se spolu seznámili?

Eva: My jsme se poznali v prvním ročníku na vysoké škole a na konci prvního ročníku jsme spolu i začali chodit. Chodili jsme spolu pak čtyři roky na vysoké. Jeden den jsme měli promoci, to bylo 30. 6. 1970, a hned druhý den jsme měli svatbu. Takže my se známe už spoustu let. Už i stejně myslíme.

NKC – ŽV: A co se týče vašeho volného času, co rádi děláte, co vás baví?

Zdeněk: My jsme si oblíbili výjezdy na kole podél Vltavy. Jinak je toho času málo.

Eva: My se hodně stýkáme s rodinou a to zabere hodně volného času. Třeba o sobotách a o nedělích, když máme rodinnou slezinu, trvá to i čtyři hodiny. Pak máme také dva malé vnuky, které občas hlídáme. A já teď strašně ráda vařím, můžu říct, že se to teď stalo mým koníčkem. Jednou ročně také jezdíme na sportovní tábory Univerzity Karlovy. Tam si rádi zacvičíme. Já jsem teď ale po operaci páteře, takže tomu cvičení moc nedám.

NKC – ŽV: Vaše děti pracují ve vašem oboru, nebo vystudovaly něco jiného?

Eva: Naše děti nejsou v našem oboru. Dcera je teď už docela dlouho s dětmi doma. Vystudovala gymnázium, potom nástavbu a pracovala v bance. Příští rok by chtěla začít kombinované studium na vysoké škole. Náš syn Martin je gynekolog. Je už čtvrtý rok po promoci a ještě není ženatý.

NKC – ŽV: Jaké jsou vaše plány do budoucna? Ať už třeba v oblasti soukromého, nebo pracovního života. Na co se těšíte?

Eva: Nedávno jsme měli sraz se spolužáky z vysoké školy a tam jsem se trochu vyděsila. Rozčilovalo mě, jak někteří spolužáci a spolužačky neustále říkali, jak se těší do důchodu. To mě trochu znechutilo. Já si myslím, že ještě takových pět let bych mohla být v práci užitečná. Zatím mě to všechno hrozně baví a jde mi to. Nevím, jaké to bude, až přestanu pracovat, nedovedu si to představit. Moje děti říkají: „Mami, prosím tě, ty nechod' do důchodu, protože to by bylo hrozný!“

Zdeněk: Mám stejný názor. Rozhodně to není důchod, na co bych se těšil! Těším se na to, že se mi podaří získat víc času na práci, která mě baví, to znamená na vědu. Mám taky pár nápadů na projekty. Jenže, jak člověk stárne, schopnosti uvažování se zhoršují a už to není ono. Vidím kolem sebe ale řadu lidí, kteří si udrželi dobrou kondici do vysokého věku. Třeba profesor Zahradník. Tomu bylo osmdesát a je pořád skvělý! Uvažuje, píše...

Eva: Je to touha po tom, abychom zůstali rozumem zachováni a mohli pracovat. Nemyslím v téhle pozici, ale abychom mohli dělat práci, co máme rádi.

Zdeněk: No, a taky se těšíme, že vnuci porostou a budou třeba potřebovat nějakou pomoc odbornou.

Eva: Největší radost nám udělal náš šestiletý vnuk, když začal klást otázky, na které se snažíme najít odpověď. Například: „Prosím tě, babi, vysvětli mi, jestli ten Ježíšek je. A když teda je, tak proč má takový práce, že musí každému nosit ty dárky? A jak je to?! Někdo říkal, že Ježíšek vůbec není!“ Já jsem strašně přemýšlela, co mu na to mám říct. A potom jsme našli takový nádherný článek, ve kterém bylo, že právě ta víra v Ježíška je to nádherné. A tuhle zase přišel za mým mužem a říkal: „Prosím tě, dědo, řekni mi, ten můj kamarád Kuba, on mi říkal, že tryskáč je rychlejší než blesk. Já jsem mu říkal, že blesk je rychlejší než tryskáč!“ A nádherné na tom bylo, že to můj muž pojal jako vážnou výzvu. Seděl dvě tři hodiny a zjišťoval, jakou rychlost má blesk a jak rychle létá letadlo.

Zdeněk: Ono to není tak jednoduché, protože o blesku se toho pořád ještě moc neví a má různé fáze.

NKC – ŽV: To to nestačilo jen zadat do Googlu?

Zdeněk: Ne, to nestačilo. Já jsem se podíval do Feynmanových přednášek z fyziky. Tam jsem našel odpověď, že v jedné fázi je blesk podstatně rychlejší než tryskové letadlo.

Eva: A to je právě to nádherné.

Zdeněk: Když život přináší intelektuální výzvy, tak mě baví žít.

Eva: Líbí se nám takové jedno motto, které pochází z naší oblíbené knihy: „Mysleli jsme, že je to provizorium, a byla to naše nejkrásnější léta.“ Člověk si pořád myslí, že bude ještě lépe, a najednou zjistí, že to všechno tak strašně rychle uteklo. Až moc rychle.

NKC – ŽV: A chtěli byste něco změnit, když se podíváte zpátky?

Eva: Ne. Já si myslím, že jsem měla hrozně šťastný život, a i kdyby měl teď skončit, tak za to všechno strašně děkuju.

Zdeněk: Nemám námitek. (směje se)

Beata a Adam Strachotovi

MSc. Ing. Beata Strachotová

Narodila se v roce 1976 v Polsku. Vysokoškolské vzdělání získala v roce 2001 na Rzeszowské technologické univerzitě v Polsku. Od roku 2005 pracuje v Ústavu makromolekulární chemie Akademie věd ČR jako výzkumná pracovnice, kde zároveň provádí výzkum pro svou disertační práci. Je autorkou a spoluautorkou několika článků a řady konferenčních příspěvků. V současné době je na mateřské dovolené.

RNDr. Adam Strachota, Ph.D.

Narodil se v roce 1971 v Čáslavi. V roce 1996 ukončil magisterské studium na univerzitě v Hamburku. Zde také o čtyři roky později obhájil svou disertační práci a absolvoval rok a půl dlouhou postdoktorskou stáž mezi roky 2003–2005. Od roku 2000 pracuje v Ústavu makromolekulární chemie Akademie věd ČR jako výzkumný pracovník. Je autorem a spoluautorem řady článků a konferenčních příspěvků.

Beata a Adam společně vychovávají dvě malé dcerky – dvojčata.

Děti jsou velká životní motivace. Člověk má najednou pro koho žít

O práci

NKC – ŽV: Začala bych úvodní otázkou, jestli byste mohli představit svůj obor a pracovní pozici, kterou v současné době zastáváte.

Adam: Oba pracujeme na Ústavu makromolekulární chemie Akademie věd na tématu umělých hmot.

Beata: Naše skupina se jmenuje Nanostrukturované polymery a kompozity.

Adam: Studujeme materiály, které jsou důležité v praxi, a snažíme se je vylepšit.

NKC – ŽV: Jakou pozici zastáváte v rámci svého ústavu?

Adam: Jsme výzkumní pracovníci.

Beata: Já ještě nemám Ph.D. Teď jsem na mateřské, a až se vrátím, začnu pracovat na doktorátu.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svému oboru?

Beata: Vystudovala jsem chemii na vysoké škole a pak jsem přijela na postgraduální kurz stipendia UNESCO/IUPAC do Ústavu makromolekulární chemie do skupiny, ve které teď pracuju. A už jsem tady zůstala.

NKC – ŽV: Kde jste studovala?

Beata: V Polsku, v Rzeszowě. To je krajské město.

Adam: Podle Wikipedie má asi šest set až sedm set tisíc obyvatel.

Beata: Studovala jsem na polytechnice, což je něco jako VŠCHT tady v Praze. Ke konci studia jsem dostala nabídku studijního pobytu v Praze. Ústav makromolekulární chemie organizuje každý rok desetiměsíční kurz pro absolventy vysokých škol a držitele tohoto stipendia.

NKC – ŽV: Proč jste se rozhodla tady zůstat?

Beata: Já jsem tu poznala Adama a prostě jsem se zamilovala. Myslím, že jinak bych tady určitě nezůstala, i kdybych tu třeba měla práci. Asi bych se vrátila, protože by mě tady nic doopravdy nedrželo.

Adam: Prostě jsme se rozhodli, že chceme být spolu.

Beata: Uvažovali jsme také, že se usadíme v Polsku nebo v Německu. Nakonec jsme se rozhodli zůstat tady v Česku. Mně se tady líbí, měla jsem tu už známé a to je taky důležité. Ani jazyk pro mě nebyl problém. Samozřejmě, že kdybych žila třeba deset let v Německu, asi by tam ta jazyková bariéra nebyla. Ale tam je na rozdíl od Čech úplně jiná mentalita.

NKC – ŽV: A setkala jste se ze strany Čechů třeba s nějakými negativními reakcemi na to, že jste Polka?

Beata: Ne. Občas jsem třeba něco zaslechla, ale vůči mně si nikdo nic nedovolil. Já na Čechy nahlížím pozitivně. Stejně tak jako Adam na Poláky. Už jich hodně zná a ví, jak se chovají a myslí. Na začátku ale nebylo jisté, kde zůstaneme. Mně se tady moc líbilo, i ta práce. Adam ale dostal nabídku na postdoc do Hamburku, tak jsme tam odjeli. Takové nabídky se neodmítají.

Adam: Já už jsem v Hamburku v minulosti studoval. Mou školitelkou tenkrát byla paní profesorka Emma Thorn-Csányi, která je velmi úspěšnou vědkyní. Po několika letech se mi ozvala, jestli bych tam nechtěl přijet na postdoc. Tak jsme tam s Beátkou společně vyrazili.

Beata: Po roce a půl jsme se vrátili a já jsem získala místo na ÚMCH. Nastoupila jsem do stejné skupiny, ve které jsem působila v rámci projektu UNESCO. Už když jsme jeli do Německa, bylo mi řečeno, že můžu na ÚMCH zůstat, budu-li chtít.

O zahraniční stáži

NKC – ŽV: Jakým způsobem jste řešili svou situaci během Adamovy stáže v Hamburku? Měla jste tam také domluvenou nějakou práci?

Beata: Ne, já jsem jela jenom jako partnerka. Ze začátku to vypadalo, že tam budu moci pracovat. Šlo samozřejmě hlavně o peníze, protože jsem tam nemohla pracovat jen tak bez platu. To by tam myslím ani nešlo.

Adam: Pracovat jako dobrovolník bez platu souvisí i s tím, že nemáte například povinné úrazové pojištění a další věci. Zpočátku to vypadalo, že by tam bylo místo i pro Beátku přímo v mé skupině. Potom ale měla fakulta bohužel nějaké finanční problémy, a dokonce šly dolů i platy, takže jsme měli smůlu.

NKC – ŽV: Jak jste to snášela? Chyběla vám práce? Musela to pro vás být velká změna.

Beata: Chodila jsem tam na kurz němčiny, každý den asi čtyři hodiny. To se mi docela líbilo, protože jsem tam poznala hodně lidí a taky hodně cizinců. Dost jsem cestovala a často jsem jezdila i domů. Kromě toho jsem chodila taky do laboratoře. Domluvily jsme se s paní profesorkou, že tam můžu neoficiálně chodit. Takže jsem třeba pomáhala Adamovi dělat nějaké chromatografie a podobně. V podstatě jsem byla skoro každý den v laboratoři.

NKC – ŽV: A jak se vám tam líbilo?

Beata: Myslím, že jsem byla ráda, když jsme se vrátili do Prahy. Teď na to vzpomínám v dobrém, ale občas mi tam nebylo příjemně... Pokud prostě nemáte určitou náplň dne, je to těžké.

Adam: Ta nabídka na postdoc tenkrát přišla dost náhle a bylo třeba se rychle rozhodnout.

NKC – ŽV: Vy jste s tím, Beato, tehdy hned souhlasila, nebo jste o tom dlouze diskutovali?

Beata: Já jsem byla hned pro. Adamovi se tolik nechtělo.

Adam: Mně už se tam skutečně moc nechtělo.

Beata: Protože Adam už v Německu předtím byl. On hodně cestoval – řadu let byl v zahraničí, devět let v Německu a předtím také v Ženevě. Báł se, že se odcizí českému prostředí.

NKC – ŽV: Jak se tam líbilo vám, Adame?

Adam: Po vědecké stránce to nebylo špatné. Pokračoval jsem tam na projektu, který jsem započal, když jsem tam byl na doktorském studiu. Já jsem si tam totiž dělal celé doktorské studium. Pracoval jsem na zajímavých látkách a práce s nimi vyžadovala laboratorní vybavení a nádobí, které jsme v naší skupině na ÚMCH neměli.

NKC – ŽV: Mohl byste srovnat, jak se pracuje tady a jak se dělá věda v Německu?

Adam: To by bylo na dlouhé povídání. Hodně se to také proměnilo v čase. Když jsem tam začal studovat, rozdíl mezi českým a německým prostředím byly daleko větší. Teď už se ale postupně zmenšují.

Beata: Ve srovnání s Akademii nebo vysokými školami v Čechách měli v Německu víc peněz. To vybavení laboratoří bylo vesměs velmi dobré a hlavně nebyl problém, že by nějaké přístroje třeba chyběly. Díky dostatku přístrojů si toho člověk mohl hodně vyzkoušet nebo se naučit, což tady třeba nejde.

Adam: Plno analýz a charakterizačních metod si tam člověk mohl udělat úplně sám.

Beata: Takové ty fajnovější nebo citlivější přístroje, to je všude na světě stejné. Je jeden tým, který daný přístroj má, a jeden člověk, který to s ním dobře umí. Ten pak s tím přístrojem pracuje, aby ho ti ostatní nerozbili. Ty nejcitlivější stroje byly stranou, na ty se nesahalo. Pak byly ale starší modely, které měli k dispozici třeba doktorandi a mohli s nimi po zaškolení pracovat. A další, ještě starší přístroje měli k dispozici i pro normální magisterské nebo bakalářské studenty třeba na praktika. Ti k tomu sice ještě neměli takový vztah, ale mohli se toho hodně naučit a vyzkoušet na starších exemplářích.

NKC – ŽV: Takže hlavní rozdíl vidíte především v materiálovém vybavení?

Adam: Dobré materiálové zajištění je důležité. Teoretická stránka chemické práce je totiž jedna věc, ale praktická zkušenost s tím, jak ty látky doopravdy reagují, jak se chovají, jak se izolují a jak se konkrétně nějaká věc dotáhne do konce, je nenahraditelná. A to je právě jedna z věcí, které souvisí s bohatstvím a dobrým vybavením laboratoře. Druhá věc, která mi přišla na německém přístupu dobrá a která s penězi nesouvisela, byla, že lidi jsou tam na škole vedeni k tomu, aby měli často přednášky a prezentace. Co chvíli tam studenti v rámci výuky museli dělat přednášky, například jako část cvičení i praktik, v rámci kterých dostali za úkol, aby k danému teoretickému tématu něco připravili a přednesli to před ostatními. Než člověk prošel studiem, měl za sebou spoustu takových prezentací. To je velice dobrá věc. Člověk se naučil zvládat trému v situaci, kdy vůbec o nic nešlo. A když pak měl promluvit na nějaké konferenci nebo jinde veřejně před lidmi, nebyl to takový skok do studené vody.

NKC – ŽV: A našel byste na německém systému třeba i nějaká negativa?

Adam: Jedna věc, kterou bych nepřebíral, bylo relativně málo známek a někdy až příliš volná organizace studia. Člověk pak do určité míry mohl ztratit přehled o tom, jestli se mu daří, nebo ne. A tím, že si tam každý svůj studijní program sestavuje sám, je občas problém některé předměty skloubit, protože se mnohdy časově překrývaly. Pokud jde o německý akademický život po studiích, nelíbí se mi na něm, že se tam člověk zhruba každé dva až tři roky stěhuje. Musí měnit pracoviště, je to nutnost pro ty, co už mají doktorát. Málokdy se podaří zůstat někde více než na dvě období po sobě. V podstatě tam neexistuje, že by měl člověk trvalé pracovní místo. Smlouvu na dobu neurčitou získáváte až tehdy, když jste profesor.

Beata: Mně taky trochu vadila ta mentalita lidí. V Hamburku a v severním Německu obecně jsou lidé zdvořilí, ale udržují si velký distanc. Je velice těžké navázat s nimi bližší kontakt.

O kladech a záporech vědecké profese

NKC – ŽV: Dovedli byste říct, co vás na vaší práci nejvíc baví, co vás nejvíc těší?

Beata: Mně se třeba líbí, že každý den se v laboratoři děje něco jiného. Pro mě je také fajn, že je ta pracovní doba pružnější. Mohli jsme přijít třeba v devět nebo v deset a pak odejít večer. A ten čas v práci mi vždycky hrozně rychle utekl.

Adam: Souviselo to i s tím, že jsme tam pracovali oba.

Beata: Možná, já nevím.

Adam: Spolu jsme přijížděli a společně jsme vyraželi domů. Bylo to takové pružné. Když jsme se rozhodli, tak jsme vyrazili dřív nebo naopak později. Ta časová pružnost v akademickém prostředí je skutečně příjemná.

Beata: Vzhledem k tomu, že jsem cizinka, bylo pro mě docela důležité, že na ÚMCH působí hodně cizinců. Člověk má díky tomu kontakt se světem, s různými náhledy a názory. Myslím, že tohle bych v Polsku neměla. Pohybovala bych se jen mezi Poláky.

Adam: Je to taková pestřejší společnost.

NKC – ŽV: Adame, našel byste nějaká další pozitiva své práce?

Adam: Já souhlasím s Beátkou. Kromě toho mám rád chemii jako takovou, tedy nejen přímo ten obor, co dělám, ale třeba taky další specializace, jako například anorganiku. Ta se mi zalíbila, už když jsem měl poprvé chemii na základní škole. Bylo to o různých materiálech, všelijakých prvcích, krystalech, drahokamech a jinak neobvyklých materiálech.

Beata: On sbíral různé prvky už odmalička.

Adam: Ano, občas jsem dostával různé kousky jako vzorky a zkoušel jsem s nimi nějaké experimenty. Já mám taky velice rád historii, ale pro její studium jsem se nerozhodl, přestože je to velice zajímavý obor. Říkal jsem si, že je dobré, když člověk nemusí těžce hledat práci a kromě toho se může na témata dívat nezávisle na tom, že se třeba někomu nelíbí to, co napíše. Hodnocení práce o historii je podle mě hodně věc osobního názoru, mnohem více než například u hodnocení práce o chemii.

NKC – ŽV: Našli byste i nějaká negativa své práce?

Adam: Mě ani nic negativního nenapadá.

Beata: Občas jsou problémy v mezilidských vztazích.

Adam: Ale to je asi všude, kde jsou lidi. Ale ve vědě může někdy člověka přepadnout takový pocit, že se dělají věci, které přímo nepřinášejí peníze ani hospodářský zisk, zvláště pokud se zkoumá něco nového. Je to jiné, než když člověk vyrábí nějaké výrobky. To hned vidíte, jestli to má nějaký význam, nebo ne.

Beata: Děláme různé věci a občas se i zdá, že něco, co děláme, nemá smysl, ale je nutné to vyzkoušet. Ale myslím, že to není negativum.

NKC – ŽV: Jaké jsou vaše největší úspěchy, co se vám ve vaší práci dosud nejvíce povedlo?

Beata: V práci to nebyly zase takové veliké úspěchy. Syntetizovali jsme určité hydrogely, u kterých se nám podařilo podstatně snížit dobu jejich bobtnání. Bylo z toho několik úspěšných publikací.

Adam: Na tom dělala Beátka a teď, co je na mateřské, na tento projekt dohlížím já. Byl to velice úspěšný projekt, jehož výsledky se dají dobře prezentovat. Ty hydrogely se díky tomu rychlému nabobtnání a odbobtnání zvětšují a zmenšují jako sval.

Mně se, myslím, povedla práce na epoxidech, které patřily do skupiny takzvaných nanokompozitů. Na tomto projektu jsem pracoval s naším vedoucím a jsou z toho tři velice dobře citované publikace. Kromě toho jsem se také podílel na tom hydrogelu.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Myslíte, že je to pro vás výhoda, že oba pracujete v podobné oblasti?

Beata: Já si myslím, že ano. Pro někoho to sice může být nevýhoda, že tráví hodně času s partnerem v práci i doma, ale my jsme to tak nevnímali. Motivujeme se. Adamovi se třeba do něčeho nechce a já se ho snažím přesvědčit, že to má zkusit. Máme trošku jiné charaktery – Adam je spíš takový uzavřenější a má rád pohodu. (směje se)

NKC – ŽV: Nechtěla jste, doufám, říct, že je líný?

Beata: (směje se) Ne, to ne! Ale potřebuje občas nějakou motivaci. Myslím, že to můžu říct. I v práci jsem si všimla, že známí říkají, že je dobře, že pracujeme společně, protože nám to jde lépe a jsme výkonnější.

NKC – ŽV: Má skutečnost, že pracujete oba ve stejném oboru, také nějaké nevýhody?

Adam: My jsme, myslím, žádné nevýhody nepocítili. Problémy by mohly nastat, kdybychom dělali na stejných tématech. To by pak asi nebylo dobré. Ale teď máme každý svoje úkoly a zabýváme se svými tématy. Naopak si myslím, že jsme si lépe zorganizovali čas a mohli jsme se vidět i častěji než jen u snídaně a u večeře.

NKC – ŽV: A dáváte si třeba číst svoje články, rozebíráte spolu postupy experimentů?

Beata: Myslím, že já se víc ptám Adama, co mám udělat, jakou další analýzu volit, protože má více zkušeností. Pro mě je to velká pomoc. Člověk se sice vždycky může zeptat svého šéfa, ale samozřejmě se šéfem je ta interakce úplně jiná. Když šéf něco řekne, tak to platí, nebo by to aspoň mělo platit. A pokud to neuděláte, není to dobré. Adam má třeba nějaký názor a já ho nemusím poslechnout.

Adam: Já jsem přece jenom o pět let starší. Jsem tím pádem taky trochu jako starší kolega. Sám jsem se na studiích taky radil s těmi zkušenějšími, jak mám dělat to nebo ono. Ono to pomůže, když si můžete promluvit s někým, kdo už něco podobného dělal.

O rodičovství

NKC – ŽV: Kolik máte dětí?

Beata: Dvě holčičky. Jsou to dvojčátka. V prosinci jim byly dva roky.

NKC – ŽV: To muselo být určitě nesmírně náročné. Jak jste to zvládali?

Beata: Těhotenství bylo v pořádku, to jsem ještě pracovala. V listopadu jsem šla na mateřskou. Náročné to skutečně je. Už si ty začátky zas tak moc nepamatuju, protože člověk si zpětně pamatuje spíše ty příjemné věci. Ale vím, že to bylo náročné. Neměla jsem tu maminku ani sestry, takže v podstatě jsem na všechno byla sama a občas k nám přijížděla babička, Adamova maminka. Občas přijela, abych se mohla aspoň trochu s někým vidět.

NKC – ŽV: Adame, jak vy vzpomínáte na chvíle po narození vašich dcer?

Adam: Tak to byla obrovská změna. Člověk vůbec neznal malé děti z takto bezprostřední zkušenosti.

Beata: Já myslím, že z toho byl Adam vedle. (směje se) Ze začátku byl vyděšený a trvalo mu docela dlouho, než si zvykl. Dřív byl z těch dětí takový udivený. Ptal se, jak se to stalo, že máme dvojčata. Jednou, když přišel z práce domů, jsem šla zrovna děti koupat a Adama jsem poprosila, aby mi pomohl. Děti hrozně brečely a Adam mi tenkrát řekl: „Udělej s nima něco, aby nebrečely!“ (směje se) Teď je to ale úplně jiné. Hraje si s nimi a věnuje se jim.

Adam: Ony byly bohužel takové hodně neklidné noční typy a hodně se budily. Ne, že by mě vždycky úplně vzbudily, ale přesto jsem měl pocit, že jsem se ten první měsíc moc nevyspal.

Beata: A přitom jsem ho nebudila a vstávala jsem k nim sama. Ale stejně měl pocit, že se nevyspí tak, jak by potřeboval.

Adam: Já vůbec nevím, kde v sobě Beátka vzala tolik energie!

NKC – ŽV: Řekla byste, že to leželo spíše na vás, nebo že vám Adam hodně pomáhal?

Beata: Asi to bylo spíš na mně. Adam byl hodně v práci. Večerní koupání bylo na něm. O to jsem se nestarala. Adam mi pomáhal, ale samozřejmě jen tolik, kolik mohl.

NKC – ŽV: Co vám v tu chvíli nejvíc pomohlo?

Beata: Ani nevím. Nad tím jsem nikdy nepřemýšlela. Myslím, že jsem si nepřipouštěla, že je to těžké. Pořád jsem si říkala, že za půl roku to už bude fajn, půjdeme ven, to už budou holky chodit a budou větší. A takhle si to říkám pořád, i teď.

Adam: Teď už jsou to takoví malí dospěláci.

NKC – ŽV: Adame, projevilo se narození dětí i ve vašem pracovním životě? Způsobilo to nějaké změny?

Adam: Děti jsou velká životní motivace. Člověk má najednou pro koho žít. Rodina je totiž životní cíl sám o sobě. Když je člověk sám, tak takovou motivaci nemá, a když se mu třeba dlouho nic nedaří, občas si i říká, že by bylo nejjednodušší, kdyby umřel. Takové úvahy člověka rázem přejdou, když má rodinu a zvlášť děťátka, když je vidí, jak rostou a smějou se. Je to krásný, když člověk přijde a oni z toho mají radost. A co se týče práce, začal jsem chodit dřív do práce. Jak byly holčičky takové nespavé, tak mě ráno probudily. To jsem pak býval vždycky v práci brzy ráno.

Beata: Ale to jenom na začátku.

Adam: Postupně jsem si zvykl. Ale jezdil jsem dřív, a tím pádem jsem i dřív přijížděl.

Beata: Já nevím, jak to hodnotí Adam, ale myslím, že jeho pracovní život to moc nezměnilo. Sice teď jezdí dřív do práce, ale z práce chodí kolem sedmé. Tak nějak jsme chodili z práce i předtím. Občas mu vytýkám, že by třeba mohl přijet dřív. Ale zároveň chápu, že když má poradu, nemůže odejít.

Adam: Problémem je to, že občas se objeví věci, které vyžadují moji pozornost, a řeší se to v momentě, když už jsem třeba na odchodu. Hodně kolegů totiž začíná kolem deváté, takže když já už jdu domů, mají oni ještě několik

hodin práce před sebou. Takže ten včasnější odjezd je obtížnější, pokud se člověk nenaučí techniku náhlého zmizení, s nikým se nebaví a prostě zmizí.

O kombinaci pracovního a rodinného života

NKC – ŽV: Udržovala jste si během mateřské kontakt s pracovištěm?

Beata: Já jsem do práce nechodila. Možná bych byla bývala chtěla, ale neměla jsem příležitost to s těmi dětmi udělat. Občas se ale setkávám s kolegyněmi z práce a s jednou, která je moje dobrá kamarádka, se vídáme velmi často. Taky se občas vidím se šéfem, ale to spíš soukromě.

NKC – ŽV: Kdy plánujete, že se vrátíte do práce?

Beata: V prosinci. Holčám budou tři a půjdou už do školky. Chtěla bych nastoupit na plný úvazek.

NKC – ŽV: To bude určitě náročné...

Beata: Já vím, že to bude zátěž, ale myslím, že to asi budu brát trochu jinak. Budu vědět, že musím v určitou hodinu běžet vyzvednout holky ze školky. Ne, jak to bylo dřív, když se člověk mohl neomezeně věnovat práci. Organizace práce bude asi velmi důležitá. Ale pokud to jiné ženské zvládají, tak proč bych to neměla zvládat i já! Ale na ten návrat se už moc těším.

NKC – ŽV: Bude to asi náročné pro vás oba...

Beata: My se budeme střídat. Adam bude třeba později vstávat, a tím pádem dá holky do školky, a já vstanu dřív, pojedou do práce a pak je vyzvednu, aby tam nebyly celý den. Myslím, že těch osm hodin tam budou, ale aby tam byly třeba deset nebo jedenáct, to už se mi zdá moc. Taky ještě vůbec nevím, jak to budou zvládat.

NKC – ŽV: Kolik dětí byste si přáli mít? Chtěli byste ještě další dítě?

Beata: Asi už ne. To, že to byla dvojčátka a že jsem na ně byla docela sama, pro mě bylo hodně náročné. Pro mě by byl problém i odejít na další mateřskou, protože bych zas musela být tři roky mimo to, co bych chtěla dělat. Já si nestěžuju. Bylo to fajn, ale třeba v Polsku situace vypadá jinak. Matky se většinou rychle vracejí do práce, doma jsou maximálně rok nebo dva. Děti hlídá buď někdo z rodiny, chůva, školka nebo jesle. Žena se pak snadno a rychle zapojí zpátky do práce. V Česku je pomoc v domácnosti veliký luxus a mohou si ji dovolit jen velmi bohatí lidé. Třeba teď by mohl moje holky někdo hlídat, ale já tolik nevydělám, abych takové hlídání mohla zaplatit.

Adam: Ženy to mají těžké s kombinací práce a mateřské. Výhodou je, že na Akademii věd nehrozí, že žena o práci přijde, když si dovolí mít rodinu, na rozdíl od soukromých firem, kde často žijí ve velkém napětí.

Beata: Většina žen je podle mě na mateřské ráda. Já jsem taky ráda, ale myslím, že hodně žen by bylo radši, kdyby se z mateřské mohly vrátit dříve a kdyby bylo víc cenově dostupných možností hlídání dětí, třeba školky nebo jesle přímo u zaměstnavatele. Myslím, že i pro děti je lepší, když máma občas vypadne a třeba čtyři pět hodin dělá něco, co ji baví.

NKC – ŽV: Jak se to tedy řeší v Polsku?

Beata: Tam hodně pomáhá rodina. Žena má nárok na mateřskou, která je placená a trvá asi čtyři nebo pět měsíců. Pak může být rodičovská, která je ale neplacená. A hodně hlídají babičky.

NKC – ŽV: Jak to snášíte, být relativně daleko od své rodiny?

Beata: Docela dobře. Mám velkou rodinu – bylo nás sedm a já jsem nejstarší. S rodinou jsme hodně v kontaktu a často se navštěvujeme. Často jezdíme do Polska k našim rodičům i oni k nám na několikadenní návštěvy.

NKC – ŽV: A jak to vaši rodiče nesou?

Beata: Jsou rádi, že se mi daří. Maminka samozřejmě vždycky pláče, když jedu zpátky do Čech. Ale máma je prostě taková. Myslím ale, že to snáší dobře.

O společném životě

NKC – ŽV: A zbude vám vedle dětí a práce ještě nějaký volný čas na vaše koníčky?

Adam: Rádi s dětmi jezdíme na výlety, na různé hrady a tak. A budeme jezdit i na hory, až budou větší.

Beata: Předtím, než se děti narodily, jsme často chodili do divadla, na koncerty, výstavy, setkávali jsme se se známými. Hodně se to ale změnilo. Snažíme se třeba, když babička hlídá, večer někam vyrazit, ale už to není ono. Člověk se musí pořád dívat na hodinky, jestli už se nemusí vracet.

NKC – ŽV: Kdy jste se seznámili a jak dlouho jste manželé?

Beata: 1. října 2002.

Adam: To Beátka přijela na náš ústav.

Beata: 2004 jsme se brali. Takže jsme manželé už šest let.

Eva a Josef Sykovi

prof. MUDr. Eva Syková, DrSc., FCMA

Narodila se roku 1944 v Rožmitále pod Třemšínem. Vysokoškolské studium medicíny na Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovy v Praze dokončila v roce 1970. V roce 1976 obhájila kandidátskou disertační práci a získala titul CSc. V roce 1990 získala titul doktor věd (DrSc.), 1994 se stala docentkou v oboru fyziologie a v roce 2000 byla jmenována profesorkou v oboru fyziologie a patologická fyziologie. Od roku 1991 působí jako vedoucí Oddělení neurověd v Ústavu experimentální medicíny AV ČR a zároveň s tím zastává od roku 1996 pozici vedoucí Ústavu neurověd UK 2. LF. Kromě toho je od roku 2000 vedoucí Centra buněčné terapie a tkáňových náhrad UK. Ředitelkou Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v.v.i., se stala v roce 2001. Eva Syková je členkou řady významných domácích i zahraničních orgánů a institucí, je mj. členkou Academia Europaea, sdružující přední světové vědce, členkou European Academy of Sciences a Ruské akademie přírodních věd. Působí také ve výkonném výboru FENS (Federation of European Neuroscience Societies), výkonném výboru IBRO (International Brain Research Organization) a je předsedkyní České společnosti pro neurovědy. Je členkou řídicího výboru EU center excellence v oblasti neurověd – ENINET. Eva Syková za svou práci obdržela řadu ocenění, např. cenu České lékařské společnosti J. E. Purkyně, cenu České společnosti pro neurovědy, cenu Akademie věd České republiky, Purkyňovu medaili AV ČR a další. Je zvolenou členkou České lékařské akademie (FCMA) a čestnou členkou Lékařské společnosti J. E. Purkyně. Eva Syková je autorkou celkem 720 publikací, z toho 172 publikací v impaktovaných časopisech. Je členkou redakční rady řady prestižních zahraničních časopisů.

prof. MUDr. Josef Syka, DrSc., FCMA

Narodil se roku 1940 v Praze. V roce 1965 absolvoval vysokoškolské studium na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze a v roce 1971 úspěšně obhájil kandidátskou práci v oboru neurofyziologie ve Fyziologickém ústavu ČSAV v Praze. V roce 1994 mu byl udělen titul doktor věd na UK v Praze, v témže roce byl habilitován pro obor fyziologie na 1. lékařské fakultě UK a o pět let později byl jmenován profesorem. Svou pracovní dráhu započal v roce 1971 jako vědecký pracovník ve Fyziologickém ústavu ČSAV, odkud odešel do Ústavu experimentální medicíny ČSAV. Zde se roku 1975 stal vedoucím laboratoře elektrofyziologie sluchu. V letech 1994–2001 byl ředitelem tohoto ústavu a působí zde dodnes. Kromě výzkumu sluchu se věnuje i vědní politice. Mezi lety 1992 a 2000 byl místopředsedou Rady vlády pro výzkum a vývoj a v letech 2000–2008 byl předsedou Grantové agentury ČR. Josef Syka byl a je členem řady významných domácích i zahraničních vědeckých orgánů a institucí. Byl mj. členem výboru České fyziologické společnosti, předsedou výboru České společnosti pro neurovědy, členem Akademické rady AV ČR, Vědecké rady Univerzity Karlovy a dalších. Od roku 1992 zastupuje Akademii věd ČR v Mezinárodní unii pro výzkum mozku IBRO, v roce 2009 se stal členem High Level Group on Joint Programming při Evropské unii a je také členem Core Group European Medical Research Councils. Mezi lety 1998–2008 byl členem výkonného výboru European Science Foundation (ESF) a v letech 2004–2008 působil také jako člen řídicího výboru European Heads of Research Councils (EUROHORCS). Josef Syka je autorem více než 300 publikací, z toho 85 v impaktovaných zahraničních časopisech.

Eva a Josef mají 2 dospělé syny.

Nefungujeme jako typické rodiny v naší generaci

O práci

NKC – ŽV: Na začátku bych vás požádala, abyste představili svůj obor a pozici, kterou v současné době zastáváte.

Eva: V současné době jsem ředitelkou Ústavu experimentální medicíny Akademie věd a zároveň přednostkou Ústavu neurověd na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Mým zaměřením je především výzkum mozku. Zabývám se mechanismy různých degenerativních onemocnění i poruch funkcí takzvaného nesynaptického neboli bezdrátového přenosu v mozku. Tento obor je poměrně nový a řekla bych, že jsme se v něm v mezinárodním měřítku poměrně dost proslavili. Druhá oblast, kterou se zabývám přibližně třináct let, je oblast výzkumu kmenových buněk, a to dospělých i embryonálních, a výzkumu biomateriálů a jejich využití pro léčbu pacientů s onemocněním míchy, mozku, ale třeba i chrupavek, kostí apod.

Josef: Já jsem vedoucím oddělení neurofyzilogie sluchu v Ústavu experimentální medicíny Akademie věd.

Eva: Jsi také bývalý ředitel tohoto ústavu.

Josef: Aspiranturu jsem ukončil v roce 1970. Vedoucím oddělení jsem už od svých pětatřiceti let. Začínal jsem v tomto ústavu, když se zakládal, v roce 1975. Jelikož předchozí vedoucí laboratoře uprchl do Spojených států, nastoupil jsem na jeho místo. Pokud jde o můj obor, začínal jsem obecnou neurofyzilogií, studiem spánku a bdění, ale brzy jsem se specializoval na neurofyzilogii sluchu a u toho jsem zůstal až doposud. Zabývám se mechanismy slyšení, vnitřního ucha a celého sluchového systému a s tím spojenými patologickými stavy. Zabýváme se třeba vlivem hluku nebo toxických látek na sluchový systém. Můj záběr je ale širší. V poslední době se zajímám také o otázky bioetiky. Zakládal jsem Bioetickou komisi při Radě pro výzkum a vývoj v roce 97. Kromě toho je mým oborem zájmu také vědní politika.

NKC – ŽV: Co jste dělal předtím, než jste se dostal do Akademie věd?

Josef: Maturoval jsem v roce 1957, poté jsem dva roky pracoval na stavbě.

NKC – ŽV: Na stavbě?

Josef: ... a v lomu. (směje se) Pak se mi konečně vylepšil profil, takže jsem mohl jít na vysokou školu. Vystudoval jsem medicínu a už od druhého ročníku jsem pracoval ve Fyzilogickém ústavu Akademie věd v laboratoři doktora Bureše, kde jsme se se ženou seznámili. Tam jsem také dělal vědeckou aspiranturu.

NKC – ŽV: Vy jste pocházel z nějaké režimu nepřátelské rodiny?

Josef: Ano. Otec byl poslancem Zemského národního výboru v roce 47 a 48 za lidovou stranu. Byl dlouho pronásledovaný a mnohokrát ho vyhodili z práce.

NKC – ŽV: Paní profesorko, jak jste se dostala až sem?

Eva: Po maturitě jsem samozřejmě vůbec nemohla jít na vysokou školu, protože můj otec byl podnikatel. Musela jsem proto jít také nejdřív někam do zaměstnání. Maminka tehdy pracovala na 1. lékařské fakultě a tam se dozvěděla, že Akademie věd otvírá takzvanou závodní školu práce pro laborantky. Protože jsem nechtěla jít pracovat do továrny nebo na stavbu, přihlásila jsem se do této školy. Tam si mě při pohovoru vybral pan doktor Bureš, který byl tehdy náš nejlepší neurofyziolog. Dostala jsem se tedy do jeho laboratoře. Tam byla celá řada ženských vzorů, velmi silné vědecké pracovnice, včetně jeho manželky. Nechal mě už tenkrát samostatně pracovat. Dal mi také doporučení na lékařskou fakultu, kam jsem se dostala. U něj jsem poznala vědeckou práci. Jinak bych asi skončila u praktické medicíny. Do Fyziologického ústavu jsem nastoupila jako aspirantka a obhájila jsem tam kandidátskou práci. Protože jsem chtěla být samostatná, získala jsem místo vedoucí laboratoře, kterou jsem vybudovala v Ústavu fyziologických regulací ČSAV.

NKC – ŽV: Uvažovala jste tedy částečně i o praktickém lékařství?

Eva: Když studujete medicínu, musíte k ní mít nějaký vztah. Když poznáváte jednotlivé obory, které jsou nesmírně zajímavé, říkáte si – tohle bych vlastně taky chtěla dělat. Zajímala mě neurochirurgie, to ovšem není zrovna obor nejvhodnější pro ženy, nebo plastická chirurgie, psychiatrie, neurologie – to byly obory, v nichž jsem chtěla působit. Věda se mi ale zdála mnohem zajímavější, kreativnější, samostatnější, svobodnější. Přece jenom tam byl kontakt se zahraničními pracovníky. I když jsme nemohli jezdit do zahraničí, lidé ze zahraničí jezdili k nám. To bylo na lékařských fakultách potlačováno.

Josef: Naše laboratoř byla ale v tomto směru výjimečná.

Eva: Já jsem se teď k praktické medicíně vlastně trochu vrátila. Založila jsem Ústav neurověd, který je na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v motolské nemocnici. Bylo to proto, abych mohla výsledky výzkumu snáze aplikovat v praxi. Tam je každodenní styk s lékaři i pacienty. Děláme tam jak výzkum, tak již klinické studie. Není to ale taková ta každodenní lékařská rutina.

Josef: Částečný návrat k praktické medicíně nás vlastně potkal oba, protože já také část svých výzkumů provádím přímo na pacientech.

Eva: To je ovšem zcela mimořádné, protože většina vědeckých pracovníků – lékařů v ústavech Akademie věd – se už zpátky na kliniku nedostává.

O kandidatuře na předsedkyni Akademie věd

NKC – ŽV: Paní profesorko, v roce 2008 jste kandidovala na post předsedkyně Akademie věd. S jakými reakcemi na svou kandidaturu jste se setkala ve svém okolí a u manžela?

Eva: U nás to bylo tak, že buď bude kandidovat manžel, nebo já. (směje se) Doma v kuchyni jsme si vyřešili, kdo z nás bude kandidovat, protože přeci nemůžeme kandidovat proti sobě. To by byl nesmysl, protože bychom jen ztráceli hlasy. Já jsem tenkrát ale věděla, že to nevyhrajou.

NKC – ŽV: Jak jste mezi sebou rozhodovali?

Josef: Řeknu vám to otevřeně. Věděl jsem, že to nemůžu vyhrát. Myslím, že Eva měla tehdy větší šanci. Věděl jsem, že za profesorem Drahošem stojí celá Akademie. Takže bych lhal, kdybych řekl, že to pro mě bylo těžké rozhodnutí.

Eva: Bývala bych manželovi ustoupila, kdyby o svou kandidaturu hodně stál. Nicméně jsem to dělala s tím, že jsem věděla, že když nebudu nakonec zvolena, bude to pro mě vlastně lepší, protože se budu moci dál věnovat své vědecké práci. Na druhé straně jsem měla nápady, o kterých si dodnes myslím, že by pro Akademii byly přínosem. A kromě toho jsem také chtěla otestovat, nakolik je česká společnost otevřená tomu, aby Akademii vedla žena. Neměli jsme ještě ani jednu rektorku Karlovy univerzity. Jsou to většinou jen společenské vědy, kde ženy občas připustí na pozici děkanky nebo rektorky, ale v přírodovědných oborech to tak nebývá. Zastávám názor, že Česká republika je jedna z nejhorších zemí Evropské unie, co se postavení žen týče. Diskriminace v přístupu k vysokým postům je tu podle mě dosti značná, a to především v politice. A v lehké pozici nejsou ani mladé ženy. Je to pro ně nevýhoda, když jsou mladé. Když jsou muži mladí, mají mnohem lepší podmínky pro budování kariéry. Ženám se nevěří, že to myslí vážně. Všichni si myslí: „Stejně bude mít za dva roky děti a půjde pryč.“ Když jsou mladé, nemají dostatečný kredit, aby se jim důvěřovalo, na rozdíl od mužů. Když už jsou profesorky, teprve tehdy je okolí vezme na vědomí. Setkala jsem se s tím mnohokrát v životě. Vůči mladým mužům taková podezřivost neexistuje. Naopak se zdůrazňuje: „On je tak mladý, a už je profesor! To je tedy nějaký dobrý!“ Kdežto u mladé ženy se řekne: „To je nějaký divný, tak mladá, a už je profesorka. Bůhví jak k tomu přišla. Určitě musela...“

O vědní politice

NKC – ŽV: Zmiňovali jste, že se věnujete také vědní politice. Jakým způsobem se v ní angažujete?

Josef: Moje zahraniční pobyty mě přivedly k tomu, že jsem sbíral určitě znalosti o grantových systémech. Když se po roce 89 otevřela možnost, začal jsem se poměrně rychle v této oblasti angažovat. Nejdříve jsem měl na starosti

zahraniční odbor a zahraniční politiku v Akademii věd a v roce 92 jsem se stal členem a záhy na to místopředsedou první Rady vlády pro výzkum a vývoj. U toho jsem zůstal osm let a docela se mi to líbilo. Tenkrát jsme vytvořili celou řadu programů. Třeba program na posílení vědy na vysokých školách nebo program výzkumných center, byly to zčásti moje děti. Velice zajímavá byla také doba, kdy se vytvářela Grantová agentura České republiky. Tenkrát jsme na ní pracovali, vytvářela se celá řada kontaktů v zahraničí a já jsem měl na starosti první podpis americko-české smlouvy ve vědě. Když jsem končil v Radě, otevřela se možnost, abych se stal předsedou Grantové agentury České republiky.

Eva: To jsi měl hodně práce.

Josef: Bylo to spíš jako druhé povolání. V té době už byla docela dobře nastavená její vnitřní politika, ale vytvářeli jsme úplně nové vztahy s Evropskou vědeckou nadací. Stal jsem se také členem významného sboru předsedů evropských grantových agentur a dokonce jsem seděl v tom nejvyšším výboru, kde nás bylo pět. To byla úžasná motivace, udělali jsme celou řadu zajímavých rozhodnutí. Před rokem a půl jsem skončil se všemi těmito funkcemi a zase jsem se vrátil do laboratoře. Samozřejmě jsem se vědě věnoval i předtím, ale na plný úvazek to nebylo možné.

NKC – ŽV: Jak z hlediska svých znalostí a zkušeností hodnotíte současnou proměnu vědních politik v ČR?

Josef: Já to vidím velice pozitivně. Myslím, že krok s omezením rozpočtu Akademie věd byl naprosto nešťastný. Byl to krok vedle, který nikam nevedl a jenom zvedl bouři odporu. Ale na druhé straně taky dobře vím, že třeba Slovensko dává na vědu jen zlomek toho, co my. Být na Slovensku vědcem je katastrofa.

Eva: Na druhou stranu, být vědcem ve Finsku je fantastické. Nebudeme se přeci srovnávat se Slovenskem!

Josef: Jsme postkomunistická země, která je na tom společně se Slovinskem a Estonskem ve vědě ze všech postkomunistických zemí nejlépe. A je to jen naší snahou a péčí. Jsme jediné země, kterým se podařilo odpoutat se v oblasti vědy z šedé zóny postkomunistických zemí.

NKC – ŽV: Paní profesorko, chtěla jste k tomu něco dodat?

Eva: Určitě, protože já se tím také podrobně zabývám z titulu své funkce ředitelky a také mnoha dalších funkcí, které mám v různých grantových agenturách a poradních sborech. Je pravda, co říkal manžel, ale na druhou stranu ta situace zdaleka není optimální, například v oblasti aplikovaného a translačního výzkumu. Já se v tom velmi angažuji a spoustu svého času jsem v poslední době věnovala tomu, aby se v Akademii otevřelo první inovační centrum. Druhá věc, ve které se velmi angažuji, je to, aby nějaké evropské peníze šly také do Prahy a ne pouze do regionů. My jsme udělali tragickou chybu, protože jsme všechny peníze ze strukturálních fondů poslali

do Brna, Ostravy, Olomouce a podobně. Přitom Praha má největší vědecký potenciál. Ačkoliv vláda slíbila, že to bude kompenzovat, nic se nekompenzuje. Pro Českou republiku je to velká ztráta, protože kvalifikovaní lidé, kteří vyrostli v Praze, nepůjdou pracovat do Ostravy. Je to podle mě obrovská chyba, která se udělala. Možná to pak bude jako v Řecku. Nové instituce zůstanou prázdné, nikdo tam nebude chtít pracovat. Trvá to totiž dlouho, třeba i dvacet let, než vybudujete novou instituci s kvalitními vědeckými týmy.

O vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Spolupracujete v rámci své vědecké práce? Máte třeba nějaké společné granty nebo publikace?

Eva: Ne, my nespolupracujeme a nikdy jsme to až na jednu výjimku nedělali. Za prvé, každý jsme měl jiný obor, a za druhé si myslím, že to je něco, co by zásadně ženy neměly dělat. Většinou jsou mladší, a pokud spolu se svým partnerem pracují na jednom pracovišti, bývají obvykle v podřízené pozici. Navíc si myslím, že by to bylo zničující pro samotný vztah. Většinou je to tak, že ženy jsou submisivnější než muži, vzdají se své samostatnosti a nesou dobře, že pracují pod vedením svého manžela. My jsme ale oba tak silné osobnosti, že by to za pár týdnů krachovalo.

NKC – ŽV: Ve vašem případě je to ale naopak. Vy vedete ústav, v němž je zaměstnán váš manžel...

Josef: Když máte svůj vědecký tým a vlastní grantové projekty, je to váš prostor, vaše pole, což mi umožňuje, abych tu mohl být v docela rozumné podřízené pozici.

Eva: Z vědeckého hlediska to není podřízená pozice, pouze z hlediska administrativního.

Josef: My jsme si to prožili už i opačně, když jsem byl ředitelem pro změnu já.

Eva: Být ředitel je především administrativní funkce – služba instituci. Jednotlivé výzkumné skupiny jsou samostatné entity, a pokud jsou úspěšné, do ničeho jim nemluvíme. Pokud jsou neúspěšné, tak je ovšem zrušíme. Jednou jsme spolu rok pracovali. Bylo to na deset měsíců v Austrálii, kde jsme získali místo. Každý jsme do projektu vnesli svoje znalosti a vyšly z toho moc hezké práce.

NKC – ŽV: Jaké to má výhody nebo nevýhody, že oba dva pracujete ve vědecké profesi?

Josef: Samozřejmě to má nevýhody, i když jich není moc. Jednou z nich je lidská závist. Lidi si myslí, že se až příliš podporujeme a že v tom je naše síla. To ale vůbec není pravda.

NKC – ŽV: Obviňuji vás z toho, že manžela ze svého titulu ředitelky protežujete?

Eva: To ne, ale lidem často vadí, že jsme dva profesori v jedné rodině, že jsme oba tak úspěšní. Je pravda, že na takové úrovni se to tak často nestává. My vlastně nefungujeme jako typické rodiny v naší generaci, kde to byla spíše jednokariérní manželství, ale jako dnešní mladé rodiny dvou vysokoškoláků, kde je dvoukariérní model běžnější.

Josef: Před časem mi někdo napsal komentář na můj blog na Aktuálně.cz: „Tak už konečně odstraňte tu mafii rodiny Syků!“ (směje se)

Eva: Lidé jsou závistiví. Ale jinak to má samé výhody. Pro ženu je nesmírně důležité, když má v rodině podporu. Když máte děti, podpora partnera je moc důležitá. Když partner ví, co věda vyžaduje, nemá takový problém s tím, že chce žena pořád někam jezdit, že chce být večer v práci a podobně. Kromě toho si o našich výzkumných problémech povídáme. Povídáme si o neurovědách, ale také třeba o vědní politice. Máme na ni podobný názor. Člověk často vidí, že partneři v našem věku si už často ani nemají o čem povídat, mají tichou domácnost. To ale rozhodně není náš případ.

O zahraniční stáži za socialismu

NKC – ŽV: Zmiňovali jste, že jste spolu odjeli pracovat do Austrálie. Kdy to bylo?

Eva: Tenkrát byl velký problém někam vyjet. Bylo to v roce 86. Chtěli jsme jet na rok i s dětmi do USA, ale nikdy jsme nedostali povolení. Pak nás napadla taková myšlenka, že bychom mohli jet do Austrálie, že to nezní tak nebezpečně imperialisticky. Zaručil se za nás jeden akademik, kterému manžel zprostředkoval nějakou léčbu. My jsme tehdy ale vůbec nevěděli, jestli se vrátíme. Jemu by se ale stejně nic nestalo.

Josef: Zaručil se za nás přímo u Štrougala, u tehdejšího předsedy vlády.

Eva: Tenkrát jsme rychle odjeli s deseti dolary v kapse a celou rodinou.

Josef: V Austrálii jsme měli přítele, který tam tehdy dostal velice výhodný pětiletý grant. To schvalování tu tenkrát trvalo hrozně dlouho, asi dva roky. Kdyby neměl tak dlouhý grant, nikdy jsme se tam nedostali. Prostě nás přijal tehdy, když jsme dostali povolení odjet.

Eva: V tom byl problém s Amerikou. Tam vždycky řekli: „Dobře, ale do půl roku musíte přijet.“ To jsme nikdy nemohli zvládnout.

V Austrálii to bylo úžasné – pro nás i pro děti. Pracovali jsme ve stejné laboratoři, měli jsme z toho několik publikací a odpočinuli jsme si od socialistického realismu.

NKC – ŽV: Jak staré byly tehdy vaše děti?

Eva: Jednomu synovi bylo 15 a druhému 7. Jeden tam chodil na high school a druhý do primary school.

Josef: Měli jsme možnost tam zůstat a už se nevracet zpět. Ale nikdy jsme o tom vážně neuvažovali, měli jsme tady širokou rodinu a rodiče, ti by to těžce nesli.

Eva: My jsme prostě takoví, že máme Česko rádi. Nedovedu si představit, že bych žila trvale v Americe.

O kombinaci pracovního života a rodičovství

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, kolik máte dětí a v jaké fázi vaší pracovní kariéry se narodily.

Eva: Máme dva syny. Prvního syna jsme měli dva roky potom, co jsme se vzali, tedy v roce 71. A toho druhého jsme si naplánovali až za sedm let. Chtěli jsme druhé dítě, až půjde první syn do školy, abychom se také mohli věnovat práci. Já jsem se vrátila na částečný úvazek do práce asi půl roku po narození prvního syna. Museli jsme tehdy mít paní na hlídání a s manželem jsme se střídali. To by šlo se dvěma dětmi docela těžko. Doba to nebyla lehká. Nebyly jednorázové plenky, kojenecké výživy, pračky, myčky, auta. Paní na hlídání jsem tehdy dávala celý svůj aspirantský plat.

Josef: Já myslím, že jsme se hodně střídali.

Eva: Manžel byl v tomhle velmi tolerantní, což je nesmírně důležité. To říkám všem svým studentkám, klíčem k úspěchu je výběr vašeho partnera.

NKC – ŽV: A vaši synové? Věnuji se také vědě?

Josef: Oba synové vystudovali vysokou školu. Jeden je podnikatel. Od začátku říkal, že naši práci by dělat nechtěl. Zdála se mu příliš náročná na čas.

Eva: A neměl vztah k medicíně. On je po mém otci, který byl podnikatel. Má podnikatelského ducha a moc ho to baví. Vystudoval ekonomii a je nesmírně technicky zručný a kreativní. Organizuje letní tábory pro děti s výukou jazyků. Druhý syn je lékař. Vystudoval 1. lékařskou fakultu. Nejprve působil v Českých Budějovicích a potom nastoupil do nemocnice na Homolce.

NKC – ŽV: Jakým způsobem vám vycházel zaměstnavatel vstříc, když jste měli malé děti?

Eva: Já bych řekla, že to nebyl problém, zvláště v Akademii. Tehdy tam byl velký tlak politický, ale vědecký tlak nebyl takový jako dnes.

Josef: Čas strávený s dětmi se dal kompenzovat třeba nočními pokusy. Ale to myslím funguje i v současné době. Jde to ale jenom tehdy, když jsou oba partneři tolerantní a vidí věc stejným prizmatem.

Eva: A dovedou si zorganizovat práci i rodinu, intenzivně využívat čas.

NKC – ŽV: Jakým způsobem se u vás v práci nahlíží na rodiče s malými dětmi?

Eva: Dneska je to všechno o tom, jak je člověk schopný. Když je žena schopná, chytrá a udělá kus dobré práce, vedoucímu je jedno, kdy a jak to udělá. Může si to částečně psát nebo zpracovávat doma, když chce. Je to jen o tom výsledku!

Josef: Přesně tak. Já myslím, že to platí stejně tak i pro muže, který má malé dítě. Tady je v tomto ohledu poměrně velmi tolerantní systém.

Eva: Problém ale může nastat, když některé moje kolegyně zůstávají, většinou na nátlak rodiny, s dětmi dlouho doma. To jim pak jejich kariéru na celý život výrazně ovlivní. Pokud zůstane třeba šest let v jednom kuse v domácnosti, je to téměř ztracené...

Josef: To nemůžete nikdy dohnat.

Eva: I když jednu takovou kolegyni mám. Je vynikající i po pěti letech, co nechodila do práce. Většina společnosti je nakloněna názoru, že žena má být doma a že to není žádný rozdíl, jestli je vysokoškolačka nebo prodavačka, všechny bez rozdílu mají být s dětmi nejméně tři roky doma a vysokoškolačky by měly zapomenout na svou kariéru. To je strašně špatně. Je to velká ztráta potenciálu pro celou společnost.

O pracovním vytížení

NKC – ŽV: Kolik hodin denně v průměru pracujete?

Eva: Začínáme kolem deváté a býváme v práci tak do devíti, někdy i déle. Jsou ředitelé ústavů Akademie věd, kteří se věnují jen ředitelování, přijdou v osm a odejdou v půl páté. Už k tomu ale nedělají tu vědu. Když k tomu chci

ještě dělat vědeckou práci a dokonce aplikace v klinice, mám to jako další zaměstnání. A to ještě nemluví o své práci v Ústavu neurověd na 2. lékařské fakultě. Je to opravdu spíše tak na dva a půl úvazku. (směje se)

Josef: Tlak je v tomhle směru obrovský. Když nemáte určitý počet kvalitních publikací za rok, jste v nebezpečí, že skončíte nejen vy, ale i vaše skupina a s tím i spousta studentů, kteří jsou na vás navázáni.

Eva: My máme na nástěnce každoročně, kdo má kolik publikací a s jakým impakt faktorem. Na tom já si hrozně zakládám, že jsem tam vždy mezi prvními dvěma. (směje se)

NKC – ŽV: Jdete příkladem svým zaměstnancům...

Eva: Ano. My samozřejmě nepostihujeme lidi, kteří jsou trochu horší, ale jen ty, kteří nemají skoro nic. S těmi se musíme rozloučit, protože jinak to už dneska ani nejde.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, jak se svým velkým pracovním nasazením zvládáte péči o domácnost.

Eva: Faktem je, že takové ty denní věci musíte dělat, i když už děti doma nejsou. Takže například si uvaříme nějakou jednoduchou večeři. Myslím, že jsem dobrá kuchařka. Mě to docela baví, ale že bych to dělala jako naše maminky, že bych od osmi do dvanácti připravovala oběd, to ani náhodou. I když někdy v zimě taky trávím dopoledne v neděli vařením. Hlavně pro rodinu, synové k nám rádi chodí na oběd.

Josef: Zejména teď, kdy už jsou vnoučata. Máme dvě krásné vnučky. O domácí práce se ale jinak dělíme.

Eva: Například ale nevaříš.

Josef: Neříkej, co nedělám.

Eva: Já si nestěžuji, klidně řekni, co jako moderní manžel děláš. (směje se)

Josef: Já jsem v tomhle směru vedený už od malička. Byly jsme čtyři děti a musely jsme mamince pomáhat. Luxuju sám, myju nádobí. Do té doby, než jsme si pořídili myčku, jsem myl všechno nádobí!

Eva: To je pravda. Mně už kolikrát přijde zatěžko to nádobí do myčky naskládat a pak ho zase vyskládat...

Josef: To je taky moje povinnost. Všechno vyrovnávám, všechno ráno uklidím.

Eva: Představte si, že když manžel letí v sedm hodin ráno do Bruselu, musí z domova velice brzy. A on tu myčku vždycky ještě předtím vyklidí! To opravdu oceňuji, mně to ráno totiž chvíli trvá, než se vypravím. Pořád toho ale musím dělat víc já, jako každá žena. Staráme se také o moji matku. Teď jí bude 95 let. Žije sama v bytě na Letné.

Josef: Já jí nakupuji, Eva jí uvaří na neděli a já jí to odvezu.

Eva: Maminka má pečovatelku, která je s ní dopoledne, platím jí i paní na úklid a další nákupy a pochůzky během týdne, protože na to bych neměla čas.

NKC – ŽV: Zbude vám kromě toho čas ještě na nějaké koníčky?

Josef: Lyžujeme, vždycky aspoň týden v roce si na to najdeme čas. Jezdíme také na kole, občas si zahrajeme tenis, jdeme na procházku s vnučkami...

Eva: Máme rádi hudbu, koncerty a často máme různé společenské akce, které nás z práce vytrhnou. Nesmíme zapomenout, že oba hodně cestujeme, to je také vítaná změna.

O společných začátcích

NKC – ŽV: Jak jste se seznámili? Už jste zmiňovali, že jste se poznali v laboratoři...

Josef: Ano, v laboratoři doktora Bureše. Byla tam jedna z nejhezčích laborantek široko daleko – moje žena. Samozřejmě jsem si jí všiml, ale ona tehdy chodila s někým jiným...

Eva: Ano, s doktorem jsem tehdy chodila. (směje se)

Josef: Pro mě to byl tenkrát samozřejmě paňáca. (směje se) Moc si mě nevšímala, ale řekni, proč sis mě všimla?

Eva: Manžel chodil vždycky v bílých dederonových košilích. To byly první košile z umělého vlákna, které se jenom přemáchly a pověsily. Vždycky v nich chodil! Ostatní pořád chodili v nějakých tmavých, kostkovaných, praných jednou týdně, a manžel vždycky v čisté bílé.

Josef: Byl to pro mě svátek, přijít do laboratoře, tak jsem chodil vždycky slušně oblečený.

Eva: A slušelo mu to.

Josef: Potom jsme se alespoň dva tři roky neviděli a já jsem nastoupil do Fyziologického ústavu jako aspirant. Představte si, že se tam ta dáma najednou zase objevila!

Eva: Začala jsem tam jako studentka medicíny dělat pokusy.

Josef: Chvilíčku jsme na sebe koukali a pak jsme spolu začali chodit. V šedesátém devátém jsme se vzali.

Eva: Manžel mě docela uháněl. (směje se) Jemu se kromě mého vzhledu líbilo, že dělám vědu, a mně se líbilo, že se mu to líbí... Tenkrát spolu lidi před svatbou nežili nikde v bytě, v podnájmu. Tenkrát nebylo možné, abychom se společně někam odstěhovali. Když jsme spolu chtěli být po večerech nebo se spolu třeba učit, museli jsme se vzít, tehdy to tak bylo normální, a tak jsme se ještě před mou promocí vzali.

Aleksandra Vajd a Hynek Alt

doc. MgA. Aleksandra Vajd

Narodila se v roce 1971 v Mariboru ve Slovinsku. Nejprve absolvovala Fakultu veterinární medicíny na Univerzitě v Lublani. Po jejím absolutoriu se rozhodla pro studium fotografie na pražské FAMU, kde v roce 2001 ukončila magisterské studium na katedře fotografie. V letech 2004 až 2006 studovala na State University of New York at New Paltz díky stipendiu Fulbrightovy nadace. V roce 2008 se habilitovala na docentku na Akademii výtvarných umění v Lublani, kde dosud přednáší. Zároveň působí na Akademii vizuálních umění v Lublani. Spolu se svým mužem Hynkem Altem vede od roku 2008 ateliér fotografie na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze.

MgA. Hynek Alt, M.F.A.

Narodil se v roce 1976 v Kutné Hoře. V roce 2001 absolvoval magisterské studium na katedře fotografie FAMU v Praze. V roce 2000 se zúčastnil stáže na Middlesex University v Londýně. V roce 2006 absolvoval MFA program na State University of New York at New Paltz, kde studoval díky stipendiu Fulbrightovy nadace.

Společné i samostatné práce Aleksandry Vajd a Hynka Alta byly prezentovány na řadě výstav v České republice i v zahraničí. Společně také získali řadu grantů a ocenění (např. 1. cena Frame005, Česká republika; nominace na Deutsche Borse Photographic Award, Velká Británie; finalisté ceny OHO Group Award, Slovinsko; honorable mention, Aperture foundation, USA; finalisté ceny Henkel Art Award, Rakousko). Aleksandra Vajd a Hynek Alt jsou zakládajícími členy platformy pro současnou fotografii a výtvarné umění Format 1 a redaktory časopisu Fotograf.

Aleksandra a Hynek společně vychovávají syna.

Náš způsob života je flexibilní. Cestujeme, odcházíme a vracíme se zpátky

O práci

NKC – ŽV: Mohli byste na začátek představit svůj obor a svoji pracovní pozici?

Hynek: My jsme oba dva vystudovaní fotografové a oba se zabýváme fotografií jako uměním. Fotografie je velice široký obor, je to sám o sobě sociální fenomén a zahrnuje neuvěřitelné spektrum možností uplatnění. Fotografií jako uměním se oba zabýváme už asi 10 let. Druhým rokem pak vedeme ateliér fotografie na Vysoké škole uměleckopřemyslové v Praze.

Aleksandra: V rámci toho, že jsme umělci a zároveň také akademici, se věnujeme ještě dalším věcem spojeným s tímto médiem. Založili jsme sdružení Format 1, které má za úkol organizovat různé debaty o fotografii a rozvíjet pozici fotografie v rámci současného umění. Zároveň působíme také v redakční radě časopisu *Fotograf*. Baví nás dělat čísla, pro která sami vymyslíme koncept. Momentálně pracujeme na tématu „Praha“.

NKC – ŽV: Zajímalo by mě, v čem spočívá vaše práce jako vedoucích ateliéru fotografie.

Hynek: VŠUP je vlastně poměrně klasická škola, která je postavena na ateliérech vedených pedagogy. Charakter jednotlivých ateliérů se odvíjí od vedoucích pedagogů. Uchazeči si pak většinou vybírají ateliéry právě podle vedoucích. My jsme se do konkurzu hlásili s určitou koncepcí toho, jak si myslíme, že by vysoké školství v umělecké oblasti mohlo vypadat, a teď se snažíme tu představu nějakým způsobem naplnit. Samozřejmě to je permanentní konflikt naší ideje a vlastní praxe.

Aleksandra: V České republice je fotografie vnímána hodně klasicky, ve smyslu klasického fotografického dokumentu, nikoliv jako umění. My jsme se snažili připravit takový hybrid, který určitým způsobem navazuje na tuto tradici, ale zároveň už je ukotven v kontextu západního umění.

Hynek: Zásadní věc je, jakou představu máme o svých absolventech. Náš studijní program je velice elitní. Bereme tři lidi ročně plus pár stážistů, přičemž lidí se k nám hlásí kolem stovky. Řekli jsme si proto, že chceme podporovat a vychovávat ty, kteří se chtějí věnovat fotografii jako umění. Proto si myslíme, že by tahle škola neměla suplovat nějakou řemeslnou dílnu. Lidé, co u nás studují, by ty znalosti buď měli mít, nebo by si je měli sami doplnit. Naši absolventi by měli mít ambici stát se volnými umělci.

NKC – ŽV: Jak jste se dostali ke svému oboru?

Aleksandra: Každý úplně jinak. Já jsem začala studovat fotku, když mi bylo 25. Před tím jsem dokončila studium veterininy. Úplně jsem tedy změnila svůj obor.

NKC – ŽV: Jak jste k tomu rozhodnutí došla?

Aleksandra: Vždycky je to o tom, že se člověk setká s nějakou osobností, která ho nějak změní a změní i jeho způsob vnímání.

NKC – ŽV: Hynku, jak vy jste se dostal k fotografii?

Hynek: Já myslím, že do určité míry jsem v tom byl na rozdíl od Saši nějakým způsobem predeterminovaný. Můj děda je malíř, táta je malíř, máma je malířka a nevlastní máma je kunsthistorička. Tím pádem to vyplynulo víceméně logicky, že se budu hlásit na nějakou uměleckou školu. V těch sedmnácti, když jsem hledal vysokou školu, se mi fotografie zdála nejzajímavější. Nemyslím si, že to bylo ideální rozhodnutí. Rozhodovat se v sedmnácti nebo v osmnácti jít studovat fotografii je podle mě trochu předčasné. Šel jsem nicméně na FAMU a přes určitou katarzi jsem v tom oboru zůstal.

NKC – ŽV: Proč si myslíte, že to bylo brzo?

Hynek: Já myslím, že člověk v tom věku naprosto není zralý, aby si vybral jen jeden obor. Myslím si, že člověk by měl mít zkušeností mnohem víc. Třeba způsob, jakým se k fotografii nakonec dostala Saša, je mnohem logičtější. I když to může být samozřejmě frustrující, protože člověk mění úplně svůj obor.

NKC – ŽV: Jak se odvíjela vaše pracovní dráha? Když vezmu v úvahu, že ve 25 letech jste úplně změnila obor, a zároveň jste už docentka...

Aleksandra: Řekla bych, že když si ve svých 25 letech člověk vymyslí něco úplně nového, čemu se chce věnovat, je pak daleko radikálnější a ambicióznější. U mě to bylo způsobeno taky tlakem okolí. Měla jsem pocit, že svoje rozhodnutí musím před lidmi ve svém okolí určitým způsobem potvrdit. Bylo pro mě tedy logické, že jsem se pokusila dosáhnout maxima. Člověk se musí vyvíjet a neustále pochybovat.

NKC – ŽV: Jak jste se dostala k FAMU?

Aleksandra: Slovinsko nemá studium fotografie na univerzitní úrovni, proto jsem studovala v Praze. Ve Slovinsku je možné si zvolit fotografii jako předmět nebo z ní psát třeba diplomovou práci, ale není možné ji samostatně studovat.

NKC – ŽV: Vy jste studovali, jak jsem pochopila, spolu?

Hynek: Saša byla o rok níž než já. Já jsem potom odjel na stáž do Londýna, a když jsem se vrátil, tak jsem propadl k Saše do ročníku. Tam jsme se potkali.

Aleksandra: Já jsem nejdříve začala v cizojazyčném ročníku a pak jsem se dostala do českého. Tím pádem jsem nemusela platit školné.

NKC – ŽV: Jak jste zvládala výuku v češtině?

Aleksandra: Byla jsem tu předtím už tři roky, než jsem začala studovat v češtině. Ale myslím, že pro mě měli pochopení.

NKC – ŽV: Kam jste pokračovali po ukončení školy?

Hynek: Začali jsme spolu chodit na FAMU v tom posledním ročníku. Relativně brzo jsme zjistili, že čekáme rodinu. Po třech letech jsme oba získali Fulbrightovo stipendium. V USA jsme pak byli dva roky.

Aleksandra: Hynek se hlásil v Čechách a já ve Slovinsku. Jinak bychom to oba asi nedostali.

Hynek: Nechtěli jsme, aby ten druhý jel jako rodinný příslušník. Oba dva jsme chtěli mít stipendium, abychom tam mohli regulérně studovat. Podařilo se nám najít instituci, která nás oba přijala. Po dvou letech v USA jsme si udělali ještě takové roční studijní volno v Berlíně. Pak jsme se vrátili sem a před dvěma lety jsme udělali konkurz na vedoucí ateliéru.

O kladech a záporech umělecké práce

NKC – ŽV: Co vás na vaší práci nejvíc baví? Co na ní máte nejradši?

Hynek: Je to takový permanentní proces. Podle mě je vlastně nejdůležitější, že člověku dává pocit naprosto neomezené svobody. A potom je to taky permanentní proměna, pracovní proces, v němž se veškeré konstanty mění.

NKC – ŽV: A co vám naopak na vaší práci vadí, co na ní třeba nemáte tak rádi?

Aleksandra: Já si myslím, že tady není vůbec rozvinutý systém umění a jeho financování.

Hynek: Výhodou, ale i nevýhodou východoevropského prostoru je to, že tady vůbec nefunguje umělecký trh. Je tady jen pár galerií a trh tu není tolik rozvinutý jako na Západě. Věci, které tady vznikají a které dělají třeba naši kolegové nebo kamarádi a lidi, kterých si nějakým způsobem vážíme, jsou z principů trhu naprosto vyvážány. Vznikají tu tak věci, které nemají vůbec charakter artefaktu a můžou být tedy mnohem progresivnější. To s sebou samozřejmě přináší ale i velké praktické problémy. Například že všichni umělci se tady většinou musí živit něčím jiným než volným uměním. Takže to je vlastně taková permanentní existenční krize. To nás oba rozčiluje. Týká se

to ale skoro všech umělců. Z našich kamarádů víme tak o dvou třech lidech, kteří jsou opravdu úspěšní v Americe a žijí tu život klasické střední třídy.

Aleksandra: Ale tuhle možnost jim dává zase jen ten Západ...

Hynek: Já myslím, že to tady není nějak šílené, ale samozřejmě, že peníze jsou důležité. Všichni z nás se k tomu rozhodli dobrovolně. V momentě, kdy by se člověk věnoval reklamní fotografii nebo reklamě jako takové, může vydělat spoustu peněz. To ale není věc, která by nás zajímala.

O hledání místa k životu

NKC – ŽV: Uvažovali jste, že byste třeba odešli někam do zahraničí?

Hynek: To je permanentní diskuse. Pořád se o tom spolu bavíme. Je to dáno také tím, že jsme každý z jiné země a ať budeme žít tady nebo ve Slovinsku, vždycky tam bude jeden z nás cizinec. Proto je to u nás vždycky živé téma. Líbilo se nám třeba v USA. Žili jsme tam kousek nad New Yorkem. Bylo to východní pobřeží, které je extrémně tolerantní a mírně levicové. Na druhou stranu v umění člověk vždycky pracuje s nějakým zdrojovým materiálem. Nemůže někam odjet jen proto, že tam mají levnější rohlíky. To, že jsme tady, je proto, že nás tohle prostředí zajímá.

NKC – ŽV: Jak jste si tady zvykla? A jak jste se rozhodla, že se tady usadíte natrvalo?

Aleksandra: Já jsem se k tomu ještě nerozhodla. Je to pro mě věčné téma k úvahám. Jsem tu už jedenáct let a ještě pořád jsem si nezvykla. Já třeba svým kamarádům vždycky říkám, že jsem tady na studijním pobytu.

Hynek: K tomu bych měl jenom faktickou poznámku: Saša si nikdy nevyřídila české papíry, takže je tady vlastně pořád jako turistka.

Aleksandra: Je tady spousta problémů, spousta věcí, na které si nemůžu zvyknout a nemůžu je přijmout. Je znát, že tu nebyla kulturně smíšená společnost, takže to tu cizinci mají těžší a je pro ně složité integrovat se do společnosti.

NKC – ŽV: A rozhodla jste se tedy, že tu zůstanete alespoň dočasně?

Aleksandra: Tady máme rodinu. Zároveň to ale neznamená, že tady musíme zůstat napořád. Možná že to, že pro nás není problém jít kamkoliv, kdykoliv, mi můj pobyt tady dělá snadnější. Například každé tři týdny učím ve Slovinsku, takže se vracím domů. Náš způsob života je flexibilní. Cestujeme, odcházíme a vracíme se zpátky.

O úspěchu a vzájemné spolupráci

NKC – ŽV: Jaké jsou vaše největší dosavadní pracovní úspěchy? Z čeho máte největší radost, co se vám podle vás povedlo?

Aleksandra: Minulý rok byla prezentována naše díla v rámci výstavy Po sametu. Výstava představovala hlavní osobnosti současného českého umění, mezi něž jsem byla zařazena. Vzhledem k tomu, že se nepovažuji za českou umělkyni, to pro mě znamenalo určité uznání mé práce.

NKC – ŽV: A vy, Hynku?

Hynek: Pro mě je nejdůležitější, že člověk je schopný vydržet pracovat dál a udělat řadu dalších výstav. Nechci to bagatelizovat, ale když jsme dostali nějakou cenu nebo jsme byli nominováni na nějakou supercenu, člověk z toho má radost, ale rozhodně to není smysl naší práce. Žádná cena vám nezaručí úspěch. Ceny v umění jsou navíc vždycky problematické, protože nikdo nemá žádné pravítko, kterým by změřil, jestli je to dílo skutečně dobré, nebo ne. Teď se nám podařily dvě výstavy, ze kterých mám radost. Kromě toho na VŠUP proběhly už třetí poměrně slušné klauzury.

NKC – ŽV: Jak vypadá vaše spolupráce?

Hynek: Je to taková diskuse. Je to nekonečná debata o podstatě věci, přičemž každý to vnímá trochu jinak. Ale právě na tom my stavíme.

NKC – ŽV: Má to nějaké výhody nebo naopak nevýhody, že oba dva pracujete ve stejném oboru?

Hynek: Myslím, že se díky tomu snažíme vyhybat vyloženě intuitivním věcem, které by mohly určitým způsobem sklouzávat k manýře nebo akademismu, kde se snadno může začít řešit malířovo gesto namísto obsahu. To v té dvojici určitě nejde, protože když na tom pracují dva, rukopis tam samozřejmě není tak zásadní. Není to o tom rukopisu, spíš je to mnohem víc o konceptu, o myšlence. To je výhoda.

NKC – ŽV: Jak vás jako spolupracující pár bere okolí? U vědeckých párů se občas setkávám s tím, že je žena vedle svého muže nahlížena jako podřadnější vědec druhé kategorie. Setkali jste se někdy s něčím takovým?

Aleksandra: Možná, že u nás se to vyvíjí úplně jinak. Já se neustále snažím nějak vybojovat svoji pozici. Vedle toho je mezi námi taky rozdíl ve věku – jsem o pět let starší než Hynek, takže to už samo o sobě není predispozice, která by vedla k takovému zacházení ze strany okolí. Zároveň pocházím z jiného kulturního prostředí, takže mám za sebou vždycky určité pozadí, které je specifické a nelze ho podřídít kulturnímu pozadí manžela. Taky v našem soukromém společném životě jsme si udělali takové podmínky, které vyhovují oběma. To znamená, že se střídáme v péči o dítě, tak že jeden týden všechno zabezpečuje jeden a druhý týden ten druhý. To znamená, že jeden týden se můžu naplno věnovat práci a nemusím se starat o svačinku, školu, psaní úkolů a podobně.

Hynek: My máme regulérní střídavou péči. Takovou, jakou mají lidi, když se rozvedou. (směje se)

Aleksandra: Abychom se nemuseli rozvádět. (směje se)

Hynek: Mě to moc baví.

NKC – ŽV: Můžete mi říct, jak to vypadá, ta vaše střídavá péče?

Hynek: No úplně stejně jako u lidí, kteří mají střídavou péči. Týden mám malého na starosti já a týden Saša. Úplně se vším všudy.

Aleksandra: A třeba jednou týdně máme hlídání a večer spolu někam vyrazíme. Když jsem týden bez dítěte, už se na něj zase těším, že budu víc s ním. Myslím, že to našemu vztahu rozhodně prospívá.

NKC – ŽV: A máte takhle rozdělenou třeba i péči o domácnost?

Aleksandra: Ten, kdo má dítě, má na starosti úplně všechno včetně vaření.

Hynek: My pracujeme oba na stejné pozici, děláme ty samé věci, takže tam není důvod, proč by to takhle nemohlo být. Myslím si, že je to tak logické.

O kombinaci pracovního života a rodičovství

NKC – ŽV: Zastavila bych se teď chvilku u vašeho rodinného života. Už jste zmínili, že máte syna. Kolik je mu let a v jaké fázi vašeho pracovního života se narodil?

Aleksandra: Synovi je teď osm let. Je s námi skoro od našeho začátku, co jsme spolu. My jeho život přizpůsobujeme našemu životu, ne naopak.

Hynek: I když na druhou stranu, kvůli synovi jsme se taky usadili právě tady. Hledali jsme místo, kde začne chodit do školy. Minulý rok nastupoval do první třídy.

NKC – ŽV: Jak jste řešili situaci, když se vám synek narodil? Dovedu si představit, že to asi nebylo úplně jednoduché.

Aleksandra: To nebylo.

Hynek: To myslím řešíme pořád.

Aleksandra: To řešíme pořád a možná nás to dělá nějakým způsobem silnější. Museli jsme si tu naši rodinu nastavit jako mnohem pevnější a nespolehat se na nic jiného než sami na sebe. Ukazuje se, že v jakékoliv situaci vymyslíme systém, jak přežít. Třeba to vidím moc idealisticky, ale prostě vás to někam posune.

Hynek: Ty praktické záležitosti byly asi nejsložitější. Samozřejmě jsme v té době neměli žádný příjem, protože jsme studovali, a moji rodiče taky nežijí v Praze, že bychom se mohli spolehnout na jejich pomoc. Jeli jsme téměř z ničeho.

Aleksandra: Ale uvědomíš si, co jsou priority. Možná, že jsme to zvládli třeba i proto, že Slovinsko není tak daleko. Rodila jsem doma, často jsem tam cestovala, byla jsem tam na delší dobu, když byl syn mladší.

NKC – ŽV: Vy jste rodila ve Slovinsku?

Aleksandra: Ano. Jeden z důvodů byl kulturní. Ve Slovinsku jsou úplně jiné podmínky než tady.

NKC – ŽV: Co vám tady nejvíc pomáhalo situaci zvládat? Měli jste nějaké placené hlídání?

Aleksandra: Ne, ne! (Hynek i Aleksandra se smějí) Museli jsme si to nějak sami vyřešit. Potřebovala jsem hlídání, tak jsem sháněla jesle. Našla jsem jediné jesle, které byly na Praze 1, a to byl pro mě nejstrašnější zážitek. Zkoušela jsem to několikrát, třeba po jedné hodině, ale vůbec to nešlo. Pak jsme zaangažovali kamarádku, která byla skvělá a pomáhala nám s hlídáním. Myslím, že tady je velký problém, že musí žena zůstat tři roky doma, pokud si nemůže dovolit soukromé hlídání nebo nemá babičky. To je strašné!

NKC – ŽV: Mohla byste to srovnat se Slovinskem? Jakým způsobem se tento problém řeší tam?

Aleksandra: Tam je to jiné. Tam se děti běžně dávají do jeslí už od jednoho roku a žena jde zpátky do práce. Většina mých kamarádek to tak má. Celá společnost je tam navíc ve srovnání s Čechami úplně jinak naladěná. Když se narodil syn, to bylo v roce 2002, hrozně těžko se tu shánělo nějaké vybavení pro děti. Sehnat třeba jenom židle pro děti byl problém. Jediné, co tu bylo, byla IKEA. Teď se to trošku vyvíjí. Ale když to srovnám s Lublaní nebo Berlínem, vůbec se to nedá porovnat. Tam je to nastavené tak, že lidi můžou mít děti a normálně fungovat ve společnosti.

NKC – ŽV: Jak jste zvládali péči o syna, když jste byli v USA?

Aleksandra: Tehdy mu bylo 2,5 roku, když jsme odjeli. Tam to bylo skvělé.

Hynek: Tam to šlo úplně jednoduše, protože jsme oba měli stipendium, takže finančně jsme to zvládali. První rok jsme pro syna našli místo u paní, která provozovala soukromou miniškolku. Nebylo to úplně ideální, ale na čtyři hodiny denně to bylo bez problémů.

Aleksandra: Pak jsme měli studentku Karlovy univerzity, která studovala na té samé univerzitě jako my. Nakonec jsme dali syna do univerzitní školky.

Hynek: Ta byla úplně geniální. Byla to nejlepší školka, kterou jsme zažili, když budeme srovnávat s Prahou nebo Berlínem.

NKC – ŽV: Co vám vadilo na českých jeslích?

Aleksandra: Že děti nevnímají jako individualitu.

Hynek: Vadila nám hlavně ta brutální rutina a neschopnost přemýšlet o skutečných potřebách dítěte. Převažovala tam snaha naplnit spíš zjetý systém než potřeby dítěte. Podobné to bylo i u školky, kam syn chodil. Denní režim tam byl nastavený tak, že si děti hrají vevnitř a ven chodí organizovaně na dvě hodiny denně. V Americe měla školka taky zahradu, ale děti tam trávily celý den, ať bylo hezky nebo ne. Děti jsou pak samozřejmě odolnější, snáz se unaví a jdou domů spokojené, protože jsou vyblbnuté. Učitelky pak mají i víc času jednat s každým individuálně. A to je další věc. V Americe se snaží z dětí vychovat osobnosti. Možná, že v Americe jsou ten optimismus a důraz na sebevědomí na náš vkus opravdu přehnané, ale musím říct, že zkušenost s tím máme opravdu dobrou. Dítě pozná svoje kvality, stejně tak ví o svých problémech, ale řeší je mnohem konstruktivněji. Myslím, že tady v nejnižším školství pořád přežívá ten socialistický duch: hlavně aby všechny děti byly čisté a stály v řadě.

Aleksandra: Neučí je tu, jak spolu komunikovat. Vždycky jde všechno přes učitelku, která je považovaná za neomylnou autoritu.

O společném životě

NKC – ŽV: Jak jste se dali dohromady?

Aleksandra: To bylo moc zajímavé. Nejde o nějaký příběh, ale myslím, že by nikdo netušil, že bychom se my dva mohli dát dohromady.

Hynek: My jsme tenkrát ještě s dvěma spolužáky plánovali udělat takový festival. Asi půl roku jsme řešili, jak by to asi mělo vypadat, a tím pádem jsme spolu trávili veškerý volný čas. Z toho se to pak nějak vyvinulo.

NKC – ŽV: Čím vás Aleksandra zaujala?

Hynek: Mně se moc líbila. Saša má velkou energii a kromě toho je také neuvěřitelně pozitivně odhodlaná. Když si něco vezme do hlavy, dokáže to.

NKC – ŽV: A co vás zaujalo na Hynkovi?

Aleksandra: Možná to, že už jenom myšlenka, že bych mohla být s ním, se mi zdála naprosto nepředstavitelná. Možná že ta totální nejistota mě k němu přilákala. A druhá věc je, že Hynek je člověk, který dokáže všechno. Je to člověk, který je jako pampeliška – vyrostle kdekoliv. Kam ho postavíš, tam může fungovat. Vždycky najde řešení problému.

Hynek: A taky jsem byl fešák. (směje se)

Aleksandra: Je to člověk, který má přirozenou autoritu. Respektuju ho pořád, i po těch letech, co jsme spolu. A to je podle mě moc důležité. Pořád ho vnímám jako jedinečného.

NKC – ŽV: Kdy jste se vzali?

Hynek: 2. 2. 2002. To byl jediný volný termín v Kutné Hoře.

NKC – ŽV: To je hezký termín.

Hynek: No, právě! Někdo jím to odřekl na poslední chvíli.

Akademické duety:

o profesním a soukromém životě ve vědě

Marta Vohlídalová (ed.)

Fotografie: **Michal Ureš**

Jazyková korektura: **Lucie Koryntová, Veronika Hesounová**

Sazba a grafická úprava: **Anna Issa Šotolová**

Tisk: **Art D – Grafický ateliér Černý, s.r.o.**

Vydal: **Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.**

Jilská 1, 110 00 Praha 1

Vydání první.

Praha 2010

Distribuce: Tiskové a ediční oddělení Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.

Jilská 1, 110 00 Praha 1, telefon 210 310 217, e-mail: prodej@soc.cas.cz

ISBN 978-80-7330-180-4

